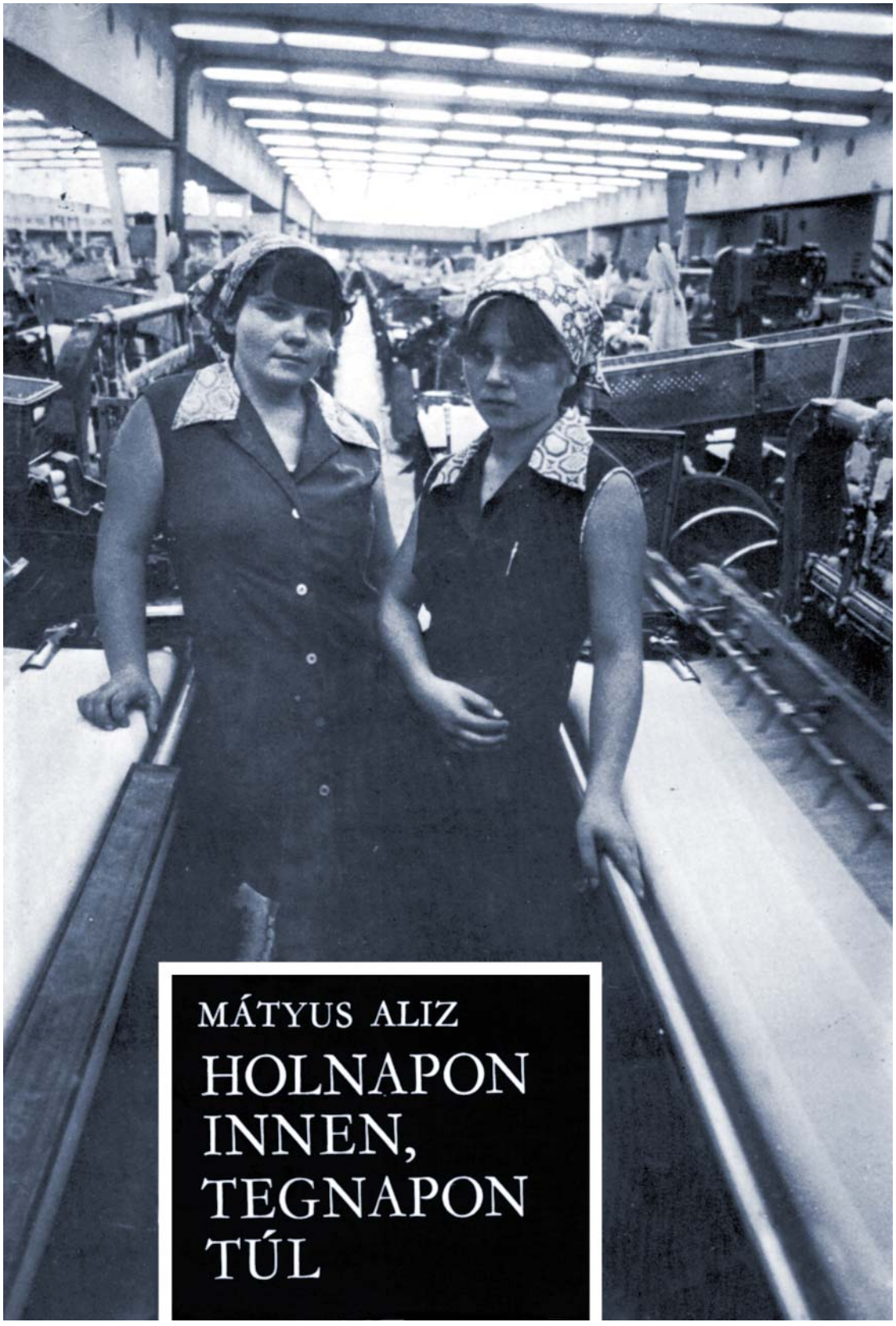

MÁTYUS ALIZ

HOLNAPON INNEN, TEGNAPON TÚL

Magyarország felfedezése

MÁTYUS ALIZ

HOLNAPON INNEN, TEGNAPON TÚL

TARTALOM

UTAK EGY LEÁNYSZÁLLÓI SZOBÁBA
A TOLLÁR-TANYA
A GYÁR
TÖRTÉNELEM 1.
HORGAS FLÓRA NAPLÓJÁBÓL 1.
AZ ÚJPESTI TŰZ
ÚTRAVALÓ
KOMLÓSKAI HÚSVÉT
A LEÁNYSZÁLLÁS
NEVELŐI NAPLÓ
TÖRTÉNELEM 2.
HORGAS FLÓRA NAPLÓJÁBÓL 2.
ÜNNEPEK A LEÁNYSZÁLLÁSON
TÁKOSI VAKÁCIÓ
MA ÉS HOLNAP
ALBÉRLETBEN
MILÁK ERZSI HÁZASSÁGA
VIDÁM PARK
HORGAS FLÓRA
KAZINCBARCIKA
HAZAFELÉ

Megköszönöm KAPITÁNY ÁGNES, KAPITÁNY GÁBOR, LIPP TAMÁS *és* MINDENCZKI KLÁRA *segítségét, tanácsait. A* VERES SÁNDOR*ral leányszálláson végigdolgozott évek közös tapasztalata óhatatlanul bekerült a könyvbe.*

Elindulnak a lányok. Ott hagyják a családot, az otthont, az ismerősöket. Eljönnek az ismeretlenbe, várnak valamit ettől az úttól. Jön Tollár Ica a tanyáról, jön Őri Kati Tákosról, jönnek a Barta lányok barátnőikkel Komlóskáról, jönnek Göndör és Szij Mari Leninvárosból és Kazincbarcikáról. És jönnek a többiek.

Jön, aki menekülni akar a családjától és jön, aki nem akar köztük élni. Jönnek az apjukat, nővérüket, bátyjukat, öccsüket, barátnőjüket, falubelijüket követők. És jön, aki pénzt keresne, világot látna. Napról napra újabb és újabb lányok indulnak el otthonukból, a fővárosba igyekeznek.

Jönnek a tizenhat évesek, hogy gép mellé állítsák őket, és a tizennégy évesek, hogy szakmát tanuljanak. Aztán néhány év múlva megy mindenki.

A felfelé igyekvők vállalnak, a hazafelé indulók a biztonságukat keresik. A két utazást azonos érvek indokolják - „Jobb lesz Pesten.” „Jobb lesz otthon.” -, mégis óriási a különbség. A fővárosi néhány év e között a két elhatározássá érlelt érzés között feszül. Aztán mennek, mert nem vágták el a hazavezető szálakat, mennek, mert itt sem találják a helyüket, mennek, mert a főváros nem ad nekik otthont.

Pedig néhány évig gyári munkások. Hajtják a gépet, fonnak, szőnek, helytállnak a munkában. Ugyanaz a sors kapcsolja őket össze munkatársaikkal, ugyanaz a gép váltótársaikkal és egyazon élet leányszállói társaikkal.

Gyerekként jönnek és felnőttek, amikor elmennek. Magukkal hozzák otthonuk rendjét, magukkal viszik új ruháikat, új szavaikat, kezükben a munka begyakorlott mozdulatait, lábukban sok száz lerótt kilométert. És élményeket, tapasztalatokat. Amik az otthonról hozott rendbe nem illenek.

Az élményekből lesznek a mesék, amelyeket egyre szebbé formál az idő. Ezek a mesék indítják útnak a következőket. A tapasztalatokból lesznek az arcvonások, a tekintet. Idegenek az otthon maradóknak.

UTAK EGY LEÁNYSZÁLLÓI SZOBÁBA

„1975. április elsején jöttem el hazulról. Megvártam, hogy betöltsem a tizenhatodik évemet. Nagyon vártam. Megsokalltam otthon.

Aztán, amikor kijöttem a házból, nem volt jó érzés. Az apám kijött utánam, indult az állatokat megnézni. Megállt az ajtó előtt, s állt, amíg el nem kanyarodtam az erdőn. A fák közötti kocsiúton, amin nyolc éven keresztül jártam be iskolába a tanyaközpontba, eljutottam az elágazásig. A falunak vettem az irányt. A létavértesi állomás még hat kilométer. Gyorsan megtettem az utat. Nem volt jó érzés, hogy nem tudtam, mi lesz másnap. Arra gondoltam, a textilgyárban kivárom, amíg huszonegy éves leszek, aztán elmegyek munkásőrnek. Hatéves korom óta tetszenek a munkásőrök.

Ibolyával Létavértesen találkoztam, beutaztunk Debrecenig, onnan az utolsó vonattal jöttünk Pestre. Személlyel. Fél négykor van Pesten. Hogy vártam, hogy egyszer eljöjjek! Akkor meg váltig az járt az eszemben, hogy én most ott hagytam őket. Apu mondta, ő tudja, visszamegyek én még, de menjek csak, ha nincsen maradásom. Anyu meg, hogyha elmegyek, többet ne tegyem be a lábam. Nem bántam meg, hogy eljövök, csak volt bennem valami nyomó, rossz érzés. Gondoltam én, hogy Pesten olyan nagyon rossz nem lehet, de a kezdéstől féltem. Attól a legjobban.

A munkaügyin kérdezték, hova szeretnék menni, biztosan ismerem a gyárat. Mondtam, hogy nem ismerem, de a hurkolóba mennék, a sógorom húgához. Lehetett, mert épp volt hely. Végigkísértek a hurkolón. Azt az asszonyt, aki végigkísért, még most is mindig látom. Egy ilyen kifestett madonna. Tűzpirosra volt kihúzva a szája. Mondom, te úristen, mi lesz itt...

A gyár után a munkásszállást intéztük. A portás néni a kettes műszakos nevelőnőhöz küldött. Ő intézett el velem mindent. Mondta, ha valami probléma van, neki mondjam. Odaadta elolvasni a házirendet, ezt be kell tartani. A 17-es szobába kerültem. A folyosón bepakoltam a vasszekrény egyik részébe, a két lakatkulcs közül az egyik maradt nálam, a másikat a nevelőnőnek kellett adni. Mondták, azt majd ő ellenőrzi, rend van-e benne. Megmutatták az ágyamat, nem szólt hozzám senki, lefeküdtem, vártam az estét.

Éjszakás műszakban kezdtem. Este Ibolya jött értem, és együtt mentünk be a gyárba. Engem tanulónak mondtak. Három hónap volt a próbaidő, de tudtam, a próbaidő nekem nem számít. A szerződést aláírtam, tudtam, azt nem bontom fel, arra gondoltam, ha törik, ha szakad, nekem itt kell maradnom. Nem volt más választásom. Haza nem akartam menni, ha meg elmegyek, hova megyek, és hol van még leányszállás.

Ibolya volt a betanítóm, meg volt egy kislány, az Erdősi Magdi, csak az most már kilépett, mert férjhez ment, azzal összebarátkoztam. Szerencsésen átvészeltem az éjszakákat. Kibírtam. Már a második nap egész jó volt, akkor már szerettem bemenni dolgozni. Elég simán ment a kezdés, sokkal nehezebbre számítottam. Ibolya magyarázott, én meg mondtam neki, ne papolj. Ha magyarázott, leintettem. Látok én. Aztán nagyon hamar megtanultam mindent. A második héten már külön gépen voltam, és azóta mindig van gépem.

Az első napokban jobban szerettem a gyárban, mint a szállón. A szobatársaim furcsák voltak velem. Napszám nem szólhattam egy szót senkihez. És láttam, hogy figyelnek. Lehet, hogy nekem kellett volna kezdenem beszélni magamról, de nem váltottam én abban a szobában egy mondatot. Még csak nem is köszöntek nekem. Nem tudtam volna megszokni, nagy szerencse, hogy átkerültem másik szobába.

Egy hónapra rá, hogy feljöttem, Ibolya kilépett. Férjhez ment és leköltözött a férje családjához Józsára. A férje itt volt katona Pesten, együtt utazgattak Debrecenig, ott ismerkedtek meg. Most már van egy kislánya neki. Állítólag jól élnek. Habár a fiú elvált ember volt, de azért jól élnek.

A gyárban a szálbefűzést tanultam meg legnehezebben. Amit Ibolya két mozdulattal megcsinált, amellett én, volt úgy, hogy elálldogáltam jó tíz percet. Minél jobban igyekeztem, annál inkább összezavarodtam, és végül volt, hogy egyáltalán nem tudtam befűzni. Nyolcórás munkaidő alatt egyszer sem mentem ki, féltem, ha kint látnak, csak még rosszabbul bánnak velem. Amíg Ibolya nézte, mit csinálok, könnyebben megbirkóztam a szállal meg azzal a pici tűlyukkal. De ahogy nem ő állt mellettem, mintha mindent elfelejtettem volna.

A leányotthonba én csak úgy mentem haza, hogy rögtön le lehessen feküdni. Ha végeztem a gyárban, elmentem és járkáltam a környéken. Hozzá voltam szokva a gyalogláshoz. Ameddig meg tudtam jegyezni, hogyan kell visszajönni, mentem minden irányban.

Azon a héten, amikor Ibolya elment, délelőttösök voltunk. Kettőkor kijöttem a gyárból, elindultam és csak sötétedésre értem vissza a leányotthonba. Kiértem a Dunához, aztán a víz mellett gyalogoltam, nem féltem én már akkor, hogy eltévedek. A Duna. Mentem. Sorba, el a hidak mellett. Volt, amelyiket már képről láttam. Néztem a vizet. Ha kisebbik bátyám vagy valaki velem lett volna, nem búsultam volna úgy. Nagyon nagy folyó. Azt tudtam, az oroszlános híd a Lánchíd, annak megörültem. A Margitszigetet kerestem. Én, amióta itt vagyok, még soha nem kérdeztem meg senkit, hogy mi hol van. Akkor, ha lett volna bátorságom, megkérdezem. Nagyon oda akartam menni a Margitszigetre. Aztán megtaláltam. Elindultam rajta befelé, akkor először azt hittem, nem jó helyen vagyok, de aztán megláttam a szökőkutat, amiről Ibolya mesélt. Ott sétálgattam a fák között, gondolkodtam. Legfőképpen arról, hogyan alakul majd az én életem. És arról, hogy miért nem mehetek én haza, hogy miért kellett az anyunak ezt mondania.

Sétálni mindig egyedül mentem. Jó volt, hogy elgondolkodhatok mindenféléről. Sokszor mentem a Szigetre, mert ott jó volt a levegő. Az nagyon hiányzik még most is, a jó levegő.

Ha nagyon rossz napom volt a gyárban, nagyon nem ment jól a munka, akkor mindig olyan fáradtra sétáltam magam, hogy a lányotthonban rögtön elaludjak. Sokszor álmodtam magam haza. Nagyon jókat álmodtam. Nem történeteket, hanem csak hogy otthon vagyok.

A hurkolóból lett az új barátnőm. A művezető mindig mindenért rám szólt, meg állandóan velem tisztíttatta a gépeket, velem söpörtetett. Göndör meg a pártomat fogta, úgy barátkoztunk össze. Ő mindenkinek megmondta a magáét, engem is biztatott, hogy ne hagyjam magam. Göndör azt mondta a művezetőnek, hogy a tanuló nem takarítónő, és hogy mikor tanulja meg a dolgát, ha mindig mást csináltatnak vele. Göndör példáján én is felbátorodtam. Egyszer rám szólt a művezető, kössem össze a hajam. Én láttam, hogy nálam sokkal hosszabb hajú lányok is csak úgy vannak, nem kötik össze. Mondtam, először nekik mondja, aztán nekem. Azt is hozzátettem, hogy azért, mert tanuló vagyok, azért még nem muszáj a falhoz állítani. Onnantól kezdve ki nem állhatott a művezetőm, meg én se őtet.

Göndörrel sokat beszélgettem. Neki elmondtam azt is, hogyan jöttem el hazulról. És azt mondta, az én anyám gonosz. És elmesélte, neki milyen jó az édesanyja, mindent ráhagy. Csak a folyosón tudtunk beszélgetni, mert senki nem mehet be a másik szobájába. Ez a lopások miatt van. Akkor Göndör kigondolta, majd ő beszél a nevelőnővel, elment tőlük egy lány, hadd menjek én oda. Beleegyezett. Énnekem nagyon jó lett a helyzetem, Göndör úgy vitt be a szobába, mint a barátnőjét. Senki nem szólt ellenem semmit. Göndör cigánylány volt és nagyon

jószívű hozzám. Kölcsönadta a ruháit, ami nem tetszett neki, azt örökbe nekem adta. Nagyon különböztünk egymástól, de jól kijöttünk.

A gyárban is jól alakultak a dolgok. A művezetőm elment másik szakmányba, nyugodtabb lettem. A szálbefűzést nem tudtam rendesen megtanulni, minden hónapban volt visszajelzésem, mindig vonták a fizetésemből. Akkor kigondoltuk Göndörrel, és átkértem magam másik gépre. A hurkolóban háromfajta gép van, átkértem magam Rascherre. Azon kell a legnehezebb munkát végezni. Ezt a munkát azelőtt fiúk csinálták, nehéz az emelgetés. A régin kétezer-háromszáz-kétezer-négyszáz forintot kerestem, a sok visszajelzés miatt, a Rascheren háromezer-kétszáz-háromezer-háromszázat. Göndör eljött velem vásárolni, vettem magamnak egy galambszürke nadrágot és két pulóvert, az egyik csuklyás.

Nekem nem volt nehéz a Rascheren. Az otthoniak miatt. Három helyett dolgoztam otthon az utolsó időben, mielőtt a legkisebb bátyám megjött volna a katonaságtól. Itt annyit dolgoztam, mint a többiek. És jobban bírtam. Megkaptam érte a pénzemet. Amennyit dolgoztam, annyit kaptam. És nem parancsolgattak."

Tollár Ica tudta, miért hagyja ott a tanyát, anyját, apját, családját. Göndörnek nem volt egyéb ez a gyár, mint egy kiruccanás Leninvárosból, egy víkend. Kirándult egyet itt is, mint ahogy szívesen belekóstol mindenbe, szívesen csinál ezt is, azt is, amíg izgatja, amíg érdekli, amíg fantáziát talál benne. Vonatkozik ez a munkájára, a kapcsolataira és mindenre, amit ő határozhat meg az életében.

Göndör olyan gördülékenyen, színesen beszél arról, hogyan került a gyárba, mintha csak arra válaszolna, hogyan került hatéves korában iskolába. Hát beíratták, úgy. És ahogy arra felel, miért hagyta ott Leninvárosban a szakközépiskolát. Hát mert nem akart KISZ-titkár létére megbukni. És ha már nem járt iskolába, miért ne jött volna föl Pestre. És ha nem tetszett neki a pesti munkahelye, miért ne ment volna megint vissza. Tetszett neki egy fiú, feljött vele ismét Pestre. És a két pesti kirándulás között mit csinált otthon? Jól érezte magát. Eltartották a szülei. Nagyon szeretik őt. Örülnek, ha otthon van.

És mindebből az a legkevésbé fontos, mi az igazság. Ő ezt mondja, tehát ezt éli át. A gyárba kerülése is egy jó eset. Élvezettel meséli. Érzi, hogy ebben a helyzetben is különb, mint a többi lány, akivel egy szobában lakik és akikkel együtt dolgozik. Ami nekik gond, az neki mind-mind nem az.

„Titokban jöttem el hazulról, és hogy a Keltexben fogok dolgozni, eszemben sem volt. Két sráccal voltam, láttam, itt van szálló, épp jókor jött, nem volt hol aludni. Otthon is el tudtam volna helyezkedni, van ott állás, ott van az új erőmű. Azért jöttem el, mert unalmas volt számomra a város. Nagyon sok olyan leninvárosi van, aki feljön Pestre, itt dolgozik, és nem tudja megmondani, miért. Pedig otthon minden lehetősége meglenne, és mégsem marad ott. Nekem annyi barátom volt otthon... Az egész város. Mondták, ne menjek el. Én annál inkább. Volt két kapcsolatom is. Az egyik egészen komoly volt. Fel akart velem jönni a srác, de arról lebeszéltem. Mikor először voltam Pesten, nem fizikai munkát végeztem. Ilyen meósféle voltam, azt kellett felírni, mennyit dolgoznak a többiek. Nem tetszett, hogy olyan koszos volt a szálló. Azt gondoltam, mégiscsak jobb otthon. Hazamentem. Most meg visszajöttem.

Az az igazság, hogy én egyedül apáca szerettem volna lenni. Ötödikes koromban elhatároztam, az egész család bele is törődött. Nyolcadik után mégse mehettem oda. Akkor először felszolgáló akartam lenni, de gondoltam, nem vagyok hozzászokva annyi szaladgáláshoz, ezért jelentkeztem műszerésznek.

Amikor először jöttem fel Pestre, egy fiúval, akinek az anyja itt dolgozott Pesten, nem gondoltam semmit arról, hogyan lesz. Most már úgy jöttem, hogy amíg férjhez nem megyek, addig itt maradok. De ha a férjem itt fog dolgozni, Pesten maradunk."

Álmaiban otthon Tollár Ica azt dédelgette, munkásőr lesz. Befejezte a nyolcadikat, jelentkezni akart továbbtanulni kalauznak. Nem engedte az anyja. Jól tanult, pedig nem koptak el a tankönyvei a kezében. Ha csak feléjük nézett, már mondta is az anyja, mit kell csinálnia.

A tanyaközpont-iskoláig vezető kacskaringós úton olvasgatta el a történelmet. Sok minden megfordult közben az agyában. Vett ki a könyvtárból történelmi regényeket, ha kiszabadulhatott otthonról, belemerült a nagy harcok és háborúk világába. Ezekből a titkos félórákból teremtett magának külön világot egy olyan családban, ahol a betűk, a szavak, az iskola, a tanulás hiábavalóságnak számítottak. Emellett több emberöltőnyi tapasztalat szólt a Tollár családban. Ica nem az ő igazukat nem hitte. Hagyta magát napról napra elcsábulni, mígnem a betűk barátjául szegődött. De nem annak ellenére tette ezt, amit a családja gondolt. A tanyáról egyre fogyó testvérei helyett nem találhatott magának új társakat, de ha maradtak is otthon testvérei, az ő titkos világa úgysem nyílhatott meg feléjük. Hacsak nem akarta a kerge birka szerepét vállalni. Volt nekik egy, otthon a tanyán, mindig a baromfi közé ment aludni, sose az akolba, bégető társaival. De emberfia ezt a különcséget nem vállalhatja egy tanyán, vagy ha igen, szednie kell a sátorfáját.

Mert gyárba lépésüket nem sok idő választotta el, Ica szemtanúja lehetett Göndör betanításának. Tizenöt éves lány birkózott vele, hogy felvetőgép-kezelő legyen belőle. Négy hónap alatt, amíg Göndört rábízták, hajszálon múlott, hogy nem hagyta ott a gyárat. Csak a Göndör jóindulatának köszönhető, hogy mégsem. Leszögezte az elején, tudja ő, hogy mit kell csinálni, aztán ebben maradtak.

Göndör a szobában ugyanilyen ellentmondást nem tűrő. Vajon mi az oka, hogy a szobatársak nincsenek jó véleménnyel róla, mégis mindig mindenki vele foglalkozik? Miért van, hogy egy szoba, amelyik ugyanúgy meg akar felelni a szálló szabályainak, ugyanúgy jóban akar lenni más szobákkal, a nevelőnővel, az igazgatónővel, mint a lányotthon összes többi szobája, valakinek az érkezése miatt egyszer csak rendhagyó életet kezd élni.

Göndör határozza meg a szoba hangulatát, ő teremti az elalvás előtti beszélgetések témáit. Göndört nem lehet nem tudomásul venni, ő van, jelen van, hat, körötte pezseg az élet. Tizenhat évesen is három emberöltőnyi tapasztalattal rendelkezik, nincsenek titkok, nincsenek szent dolgok előtte, mindig minden elmesélhető. Ha Göndörnek jó a kedve, márpedig mitől lenne rossz, akkor egy egész szoba mulat. És szavai nyomában önérzet születik másodpercekre, és kikérheti az ember magának - miközben valami szokatlant, furcsát érez -, hogy ővele ezt vagy azt tegyék, hogy őtőle ezt vagy azt akarják. Göndörben eltanulásra méltó hetyke büszkeség van, s ha ez bajt hoz a fejére, egyszerűen odébbáll.

Mit kell mindenen sokat töprengeni? Ha valakinek hiányzik az otthona, miért nem megy haza. Ha meg jól megvan itt, csak egyszer-egyszer lenne jó neki otthon, miért nem megy éppen akkor haza. Kérjen szabadságot. Vagy írassa ki magát. Nagy szegénységi bizonyítvány, ha valaki nem tudja kitalálni ezekben a helyzetekben, mit csináljon. Mindent csinálhat, csak ne nyavalyogjon. Hogy valaki ne tudna fiút szerezni magának? Az ki van zárva. Ha ő - Göndör - tud, aki minden fiúval úgy kezdi, hogy megmondja, nem gondolja hosszú távon, és csak addig jár vele, amíg észre nem veszi, hogy a fiú szerelmes lesz, mert akkor aztán menten ott hagyja - és meg is teszi -, ha őneki így is mindig van fiúja, akkor nincs az a lány, aki ne találhatna magának. Ha megcsalnak valakit? Csalja meg ő is. Vagy hagyja ott. És még vagy két fiún bosszulja meg, hogy egyszer megcsalták.

Göndörnek otthon mindent szabad volt. Azt vitt haza magával, akit akart. A hurkolóban kedden összebarátkozott az egyik szerelővel, szombaton már vitte is le, Leninvárosba. Otthon már mindenki ismerte, ha ment a városban, mondták: ott jön a Göndör. A fiúk figyelmeztették egymást, hogy ne kezdjenek vele, mert úgyis otthagyja őket. Úgy mondta: ha valaki elkezdett járni velem, már szóltak is neki, vigyázz, mert ez a nő át fog vágni.

Göndör azt mesélte, hogy őt tizenöt éves korában megerőszakolta egy férfi, azóta nem tud szeretni senkit. Vagy, hogy szeretni azóta sokat szeretett, de nem tud szerelmes lenni.

Volt Göndörnek három karikagyűrűje, három vőlegénye vidéken és sok fiúja idefent.

Kutya mód bánt a fiúkkal. Még nem lakott a két újdonsült barátnő egy szobában, amikor délutános műszak után együtt jöttek ki a gyárból. Göndört várta az egyik pesti sráca. Sétáltak hármasban át a szállóra, Göndör bolondot csinált abból a fiúból. Mondja a srác, azon gondolkozik, megveszi a gyűrűket, Göndör meg ráfelelte, ő meg azon gondolkodik, hogy ott hagyja. A szálló előtt lent maradt még vele, aztán azzal jött fel, hogy adott egy búcsúcsókot, és elküldte.

Göndör a szállón soha nem hordta a karikagyűrűjét, a gyárban sem, de ha fiúhoz ment le, akkor felvette.

Még az ősszel, egyszer este az egész szoba az ablakokban tolongott, röpködtek a szellemeskedések, Göndör vitte a prímet. Lent az utcán egy nagy csomó fiú. Az egyik kiszúrta magának Göndört, mondta neki: gyere le. Göndör kis ideig még incselkedett vele, mondta, ő nem megy le, aztán, hogy rendben, jöjjön a srác oda az ajtóhoz, lemegy. Eljött az ablaktól, kérdezte, elindult-e a srác a bejárat felé, akkor felhúzta a gyűrűjét és lement hozzá. Elment vele valahová.

A szobából Szij Mari gondolatai ellenkeztek legjobban Göndörével. Szij Mari szerint semmit a világon nem kellene jobban megbecsülni, mint azt, ha valakit egy fiú igazán szeret. Erre a következtetésre élete nagy dilemmája, a baracskai fiú iránti szerelme juttatta.

Az első meglepetést Göndör egyik vőlegényének levele okozta a szobában. A levélben nyomát sem találták annak a szerelemnek, amit a katona vőlegény, Göndör szerint, iránta érez. A levélben hidegen és racionálisan ennyi állt: „Gyere le, ha akarsz”, a szoba meg úgy gondolta, ha ez a fiú szerelmes, azt kellett volna írnia: nagyon szeretném, ha eljönnél hozzám, nagyon várlak, gyere, ahogy tudsz, vagy valami effélét. Ebben mindenki megegyezett.

Nem telt el egy hét a levél érkezése után, amiről Göndör előtt egy szót sem váltottak, és másodszor vitte magával haza a szerelőfiút. A szoba szimpátiatüntetést kezdett „szegény szerelőfiú” mellett, aki nem érdemelné meg, hogy így bánjanak vele.

Ez a Göndör-ellenes hangulat azért alakult ki, mert a szobának védenie kellett a jövőt. A jövőt és a hitet egy mielőbbi jobb jövőben. Göndör sértette és kikezdte ezt a hitet.

Mi jobbat várhat egy Pestre került, munkásszálláson élő lány, mint azt, hogy férjhez menjen. Férjhez menni, akár otthon, akár Pesten, aztán a férjjel vidékre költözni vagy albérlettel próbálkozni, amíg csak kibírható.

Mit akarhatnának mást? Megöregedni a szállón? Van rá néhány példa, nem lehet akarni. Vagy hazamenni és ugyanúgy vállalni az alárendelt szerepet a családban, mint ahogyan ezt élték, mielőtt eljöttek volna? Megteszik néhányan, van, aki újra vissza is fordul Pestnek. Csak a gyerekfejjel szülő lányok gyökeresednek meg otthon, ha már egyszer hazakecmeregtek gyerekestől.

A fiúk fontosak, és fontos, hogy a velük alakult kapcsolatok a jövőt jelenthessék. És Göndör ezt teszi tönkre. Éppen ezt.

A szoba közös élete különbözőképpen alakul, attól függően, hogy éppen milyen műszakban dolgoznak. Ha éjszakások, reggel csak az nem megy be aludni, aki valami miatt nem tudta máskorra szervezni a randevúját, mint délelőttre.

Az életszervezésben Szij Mari a legnagyobb tehetség. Ő következetesen éjszakás heteken jár délelőtt moziba, mindig a Bartókba, és mindig elalszik film alatt. Azonos műszakban dolgoznak a fiújával, ha kijönnek, együtt maradnak. Télen, rossz időben, irány a Bartók mozi. Abban az egész szoba egyetért, hogy a mozi nem csak filmnézésre jó. Szij Mari fiúja hatvan kilométerre lakik a várostól, egy faluban. Vonattal jár haza, és ha egyszer hazamegy, nem szívesen jön már be aznap még egyszer. Meg-megszűnő kapcsolatuk oka rendszerint az, hogy a fiú megígéri, bejön a találkára, de sokszor még vasárnap is elmarad. Ilyenkor Mari elhatározza, hogy kilép és hazamegy az édesanyjához Kazincbarcikára. Szegény úgyis nagyon egyedül van, minden testvére elkerült már hazulról.

Felmerülhetne, hogy egyszer-egyszer Mari menjen ki Baracskára. De hát ez szóba se jöhet. Szij Mari és a szoba szerint - Göndört kivéve, de hát ő más - a legnagyobb meggondolatlanság, amit lány elkövethet, hogy amíg a kapcsolat legalább egy gyűrű erejéig nem komoly, megjelenjen a fiú szülei előtt. Hát hogy viselkedne ott? Lesülne az arcáról a bőr, ha ilyen helyzetbe kerülne. Vagy jön a Sanyi, és akkor egy időre jól megvannak, vagy nem jön, és akkor Szij Mari búnak hajtja a fejét. Az sincs kizárva, hogy sírdogál egy kicsit, mikor már biztos, hogy a Sanyi nem jöhet. A következő órában aztán tervezgeti, hogy végleg elküldi. Ezt ő nem csinálja tovább. Elgondolja, mit fog mondani neki, ha összetalálkoznak. Rá két órára megenyhül, találgatja, vajon miért nem tudott jönni. Ha pedig másnap találkoznak, megbocsátva, vágyakozó szemmel néz a fiúra, aki hagyja, hogy megbocsássanak neki. Megint. Nem először. És tudja, hogy ez mindig is így lesz. Így hát, ha valami jobb dolga adódik, mint Marival találkozni, nyugodtan elmarad. És miért ne lenne jobb, egy-egy vasárnap délelőttön a falubeli legényekkel a kocsmában elütni az időt, a második liter bor után egy szép kis szövőlánnyal dicsekedve, aki most is várja, és nagyon szereti, ezért nem lesz abból semmi baj, hogy nem ment be hozzá.

A szoba véleménye Szij Mariról az, hogy magatehetetlen egy némber. Egyszer el is határozza erreföl, hogy ő is szerez magának másik fiút. Két-három hónapig jár a nálánál kicsit fiatalabb új szerzeménnyel, Csiba Ica fiújának a barátjával, s közben majd megöli a szerelem. Tudja a szoba, hogy a baracskai legény miatt.

Szij Mari jól megtanulta, miben meddig szabad elmenni. Talán már réges-régen Baracskán élne, Sanyi felesége volna - egy unokáktól szaporodó családban, ahol inkább a házat toldják meg mindig egy darabbal, semhogy a gyerekeiket szélnek engednék -, ha nem látott volna maga előtt egy rossz példát, a nővéréét. Ővele az történt, hogy nagy hassal állt az oltár elé a férjével. Ebbe belerokkant az édesanyja, pedig de sok mindent kibírt már.

Szó nélkül elviselte, még amikor Petőfibányán éltek, és mind a heten otthon voltak gyerekek, hogy bányász férje naponta részegen jött haza. Ágyba tette. Akkor is, ha csak kötekedett, akkor is, ha meg is verte. Mert, ha kialudta magát, jó ember volt.

Azt is túlélte Szij Mártonné - 1972-ben már Kazincbarcikán laktak, csak az apa járt ki Ormosbányára -, hogy a Habselyemből hazafelé menet a férjét halva találta. Felakasztotta magát. Isten rendelésének gondolta, gyászt öltött és egy panaszszava nem volt.

De amikor Marinál eggyel nagyobb lánya hasasan tolta be magát az anyakönyvvezetőhöz, az asszonyt - talán mert rágondolt, hogy ha ez a lány is elmegy, végképp egyedül marad, vagy talán most kapott észbe, hogy elszörnyülködjön az életén - az esküvő után hetekre leverte a lábáról a kétségbeesés.

Ezután elhatározta a legkisebb lány, a Mari, hogy övele ez a szégyen meg nem eshet. Inkább sose menjen férjhez, de ilyen világot nem hoz az anyjára, nem fogja egyetlen fiú miatt sem a sírba küldeni.

Hívta őt a Sanyi nemcsak Baracskára, hanem a Balaton mellé, a barátja lakodalmába. De szeretett volna elmenni a Mari. De hát nem gondolhatta a Sanyi komolyan, hogy elmegy vele. Szó sem lehetett róla. És amikor Sanyi taktikát változtatott és azt mondta, feleségül akarja venni? Valami gyanúsat érzett ebben Mari, megmondta hát, hogy ő még fiatalnak tartja magát a házasságra.

Éjszakai munka után, délelőtt, Szij Marin kívül nem mozizott más a szobából. Talán csak alkalmanként. Életében egyszer a Tollár Ica. Göndör soha. Ő reggel szépen átment a szállóra, be az ágyba, és amíg fittre ki nem pihente magát, fel sem kelt volna.

Tollár Icának az éjszakás hetek reggelein más gondja volt. Senkinek nem jutott volna eszébe, hogy lefekvés előtt egyen, ez valahogy nem fért össze a gyomrukkal és a szokásukkal. De Ica azt szokta meg odahaza, hogy komoly reggelit esznek, és csak nem tudott elaludni, ha üres volt a gyomra. Így alakult ki, hogy az éjszakás reggeleken ő is buszra szállt a gyár előtt, s beutazott a Körtérig, mint a nem szállón lakó többi munkás. Bement az önkiszolgálóba, s ha mást nem, néhány tojásból rántottát, de ha lehetett, inkább valami rendes meleg ételt, olyan ebédnek valót, lehetőség szerint húslevest vagy húst evett. Rezzenéstelenül viselte a korai pálinkázók másnapos leheletét, a soha ki nem józanodó borostás férfiak trágárságát, s ahogy szétömlött gyomrában a jóleső meleg, már ráérősen sétált vissza a szállóra. Aztán felkelt déltájban vagy késő délután, de előfordult, hogy csak este, akkor lement a klubszobába, tévét nézett, amíg indulnia nem kellett a gyárba.

Az egy műszakban dolgozó lányok azonos folyosón laknak, mégsem egyszerre ébrednek a szobák. Ettől éjszakás heteken még azoknak is van egy kis barnásszürke karika a szemük alatt, akiknek különben nem olyan az arcuk szabása, hogy ez ráteremne.

De nemcsak a lányok ébresztik föl egymást. Ha eltelik úgy pár perc, hogy éppen senki sem szól át a folyosó egyik végéről a másikra, akkor a portás néni kénytelen felkiabálni az első, második, harmadik emeletre hogy kit várnak a portán. Ez a lányok lehívásának az egyetlen, a munkásszállások történetében a hőskortól ismeretes módja.

Délutános heteken a nevelőnő szokott a kívántnál korábban ébreszteni. Megjelenései szaporítják a szobákban az „események” számát.

Szij Mari úgy úszott meg egy büntetést, hogy munka közben megemlegette néhányszor a nevelőnőt, sőt annak bizonyos hozzátartozóit is. Az történt, hogy még az ágyban rágyújtott, nem tudta megállni, mert Göndör műsora annyira felizgatta. Nyílott az ajtó, kopogás nincs, tehát vagy szobatárs, vagy a nevelőnő. Ez utóbbi volt. Annyi ideje maradt Szij Marinak, hogy gyorsan bedugta a paplan alá a csikket, amennyire csak lehetett, védve tenyerével a parazsat. Sütötte is a markát becsülettel. Ráadásul odament hozzá a nevelőnő, s azzal a kedves mondattal örvendeztette meg, hogy: „ne lustálkodj, mert lerántom rólad a paplant!” Szij Mari idegességében lehunyta a szemét, azt találta ki, hogy befordul a fal felé, és úgy tesz, mintha aludna. A nevelőnő nem nagyon értette a helyzetet, de csak körül akart nézni, ki is ment néhány hasonló mondat után, amit másokhoz, de mindenkihez azonos hangsúllyal intézett. Szij Mari volt az egyetlen, aki nem szórakozott túlságosan jól az eseten. Felugrott és kidobta a csikket az ablakon, a többiek hahotázása közben. Ez a hahotázás nem Mari fájdalmának szólt. Dehogy. A nevelőnőnek. Hogy nem vette észre! Hogy túljártak az eszén.

A második emelet nevelőnőjének nincsen könnyű dolga. Nem sokkal idősebb azoknál a lányoknál, akikre felügyel. És nem akar lépten-nyomon az igazgatónőhöz segítségért szaladgálni,

hogy nem bír a lányokkal. Az végül is annyit tesz, hogy nem tudja ellátni a feladatát. Pedig nemcsak felügyelőnek kellene lennie. Egy leányotthon neveléssel is foglalkozik. Ő nem tehet mást, amíg bírja, szép szóval, mikor pedig az idegei felmondják a szolgálatot, üvöltve, rendet tart.

Vannak szobák, amikkel képtelenség boldogulni. Itt van a 16-os. Ha ezeknél nincs mindig résen, ha nem jár be hozzájuk rendszeresen, elkanászkodnak, és olyan a szobájuk, mint egy istálló. Hogy beteg volt megint a gyereke - mert az is mindent összeszed a bölcsődében -, és tíz napot otthon töltött, úgy festett a helyzet, hogy megregulázhatatlanok már. Még jó, hogy eszébe jutott ez a pénzbüntetés. Így nem kell annyit ennie magát. Kétszer fizet valaki, harmadszorra meggondolja. Mennyivel jobb dolga van az iparisoknál egy nevelőnőnek. Ha valaki szemtelen, nem kap kimenőt. Ott rendet lehet tartani.

A szoba látta, hogy a nevelőnő velük bír a legnehezebben. Megmondták neki a magukét. De mindig csak akkor szóltak vissza, ha nekik volt igazuk. Az a szoba véleménye, hogy soha semmi foganatja nem volt annak, amit ők mondtak. A velük szemben alkalmazott módszerek viszont nagyon is hatásosnak bizonyultak, a pénzbüntetéstől a fegyelmiig. Hatásosnak annyiban, hogy senki nem gondolta, hogy mindegy lenne neki az az ötven, száz, négyszáz forint, vagy az idegeskedés, ami egy fegyelmivel jár. Attól nem kellett tartaniuk, hogy valakit is kitesznek a szállóról, az nagyon-nagyon ritka. Végül is a szálló van a gyárért és nem fordítva. És rájuk szüksége van a gyárnak.

A kizárásra vonatkozó egyetlen szabály, amit mindig betartanak, hogy kiköltöztetik azt a lányt, aki terhes lesz. Titokban tarthatja, amíg tudja, de amint észre lehet venni, mennie kell. A szülésig mehet a Magyar utcába, vagy vehet ki magának albérletet. Erre elvétve akad példa. Nemcsak azért, mert nincs rá elég pénzük. Ritka ember vesz fel albérlőnek lányfejjel szülni készülőt.

A délutáni műszakos heteket a szállón élő lányok ugyanúgy szeretik, mint a délelőttöseket, és jobban, mint ahogy nem szállón élő társaik. Ez utóbbiak éppen akkor dolgoznak, amikor a családjuk otthon van.

Tíz órakor este kijönnek a gyárból, s hacsak nincs nagyon hideg, egy csapat fiú várja őket a gyár előtt. Falkában átkísérik őket a leányotthonig, az utcán szórakoznak kapuzárásig, tizenegy után pedig az ablakokból folytatódik a műsor.

Ha a portás nénin kívül nincs bent velük más a szállón, semmi nem vethet gátat jókedvüknek, csak az URH. Akkor a fiúk pillanatok alatt szétspriccelnek. Ha bent van az éjszakás nevelőnő, vigyázni kell, ne vegye észre, melyik szoba, vagy személy szerint ki parádézik az ablakban, mert akkor másnap a műszak-nevelőnő előveszi őket.

Tavaszi estéken a lányok füzérekben lógnak az ablakokban, csinálják a műsort éjféltájig, azt gondolva, majd alszanak délig, s másnap reggel nem fogadják örömmel a korán érkező nevelőnőt. A nevelőnő szerint egy egészséges embernek reggel fel kell tudnia kelni, ezért nyugodt lelkiismerettel ad hangot mindennemű kérésének, amely a lányok vagy a leányotthon érdekeit szolgálja.

Tollár Ica egy ilyen délutános hét reggelén jóízűen aludt az ágyában. Előző nap túlórázott, mert muszáj volt, hát rá is fért, hogy aludjon. Jött a nevelőnő, és megkérdezte, nem megy-e Ica kiállításra, félórán belül indulnának. Nem lehetett olyan nagyon korán, ő aludt egyedül, a többiek bent sem voltak már a szobában. Talán tizenegy felé járt. Ica mondta: nem. Befordult a fal felé, és tovább aludt volna, de a nevelőnőt nagyon fölbosszantotta, hogy senkit nem tudott beszervezni. Miért is nem teszik már kötelezővé ezeket a kulturális programokat, ha tőlük azt kívánják, hogy teljesítsék a kulturális munkatervet? És ha ezek a lányok ilyen olcsón itt

lakhatnak, honnan veszik a bátorságot, hogy ne vegyenek részt? Mire mindez végigfutott az agyán, pulykavörös lett, és azt gondolta, ezt mégsem hagyhatja szó nélkül. Ráripakodott a Tollárra: „Lehetne benned annyi tisztelet, hogy rám nézel, amikor velem beszélsz!”

Hű, ezt a nőt eltakarítja egyszer maga elől - vágott bele Icába. Neki otthon mindig is parancsoltak. Úgy szólt őhozzá az anyja, hogy abban nem volt köszönet. Igen. Mindez igaz. De az ő anyja tízüket világra hozta, nyolcukat fölnevelte, és mindezt a tanyán! Az ő anyja úgy áll meg ma is mindenki előtt, hogy a másiknak földbe gyökerezik a lába! Tanyasi parasztasszony létére olyan tiszteletet parancsolón. És nincsen neki lehetetlen! A parancs is azért parancs nála, mert abban nem ismer ne adj istent. De hát ez itt?

Bár lenne mindig szabadságon a gyereke miatt... Igaza van a férjének, hogy veri. Mondják az egyes műszakosok, ők tudják. Meg is érdemli. De otthon olyan, amilyen. Itt ne legyen! Ő is ugyanolyan munkás volt ebben a gyárban, mint akármelyikünk. Azért, mert idegbajos, és nem bírta a munkát? Örülnie kéne, hogy idejöhetett dolgozni. És ne álljon neki feljebb, mert kihajítja egyszer az ablakon.

A múlt héten is. Az Ildivel cigarettáztak a szobában. Honvágyuk volt, rágyújtottak, hiába nem szabad. Ildi nemrég került át a kislányotthonból, és ismerkedtek egymással. Beszélgettek. Hát azoknak az iparisoknak egy tenyérnyi szabadságuk nincs. Benne meg előjött a tanya szaga. Úgy érezte, hogy tanyaszag van. Mióta nem volt már otthon?! Mindkettejüket úgy elfogta a honvágy, rágyújtottak. Akkor is jött: „Hogy mertek a szobában dohányozni? Hetvenöt forint büntetés. És szétvágta a mi szép, otthon járó gondolatainkat. Ki a fene ne tudná, hogy tűzrendészeti okból tilos a szobákban a dohányzás. Tilos, hát tilos. Körültekintő, óvó szabály, mondják a mi érdekünkben. Azért már annyira föloldották, hogy szombat-vasárnap szabad. De hát mentünk volna ki Ildivel a folyosóra? Akkor?

Ki kellene költözni innen, de sürgősen, és a tájékára se jönni ennek a háznak. Meg volt ő szokva otthon, hogy nincsen őneki szégyellnivalója. Itt meg lépten-nyomon a mások hülyesége miatt is szégyenkeznie kell?

Nem nagy dolgokra kell gondolni, csak azokra a lányokra, akik miatt a buszban azt mondja be a sofőr, hogy Keltex-kupleráj. Ez nem fordul elő sokszor, csak ha a sofőrnek éppen jó kedve van, de a szentséges úristenit, ne mondja ezt éppen akkor, amikor ő is a buszon utazik, és oda fog bemenni. Nincsenek őneki majomkodó szokásai, minden szent előtte, ami természetes. Ha egy lány érett, persze hogy érettségét látják rajta a fiúk is, és élnek a természet törvényei szerint egymás testével. Nincsenek őneki szenteskedő hóbortjai, de van becsülete. És a becsületét ez sérti. Sérti! Mint ahogy a nevelőnőt egyszer megöli. Ő mondta, meg is teszi, nem kell ebben kételkedni. Elment reggeles héten dolgozni, kicsit későn ébredt, csak úgy leterítette a pokróccal az ágyát. Mire hazajött, fel volt az egész turkálva. Őt megszégyeníteni egy ilyen dologgal! Ha akkor ott van a közelében, isten a tanúja, kidobja az ablakon.

Elhatározta Ica, kimegy albérletbe. Kérdezte Göndört, menne-e vele. Benne volt, menjenek. A baj csak az volt, hogy kapcsolatai nem engedték albérlet után járni. Nyakába vette hát Ica a várost Érd felé, kijutott Érdre is. Közben jártatta az agyát, milyen lenne ott, mi a hátránya, mi az előnye. Nem is annyira a pénzt bánta volna rá, mert megérné a nyugalmát, de az, hogy a szálló közvetlenül a gyár mellett van, máshonnan meg órákat kell utazni. Végül is Göndör bejelentette, hogy mégsem Icával akar kiköltözni, hanem a szerelőfiúval.

Egyedül albérletbe menni? - morfondírozott Ica. Hát kidobnák a gyárból, annyiszor elaludna reggeles heteken. Ez az alvás, ez olyan furcsán lett őbenne. Otthon a tanyán négykor kelt, és hiába feküdt le sötétedéskor, mégiscsak kevesebb idő jutott alvásra, mint itt, és itt mégis mindig aludna. Nemegyszer végigaludta már a teljes szombat-vasárnapot, és hosszas kelte-

getésre se ébredt fel. Itt megszeretett aludni. Jó, ha alszik. Hát nagy vállalkozás lenne egyedül kiköltözni. És biztos-e, hogy ott jobb lenne? A brigádjából az egyetlen lány, aki albérletben lakik, panaszkodik a háziakra. Mi legyen?

Mentek a napok egymás után, és nem tudott dönteni. Ha kijött a gyárból, naponta elindult, hogy keres albérletet, de sokszor be sem ment a házakhoz, csak úgy járkálgatott Érden és a környéken.

Pedig a Göndör is, és a nagy barátság! Csak a hülyeségeit csinálja sorozatban. A szobában sincs egy őszinte lány, aki egyenesen megmondaná a másik szemébe, mi baja vele. Pedig mindenkinek van baja mindenkivel! Nincsen két egymás utáni nap, hogy ugyanaz a két lány menne le együtt a közértbe vásárolni. Mindig veszekedés. Mindig és mindenen. Egymással csak addig nincs bajuk, míg valaki mással van. Valaki szobán kívülivel. De hát milyen világ ez? És olyan élvezettel veszekszenek, mintha ez az életük jobbik részéhez tartozna.

Tollár Icát a bölcsesség békítette meg. Látta, megvan itt mindenkinek ugyanúgy a baja, mint őneki.

Szij Marihoz megint nem jött a fiúja, megint küszködik, menjen-e vagy maradjon. Hát hogyan menne ki a szobából, ha nem úgy, hogy bevágja az ajtót maga után, de olyan istenigazából, hogy fröcsög le körülötte a vakolat.

És ha Göndör megjön Leninvárosból, s kezdi a meséit, hogy a gyári szerelőfiú, a soros áldozat egy szerencsétlen, egy féltékeny félnótás, akit ő egyszerűen vissza akart küldeni, de persze nem lehetett, mert még térden állva is könyörgött volna, hogy ne tegye meg vele, hát persze hogy a Szij Mari elkapja a nyakát, és félbeszakítja fiúbecsmérlő mondandójában.

Jó, hogy nem tenné ezt meg Szij Mari, ha nem vasárnap este volna, ha ő is nem lett volna otthon egyedül élő anyjánál, ha nem hoztak volna be ketten is italt a szállóra, az egyikük hubertust, a másik meg Éva-vermutot, ha Mari, aki soha nem szokott inni, nem nyakalt volna be mindkettőből. De hát mindez éppen így adódott. S így aztán Göndör nyakát szorongatva, nagy levegőkkel ki kellett tudni mondania, ami jó régen a lelkét nyomta már: miért vagy olyan szélhámos! Szij Marit kivitték felmosdatni és lefektették az ágyra, mert összecsuklott.

És vérszerződés Göndörrel ide vagy oda, igazat kell hogy adjon Szij Marinak. A többiek is igazat adnak neki, csak nem mondják.

Még annak idején, amikor áthozta őt Göndör ebbe a szobába, akkor javasolta, kössenek vérszerződést. Leírták egy papírra, hogy jóban-rosszban együtt lesznek, aztán megszúrták az ujjukat, és a vérükkel megpecsételték. A papírt elégették a tenyerükön. Tanú volt a szoba, kinevezett tanúk Szij Mari és Csiba Ica.

Másodjára a veszélyeztetett barátság időszakában került sor hasonlóra, de most az ő javaslatára. Nagyon kellett volna neki egy barát. Azt gondolta el, hogy az új vérszerződésben még cigarettacsikket is beleégethetnének a kezükbe. Ő aztán meg is tette, de Göndör megijedt és nem merte.

Jól gondolta ő azt! Ez a fiú valahogy nem volt mindegy a Göndörnek. A szerelőfiúba mégiscsak szerelmes lett. Emi, aki mellette fekszik, elment néhányszor a sráccal, ha Göndör nem volt otthon. Látszott, amikor hazajött, hogy nem a parádé kedvéért balhézik ilyenkor.

Talán még azt is elhiszi, amit Eminek mesélt a szerelőfiú, hogy a Göndör öngyilkos akart lenni. Elcsalta őt a Dunához, és bele akart ugrani.

Göndör mégse azért tépte meg Emit, mert a szerelőfiút sajnálta tőle, hanem mert ezt az öngyilkossági históriát terjesztette róla.

A nevelőnő ezt a verekedést már nem tűrhette beavatkozás nélkül. Azt követő nap délutánján, hogy Emi nem szívesen tette le párnájára a fejét, szétköltöztette a szobát. Arra mentek haza, hogy névsor lógott az ajtón. Emi két társával költözött a 20-asba, Ildi két iparit végzett lánnyal a 17-esbe. Göndör maradt, tehát együtt hagyták őket.

A história a gyárban is elterjedt. A dohányzóban kérdezgették Göndört, szereti-e a szerelőfiút. Összesen négyszer volt a szerelőfiú Leninvárosban. Mikor utoljára vitte le Göndör, azzal a választ nem tűrő kérdéssel jött be a szállón a szobába: láttatok már fiút sírni? Tudni lehetett, hogy minden bosszúját rajta töltötte ki. És ez nem lehetett nehéz Leninvárosban.

Göndör egyszer annyit mondott, nem kellett volna a munkahelyén kezdeni senkivel. Bánja már.

Ha ez időben Göndörnek még a nevelőnővel is lettek volna összezördülései, biztosan odébbáll. De neki sose voltak. A nevelőnőnek ő soha nem került útjába. Ha valami dolga akadt vele, mindig úgy szokott üzengetni. Csak akkor vitte rá a lelke, hogy megbüntesse, ha együtt csinált valakivel disznóságot. Ekkor a társsal beszélte meg, fizessenek ötven-ötven forintot, mert elölhagyták a konyhában az ennivalót.

Göndör a széttelepítéskor leköltözött az emeletről az ágy földszinti részébe, és csinált egy csinos kis függönyt az ágyára. Ez tilos, mert akkor a nevelőnők nem látják a lányokat. Göndör is tudta, hogy tilos, de neki nem szoktak szólni semmiért.

A szoba izgatottan figyelt, mi lesz. Ugyanis fegyelmit kaptak lányok, és függönyellenőrzés lógott a levegőben. A hármas szakmány 48-as szobájában a lányok kiszívták egymás nyakát. Balhéból csinálták. Körbe kör alakú foltokat, mintha dísz lenne. Valaki beárulhatta őket, mert a divatos garbó pulóver eltakarta, nem lehetett látni. A fegyelmi vétségről az eredményhirdetésen értesülhetett az egész szálló. Figyelt a szoba, hogyan lesz a küzdelem Göndör és a nevelőnő között. Göndört nem féltették, mi az neki, egy nevelőnő. Vert ő meg már rendőrt is, amikor az megverte a bátyját. Igaz, hogy utána őt is bevitték, és szintén helybenhagyták, de hát számított erre, nem érte meglepetésként. Azt a nevelőnőnek is kellett tudnia, hogy Göndör nem nagyon szokott mérlegelni, mi lesz valaminek a következménye. Fontos, hogy ő mindenkor azt tegye, amit az esze és a szíve diktál. Szóval Göndört nem féltette a szoba, a nevelőnőért meg senkinek nem lettek volna rossz percei, így hát várták a napot, amikor szólni fog. Teltek a napok, és nem történt semmi. Egy héttel később az igazgatónő jött fel a szobába. Elbeszélgetett Göndörrel, hivatkozott az első napra, amikor megegyeztek, hogy jól meglesznek egymással. Nevetséges lett volna kisebb dolgokat szóba hozni. Az igazgatónő hamarosan elment, annak a pedagógusnak az önérzetével, aki ért a kislányokhoz. Valóban ért. Az ágyfüggöny maradt egészen addig, amíg Göndör.

Ica először nem hitte, hogy Göndör elment. Ráadásul anélkül, hogy neki szólt volna.

Ez egyszer Tollár Ica bement a gyári főnökéhez, és megkérdezte, miért lépett ki a barátnője. Megtudhatta, hogy családi okokra hivatkozott.

Tollár Ica először szégyellte magát úgy istenigazából a szoba előtt. Nemcsak egyszerűen Göndör, inkább a vérszerződés miatt. És nem az elsőre kell gondolni, hanem a másodikra. Egy kétségbeesett ember egyedül megkötött vérszerződésére.

Haza készül menni Tollár Ica. Egy év után először, Pestről, haza a tanyára. Írtak neki, hogy menjen. Bevitték az anyját a kórházba, kifakadt a lába. Nagy az izgalom. Megbocsátott-e az anyja, elfelejtette-e az egy éve rajta esett sérelmet. Este tízig dolgozott Ica, aztán elindult vonattal. Reggel fél négyre ért Debrecenbe. Elment a Bem-kórházba, nyugalmat erőltetve magára benyitott az anyja szobájába, aki azzal fogadta: „Minek jöttél? Kár volt idefáradnod...”

Az anyja. Hát persze hogy ezt kellett mondania. Mit mondhatott volna? Mondta volna, jó, hogy eljött hozzá, hogy örül neki? Mondta volna, hogy nem bánja, hogy elment Pestre, amikor bánta? Mondta volna, hogy megbocsát? Ugyan már. Mit bocsásson meg? Elment és kész. Nem tartozik hát közéjük. Mit nem lehet ezen érteni? Amikor összecsomagolt otthon, nem álltak eléje, és nem rendeztek nagy jelenetet. Nem nehezítették meg nagy érzelmi színjátékkal az utolsó perceit. Nem szokás ez tanyán. És akkor most mire várt?

Hát mindegy. Úgy gondolta, egyszer csak történik valami otthon, amiért hívják. Azt tudta, amíg nem hívják, addig nem megy. És most hívták. Erre várt egy évig. Emiatt voltak keserves napjaiban is elviselhetőbb percek. Hívták, és ezért: „Minek jöttél, kár volt idefáradnod...”

A TOLLÁR-TANYA

Sűrű fehérségben néz vissza domb, erdő, patakpart a háza ajtajában álló öreg Tollárra. A hópelyhek sietnek elkerülni, az öregen rövid élet várna rájuk.

Hosszúra nyúlt szemlélődés.

Megindul az öreg a birkákhoz, de útba esnek a lovak. Benéz hozzájuk. Ez a tanya olyan, hogy minden út elvezet a lovak istállója előtt, az öreg Tollár élete meg úgy alakult, hogy mindig látni akarja a lovait.

Micsoda telek voltak... Végigcsilingeltek erdőkön, szántókon, s minden útba eső tanyáról felvették a gyerekeket. Ha csikó is volt, az egyenletes csengőritmus mellett a játszódós, fickándozós csengettyűhang is megrezegtette a csöndet.

Az öreg megsimogatja, megütögeti a lovak fejét, aztán gyors léptekkel elindul kiengedni a birkákat. Egy falkában tódulnak ki akoljukból a bégető állatok, a kisbárányok ingatag lábakkal, bizonytalan léptekkel csetlenek-botlanak a hóban.

A Tollár-tanya Kelet-Magyarország egyik dombjára épült, mintha a képzelet játéka teremtette volna oda. Házikó a legmagasabb pontján, se küszöbe, se lépcsője, ajtaján át egyenesen a konyhába visz az út.

A szoba ablakából az udvarra látni, pontosabban ellátni, amíg szabad útja van a tekintetnek. Az udvar is éppen addig terjed. A csűrre rálátni, mögötte a szekérszínre és a juhakolra már nem.

A házzal egy soron, a jégverem építését formázza - félig kiemelkedve a földből - előbb a lóistálló, aztán a teheneké. A másik feléről ólak, ketrecek, kalyibák disznónak, aprójószágnak, nyúlnak, galambnak meg a gondozásukhoz szükséges kacatoknak.

Ebben a világban éli életét - sok számolgatás után sem tudja pontosan megmondani, mióta - az öreg Tollár az asszonnyal. Volt tíz gyerek, kettő meghalt, nyolcat felneveltek. Az időben ugyanolyan földbe vájt lakásban éltek, mint most a lovaik és teheneik. Ki is tartottak volna amellett, ha nem fárasztja meg a tetőt az idő. Össze akart roskadni. Akkor gyűlt össze hosszú idő után újra teljes létszámban a család, házat építeni. Értették a módját, hamar meglett. Nem sok éjszaka köszöntötte otthon a gyerekeket, felépült a ház, szép szabályos vályogtéglából. Igaz, nem volt hiány férfierőben, szült az asszony a nyolcból öt fiút.

Ez az uralkodásra termett öregasszony, hiába egyidős az urával, ma is a család mozgató rugója. Akit ő nem állhat, annak nincs maradása, legyen az udvarló, barát vagy bármi pereputtya a gyerekeinek. Rászegezi a szemét, hunyorít egyet, aztán olyan hangon rikácsol, mint a feketerigó eső előtt. Meggondolja mindenki, a család is, hogyan szóljon, mit szóljon előtte. Nem mintha foganatja volna annak, amit szólnak, mert fontos dolgokban csak ő dönt, de elérhetik, hogy jól leteremti őket, szép szavakból nem sokat válogatva a mondandójába. Cifrán tud káromkodni.

A család minden tagja tudja, még azok is, akik csak később születtek, hogy az öregasszony nem a korával, hanem a józanul működő eszével vívta ki magának ezt a tekintélyt. Ha költözködnie kellett a családnak, nélküle fele gyerek, fele cókmók biztosan elmaradt volna. S ha az öreg Tollár néhanapján reggel sűrűn szedte a lábát, hogy mielőbb békéje legyen a nyivákoló gyerekektől, az asszony ezeken a napokon sem esett kétségbe, sem a nincstől, sem a hasában már sürgölődő következő gyerektől.

A gyerekei legnagyobb mérgükben is csak azt mondják róla, hogy nehéz a természete.

Az öreg Tollárné, az egy Icát kivéve, nem bánta, ha a lányai mielőbb elkerülnek, a fiúk közelebb álltak a szívéhez. Ma is két fiú van otthon a családban. Közülük a Sanyi, a legkisebb még el sem hagyta a tanyát. Az összes többi gyerek vagy elment, vagy elment és visszajött, szóval őrajta kívül mindenki szerencsét próbált már. Sanyi alig múlt húszéves, az apja nyugalmas természetével van megáldva. Nem sürgős neki, hogy eldöntse az életét, jól megvan még a tanyán. Az apjától örökölte, szereti az állatokat. Ő a két öreg támasza, az egyik megtért bátyon kívül. Elkel a két fiú fiatal ereje, nem kevés munkát és nem kis erőt kíván itt az élet.

Hajnali négykor már etetni kell, és a napnak minden órája elmegy valamire. Egyre szaporodik a jószág. A múlt hónapban vettek a negyven birka mellé még tízet, meg a tehenek, lovak, disznók, aprójószág, és ha összegyűlik pár ezer forint, megint csak tovább nő a számuk. Két évvel ezelőtt megvettek a közeli faluban egy házat, azóta nem kell már gyűjteni semmire, minden pénz, ami bejön, állattá kamatoztatja magát. Ezenkívül legfeljebb ha földdé, de azt nem annyira érdemes venni, rossz, homokos a föld errefelé.

A napok pontos rend szerint alakulnak, mindenki végzi a maga dolgát. A kisebb fiú etet, most éppen a birkáknak hordja a szénát. A másik itat, ő az asszonymunkák nehezebbjét is elvégzi. Az az igazság, hogy a jobb lábára bicegő öreg Tollár feje felett már eljárt az idő. Csak lábatlankodik a két fiú mellett. Időnként kivisz a sparhelt tetejéről egy-egy vödör megmelegített moslékot, de egyre gyakrabban fordul elő, hogy a Sanyi visszaküldi vele, nem kell már, eleget ettek a disznók.

Az öregnek igazi dolga akkor adódik, ha baj van. Vagy ha más tanyára már az állatorvost hívnák. Akkor az öreg Tollár előveszi régi tudományát. Meggyógyítja az állatokat, és világra segíti a kisborjút. Ilyenkor a fiúk segédkeznek. Igyekeznek minél pontosabban megérteni apjuk mozdulatait, lesik a tekintetéből, hol kell a friss erő, hol nem bírja egyedül.

Ritkán, de azért előfordul, hogy megkérdezik a fiúk azt is, miért nem ihatott reggel a tehén, mi baja a földre szegett fejű birkának. Ilyen kérdéseknek, az állatok etetése után, a reggelinél van helyük. És akkor, vagy rövid pár szavas válaszból érthetnek, vagy nekiveselkedik az öreg Tollár, és jár a szava tanyáról tanyára, uradalomból uradalomba, beszéli az állatok értésének sokatmondó történeteit.

Szeret mesélni. Történetei elejtett szavakból és nagy csöndekből szövődnek.

Nem szereti, ha kérdezik. Különösen nem, ha idegenek faggatják, akiket csak kíváncsiságból érdekel a válasz. Minek azt tudnia olyan embernek, mit csinált ő egész életében, aki abból úgysem okulhat. Micsoda kérdés az, hogy mit kellett csinálnia egy pásztornak. Hát fialtatni a kocákat, nevelni a malacokat. És hogy mennyi ideig csinálta ezt? Hát amikortól elhagyta az iskolát. Onnantól idáig. Persze hogy nem végzett két osztálynál többet, azt is minek.

Aztán a mesékből és válaszokból megvilágosodik, miért olyan fontos az öreg Tollárnak a mese, és miért idegenkedik a kérdésektől.

„...Tizenkét éves koromat betöltöttem, belementem a tizenharmadikba, amikor kondásbojtár lettem. Kimentünk a határba, legeltettünk egész nap. Délben ledéleltünk, megebédeltünk, megindultunk, megint legeltettünk, elment a nap.

Addig voltam bojtár, míg meg nem nősültem. Aztán lettem kondás, és akkor én parancsoltam. Nekem volt bojtárom kettő is. És volt jószág, hol száz, hol meg hetven. Voltak ilyen nagy tanyák, mint most a téesztanyák, ugye akkor urasági tanyák. És ott laktunk. Volt itt báró, herceg, zsidó uradalom.

Kaptuk a kommenciót, volt disznótartásom, nekem nem kellett soha kaszálnom, kaszált az uraság, az én disznómnak nem kellett enni adni, mert evett az uraság disznajával. Legutóbb itt

a bárótanyán voltunk. Öt kocatartásom volt az uraságéval, és két hizlalásom. Volt tejtartásom, porció huszonhat mázsa kommenció, szalonna, só, fertálypénz."

- És milyen uraságoknál szolgált?

- Voltam én soknál. Ha egyiknél nem szerettem, kerestem másikat. Mire is valók a kérdések? Igaza van az öreg Tollárnak, hogy mesélni szeret. Szép kerek egésszé állt össze emlékeiben a múltja, mint a kenyér.

Hát nem mindegy végül is, ha ura volt a báró is, a gróf is meg a zsidó is, hogy nem szerette és ezért hagyta ott őket, vagy nem volt csorda, amit őrizzen, és ezért nézett újabb után? Volt ura a báró is, a gróf is meg a zsidó is. És ha az öreg Tollárnak az a fontos, hogy úgy kanyarítsa a mondandóját, hogy az ő egykori érzelmein múljon, mikor hol volt, s kinél szolgált, biztosan kell az neki valamire, ha másra nem, hát hogy olyan nyugodtan állhasson a háza ajtajában, és olyan hosszúra nyújtsa szemlélődését, amennyire csak megfáradt lába engedi, és mindig kíváncsian néző szeme ösztökéli.

Merthogy a kérdések. Sorra vesszük az uradalmakat, és kiderül, hogy a gróf disznai megdöglöttek egy szálig, azért kellett odébbállni, a zsidó meg eladta őket, ezért kellett új gazdát keresni.

Amikor ezeket kimondja, tekintete sem rebben tőle. Mintha nem is magáról mondaná. Ő nem szerette az urakat, és ott hagyta őket, az az ember a múltjában, akiről meg én kérdezgetek, az meg mindenféle kényszerek hatására, meg hogy legyen mit enni az egyre több gyereknek, kereste az újabb munkalehetőséget. A megélhetést magának és a családnak.

És hogy erről magától nem beszél? Kérdezem, és sok mindenre nem is emlékszik. Ezekre emlékszik az asszony. Mert a férfi életében fontosabbak voltak az állatok, a természet, a szabadság, semhogy mással is törődni tudjon. Őneki nem az a szerep jutott, hogy hagyja magát megtöretni a családi gondok súlya alatt. Ahhoz, hogy legyen ereje fenntartani a családot, nem szabadott rájuk gondolnia. Ő az állatokkal élte szabad életét, otthon is szelíd volt és nyugodt. De lehetőleg minél kevesebbet volt otthon. Otthon az asszony az úr, ha zsémbel, meg kell hallgatni, az ő szerepe nehezebb. Nyolc gyereket ellátni, még ha mind egy-egy kis angyal - de hát nem azért tanyasi gyerekek, hogy angyalok legyenek - elég lenne magában is.

A családról az asszonyt kell kérdezni. Még azt is csak az asszony tudja, mikor esküdtek meg. Az öreg Tollár eljut ugyan addig a számolgatásban, hogy a Gyuszi 1935-ben született, de biztos ami biztos, odaszól az asszonynak: „Gyere csak, mondd hát, mikor esküdtünk meg." És amint az asszony emlékezteti, az öreg máris a pontosan meghatározott múltban jár. El is merül benne olyannyira, hogy amikor kérdezem, hova mentek, mikor a zsidó eladta a disznait, az öreg megint az asszonyhoz fordul: „Mondd meg, hova mentünk."

- Tejfölösre.

- Na, Tejfölösre - mondja utána az öreg. Aztán persze hogy csak az asszony tudja már felsorolni, honnan hova mentek, és hogy mire öt gyerek megvolt, addigra értek ide, s itt lett még a többi három.

Az öreg Tollár gondolatai nem szaladgálnak úgy, mint az asszonyéi. Neki nem olyan egyszerű csak úgy sorolgatni valamit. Ő azokon a helyeken a jobb, a fiatalabb éveit élte. És azoknak a helyeknek az urasága, a bojtárok, a többi tanyabeli, az állatok, együtt is meg egyesével is, mind-mind felködlenek a szeme előtt. Neki a Tejfölös nem egy név, amit a felesége talán könnyebben meg tud jegyezni, hanem két pofon is a lustábbik bojtárnak, mert elnézte volna, hogy csak a társa tegye a dolgát, miatta az állatok mind szélnek mehettek volna. És Tejfölösön kapott maga mellé olyan bojtárt is, aki nem tudott beleszokni abba, hogy a disznók megis-

merhetők, az istennek se tudta őket megkülönböztetni az arcukról. Tudta azt az öreg Tollár ott Tejfölösön, hogy ez a gyerek nem kondásnak való. Hogy még a földre is mindig le akart huppanni, ez már csak a külön figyelmeztető volt, hogy minél előbb meg kell szabadulni tőle. Azt minden kondásnak tudnia kell, hacsak nem akarja megcsúfolni az őseit, hogy nem szabad leülni. Ahogy mindig a bal kézben kell tartani az ostort, a jobban a rövid botot, úgy alakult ki az is, és ennek mind-mind története és értelme van, hogy egy kondás nem ül le. Legfeljebb ha a rövid botját a fara alá támasztja, azon elpihenget, ha akar, ha tud.

Az asszony pontosan elmondja, hogyan alakult aztán a gyerekek sorsa. Az öreg Tollár erre azt mondja, hát a fene se tudná mindezt összeszámolni. Neki minden gyerek kedves volt, amelyik elment otthonról, az elment, oka volt rá biztos, azokról onnantól kezdve nem tud. Az asszony valamelyest még ezeket a távoli utakat is tudja követni. Azt is megmondja, neki nem volt minden gyereke egyformán kedves. Az embernek is csak azért volt, mert ritkán volt velük. Reggel fölkelt, elment. Ő meg egész napon át ette magát otthon.

Az asszony úgy közöl mindent hidegen családról, gyerekekről, mint akinek semmi érzelme nem kötődik hozzájuk, mint aki csak végigszenvedte a múltat. Monoton hangon válaszol a kérdésekre, nem tesz hozzá semmit, nem szaladnak ki belőle szép emlékek.

Talán a leánykoráról szívesebben mesélne? Semsey harminckilencezer holdas uradalmáról, a munkára odavitt idegenekről, lengyelekről, tótokról meg a Székelyföldig szerteszét szóródott ezernyi magyarról? A balmazújvárosi rokonságról mesélne. De hogy megvannak-e még a nagy-világban vagy sem, azt nem tudja. Amíg köztük élt... És ez egyszer úgy mesél egy darabnyit, hogy nem cifrázza káromkodással a mondatokat. A keze is megáll a fazék fölött. Kifele néz a fehérségbe. Aztán magára eszmélve ránk kérdez: „Minek kellenek maguknak ezek a szavak?” Így kérdezte, szó szerint. De nem is a válasz érdekelte, csak ki akart szólni ebből a szokatlan, kényszerítő emlékezésből, meg akarta törni a varázst.

Hajdani családjáról az öreg Tollár ugyanúgy rövideket szól, mint a mostaniról. Történetei csak az állatokról vannak.

- Maguk hányan voltak testvérek?

- Nyolcan.

- És hányan élnek még?

- Heten. Az egyik öcsém meghalt ötéves korában.

- A többiek hol vannak?

- Oda vannak, dolgoznak.

- Hol?

- Kettő erre van, egy meg a Dunántúlon.

- És ott hol?

- Dolgozik a földön.

- Nem szokta őket meglátogatni?

- Nem én.

- És ők?

- Tavaly volt errefelé az egyik.

Sorsok. Olyanok, mint az öreg Tolláré. Becsületesen megélt, tisztességes, kemény sorsok. Könnyen végig követhetők.

Az öregapa pásztorkodik, jönnek a gyerekek egymás után, felnőnek, ők is pásztorok lesznek, vagy művelik a földet, az egyik Tollár gyerekből ugyanolyan nyolcgyerekes családfő válik, mint az apjából, az ő nyolc gyerekéből már hét elmegy szerencsét próbálni, elhagyja a Tollár-tanyát. Ma már ki-ki elindul ebből a csak évszakait változtató, most éppen a telet köszöntő világból.

Gyula indult elsőnek, eljutott Tatabányára. Megtanulta a bányászok vakondmunkáját, beleszokott a minden este szesztől ágyba eső életbe. Annyira azért nem sikerült mindezt kitanulnia, hogy katonaság után ne a tanyára vigye vissza az útja. De már ott sem nyughatott. Hiába húzta haza a szíve, ha otthon volt, már az a világ kísértette, amelyikbe szíve szerint sose tartozott. Tatabányára nem akart visszamenni, elment hát Miskolcra. A bányák kapui tárva álltak, válogathatott köztük. Miskolcon megismerte apja bátyjának a lányát, összeszűrték a levet, két gyerekük született. Azok ma már majdnem húszévesek, s hányódtak annyit, míg fel nem nőttek, hogy a tapasztalástól megvetették lábukat a földön. Az apjuknak máig sem sikerült.

Négy évig tartott a szerelem, aztán már csak kis ideig dolgozott a Gyula a miskolci bányában. Megint hazament a tanyára, teleszívta a tüdejét jó friss levegővel, s egy ideig csak Debrecenbe járt be dolgozni. Ma Szolnokon van, néhány esztendővel múlott negyvenéves, az építőiparban dolgozik és munkásszálláson lakik. Hétvégeken vagy hazamegy a tanyára, vagy valamelyik cimborájával elbandukol a városszéli bisztróba, kibámulnak a nagy üvegablakon, és végigsörözgetik a pihenőnapokat.

Gyula után Jóska vett búcsút a szüleitől, az ő útja egyenesen az építőiparba vezetett, Szolnokon. A Jóska ott kezdett, ahol a bátyja révbe jutott. Tíz évet le is húzott egy helyen, a tetőfedőknél. Tíz év után egy kitüntető oklevéllel és egy orvosi papírral jött vissza a tanyára, hogy nem végezheti tovább azt a munkát. Amikor a Jóska is Szolnokon volt, akkor szaporította legnagyobb számmal a Tollár család az építőipart. Az időben négyen voltak az öt fiú közül ugyanannál a vállalatnál, egy munkásszálláson, sőt egy szobában. Mert ott dolgozott a Pali meg a Jani is.

A Pali családot is Szolnokon alapított, a feleségét a munkahelyén ismerte meg, összeházasodtak, a negyedik gyereküket várják és egy lakáskiutalást, amit tavaly óta ígérnek nekik. Ha sikerülne, ott hagynák az albérletet. Egyre nehezebben vannak meg benne. A Pali asszonya is kezd ugyanolyan zsémbes lenni, mint az öreg Tollárné.

A Jani is Szolnokon kezdett, ő vitte a legtöbbre, jól sikerült a házassága. Szigetszentmiklósi lányt vett feleségül, módos családból. Abba is hagyta felesége a munkát, ahogy összeházasodtak. Addig ő is az építőiparban dolgozott. Három gyerekük van, az egyik jövőre már iskolába megy. És akkora házuk, hogy egy helyiség jut a csibéknek, három szoba kirakatnak, ezek az utcára néznek, egy szoba fogadja alvásra a Janit, ide jön utána éjszakánként a felesége, míg vissza nem kell mennie a gyerekszobába a kisebbek nyögdécselésére. A többi helyiséget lakják. Ezek a konyha, gyerekszoba, előszoba. Jani mindent megkapott Szigetszentmiklóson, amire szívesen emlékezett vissza a munkásszállási évek alatt a tanyából. Vannak állataik, a disznók között hízó is, anyakoca is, tágas udvar, s kert, minden megterem benne, ami a konyhára kell.

A Jani keresete - gyengébb hónapokban négy-, erősebbekben hatezer - mindig elmegy erre-arra. Az asszony szeret vásárolni. A gyerekek szobájában modern emeletes gyerekágy-garnitúra hivalkodik, és ha kiteszik a lábukat a házból, meg lehet nézni az öltözéküket.

Jani is besegít a pénz elköltésébe. A fizetésnapokhoz hagyományosan hozzá tartozik a kereset tetemes megcsappantása még bent Szolnokon a munkatársakkal, aztán, ha jó a hangulat, betér a Jani hazafelé minden kocsmába, és fizet az ismerősöknek. Jön is hozzájuk az állatorvos első szóra, ha hívják, meg a boltos is üzen a Jani asszonyának, ha valami jó áru érkezett. Jól megvannak Szigetszentmiklóson. Kevés ember van, aki nem köszön az asszonynak, ha tele kosarával hazafelé igyekszik.

A gyerekek is megkapnak mindent. Játékok a konyhaszékek alatt, a gyerekszobában, szerteszét. Az apjuk soha nem jön úgy haza fizetéskor, pedig havonta kétszer fizetnek, hogy ne venné meg a játékbolt legdrágább áruit. A kisfiú szívesen játszik harcosat, meg is van hozzá minden fegyvere.

Jól élnek a Janiék. Karácsonykor is annyi csokoládé figurát, szaloncukrot, díszt összevásároltak, a végén két fát kellett állítani, hogy minden ráférjen.

A Tollár-tanyát a lányok - egy kivétellel - annak rendje-módja szerint hagyták el, férjhez mentek.

A Terit elvette az öregek negyedik keresztfia, Hajdúszoboszlóra került. Építettek nekik a férj szülei egy kis házat az állomás mellett. Nem is bánják a vonathangot, jól jártak, hogy a Jóskának nem kell gyalogolnia, merthogy bejár Debrecenbe, sírásó. A Teri étteremben dolgozik, konyhalány, a gyerekek, szám szerint kettő, már iskolások.

Az Erzsit az öccsének a barátja vette el, őt is ugyanúgy Sanyinak hívják, mint Erzsi öccsét, és most már a kisfiukat is ugyanígy. Ami igaz, az igaz, kicsit korán kerültek össze, ezért aztán nem a legkönnyebb fiatalasszonyság jutott Erzsinek. Amikor kimondták egymásnak a holtomiglan-holtodiglant, az öreg Tollárné mintha meghatódott volna. Véletlenül odaadta a fiatal párnak azt a házat, amijük éppen volt Létavértesen. Ebbe aztán majdnem belebetegedett, mígnem mindig járó agya megakadt egy gondolaton. Mondta a fiataloknak, el akarja adni a házat, nagyobbat akar venni, megvan a pénze, most jót kínálnak érte. Mit volt mit tenni, Erzsiéknek tető után kellett nézni a fejük fölé. És akkor már az első gyerek is megvolt. A fiatal apa összeszedett pénzt, és vett érte egy tanyát. Tízezerért kínálták, nyolcért odaadták. Már-már kezdett az életük rendes kerékvágásba kerülni, amikor a Sanyit bevitték katonának. Igaz, hogy csak egy évre, mert közben a második gyerek is meglett, de elég volt az Erzsinek egyedül egy év is, az állatokkal, a földdel, egy gyerekkel és várandósan. Sokszor tett meg a Sanyi abban az időben futva tíz-tizenkét kilométert, hogy minél tovább dolgozhasson otthon, s le se késse a debreceni vonatot.

Éppen olyan időben volt mindez, amikor a Tollár-tanya se bővelkedett férfierőben. Az öreg Tollár állatgondozói állást vállalt akkoriban a téeszben, de beteg lábával nem nagyon tudta ellátni. Ellátta helyette a legkisebb lány, az Ica. A legkisebb Tollár gyereket, a Sanyit is bevitték katonának, kemény idők jártak a két öregre. És az állatgondozói álláson kívül a nagyja otthon is az Icára maradt. Nem lehet csodálni, hogy alig várta a katonaságból haza a bátyját, s ahogy tizenhat éves lett, családi hagyományok ide vagy oda, felszállt a vonatra, és meg sem állt Pestig.

Miért ne átkozta volna ezért ki az anyja, és miért ne mondta volna őróla is az apja, hogy nem szeretett itthon, elment.

Bugyborékol a húszliteres fazék tetején a zsír. Fő a leves. Benne rotyog két tyúk feldarabolva, sok zöldség, sok krumpli, sok tészta, tíz tojásból gyúrva.

Nem tudta az öregasszony, hogy érkezünk, nem tudta azt sem, hogy a lánya hazamegy, nem kínálni készített ennyi ételt.

A húszliteres fazék azóta sem került le a sparheltról, hogy a tízből négyen vannak otthon. Nem főz kisebben az öreg Tollárné. Megfőzi a levest, aztán eszik, amíg tart. Eszik reggel, az állatok etetése után, eszik délben, pontosan, amikor a delet harangozzák. És eszik este, lefekvés előtt, ahogy sötétedik.

Mindig leves fő a nagy fazékban. A főzeléket meg a tésztát nem szeretik, ez való a férfiembernek, a jó leves, sok hússal. Ha disznóhúsból, ha tyúkból, mindig ugyanúgy főzi az öreg Tollárné. Beledobál a vízbe mindent, és addig főzi, míg puha lesz. A jó vastag levesnek a tetején, még az evőedényekben is, ujjnyi vastagon áll a zsír.

Amióta ennyien maradtak, mindenkinek külön ágya van. Az öreg Tollárnak a konyhában, a többieknek a falak mellett a szobában. De ha valaki érkezik és ott is éjszakázik, nem kell sokat töprengeni, hogy ki ki mellé fekszik. Mindenkinek megvan a rég összeszokott ágyastársa. A Jóska úgy bele tud kuporodni az apja ölébe a rozzant rugójú konyhai heverőn, mint a kisgyerekek szoktak az anyjukéba.

Ica a tanyán sem nem vendég, sem nem közéjük tartozó. Mindenki végzi a dolgát, neki nincs dolga. Ha valamibe belefog, megcsinálhatja. Kérni nem kérik, elvárni nem várnak el tőle semmit. Ha valamihez hozzányúl a konyhában, nem kell ahhoz az öreg Tollárnénak megfordulnia, hogy rászóljon a lányára. Tudja ő azt pontosan, ha az Ica nem jól húzza a kést a tyúkboncolásnál.

Az öreg Tollár ücsörög az ajtó mellett a kissámlin, hallgatja mindig zsémbelő feleségét. Sose fogja elhagyni ezt a szokást, pedig már nem nagyon van oka rá.

A tanyán a napnak minden órája kell valamire. Az öreg Tollárnak bizonyos órák arra, hogy leüljön az ajtó mellé a kissámlira, és üljön szótlanul, hallgassa a zsémbelő asszonyt.

Sanyi meg a Jóska az állatoknál vannak, bejönnek hol ezért, hol azért, egy-egy percre ők is leülnek az apjuk mellé.

A Sanyi oda-odanéz Icára meg ránk is, jobban örült volna, ha az Ica egyedül jön, vele szokta megbeszélni a lányokat.

Vajon mit gondolnak és mit tudnak a Tollár családban Ica pesti életéről? Vajon a legkisebb bátyja, a Sanyi is követni fogja egyszer?

Most, hogy az asszonyt Icáról kérdezem, minden szava szúr. Ennyire gyűlölné, hogy a lányának pár szabad éve van, hogy elment hazulról, és még férjnél sincs?

A munkáscsaládokban a szülők általában mindent megtesznek, hogy lányaik az alatt a pár év alatt, amíg már nem gyerekek és még nem asszonyok, kicsit gondtalanok, boldogok legyenek. Tudják, hogy utána úgyis ugyanaz a vigasztalanul kemény sors várja őket, mint rájuk várt. Még a fizetésüket sem kérik el otthon, pedig a közös háztartásban megvolna a helye. De hadd vegyen meg magának ilyenkor a lány ruhát, cipőt, még csecsebecsét is, később úgyis minden darabot meg kell gondolnia. A pénzt elemészti a konyha, kell a gyerekekre.

Ennyivel másképp látná az öreg Tollárné a lányát? Ennyivel másképp gondolna rá? Ennyire ne érdekelné, ha a lányának könnyebb?

Az öreg Tollárné egyáltalán nem gondol arra, hogy a lányának most könnyebb. Őt csak az érdekli, hogy Ica elment, megszegte a törvényt, nem férjhez ment, csak elment, ott hagyta a családi házat, ahogy nem lett volna szabad. Hogy jobb dolga lenne így a lányának, azt ő nem tudja. Arról a városról sok mindent hallani. És ha igaz, hogy az Ica tanul, hát akkor csak tanuljon. Az már az ő dolga.

Úgy beszélgetünk az Icáról, hogy se az anyja, se az apja, sem a legkedvesebb bátyja ki nem mondaná a nevét. A világért se. Mintha megfogadták volna.

- Hogy került el hazulról az Ica?

- Hát elment.

- És ahhoz mit szóltak?

- Nem szeret itthon lenni, nem tarthatja vissza senki. Ő elment magától.

- És nem lehetett visszatartani?

- Ő elment magától.

- Miért?

- Ő nem szeretett itthon lenni - szól bele az öreg.

- Azt mondta, ő megy. Eridjél akkor, isten áldjon.

- És most jól érzi magát Pesten?

- Ő tudja.

- Azt már ő tudja - ismétli meg az öreg Tollár.

- Nem szokott mondani róla semmit?

- Ő tudja, hogy hát hogy mondja, mint mondja, én nem tudom.

- De hát szokott róla mondani valamit, nem?

- Dolgozik és kész. Magára költi, ettől többet mit mondjak még? Ha itthon nem szeret valaki dolgozni, akkor menjen, erőszakkal nem lehet itt tartani senkit sem. Nem?

- Amikor befejezte az iskolát, mindjárt elment?

- Kicsoda?

- Hát az Ica.

- Hát elment.

- Mindjárt?

- Hát éppen nem mindjárt, mert tizennégy éves korában fejezte be az iskolát.

- És hogy tanult?

- Hát jól tanult.

- És tizennégy éves kora után mit csinált itthon, amíg el nem ment?

- Itthon volt. Itthon volt.

- Nem szerette itthon ezt a munkát?

- Paraszt az nem szeretett lenni - szól közbe az öreg. És ezen a mondásán jól elszórakozik. Még valami köhécselésféle nevetést is hallat.

És a Sanyi szerint hogy van mindez? Ő másképp gondolja, mint a szülei? A legkedvesebb húgáról van szó. Akinek mindent el szokott mesélni, és akivel mindent meg is beszélnek. És egy-két év választja el őket korban egymástól. Mit gondol a Sanyi a húgáról?

- Hát ő el akart menni. Miért, ha annyira akart, elment.

- De mégis, miért mehetett el?

- Azt ő tudja.

- Ő tudja, el is mondja, de vajon miért?

- Biztos elment valamiért.

- Elmennél te is?

- Miért, mi az, hogy Pest? Az is ugyanolyan, mint egy másik város, vagy egy másik falu. Ugyanolyan, csak millió ember, millió tömeg.

- És az Ica mit mond, milyen?

- Azt már ő tudja. Egynéhányszor megfordultam én is Pesten. Amikor katona voltam, ott kellett átszállnom. Mindegy nekem, hogy hol vagyok. Jól érzem magam a munkában, és jól van.

- Nem is mennél el innen?

- Hát én innen elmenni nem akarok. Ha megtalálom a számításom, akkor nem megyek el.

- Nem hiányzik itt neked semmi?

- Hát...

- Vagy mi az, ami mégis hiányzik?

- Ha hiányzik valami, veszem a szekeret, aztán elmegyek, ahova akarok...

Sanyi szekérrel győzi le a távolságot, úttalan utakon zötyögve. Míg, ha utak lennének, akár minden este beautózhatna, ha kedve kerekedne, Debrecenbe is. Ha ezt Sanyinak mondanám, az autóra biztos azt mondaná: „Nem gond.” Nekik nem azért nincs pénzük, mert szegények, hanem azért nincs, mert nincs értéke. Értéke az állatnak van, a földnek és a háznak. És még minden másnak is, aminek használati értéke van. Ha két évben nem vesznek a Tollárék állatokat, összejön egy autóravaló. De mit csináljanak vele, ha egyszer nincsenek utak hozzá.

- Hogy vagytok ti itt a pénzzel? Nem osztjátok meg? - kérdezem tovább a Sanyit.

- Hát itt ami bejön, az el is megy. Elment a házra, meg mindig veszünk valamit. Volt olyan nap, hogy tizenhétezer forint kiadás volt.

- És akkor mit vettetek?

- Azt lehet mondani, majdnem semmit se.

- De mégis, mit?

- Semmit.

Az öreg Tollár, bármennyire fukar is a szóval, most nem állja meg, hogy közbe ne szóljon. Még a kissámliról is feláll, hogy nagyobb nyomatékot adjon a mondandójának.

- Csak vettünk valamit... Vettük a csikót, vettünk birkát, vettünk háztájit, vettünk szénát, csak vettünk valamit. Semmire nem hánytuk el, csak vettünk valamit.

És hiába kerülgetjük a forró kását, az öreg Tollárné csak nem szól közbe. Pedig a legérzékenyebb pontja körül táncolunk. A Sanyi még azt is megengedi magának, hogy úgy gondolja, ha megnősül, esetleg beköltözik a létavértesi házba. Erre se szól semmit az anyja. Persze, úgysem most kell ezt az ügyet eldönteni, majd hallatni fogja ő a szavát, ha sor kerül rá.

A létavértesi ház megvan, szép helyen a faluban, ennyi a fontos. Lakni nem lakik benne senki, ha a Gyuszi hazajön Szolnokról, ő esetleg bemegy tévét nézni, de éjszakára ő is hazajön. Mikor az Erzsiéket kiköltöztette a kisebből az öreg Tollárné, azt mondta, a nagyobba majd ők mennek. Aztán, ahogy megvették, kijelentette, ő nem megy a faluba, csak majd ha viszik. Ennyiben is maradtak. A házhoz szép veteményeskert tartozik, ott a Tollárék zöldségese, mert itt kint a tanyán nagyon rossz a föld. Ha bemennek zöldségért a kertbe, vagy megnézik, rendben van-e a portájukon minden, a házba rendszerint be se mennek.

Az öreg Tollár a házukon csak nevetgél. Nevetgél a televízión is. Mi is lenne ővele, ha nem mehetne ki megnézni az állatokat, amikor a kedve tartja, és nem simogathatná meg a lovai fejét.

Jóska jön be, kopasztott még két tyúkot másnapra.

Ica rögtön kap a tyúk után, bizonyítani akarja, hogy itt nőtt fel. Biztos mozdulatokkal percek alatt felbontja őket. Előbb papír fölött megperzseli, meleg, aztán hideg vízzel megmossa őket ruhával, s máris bontja. Csattog a kezében a tyúk is, a kés is. A tyúk belével és a kidobálnivalókkal nem kell messze menni, földes lakás ez. A macska sóvárgó szemekkel felfelé néz, aztán pillanatok alatt lenyel mindent, ami lekerül neki.

Egyszer csak az öreg Tollár minden bevezetés nélkül megtöri a csöndet:

- Gyula bácsi, azt mondja az állatorvos. Maga a második állatorvos. Hát... én voltam a második állatorvos a jószágnál. Én megmondtam, mi baja van, mi van vele, vagy hogy. Jött az állatorvos, azt mondja: úgy van-e, Gyula bácsi? Sokat lehetett ott tapasztalni... jószágot. Disznót, marhát, birkát... lónál, csikónál, mindennél. Nagyon fontos az állathoz érteni, mert a legmodernebb istállókban is döglenek az állatok, ha nem értenek hozzá. Azt mondja az állatorvos a téesztanyán, menjetek a Tollár Gyula bácsihoz tapasztalatot cserélni. Mert azt mondja, itt nálatok hét liter átlagotok van a tehénnél a tejnél, menjetek, nézzétek meg annál, neki mennyi van. Azt nála egy rossz földólban, itt meg palotában van a jószág. Ez itt ad harminc liter tejet, igaz, hogy az övéké üszőmarhák voltak. Mondta. Itt palotában laknak, ott meg egy rossz földól van. Én aztán elmondtam nekik, ami a jószágtól tapasztalatom maradt. Ugye, minekünk nem kellett állatorvos. Nekiálltunk, csináltuk. Fogtuk kondások, miskároltunk, heréltünk. A gazda küldte a béreseket meg a kocsisokat, aztán fogták.

Csattog, csurog a víz a lavórban. Sanyi mosdik, készül el hazulról, megy udvarolni.

Jóska tesz a tűzre, pattog, sziszeg a fa, aztán rácsapódik az ajtó, nem alszik ki egész nap. Az öreg Tollárné egy szál ujjatlan köpenyben álldogál a sparhelt mellett, ugyanebben jön-megy az udvaron is, mindegy neki a hóesés. Gondol egyet, ki is megy körülnézni. Lúdtalpas totyogással éri el az ajtót, aztán nyitva hagyja maga után. Azt a hétszentséges állatot nézi meg.

Van most az újonnan vett birkák között egy, amelyik sehogy nem akar bemenni az akolba. Nap nap után az aprójószág között találni, ott hál. Értetlenül állnak vele szemben a férfiak. Minden este átvezetik a birkák közé, de nem tud odaszokni. Hóbortos állat.

Méltatlankodva nézi a család a készülődő Sanyit. Túlságosan fontos neki az a szép lány. Amíg a sógorasszonyának udvarolt, nem ilyen flancosan ette el hazulról a fene. Más után jár már. Szőke, hosszú hajú lányt talált magának, de ez nem fogad neki szót. Úgy vigyázza az anyja, mint egy hímes tojást. A Sanyi meg csak veszkődik miatta.

A Jóska messziről elkerüli az agyonvigyázott szép lányokat. De még a szépeket is, meg még a lányokat is. Nem tudni, hogy kihez, de éjszakánként el-eltűnik hazulról. Nem kérdezik, hol volt, ő is férfiember, kell neki az asszony.

Eszik a Sanyi, mielőtt elmenne. Bekerül a zománcos edénybe négy-öt merőkanál leves, jóízűen kikanalazza. Őt csak a káposztával lehetne kikergetni a világból. A katonaságnál annyit ettek, mint itthon a nyulai egy év alatt. Rá se tudna nézni. Az utolsó falat után teleönti vízzel a használatban levő egyetlen poharat, egy nagy söröskancsót, kiissza, aztán kettőt se szól, elmegy.

Éjszaka van. Indulunk hazafelé Icával. Kocsivágta utakon megyünk, ilyen köti össze a tanyákat egymással. Útban a tanyasi iskolától hazafelé benézünk az Erzsiékhez. Ők is fent voltak az iskolában, oda jár össze a környező tanyákról minden fiatal, beszélgetni, tévét nézni, ping-pongozni. Az Erzsiék házáig az iskolától semmi fényt nem látni, onnan a Tollár-tanyáig, ha hátranéz az ember, az Erzsiék fényét látni jó darabon, aztán nagyobb fénykötegben Létavértes kivilágított utcái a messzeségben. Otthon, a Tollár-tanyán semmi fény nem ég, ritkán használják a petróleumlámpát, jobb lefeküdni a sötétséggel.

Erzsi otthona csak annyiban különbözik az anyjáétól, hogy nagy-nagy tisztaság és rend van benne. Az öreg Tollárné a nyolc gyerek mellett úgy hozzászokott, hogy sose lehet rendet tartani, hogy most sincs türelme kitakarítani, amikor már nem lenne aki piszkítson.

Erzsiék szobájában a két ágy egymás mellett, szép sötétbarna pácolt fából, az egész házon látszik a szeretet, amivel a fiatalok a magukét rendbe tették. És látszik a tárgyakon, hogy egymást is szeretik. Életükben egyszer fordult elő, hogy az Erzsit megütötte a férje. Akkor is bement a szobába, és úgy sírt az ágyon, hogy az eset erről lett emlékezetes. De hát ez a veszekedés is a gyerek miatt volt. Az Erzsi azt gondolja, rendesen kell szólni ahhoz a gyerekhez, kérni kell és nem parancsolni neki, mert még gyerek. Ha örökké a parancsoláshoz van szokva, nem lesz olyan bátor, olyan merész fellépő valaki. A férjét meg nem nagyon érdeklik ezek az úriaskodó szokások. Ha neki a fejsze kell, azt mondja a gyereknek, ugorj érte, és nem azt, hogy légy szíves, hozd ide. Ezen aztán egyszer sikerült ilyen csúnyán összekapniok. Máskor csak szóváltás kerekedik belőle. Jól élnek az Erzsiék.

A hóesés elállt, világít a hold. Még nem látjuk Létavértes a tanyán ritkaságszámba menő villanyfényeit.

Ha Ica nem menne előttünk, eltévednénk. Itt csak az tud tájékozódni, aki még a fákat is ismeri, nemcsak a kanyarokat. Ica és testvérei úgy járnak ezeken a lábtörő, tekervényes utakon, melyeknek kocsivájta két mélyebb medrében megfagyott tócsákra hullott a hó, mintha a lábuk nem is érné a földet. Mi sikertelen próbálkozásokat teszünk, hogy ne gödörbe lépjünk, el ne essünk, némán botorkálunk, még a többiek beszédjére is csak nehezen figyelve.

Akinek ez a táj, ezek az utak, a fák, a bokrok és a föld a gyerekkorához tapadnak, nem sejtheti, miért lesz szótlan a nem tanyasi ember, ha magukkal viszik.

A tanyasi emberek nem a hófúvástól dideregnek, hanem attól a lidérces, űrben tátongó másik világtól. És ha vissza lehet ebbe szabadulni, akár csak egy napra, akár pár órára, úgy vackolják be magukat, mintha nem lenne hajlandóságuk kijönni belőle. Pedig elmennek újra, s ahányszor visszajönnek, megint elmennek. Mert megkísértették az idegent, amitől már soha nem szabadulhatnak.

Erdőben megyünk, vijjognak a fák. Végigsüvít köztük a szél, nyakunkba vág, hoz magával ágakról lesodródó, jeges havat. Az Ica összébb húzza magát.

Ma este otthon felkavarodott benne a múltja.

A megszokotthoz képest túl sokat beszélt az apja. Az apja, aki miatt nem volt könnyű a szíve, mikor ott hagyta a tanyát. Ma este előszedte az öreg Tollár a lócsengőket, az 1800-as meg az 1900-as évek legelejéről származó, szép, öntött kisharangokat, és bent a konyhában megrázo-

gatta őket, ahogy hajdanán, az Ica gyerekkorában, még a lovak, a csikók nyakában rázkódtak. Már nincs meg a szántalp, az öreg Tollár is igen megcsendesedett, de ma, ahogy mutatta a csengőket, újra megmozdult valami az Icában.

Eltökélte ő, hogy elmegy a tanyáról, eltervezte, hova megy és mit fog csinálni, de ezen az estén mint a villám érte a felismerés. A Pest, a gyár neki csak idegenség. Ha megállja is a próbát, és nem jön haza, mert ezt eltökélte, ő boldog abban a világban nemigen lesz. Majd talán a gyerekei. De hát azok se biztos, mert a tanya minden szálával megpróbál kötni. Ez a karácsonyi eljegyzés, a szomszéd tanyáról való fiúval, csak a fejfájásait szaporítja Pesten.

Ugyanabban a télben járunk még, de az eljegyzésből már csak a karikagyűrű maradt az Ica ujján.

A karácsonyéjszaka nagy vígságban múlt el. Az Ica, mintha csak megérezte volna, hogy nagy öröm éri másnap, nem akart ágyba kerülni. Csillagszórókat hajigáltak fel a bátyjával a levegőbe, olyan volt, mint a tűzijáték. Úgy elszaladt az idő, hogy már lefeküdniük sem volt érdemes.

Karácsony másnapján két szánnal nagy vendégsereg hozott vígságot a Tollár tanyára. Jöttek megkérni a legkisebb lány, az Ica kezét. A vőlegény haja még nem nőtt ki eredeti hosszára a katonaság után, de így is igen megtette ünneplő ruhájában vőlegénynek. Az öreg Tollár életében kétszer ivott többet a kelleténél, először az Erzsi lánya esküvőjén, most meg az Ica eljegyzésén. Nagy boldogság érte az öreg Tollárt. A jövendőbeli vő pásztorcsaládból származik, jól ismeri az embert is meg az asszonyt. Nem is képzelt volna ennél jobbat ennek a már távoli világnak búsult lányának.

Ha most az öreg Tollár szántalpa meglenne, rákötné a lovak nyakára a kisharangokat, és meg sem állna álló egy napig, csak hajtana erdők, mezők, szántók és legelők maga taposta kacskaringós útjain.

A vőlegény titokban tartotta, mire készül. Egy héttel előbb találkozott Icával Debrecenben az állomáson, de nem mondta, mit tervez. Most, ahogy a szülők meg a rokonság beszélgetésbe elegyedtek, elébe állt az Icának, és azt mondta: vettem neked valamit. És kivette a zsebéből a gyűrűket.

A vőlegény szülei bejelentették, éjfél előtt innen el nem mennek. Erre az öreg Tollárné nekikezdett főzni, de most a tyúkhúslevest még káposztafőzelék és rántott hús is követte. A fiatalok átmentek a szomszéd tanyára az Erzsiéknek is szólni, az ebéden már minden illetékes jelen volt. Csak az Ica Sanyi bátyja lógatta az orrát, hogy az ő választottja nem lehet ott, de felkerekedett az ifjú jegyespár, elmentek azért a lányért is, és nem engedtek a szóból, amíg az anyja ki nem eresztette hozzájuk. Nagy hancúrozással mentek a Tollár-tanya felé, a két szerelmespár.

Az öreg Tollárné egész nap olyan volt, mint akit kicseréltek. Nem volt egy hangos szava sem, nem zsémbelt, kedves volt mindenkihez. Az Erzsiék áthozták a gyerekeiket is, ez a kis Sanyi gyerek a Tollárné kedvenc unokája. Nem olyan ördögfajzat, mint a szigetszentmiklósiak. Ennek egy szavát sem hallani a felnőttek között, csak ha kérdezik. Azoktól egy perc nyugta sem lehet senkinek. Az öreg Tollárnénak, ha egy is ilyen rossz lett volna a nyolc közül, hát agyonüti. Ezt a kis Sanyit, hatéves létére, neki lehet engedni, hogy otthonról átjöjjön a nagyanyjához. Pedig nem kis útról van szó, megvan az vagy négy-öt kilométer.

Hajnalra elfogyott a Tollárné minden főztje, s lecsúszott rá több liter jó hegyi bor. Nem akarta az öregasszony a kedves vendégeket tovább marasztalni, elküldte velük a Sanyi fiát meg a faluban levő házuk kulcsát azzal, hogy ott feküdjenek le, több hely van ott bent. Ezzel az el-

jegyzéssel aztán felszentelődött a létavértesi ház is. Mindenki felkapaszkodott a szánokra, és mire az öreg Tollár ledőlt a fekhelyére, elúszott a távolba az idegen szán csengőhangja. Az öreg azon az éjszakán visszaálmodta az ő telét.

Egy héttel az eljegyzés után az Ica másik lánnyal látta újdonsült vőlegényét. A debreceni állomáson, félreérthetetlen helyzetben. Megdühödött, visszaszállt a vonatra, és meg sem állt Pestig. Nem akarja látni többet.

Azért a gyűrűt, amit pár órára lehúzott az ujjáról, később visszahúzta, és azóta is ott díszeleg a kezén.

A hajnali új hó nagytakarítást csinált a Tollárék birodalmán. Fehér lett a domb, fehérben áll a csűr, a juhakol és a pajták, fehér körben az egész erdő, a domb mellett futó völgy patakot követő bokorsora. Fehér a környező világ. Csak Sanyi állatokhoz vivő léptei nyomódnak bele a hóba.

Az öreg Tollár a konyhaajtó előtt áll, nézi birodalmát.

A GYÁR

Forognak az orsók a Kelenföldi Textilgyár fonodájában, csattog a vetélő a szövödében. Hajnaltól hajnalig több mint ezer ember dolgozik a gépeken, váltja a társát. Jönnek a környező falvakból, jönnek albérletekből, jönnek a munkásszállásokról és jönnek pestiek is.

A gyári munka mozdulatai, fogásai azóta nem változtak, amióta legrégibb és akkor legnagyobb textilgyárunk, az 1784-ben alapított Goldberger Sám. F. és Fiai RT. részeként, Goldberger Leó megépíttette Lágymányoson ezerháromszáz székes szövödéjét és húszezer orsós fonodáját.

Ahol ma a gyár áll, hatvan évvel ezelőtt még mocsár volt. A háború után csapolták le a lápot. A gyár terveit egy Mann nevű német építész készítette el. Hamarosan épült is a szövöde, épült a pamutelőkészítő részleg.

1923. június 16-án megindult az első előkészítő láncorsózó gép, elkészültek a keresztorsózók, munkába kezdett a felvető és az írelő. Két magyar mérnök vezetésével hozzáfogtak a kazánház építéséhez is.

1923. szeptember 9-én Goldberger Leó indította meg az I. számú szövőgépet. Az ünnepségen néhány külföldi szakmunkás, a tisztviselői kar és a népes Goldberger család vett részt.

Decemberre befejezték az I-es szövő szerelését, karácsonyra mind a hétszázhúsz szövőgép megindult. Az új szövőgyár svájci tőkével létesült.

Az első sikeres esztendő után építeni kezdték a fonodát.

1924-ben több nyugati államtól, köztük Angliától kap kölcsönt a magyar kormány, melyből Goldberger Leó az elsők között részesül. Kiutazik Angliába, és a kölcsönből szövő- és fonógépeket vásárol.

A II-es szövő üzembeállítása után, 1927-ben angol szerelők kezdték meg a fonógépek összeállítását. 1928-ban már a fonoda is termel. Azelőtt a szükséges fonalat külföldről, elsősorban Csehszlovákiából szerezték be.

Most a gyár Anglia közvetítésével amerikai és egyiptomi gyapotot dolgoz fel.

Kilenc esztendő leforgása alatt a Goldberger gyár az ország legkorszerűbb, legfejlettebb textilipari vállalata lett. Goldberger Leónak 1928-tól a svájci, majd 1932-től az angol tőkére sincs tovább szüksége. 1929-ben vigogne fonót indít be.

1939-ben a gyár harmincötezer pamutorsóval, négyezer-háromszáz vigogne fonóorsóval, ezerkétszáz pamut- és kétszáz selyemszövő géppel, tizenhét rulóval rendelkezett.

Goldberger Leó gyártulajdonosi pályafutása a textilipar megerősödésének időszakára esik. 1921-ben csak huszonhárom pamutgyár működött, köztük öt kikészítő, 1939-ben már nyolcvanhárom pamutgyár és huszonhat kikészítő vállalat. 1921-ben a textilmunkásság az összmunkásság nyolc és fél százaléka, 1939-ben már huszonkét százaléka. A textilipar részesedése az ipar termelési értékében öt egész hat tized százalékról tizenhat százalékra ugrott.

Goldberger gyárában a munkások száma 1925-re meghaladta az ezret, 1930-ra elérte a két és fél ezret. 1934-ben már több mint háromezren dolgoztak, 1948-ban a gyár dolgozóinak száma ötezer fölött van.

Az államosítás évének munkáslétszáma megegyezik 1960-éval. Közben visszaesést két évszám jelez: 1950-ben az óbudai és kelenföldi gyár szétválasztása, 1956-ban a gyár teljes leállása.

1963-ban a Goldberger gyárból és más fővárosi és vidéki gyárakból létrejött a Pamutnyomóipari Vállalat. Ma a trösztnek tizenegy fővárosi és vidéki textilgyára van. (A gyár krónikájának megírásához Győri György: Százhetven esztendő [Bpest. 1954] és Hanák Péter-Hanák Katalin: A Magyar Pamutipar története [Bpest. 1964] c. könyveit használtam fel.)

Kelenföldön ezerhatszázhatvankilencen dolgoznak. Szakmunkástanulónak, betanított munkásnak vidékiek jelentkeznek. Akik ma gépek mellett állnak és pestiek, nem újonnan választották maguknak ezt a munkát. Húsz-harminc-negyven éve hajtják a gépet. Hajtották, még amikor a tulajdonos sétált végig ünnepeken az üzemen, hajtották, amikor külföldi mestereknek az arcából kellett érteni, mit kívánnak, hajtották, amikor kenyerük a mester megnyerésén múlott. Hajtották a gépet, amikor vidékről felkerült munkatársnőik teleken nagy gyapjúkendőkbe bugyolálva mentek át dolgozni a munkásszállásról a gyárba.

Zakatolnak a fonógépek. Csapódik a vetélő a szövödében.

A Kelenföldi Textilgyár leányszállásán élők legtöbbje a fonodában és a szövödében dolgozik. Százhúszan a fonodában, százan a szövödében.

A szövöde a textilgyárak legélettelibb munkatere. A szövőnők mellmagasságig kilátszanak a gépek közül, a gépeken csapódó vetélők közül. Mozgásban van minden. A gép és a gépeket ügyelő-követő ember.

A fonodában a gyűrűs gépek - melyeken a leányszállóiak többsége dolgozik - eltakarják a fonónőket. Csak annyi időre láthatók, amíg az egyik gépsortól átmennek a másikhoz. A gyűrűs fonógépek a fonoda legmagasabb gépei. De még ha ember nagyságúak lennének is, akkor sem látszana ki a fonónő. Munkáját meghajolva végzi, így köti a szálat.

A gyárba különböző országokból - köztük Görögországból, Szovjetunióból - érkező gyapotbálák több műhelyen és több munkafolyamaton mennek át, amíg eljutnak a gyűrűs fonógépekre. A gyapotbálák - ezek hajóláda nagyságú préselt tömbök, zsákvászon védőhuzattal, összetartó fémabroncsokkal - a gyár udvarán, raktáraiban állnak, amíg az előkészítőbe nem kerülnek. Ott munkások - kézi munkával - rétegekre szedik és berakják a tisztítógépekbe. Az előkészítő-tisztító műhelyben a gépek szétszedik a gyapotot, majd tisztítás után vékony réteget préselnek belőle. A kártoló-gépekről - ahol a bontás és tisztítás megismétlődik - hurka vastagságú szalag kerül le. A szalag óriás legyező formájú fátyolból préselődik, magas kannákba tekeredik-csavarodik, ezekben viszik különféle nyújtó- és előfonógépekre. Több gépsoron megy keresztül, és így lesz egyre vékonyabb a szalag, míg végül a gyűrűs fonógépeken válik szőhető fonallá. Ha a korszerűbb bédé fonógép készíti a szőhető fonalat, nincs szükség annyi gépen keresztülvezetni a szalagot, a bédé-fonógép sokszorosan nagyobb nyújtást végez, mint a gyűrűs gép.

A Kelenföldi Textilgyárban egy műhelyrészben vannak a kártoló, az előfonó gépsorok, mellettük - bár elválasztva egy üvegfallal, de egy egységként - a bédé fonoda gépei. Ezt a részleget hívják fonó I-nek.

Külön műhelyben, a hátsó fonodában vannak a gyűrűs fonógépek, előfonógépek társaságában, ezt az egységet nevezik fonó II-nek.

A gyűrűs fonógépeken fentről megy az anyag lefelé, az előfonal-spulnikat magasra nyúlva kell feltenni. Hengerek húzzák az előfonalat be a nyújtóműbe, ahol ceruza vastagságú fonalból cérnavékony lesz. Ez spulnizódik a gyűrűs fonógépek alján sorjázó orsókra.

A fonónő figyeli, és ha a felső spulniról lefogy az előfonal, kicseréli. Ha leszakad, megköti. Ha a nyújtómű valamelyik hengerére feltekeredik a fonal, kitisztítja, kihúzogatja, kitépkedi. A már vékony elszakadt szál felkötését ismétli meg nyolc óra alatt a leggyakrabban.

Bal kézzel elkapja az orsó töve alatti forgó acélt, ami a rajta levő orsót forgatja - csak a tanulók égetik meg vele a kezüket -, és ezzel a mozdulattal azt az egy orsót állítja meg, amelyiken kötni akar. A gépen az összes többi orsó pörög. (Ezért dolgoznak a fonók kendővel bekötött fejjel, nehogy a hajukat elkapja a gép. Megkeresi az orsón a szálvéget, beakasztja egy c formájú kis kapocsba, és felsodorja a nyújtóműből kijövő szálvéghez. A két szálvég jó mozdulat esetén egymáshoz sodródik, ismét szalad a szál tovább, lefelé az orsóra. Lehet úgy kötni, hogy nem látszik meg a helye. Vagy úgy, hogy bog keletkezik a fonalon. Minden a mozdulaton múlik. A szál megkötése két-három másodpercet vesz igénybe. A fonónő megállás nélkül megy a forgó orsók között, ha közel van a következő szakadt szál, közben ki se egyenesedik.

A fonónő úgy gazdálkodik az idejével, hogy a gépeit tisztítani is tudja. Tiszta gépen kevésbé szakad a szál, pihés gépről a szaladó orsó el-elkap egy-egy kis pihepamacsot, ami bőven szálldos a levegőben, és akkor a szál elpattan.

Egy fonónőnek a tisztítóeszközein kívül saját eszköze nincs. Övé a kaparó (amivel a nyújtóműből kikaparja a beletömörült, vattaszerű előfonalat), a malacfarok platnitisztító kefe vagy tolófa (ez nem más, mint egy téglalap alakú, deszkalapra ragasztott posztó vagy filc, amit a fonónő, miközben megy és sorba kötözi a szakadt szálakat, tol maga előtt, a gép gyűrűsorsók fölötti részén, azaz platniján), a varsznitisztító kézikefe és a lapos ecset (amivel a malacfarok alját lehet kitisztítani). Ezek a tárgyak a legegyszerűbb segédeszközök, amikhez minden fonónő, mint kezéhez szokott, neki engedelmeskedő tárgyakhoz ragaszkodik. Munkavégzés közben - hogy mindig kéznél legyenek - a derekukra kötött zacskóban, a hulladékzacskóban tartják őket, munka végén belecsavarják eszközeiket köpenyükbe, nadrágjukba, trikójukba, a munkaruhájukba, és elzárják az öltözőszekrényükbe.

Ezeket az eszközöket csak nagyon kivételes esetben adják oda egymásnak, akkor is csak arra az időre, amíg a másik használja.

Az egy műszakban, egy brigádban dolgozó fonónők, ha úgy adódik, kisegítik egymást. A leányszállóiak, a szobatársak, a barátnők lehetővé teszik egymásnak, hogy kimenjenek egy-két percre, különösen, ha a társuk együtt dolgozik az udvarlójával. Vagy ha nagyon rosszul megy a gép, ideges a másik, és jobb, ha kicsit pihen. Amennyire bírják a maguké mellett, elhajtják ilyenkor egymás gépét. Vagy ráállnak egymás gépére segíteni.

Munkakezdés előtt látják, ki jött aznap fáradtabban vagy idegesebben a szokásosnál. A dohányzóban eltöltött percek alatt - ha előbb nem, a második, harmadik kimenetelnél - elmesélik egymásnak, mi baj a férjjel, a gyerekkel, az udvarlóval vagy bármi mással.

Összetartja őket, hogy mindannyian ugyanahhoz a géphez értenek, ugyanazt a munkát végzik, ugyanazokat a mozdulatokat ismétlik egyazon időben, egymástól néhány méterre, néhány gépsornyira, tudják és azonnal ott vannak, ha társukkal történik valami, s a nap nyolc órájának egyazon tevékenységétől ugyanazokat a testrészeiket emelik nehezen a közös öltözőben, egy-egy nap után egyformán szótlanok vagy egyformán indulatosak, panaszaik azonosak: gyomorra, hátra, derékra, lábra, visszérre, és a feszített munka és állandó gépzörej hatásaként: idegességre.

Egy fonoda egymás után sorakozó gépei azonos típusúak és mégsem egyformák. A fonónők, ahogy a szövők is, hozzászoknak a gépeikhez. Ha nagyjavításkor másikra kell menniük dolgozni, naponta odanézegetnek, mikor lesz kész, mikor állhatnak újra a mellé, amelyiket ismerik.

Egy fonónőnek legközelebbi kapcsolata a váltótársával van. Váltáskor megbeszélik, hogyan megy a gép, történt-e vele valami az elmúlt nyolc órában, hogy ment a munka. A váltó előbb bemegy a munkaterembe, a műszak végi utolsó perceket együtt töltik a gép mellett. Ha marad idejük, másról is elbeszélgetnek. A váltótársak között nem ritka a bensőséges kapcsolat. Tudnak egymás személyes dolgairól is. Három váltótársé ugyanaz a gép.

Vannak olyan géphibák, amiket a művezetőnek kell bejelenteni, s jó, ha azt rögtön a műszakkezdésnél meg tudja csinálni. Például, amikor a gyűrűpademelő láb szorul. (Ahhoz, hogy a spulnin ne egy helyre tekeredjen a fonal, a gyűrűpad állandó fel-le mozgást végez az emelő segítségével.) Vagy ha a hengerre föltekeredett fonal deformálta az egyik hengert.

Ha nincs más közlendőjük, röviden váltanak a társak. „Jól megy a gép" - ennek a mondatnak nem is a jelentését, a hangulatát veszik át egymástól; vagy: „Rosszul meg a gép" - ilyenkor a fonónő még bizakodhat, hogy talán csak a légnedvességet szabályozták rosszul az előző műszakban, azért szakadt a szál.

A fonónő, ahogy a szövőnő is, kezdéskor felméri a munkáját. Körülnéz a gépein, s rögtön látja, mit kell először tennie. Látja, mikor és mennyi előfonalra lesz szüksége, mikor kell az előfonalas spulnikat cserélnie. Ha nincs elég anyag, megsürgeti az előfonal-hordókat.

Ha nem jön idejében, a fonónő szól az előmunkásnak is, aki a leszedőkkel - négy leszedőnek kellene lenni, de általában kettő van - leszedi az alsó orsósort. A fonók ugyanúgy tudják - ránézésre -, mint az előmunkás, mikor elég nagy a spulni. Jön az előmunkás, leállítja a gépet, a telt orsók helyére üreseket raknak, felkötik a szálat, és percek sem telnek el, újra indul a gép.

A fonónőnek orsócsere után van a legtöbb dolga, ilyenkor kell a legtöbbet kötöznie. Üres orsón sokkal gyakrabban szakad a szál. Amikor már félig van, kevesebb a munka.

A fonodában a brigádvezetők a fonónők közül kerülnek ki. Nem feltétlenül szakmunkások. Munkájuk továbbra is ugyanaz marad, mint a többi fonóé, ezen kívül esetleg felajánlások, túlműszakok, szombati műszakok megszervezésében (társaik rábeszélésében) számítanak rájuk.

A fonodában - de a szövődében is - ugyanazt a munkát végzik, akik tanulták a szakmát, és akik nem. Sokszor még az együtt dolgozók sem tudják egymásról, ki szakmunkás közöttük. Aki jobban dolgozik, több évet töltött a gép mellett, nagyobb a gyakorlata.

A gyűrűs fonógépen vagy bédé-fonógépen elkészült fonalat átszállítják a szövődébe. A fonoda gépei között is annyi a hely a munkateremben, hogy a munkások elférjenek köztük, és az anyagot tolókocsiban vihessék-hozhassák. A szövőgépek is egymás mellett és egymás mögött sorakoznak. Köztük a munkatermet egy szélesebb út szeli keresztbe.

A szövődében a gépek ugyanazt a munkát végzik, mint hajdanán a kéziszövők. A hosszában befűzött szálak közé a vetélő automatikusan átüti keresztbe - jobbról balra, balról jobbra - a spulnikra tekercselt fonalat.

A fonalat szövés előtt - különféle vegyi eljárásokkal - előkészítik. Ha színesen szőnek, már a fonalat megfestik, és a különböző színű fonalak szövete adja a mintát. De a Kelenföldi Textilgyár szövődéjében nem készül színes anyag. A nagy tekercseket a fehérítőből az óbudai festődébe viszik.

A fonók azt állítják, hogy az ő munkájuk a nehezebb, a szövők, hogy az övék. Egy biztos: az előfordul, hogy fonók átmennek szövőnek, de fordítva nem fordul elő.

A szövőket ingerli a fonodai egyenletes zaj, a forgó orsók hangja. A fonóknak a szövőde zaja furcsa, a vetélő ide-oda csattogása. A saját munkatermének a zaját - valamennyire - mindegyikük megszokta.

Munkakezdés előtt a szövők is ugyanúgy körbenézik a gépüket, mint a fonók, csak ők a vetélőfiókot tisztítják ki, és a vetülékfonal-tálcát ellenőrzik. Munka közben azt mérlegelik, melyik álló gépükhöz menjenek először. A szövődében a szövőgép leáll, ha kifogy vagy szakad a szál. A szövő utoljára hagyja azt a gépet, amelyiken több, akár hat-nyolc-tíz szál szakadt ki. De ha oda megy is hozzá, és csinálni kezdi, újra elmegy tőle, ha másik gépen kevesebb szakadt szállal előbb végez.

A szövőgépen szakadhat a szál hátul a hengereken, ilyenkor a szövő a gép háta mögé megy át és ott köt. Elölről köti a borda és nyüst, valamint a nyüst és lamella közötti szakadást. Munkájához két segédeszköze van, az olló, amivel a csomót vágja le, és az acéltűs fejtőfésű, amivel a hibásan beszőtt szálig fejti vissza az anyagot.

A művezetők, akiket régen mestereknek hívtak, a textiliparban nem irányítanak, nem vezetők, mint más iparágban. A művezetők a gépek műszaki állapotáért felelősek. Ők is kezdés előtt érkeznek, mint a fonók vagy a szövők, és ők is ugyanúgy átveszik a gépeket művezető társuktól. Ha hibás a gép - gyűrűs fonógépeken előfordulhat fogaskeréktörés, dobtörés -, a fonó nekik szól. Egy gyakorlott fonó már a gép zörejéből meghallja, ha repedt a dobcsapágy. Ha idejében észreveszi, könnyebb megjavítani. A fonók között vannak, akik annyira értenek a géphez, hogy maguk is megjavítanak kisebb hibát. Nem szólnak miatta. Persze ezt - ha megtudják - nem veszik jó néven a művezetők. Sokukban még a gép értésének régről maradt büszkesége van meg. Akkorról, amikor mesterek - főleg külföldiek - inkább munka után maradtak bent szerelni, ne lessék el tőlük a gép titkát.

A fonók, szövők azt várják el a művezetőjüktől, hogy ha szükség van rá, mielőbb jöjjön és javítsa ki a hibát. A jó művezető, jó főnök jön is, akit a fonók, szövők rossznak tartanak, sokára jön, és a hiba miatt - jogosan vagy jogtalanul - veszekszik velük, szidja őket.

Művezetők, fonók vagy szövők nem szívesen szakadnak el egymástól. Még ha nehezen viselik egymást, sem igen van példa, hogy átkérik magukat másik műszakba vagy brigádba. Akik egyszer összekerültek, kitartanak egymás mellett.

A művezetők többsége középkorú vagy annál idősebb. És ritka kivétellel férfiak. Mögöttük áll hosszabb vagy rövidebb textilgyári élet, tapasztalat. Ki-ki ennek alapján alakítja kapcsolatát a fonónőivel, szövőnőivel.

Művezetők és munkásnők együtt töltött nyolc órája aszerint alakul közvetlenre, még közvetlenebb-re, esetleg túlságosan is közvetlenre, milyenné alakította a művezetőt gyári élete, és a munkásnőket, kit-kit az előélete, tapasztalata, emberi kapcsolatai során szerzett ilyen vagy olyan élménye.

A segédművezetők, akik szintén gépszerelők és férfiak, fiatalok. Udvarolnak a korban hozzá-juk illő munkáslányoknak. Több-kevesebb kapcsolat után feleséget is közülük választanak.

A szövődében egy főművezetőhöz általában tíz szövő tartozik. Ahogy egy szövő főművezető elmondta, 1979. január elsejétől visszaállítják a művezető-főművezető helyett a mester vagy gépmester elnevezést. Hiába látják be maguk is, hogy gépszerelők és nem vezetők - mint ahogy ez más iparágakban van -, keserű szájízzel veszik tudomásul. Magasabb titulusnak tartják azt, hogy főművezető, bántja őket a régi elnevezés visszaállítása.

A mai főművezetők másképp látják ezt, mint a régi szövőmunkás Perkál István. Ő annak idején a mester elnevezés művezetővé változtatása ellen tiltakozott. Többre tartotta azt, ha valakit mesternek hívnak.

TÖRTÉNELEM 1.

A Goldberger-kolónia hosszú házsora élesen elválik a vele egybeépült leányszállástól. Házait frissen tatarozták, mellette a leányszállás épülete kopottas, falain rajzok, üzenetek. A kolónia lakásaiban ma már nemcsak textilgyáriak laknak, ezért a XI. kerületi tanács vette a házakat gondozásba. A leányszállás épülete gyári pénzre vár, hogy rendbe tegyék.

Az épületsor melletti sikátorban biceg Perkál István, mellette apró termetű felesége. Most szálltak ki az autóból, Érden jártak, az asszony szülőfalujában. Mindketten nyugdíjasok, mindkettőjük élete a gyárban telt el. Ők nem akarnak elmenni a kolóniáról.

Perkálék szobaablakából rálátni a gyárra, belátni a gyárudvarra. Perkál István öccse a szomszéd házban lakik, még mindig dolgozik a gyárban. A család, a rokonok mind textiles munkások voltak. Amivel Perkál István dicsekedni tud, az szövésminta-gyűjteménye a ládafiában, és érmei, kitüntetései, amelyeket több mint ötvenéves szolgálata során kapott.

Perkál István az anyjától tanulta a mesterséget, a pápai textilgyárban. A Perutzban. Onnan jött fel Pestre, Golberger gyárába, 1936-ban.

Perkál István és felesége mindent tudnak a gyárról. A férfit szemlélődővé és pontos megfigyelővé tette gyerekkori balesete, amitől megrokkant a lába. A pápai gyári kolónia lakói kint álltak a lakások ajtajában, és imát mormoltak, amikor az öregapja újra tanította járni, hadd váljon özvegyen maradt anyjának támasza belőle.

Perkál István ül a szobájában az asztala mellett, föl-föláll, kinézeget a gyárra, mesél.

„Somogysámsonban születtem, és 1912-ben mentek Pápára a szüleim. Kint a Wittmann-majorban laktunk, a téglagyár felé. Akkor még volt az állomásra ilyen lórésín is, a téglagyártól ló húzta ki a téglát az állomásra. Ott dobott engem keresztül egy tehén a kúton, ott esett le a térdkalácsom. Amikor a Leipnik gyár épült, a Perutznak a kis gyára, akkor ott kőműves culáger voltam. Kis sajtár volt a fejünkön, hordtuk a maltert. Eleinte sokszor a pofámba öntöttem azt a meszes löttyöt, de később megszoktam. Ott dagadt meg először a lábam. Anyám akkor Pesten volt, a Szent-János Kórházban, operálták epekővel. Apám az első világháborúban bevonult tizennégyben, tizenöt augusztus huszonkilencedikén elveszett a fronton. Emlékszem rá, szegény édesanyám ült a küszöbön, és akkor nénik voltak a postások, a Tini néni, így hívták a postást, hozta a levelet, és először nem akarta odaadni anyámnak, mert ő már előtte elolvasta, mert ilyen nyitott, tábori lap volt, azon tudatták anyámmal, hogy apám meghalt, elveszett. És akkor, emlékszem, sokfelé járt édesanyám, akik jöttek a frontról haza, azt mondták, ez is tud róla, az is tud róla, de hát semmi többet nem tudtak, úgyhogy apám elveszett tizenöt augusztus huszonkilencedikén. Akkor írtak anyám testvérének, a Bence bátyámnak, hogy ő keresse meg, de egy hónapra rá, szeptember 29-én ő is elveszett. Apámat állítólag a Bog folyóparton látták utoljára. Addig apám volt ott a kertész a majorban, akkor az öregfater, anyám apja lett a kertész. Úgy emlékszem rá, pedig hároméves lehettem, sütötte a tököt ott a virágházban. Volt egy kemence, onnan ment bele az üvegházba a meleg, a virágok homokba voltak téve. Úritököt szokott sütni. Úgy emlékszem rá, mint a mai napra. És amikor vitték ki őket tizennégyben a frontra, akkor engem, az öcsémet meg a húgomat elvitt anyám Győrbe, mert írt apám, még meg is van az a levél, hogy ugye, Győrbe vigyen el az anyám, hogy láthasson bennünket. Akkor én négyéves lehettem, az öcsém három, a húgom az olyan karonülő volt. Emlékszem, szegény apám, nem sok idejük volt, csak a feketekávét kiosztották nekik, aztán az én kezemet fogta, a Gizust az ölében vitte, a Józsit meg anyám fogta, aztán a Bence bátyám vonatja mikor bejött, az ilyen távirdász volt, az leugrott a tüskésdrótok között,

ahogy lelassított Győrben a vonat, aztán megcsókolt bennünket, akkor úgy húzták már fel a vonatra, ment tovább, apámék meg aztán mentek, ennyit emlékszem apámra, ennyit láttam, aztán meghalt.

Tizennyolcban elmentünk az Úrdombra lakni, gyári munkáslakásba, mert anyám testvére, aki még lány volt, kapott lakást kint az Úrdombon, és ott laktunk, amíg el nem jöttem Pestre, egészen kilencszázharminchatig.

Emlékszem, tizenkilencben májusfát állítottak az udvarban, és akkor jöttek a csendőrök, és a legényeknek le kellett szedni róla a piros szalagot, és akkor éjjel visszaállíthatták. Arra is emlékszem, amikor az első szabad május volt a várkertben. Mindent kaptunk ott a várkertben, gyerekek.

Akkor még nem volt a Tapolca kiszáradva, akkor ott a vár aljánál volt olyan sokféle mindenség, ami Pesten is van a Ligetben.

Ahogy mondom, én, amikor a gyár épült, már akkor dolgoztam. Ott dagadt meg a lábam. Utána egy évet dolgoztam rendesen a gyárban, de nem hajlott a lábam. Akkor volt ez a gazdasági válság, négy napokat dolgoztunk, a többin kijártunk futballozni, én nem mertem velük játszani, de kimentem. A Leipnik gyár mögött volt egy rét, hepehupás volt, lefeküdtem. Február huszonnyolcadika volt, fölfáztam. Nagyon fájt a lábam. Az anyám apja, az öregfater hívatta az orvost, a Gertnert, ő meg azt mondja, menjünk be a kórházba. Március tizenkettedikén, Gergely napján esett a hó, mint a csuda, azon a napon a lábamat begipszelték. Nyolc hét múlva annyira fájt, öregapám hozta a venyigevágó ollót, szétnyírta a gipszet. Másnap a Gertner mondta, Pestre, a kórházba. Akkor a gyárban Irma kisasszony volt a betegsegélyező, ők annyi pénzt adtak, amennyit akartak, úgyhogy felhoztak konflissal ide a Keletihez, innét meg a pestújhelyi munkáskórházba. Május első péntekjén, nem szégyen a szegénység, gyóntunk, áldoztunk ott a kórházban, utána jött több orvos, mondták, hogy táviratozzak haza, mert leveszik a lábamat. Ez volt pénteken, vasárnap reggel ott volt az öregfater. Értem jött. Azt mondta, haljon meg lábbal, ne láb nélkül. Hazavitt Pápára. Otthon, amit csak ember mondhatott, énrajtam minden volt, a tehénszartól kezdve minden. A harmadik év után a Kollár bácsi, ez egy ilyen kéz-láb helyrerakó ember volt Pápán, eljött, felvágta a lábamat, kérem szépen, én harmadnapra már föl tudtam ülni, le tudtam feküdni. Előtte éjszakák voltak, amikor a térdemre tettem a párnát, és azon aludtam, ha tudtam. Alig vártam, hogy valaki fölkeljen. Lakodalmak voltak ott az Úrdombon, mindenki engem dédelgetett, de nem kellett semmi sem. Már utóbb enni sem tudtam semmit. Szegény édesanyám, az mindig korán kelt, negyed háromkor, a két ház között volt egy kemence, anyám a kenyeret megdagasztotta, a kemencét befűtötte, be is vetette, fél négyre mentek a Perutzba dolgozni, a húgom, a Gizus meg, mielőtt ment a polgáriba, kiszedte a kenyeret. Mindenki öt-hat kenyeret sütött, mindenki magának sütötte, a gyár mögött lopkodtuk össze hozzá égetni a kukorica- meg szalmaszárt. Borzasztó világ volt, elég az hozzá, én már akkor nem álltam három évig, mikor harmadnapra fölálltam, hát én olyan hosszúnak éreztem magam, olyan tériszonyt éreztem, mondtam, fogjanak meg, mert mindjárt elesem. Kimentem az ajtón, az nyitva volt télen, nyáron, mert hát szoba-konyhás lakás volt, udvarra nézett. Tavasszal volt ez, másik tavasszal mankóval, bottal már föntt tudtam járni. Édesanyámnak mondtam, maga ne főzzön, majd én főzök. Mindig láttam, mit csinál, mert a konyhában feküdtem. Mire hazajöttek délben, mert délben jöttek haza és egy órára mentek vissza, mindig kész volt az ebéd. Fél héttől tizenkettőig dolgoztak, akkor fújt a gyár, és akkor háromnegyed egykor megint fújt, akkor egy órakor befújt, és akkor fél hatig dolgoztak. Amikor a bedórendszer bejött, akkor már azt hiszem, öt órától egyig vagy kettőig dolgoztunk, aztán kettőtől tízig, tizenegyig. Amikor én eljöttem, akkor már két műszakban dolgoztunk.

Na, akkor az öregfater krumplit ültetett, volt neki egy kis keskeny kertje a ház mellett, szép idő volt, sütött a nap, én meg kimentem, egyik kezemben fogtam a mankómat, a másikkal meg a zsomport, abból potyogtattam a krumplit. Amíg töltöttem a zsákból a krumplit, az öregfater elvette a mankót. Azt mondja, na, fiam, ha elesöl is itt, nem töröd össze magad. Lehettem olyan tíz méterre az úttól. Léptem egyet. Abban a pillanatban csupa izzadt lettem. Vagy a melegség, vagy a félelem. Akkor felálltam és végigmentem a kertben. Na, amire kiértem a kert végére az útra, addigra már az egész Úrdomb, mind a tizennégy gyári lakásból, mindenki kint volt, hogy a Pista elindult.

Ez tavasszal volt, szeptember huszonkilencedikén újra visszamentem a gyárba. Nem akart visszavenni a Gertner. Azt mondta, hogy megint a betegsegélyzőt akarom. Mondom, doktor úr, kérem, az anyám meg a testvéreim annyit dolgoztak rám, hogy én nem akarok már még egyszer beteg lenni. Azóta se voltam beteg. Azóta se voltam.

Mielőtt felkerültem ide, volt egy sztrejk Pápán. A bedó bevezetése ellen. Huszonhárom napig tartott. A fapiacnál volt a munkásotthon, volt egy Tóth József vagy ki volt, aki Pápára lejött vezetni a sztrejkot, úgyhogy be kellett lépni akkor a szocdem pártba. A Tóth József toborzott a szocdem pártba, egy pengő volt a belépti díj. A Tóth József képviselte a tárgyalásokon a munkásságot. Amikor vége volt a sztrejknak, sztrejktörőkkel leverték, akkor a gyár udvarán megállt a Günther, ez délután volt, ebéd után, akkor mentünk be, és akkor, akinek az igazgató jobbra mutatott, az bemehetett, akinek balra, az kimehetett.

Bent maradtam a gyárban. A sógorom mondta, jó lenne felmenni Pestre, ott jobban megbecsülnének. El akartam jönni, erre azt mondta az igazgató, kitesz segédnek. Mondom neki, igazgató úr, nekem nem állás kell, nekem pénz kell, amiből megélek.

Akkor már az öcsém itt volt, amikor leszerelt a katonáéktól, idejött, itt segédmester lett, na és akkor én május nyolcadikán feljöttem a nemzetközi vásárra. Filléresnek nevezték ezt a vásári vonatot, vasárnap eljöttem, hétfőn reggel kijöttem a portára, a Tóth Dezső pápai volt, kovácslegény volt a Wittmann-majorban, az volt itt a főmester, felvettek munkakönyv nélkül. Kedd reggel hazamentem, felmondtam, másnap reggel kellett itt munkakönyvvel jelentkezni. Anyámnak azonnal ott kellett hagyni egy huszonnégy órán belül a lakást. A gyári lakást. Én eljöttem kedden este, éjfélkor, a padlás tele volt gereblyével, kaszával, szegény öregapám mindent oda rakott fel a világon, én ott mindent elajándékoztam. Kalapács, istennyila, mindent, ami volt, mindentől szabadultam az alatt az egy nap alatt. Anyám egy dunyhát meg egy párnát összekötött egy lepedőbe, kikísértek az állomásra, Kelenföldön a nővérem várt, én mentem szerdán reggel a gyárba, nem vettek fel.

Azt mondta a Bart igazgató, hogy a Günther idetelefonált, hogy maga kommunista, maga aztán nem lehet dolgozni. Ilyen svábosan beszélt. Hát elkezdtem sírni. Huszonhat éves voltam, elkezdtem sírni. Hát, mondom, én még munka nélkül nem voltam, hát most hogy? Mondtam a Boda sógornak, hívja a Dezső bácsit. Kijött a Dezső bácsi, azt mondja, menj haza nyugodtan, majd elintézem. Ez volt szerdán reggel, pénteken már üzent a Dezső bácsi a sógoromtól, hogy hétfőn mehetek dolgozni, nem is kell a munkakönyvem. Mondta a sógorom, őhozzá megyek, az ő partijába. Nyolc gépre mentem dolgozni. És aztán hamarosan belejöttem, úgyhogy itt is mindjárt jó lettem. Itt kerestem harminchárom pengőt, harmincnégy pengőt, otthon tizenhetet. De hát itt tíz pengőt kellett fizetni a nővéreméknél a lakásért, és akkor még anyámnak mindig kellett hazaküldeni a lakbért, mert a húgom a dohánygyárban keveset keresett, anyámat kellett segíteni. Az Iskola utca nyolcba mentek anyámék, a kollégium mellé. Odamentek lakni. Hát akkor még könnyű volt Pápán lakást szerezni. Az Iskola utcában egy kicsit vizes volt az a lakás, akkor mentek a Vásár utcába, a Horváth-borbélyék házába. A Zárda utcájába. A fateleppel szemben.

Elég az hozzá, én itt voltam egész a háborúig. Egy év múlva újfajta hüvelyeket kezdtek bevezetni itt a gyárban, és akkor azt akarták, hogy abból több gépet hajtassanak egy szövővel. Kiválasztottak engem, mondtam is, Dezső bácsi, ne engem válasszon ki. Te, azt mondja, nem én mondtam, de a Bart téged jelölt ki. Hát, mondom, ha most véletlenül ez beválik itten, engem ezek a pestiek, meg budaörsiek, azok engem felakasztanak. Azok Budaörsről mind gyalog jártak, nem úgy, mint máma, hogy egy megállót nem mennek a gyerekek az iskolába gyalog, buszra szállnak föl, gyalog jöttek, keresztül a hegyeken, Budaörsről. Na, hát éppen egy pápai lányt választottak a leváltómnak. Akkor is úgy mentek a gépek, ha megállt a gép, ha kiszakadt a szál, a piros tábla felállt. Ment volna ám, a legjobb hengereket szerelték fel, Norma meg Árpád meg ilyen hengereket szereltek fel mind a tizenkét gépre. De amikor jött a Bart, én mindig végigszaladtam és megfogtam a lamellaszálat, hozzáértem, hogy leálljon minél több gép. Mert ment volna. Tudtam volna én csinálni, amennyit akartam volna. Mondtam ennek a lánynak is, Jolán volt a neve, igen, Szász Jolán, mondtam neki, Jolánka, maga is csak úgy csináljon, mint én, mert ha ez esetleg beválik, minket itt akkor felakasztanak. Akármilyen változás történik, vagy jobbra, vagy balra, minket itt felakasztanak. Mi leszünk az áldozatok. De aztán nem lett ám. Csak két hétig. A második hét derekán azt mondja a Dezső bácsi, vége van a dalnak. Jött a Bart, mondja. Idetelefonálnak, hogy maga, maga kommunista. Maga nem az a kommunista. Maga, látom, megy a templomba. Hát, mondom, én nem is voltam kommunista, csak sztrejk volt, igazgató úr, és én voltam a legjobb szövő, hát nekem is kellett beszélni.

Nahát, elég az hozzá, amikor már a háborús helyzet volt, sok bevonulás volt, a Gedő, az I-es szövő főmestere átvitt engem az I-es szövőbe. Az volt az elit szövő. Ott voltak a Jaquard gépek, fórisztungos gépek, széles gépek, selyemkendőket, frottírt, mindenfélét csináltak. Gedő, a főmester azt mondja, ha tudtam volna, amikor ide jöttél, nem a Dezsőhöz mentél volna, hanem hozzám. De az öcséd nem szólt nekem. Na, akkor engem is kitettek segédmesternek. Egyik héten segédmester voltam, másik héten visszamentem szőni. Utána megint szereltem. Mindig jó gépekre tett engem a Gedő. Baj csak akkor volt, amikor láttam, hogy egy sváb lányt hoz, mert azoknak olyan becsük volt a Gedőnél, nőcsábász volt. Ha egy sváb lány jött, akkor nekem pucolni kellett. Mikor már a harmadik vagy negyedik ilyen áttétel volt, mondtam neki, hogy, Gedő úr, ha ki akar velem tolni, akkor mondja meg, és akkor visszamegyek a II-es szövőbe. Azt mondja, nem akarok, csak ki akarlak próbálni. Mondom, engem nem kell kipróbálni, én már ki vagyok próbálva. Hát aztán, amikor ez történt, mondom, menjünk be a Barthoz. Bemegyünk. Mondom neki, igazgató úr, kérem, a Gedő úr engem folyton leszed a gépről, és folyton másokat tesz a helyembe. Mikor jó gépeken tudnék keresni, akkor a Gedő úr mindig máshova tesz engemet. Vagy tartalékba. Azt mondja nekem a Gedő, volt hiányod? Mondom, nem. Hát hiába is mondanám, nem volt. Nem volt kevesebb a pénzem. Nem mondhattam, nem volt. Volt olyan is, vasárnap volt, mentem el, ő meg az első épület első lépcsőházából könyökölt ki az ablakon. Hova megyek. Megyek a Körtérre vagy a Gellért térre. Várjál, azt mondja. Bementem vele a gyárba. Irkált valamit, kimentünk ide a Duna-partra, itt volt halászlé, rendelt halászlét meg négy sült halat meg korsó sört az asztalra, ott voltunk vagy délig, fél egyig, és az volt írva, hogy dolgoztam. Akkora respektje volt akkor a főmesternek. A Bart, az igazgató nem volt annyi, mint a Gedő. A Doktornál, a fiatal Goldbergernél nagyobb respektje volt a főmesternek, mint az igazgatónak. Az Antit Doktornak becézték.

Harminchattól negyvenkettőig voltam szövő, aztán már szövő és segédmester, de egyszer sem voltam megbüntetve. Akkor, ha fészek volt az anyagban, akkor ilyen centik voltak, hozták ki harminc fillérre, ötven fillérre, megbüntették a szövőt. Volt olyan, hogy valakinek meg kellett venni. Nyersen. Volt, hogy húsz métert meg kellett venni. Nekem sose kellett megvenni. Egyszer valahogy rám akarták sózni, de a végén kiderült, hogy nem én vagyok a bűnös. Hu-

szonöt métert kellett volna megvenni. Harminc-negyven fillér volt métere. Önköltségi áron. Ez háború előtt volt, háború után nem volt ilyen. Megbüntették, vagy leértékelték az árut. Egyszer se voltam megbüntetve. Egyszer se.

Elég az hozzá, amikor ez a háborús hangulat jött, akkor én már segédmester voltam, és a mesterem pápasalamoni gyerek volt. Családos gyerek volt, annyira félt a bombázástól, a Belo-bunkerba kellett vele járni, amikor riadó volt. Volt neki egy kisfia meg egy kislánya. A Belo-bunker még most is megvan, az a nagy betonépület, ahol a vasak vannak. Oda mentünk. Pumpálni kellett a levegőt, olyan volt. Meg a zaj. A gyerekek sírtak, meg az a hideg beton. Én inkább a szabad levegőn voltam. Egyszer, még máma is eszembe jut, ha elmegyek a Gellért tér mellett a villamossal, láttam, jönnek Szolnok felől. A Városligetet bombázták, ott volt a német vezérkar. A Gellérthegy oldalán egy szikla alatt álltunk. A Ferenc József-híd, most Szabadság-hídnál ki voltak fogva ilyen stráfkocsiból a lovak, a kocsi oldalába voltak kötve, s mikor jöttek a gépek, bombáztak, légnyomás jött, soha nem felejtem el, ahogy a lovak a karikát kitépték, kiszakították magukat, s arra az Erzsébet-híd felé elindultak. Az a szerencsétlen ember, akié voltak, rohant le a sziklán, ment a lovai után. Hogy aztán visszahozta-e őket, nem tudom. Akkor mindig egy kis bőrönd volt nálam, abban egy kis darab szalonna, egy ing, egy törülköző, vittem. Elmentem a Gellérthegyre, de magam nem tudtam, hova megyek, csak mentem, mert már nem volt itt senki, üres volt minden. Szerteszéjjel ment már mindenki, olyan volt az ember, mint az állat. Nem volt az emberben életösztön vagy félelem, borzasztó volt akkor már. Aztán karácsonykor, karácsony előtti csütörtökön dolgoztunk utoljára. Vasárnapra esett karácsony. Akkor hazamentem Pápára.

A sógorom innen elment Sopronkőhidára, fegyházba, polgári alkalmazottnak, ilyen mesternek, de félt, ott van közel a határ, akkor elment haza Pápára. Onnan elment Győrbe dolgozni, a Vagon- és Gépgyárba, otthagyta a mesterségét. Mikor Győrt bombázták, belement a Dunába, ott is halt meg. A két másik sógor meg sokan Pápáról ott a Dunába vesztek.

Amikor én Pápára hazamentem, útban az Almásfüzitő kertváros, aztán a város, először a fák, aztán a gyárak, mind lebombázva. Itt is, amikor bombázták a vasúti töltést, a hidat akarták és nem sikerült nekik, hát akkor a Feneketlen-tó a hídig ért el. A töltésig volt a tó. Annyi hal volt, mindenki kosárszám vitte, mert a légnyomás felhozta. Tiszta fehér volt a kikötő teteje. Rengeteg hal volt.

Amikor hazamentem, anyám azt mondja, maradjak otthon. Mondom, nem maradok én. Visszajöttem. Annyi ember volt a vonaton, innen felszálltam, onnan lelöktek. Egy kis zsákba kenyeret meg nem tudom én mit hoztam, mert nem volt semmi. Mindenem itt veszett. Hát itt annyi árut lehetett venni, amikor a háború közeledett, azt a rengeteg krepdesint, alsóinget, nem is tudom, mennyi volt. Annyi ruhám volt, mert kaptam akkor karácsonyra a gyártól egy öltönyt is, szövetet, három méter szép szövetet, az is itt maradt, ilyen szép csíkos volt, azóta se láttam olyan szép felöltőt, tiszta gyapjú volt, mindenem itt veszett, kibombázták a házat.

Ez, ami most a futballpálya, itt zsidók voltak, be volt kerítve magasan, mert gettó volt. Ide esett egy bomba, úgy, hogy nem robbant föl. Én észrevettem, hogy olyan friss, homokszerű valami, a Beznicseknek mondom, nézd meg. Mint a macska, úgy ment át a kerítésen. Olyan három-négy méter magas lehetett, hogy a zsidók ne tudjanak kimenni. Mint a macska, odaszaladt, mondja, azonnal riadóztatni kell a lakásokat, föl nem robbant bomba. Hát akkor még nem volt bekerítve a gyár vége, oda feküdtünk le a pálya végén. Lankás rész volt. Hoztak katonaszökevényeket, kettőt, két tiszt jött velük, tűzszerészek. A tiszteknek csináltak fedezéket, azok oda lefeküdtek és onnan dirigálták a két elítéltet, mit csináljanak. Ha fölrobbantak, azoknak az volt a büntetés. Ha megmenekültek, valamit elengednek nekik a büntetésből. A tisztek állandóan dobálták nekik a cigarettákat, aztán amikor már a gyújtófejet ki tudták venni,

akkor a tisztek hason csúszva odamentek és semlegesítették a bombát. Soha nem felejtem el, akkor még olyan csiga volt, három lábon állt, azon felhúzatták a teherautóra a bombát, akkor még nem voltak ilyen három és fél tonnás teherautók, amint eresztették rá azt az ötszáz kilós bombát, csak úgy süllyedt le a hátulja.

Délfelé volt a bombázás, ez a kettes rész a selyemszövöde volt, háromsorosan voltak a bálák felrakva, oda esett a bomba, a bálák be is gyulladtak, úgyhogy a kijáraton nem tudtak a szövők kijönni. A vészkijáraton jöttek ki. Már a lépcsőház is tele volt füsttel. Az első, ahova bombát dobtak, a Goldberger volt. Egy a porta elé, meg még vagy három-négy bomba. Amikor reggel jöttünk be, mondták, nincs is gyár, ég a gyár. Szövöde nem is volt. Amikor másodszor bombáztak, akkor meg az előkészítőt bombázták le. A vastartók összeolvadtak.

Annak idején itt legények laktak. Ez a lépcsőház annak idején legénylakás volt. A földszinten körülbelül tizennyolcan voltunk férfiak, a katonai parancsnok volt a szobamegbízott. Itt, ebben a hátsó épületben, mind Vas megyeiek laktak. A legutolsó lépcsőház volt a leányotthon, ami most az egész leányotthon, annak a legutolsó lépcsőháza, a legutolsó kapu. Ott volt az étkezde, én is odajártam, amíg legény voltam, ott volt a konyha, sárgaborsó meg jó kosztok voltak. Reggelire teát kaptunk mindig, üres teát, édes teát, azt ettük kenyérrel. Visszajöttünk, ha éjjel riadó volt, zsírban megsütöttük a hagymát, kenyérrel olyan finom volt, mert zsírt, cukrot tettünk rája. Ebben a lépcsőházban, de nem ebben, hanem egy másik szobában laktam, legénylakásban. Akkor mindenem elveszett, az égre nézett a szoba.

A leányszálláson, a földszinten meg a második emeleten, laktak a lányok, az első emeleten volt az étkezde, a túlsó oldalon az Ilona nővérnek volt a szobája. Szakácsnő volt, ő volt a főnök. Akkor még lány volt, de aztán a Gothár doktor odajárt, és ő lett a felesége. Ilona nővérnek hívták, Gothárné. Földszinten, második emeleten laktak lányok, asszonyok. Akkor nem voltak sokan.

Akkor azok a lányok, azok az asszonyok, akik feljöttek vidékről, azok nem jártak sehova. Szórakozni se. Azon voltak, azért voltak, hogy itt összespórolták, aztán vigyék haza. Összespórolták a pénzt, hazamentek, telket vettek rajta. Hagymát ettek, zsíros kenyeret ettek ezek a Vas megyeiek, nagyon szorgalmasak voltak.

Akkor a mesterek kerestek kilencven-száz pengőt. Nagy pénz volt. Tíz pengőből, húsz pengőből megvolt a négytagú család ennivalója. Anyám nénje bement a csarnokba, olcsóért megvett mindent. A fűszeres, a Schmidt segédje idejött minden reggel a triciklivel, előtte volt a kosár, ő vette fel a komissiót, minden házhoz becsöngetett, hogy kinek mi kell, visszabiciklizett, egy óra múlva vagy másfél múlva hozta az ennivalót. A Körtéren volt az a vendéglő, ahonnan meg demizsonszám hozták a bort. Ki mennyit akart. Öt-hat litert. Ki mennyit rendelt. Mi is, ha hazajöttünk a sógorommal, mindig megittunk egy fröccsöt. Negyven-hatvan fillér volt egy liter. A K. Kovács még cserébe adta a demizsont. Szóval húsz pengőből megvolt sok minden, azon a pénzen aztán, amit harminckettőtől harminckilencig keresett, vett a sógor Pápán a Tókertben egy szép kis házat. Úgy volt, hogy épül, de aztán a Tókertben megvette azt a házat.

Idősebb asszonyok is voltak Zalából, ki kellett érdemelni, kimondottan ki kellett érdemelni, hogy valaki bekerüljön, bent maradjon. Szentgotthárd felől jöttek a selyemszövők, azok a vendek, Magyarlak meg mit tudom én... arról a vidékről voltak itt sokan. A hátsó rész selyemszövöde volt, a II-es szövöde pamut volt, és ott volt elöl az I-es szövöde. A Goldbergernél a márka a selyemszövet volt. Modern selyemszövő gépek voltak. Hát itt külön selyemigazgató volt, selyem-főművezető volt, volt külön vezető az I-es szövőbe, külön a II-esbe. Ott a Gedő volt, itt meg volt a Szlavicsek. A mesterek, abban az időben, mikor idejöttem, még majdnem

mind cseh mesterek voltak. Pápán is, amikor a fonoda megépült, odahozták a cseheket. A Leipnik-gyár mellett kiépült a cseheknek egy épület, a Csiriz-hegy mellett. Emlékszem, amikor így tavasszal nyílott a bodzavirág, azokat rántották ki, azt ették. Bezzeg már a másik éven nem ették. Akkor már a disznóhúst ették.

A Steiner meg a Birbauer Lajos nálunk voltak koszton, vittem a Birbauernek meg a Steinernek a vacsorát. A szelfaktor gépen olyan nagy spulnik voltak, lassan ment, kerámiakő volt a gépek között, csak kicsi deszkapadlós rész volt, mit csúszkáltunk! Még amikor dolgoztam már két gép mellett, akkor is. Aztán már itt nem lehetett játszani.

A Perutzba jöttek a lányok Borsosgyőrről, Kéttornyúlakról meg az Öreghegyből. Aztán a Takács lányok az alsóvárosi temető mellől, azok voltak itt is, Pesten, a háború előtt.

Ide jöttek mindenhonnan, Erzsébetről is, Csepelről is, a régi időben nagyon jöttek. Aztán Érdről, Törökbálintról, Budaörsről a svábok rengetegen. Ráckeresztúrról, Tárnokról is jöttek el. Volt egy szőke Erzsi nálam, az is jött, nem tudom honnan. Érdről sokan járnak be. Emlékszem, a feketénél háború előtt mind érdi lányok voltak. A vidékiek mind azért jártak be, hogy keressenek. És ha nem tudott dolgozni, akkor egyik hétről a másikra kirúgták. Fölmondtak neki.

Akkor mestereket is elküldtek ám! A mesterek ugyanúgy cidrizhettek, de tudták, kit küldjenek el. Megtudták, hogy melyik mesterhez ragaszkodik a szövő, mert az biztos, hogy jó mester, akihez a szövő ragaszkodik. Ha a főmester azt mondta, el akarja tenni a mestertől, és azt mondta a szövő, én nem megyek el, én itt akarok maradni ennél a mesternél, tudta abból a főmester, hogy mi a helyzet. És a mesterek is ragaszkodtak a jó szövőhöz.

Amikor a Rákosi-éra megszűnt, akkor már mindenkinek jobb volt, mindenki bátrabb volt. A szövödéből akkor már jöttek el, annyi szövő kilépett, hogy az csuda. Mentek oda, ahol jobban fizettek.

Háború alatt én nem féltem. Amikor legény voltam, én nem féltem. Amikor már gyerekek vannak, az már más.

Ötvenhatban leállt a gyár. Akkor pont éjjeles lettem volna, mondták, hogy már nem mehetünk dolgozni. Átvették a hatalmat. Mondták, hogy a Rákosi megszűnt.

Itt, a ház véginél, akkor itt ilyen gaz volt még, nem volt ez a pálya, annyi géppisztoly volt itt eldobálva, hogy az rettenetes. Csúnya világ volt, nagyon csúnya világ. Én annyira féltem, annyira, pedig nekem nem volt félnivalóm semmi. Én a szocdem pártban voltam, aztán amikor negyvennyolcban volt az egyesítés, akkor átléptem a kommunistapártba, de nekem nem volt semmi olyan félnivalóm. Dolgoztam becsületesen, amit kérni kellett a szövőktől, azt megkértem, szemináriumra jártam. Amit kellett csinálni mindenkinek, azt én is csináltam. De én annyira féltem, hogy a kulcslukon lestem ki. Nem mertem kimenni. A Galambóc utca fel volt ásva, mert akkor vezették az első távfűtést a Beloianniszba és a Hajtógépgyárba, és én abban ringattam magam, vagy félemlítettem magamat, hogy lövészárok lesz. Hogy úgy lesz, mint az első vagy a második világháborúban. Hát majdnem úgy lett. Jöttem ide a gyárba, kérdeztem, mikor lesz munka. Mondták, hogy itt nemigen lesz munka mostanában. A portán a személyzeti főnök meg ellenforradalmárok, akik kiűzték a kommunistákat, a pártkönyveket meg mindent szétszórtak, ahogy én hallottam. Elég az hozzá, ahogy mentem vissza, akkor a Galambóc utcán, bal kéz felől volt a hentes, megkértem, nem vágná-e le a disznót. Mentem így a Galambóc utca sarkán, egy repülőgép jött, és rám géppuskázott. Úgy elvágtam magam az utcasarkon, hogy csuda.

Akkor másnap reggel, már a Gellérthegy tetejéről elkezdték lőni a Körútnak a másik felét, azt teljesen rapottyára lőtték, a laktanyát, a Corvinközt, ott voltak az ellenforradalmárok. A Körútnak a másik felén ott egy ház nem maradt, az mind szét lett lőve. Úgy lőtték. Hát, amikor én megláttam azt a sortüzet, én úgy féltem.

Egy éjjel a Belo-bunkerben voltunk, utána mondta a feleségem, nem megyünk sehova. De ő el mert menni még a Bártfa utcába, a közértbe is. Én úgy féltem, mondtam a feleségemnek, te, anya, én ki nem megyek semmi pénzért. Úgyhogy nem is mertem kimenni. Éjjel a falon keresztül hallgattam, hogy a disznókat nem viszi-e el valaki. Úgyhogy a gyomrom, a beleim teljesen tönkrementek az idegességtől.

Azután sokkal jobb lett. Sokkal. Hát ugye, a Rákosi ideje alatt, ha éjszaka valakihez becsöngettek, akkor menni kellett. Nem volt mese. Nem volt törvény. Nem volt kapálódzás. Már a Kádár idejében ez nem volt. Mindenkinek biztonságos volt az élete. Legalábbis én úgy tudom. Hát, akinek bűne volt, bűnhődjön érte. Aki olyant csinált ötvenhatban, hogy nem megfelelő volt. Vagy nem magyar emberhez méltó volt.

Én megtanultam, hogy mindig az arany középúton a legjobb menni. Se jobbra, se balra. Ott az embert, ha jobbra dől, ott is megtámasztják, ha balra dől, ott is megtámasztják. Ez a legjobb egyenes út, az arany középút."

Perkál István szavait érzékletessé teszik az élmények. Akár az életéről beszél, akár a gyárról, akár a történelemről. Élet, gyár, történelem összeforrtak az egymásba forduló mindennapokban. Helyzetek idéződnek fel benne, érzések elevenednek meg, a gyári kiszolgáltatottság eszébe juttatja a kiszolgáltatottságot a háborúban, a félelem érzete összeköti a háborúkat ötvenhattal. Visszaemlékezése fordulatait az élmények, érzések azonossága irányítja. Beszédjében, ahogy életében is, ősi értékek az irányt adók: a család féltése, védelme és szeretete, a tisztesség, a becsület, a rámért sorsban a helytállás. Ahol eltér élete meséje ezektől, ott az életben maradás teszi ezt szükségessé ténylegesen vagy Perkál István képzetében. Amennyit világosan átlát a világból, annyit az ősi értékek szerint kormányoz mindennapjaiban. Egyformán élik-gondolják ezt az asszonnyal. De Perkál István felesége az élete történetét még annyira sem, oly módon sem köti össze a történelem eseményeivel, mint Perkál István.

Perkál István a gyárban ismerkedett meg a feleségével. A kétszázkét darabos szövésmintát, amit a ládafiában őriznek, a felesége gépén csinálták meg. Fehérbe szőtték pirossal. A mester hívta fel Perkál István figyelmét az érdi lányra, de ő nem mert neki szólni, így a mestere kérdezte meg, udvarolhatna-e neki a pápai legény. Az őszi vásáron volt az első találkájuk, a következő karácsonyon összeházasodtak.

- Én harmincháromban jöttem a gyárba, akkor sikerült bekerülnöm. - Az asszony fürgébben mondja a szavakat, kevésbé elfogódott, kevésbé időz el emlékein. - Hat hétig voltam tanuló, addig nem kapott az ember fizetést. A nővéremnél tanultam, ő nyolc gépen volt. Amikor látta az öreg, hogy már megy a munka, elvitt máshoz is segíteni, gyengébb szövőnek. Segítsek, amíg lesz gép. És akkor voltak olyan gépek, amik már nem mentek, mert sokat szakadt, és nem lehetett vele keresni, azokat a kétgépes tanulóknak adták. Kínlódott vele. Akkor a főmesterrel rá kellett íratnunk, hogy reszli henger, reszli spulni, mert akkor arra még külön kaptunk. Ezer verésnek megvolt az ára, akkor még mi arra kaptunk pluszt. Az első fizetésem, tudom, az tizenhét pengő volt.

Perkál István feleségének a kezdő pénze annyi volt, mint az övé, amikor Pápáról eljött.

- Igen. Tizenhét pengőt kerestem, egy pengő zsebpénzt adott anyám, hát mi volt az egy legénynek, egy huszonöt évesnek. Elmentünk a magamfajta gyerekekkel a Koleszárhoz,

kilencven fillér volt egy mafla. Hat deci bor meg szóda. Huszonnégy fillérért lehetett kapni kövesztettet, avval a jó paprikás sóval. Ilyeneket ma már nem lehet kapni. Amíg maszek hentesek voltak, addig lehetett csak kapni. Volt a Böröczky-féle vendéglő is, aztán a Sipicki, más volt akkor a város, az én gyerekkoromban. Én nem udvaroltam, de tudom, akik udvaroltak, mentek szerenádot adni. Pápán akkor vagy befizette valaki a rendőrségen azt az öt pengőt, vagy ha nem, akkor suttyomban kellett szerenádozni, lógni kellett. Sokszor háromnégy házon keresztül, a kerítésen. Sose fogott el bennünket rendőr. Nem hiszem, hogy lenne még ilyen Pápán. Évente egyszer-kétszer hazamentem. Szegény édesanyám mindig tejfölös bablevessel meg túrós lepénnyel várt. Akkor egy tepsivel egy ültő helyemben meg tudtam enni. És két tányér levest.

- Más már a világ - veszi vissza a szót az asszony. - Most már el lehet helyezkedni Érden is. Jól keresnek. Varroda van. Akárki mehet, mert szalagrendszer van. Ki van szabva, megmutatják, mit hova kell varrni, mindig csak egy műveletet kell megcsinálni. Most már nagyon sok lehetőség van mindenütt, De akkor nem volt, és nagyon nagy dolog volt, ha valaki bejutott a gyárba. Protekció kellett. A Jób volt a főművezető, egy osztrák ember, nehezen tudott magyarul beszélni. Szakállasnak hívtuk, mert szakálla volt, alacsony ember volt, szigorú, olyan villámló szemei voltak. Féltem attól az embertől. Egyszer elment a gépem mellett, aztán így mutatott. Hátratett kézzel ment tovább. A nővérem nem volt a közelben, én mindig hozzá futottam, hogyha valami baj volt. Tanakodtam magamban, most ez tényleg hívott, vagy véletlenül csinált így. Ki fog ez engem rúgni. Bemegy az irodába, én megállok az ajtóban, az irodájába pár lépcsőn kell felmenni, és rémülten, hogy istenem, most mi lesz, ha ez engem nem hívott, mit fog mondani, mit akarok én itt, és akkor végre odaad pénzt, hátranyújt, hogy menjek ki, hozzak neki vajat és még nem tudom, valamit. De a nagy idegességtől, hogy nem tudtam, jót teszek-e, hogy itt vagyok, annyira meg voltam rökönyödve, hogy nem értettem meg, vagy nem figyeltem meg, mennyi vajat. Akkor meg kiig azon evett a méreg, hogy most, istenem, mennyit vegyek neki. Most mit fog szólni. Gondolom, öt dekánál több biztos nem kell neki. Hát aztán biztos jó volt, mert nem szólt semmit. Ha volt valami baj vagy reklamálás, akkor a nővéremnek szóltam mindig. És akkor egyszer csak rám szólt, hogy miért ő megy mindig, én miért nem merek szólni neki. Hogy ő nem harap. Volt eset, hogy egyszer, éjjel odament a nővéremhez, és mutogat arra, felém. Hú, mondom, mit akar ez az ember? Megint énrám mutogat oda. És hát odajön és mondja nekem, elvisz négy gépre. Nyolcgépes szövő hiányzott, oda két tanulót tett, egyik tanuló is négy gépet hajtott meg a másik is. Az egyik négy gépet egy fiú hajtotta, a másikat én. Na, hát azt kérdezte a nővéremtől, hogy mit gondol, fog-e menni a négy gép. Akkor odatett és akkor látta, hogy én nagyon igyekszem, és hogy a fiú nem tudja úgy. Akkor engem ott hagyott a nyolc gépen. Az öreg később meghalt, akkor már másik főművezető volt, a Tóth Dezső meg a másik Tóth, a magas, a Miska. Na, akkor jött a karácsony, azelőtt ez úgy volt, hogy karácsonykor mindig elküldték a jó népet, mert adóbevallás az ősszel vagy télen volt, és hogy ne legyen olyan sok munkaerő, mert azután kellett fizetni a gyárnak az adót. Rengeteget elküldtek. De azért rendesek voltak úgy általában, mert azt nézték, ha egy családból többen dolgoztak, azok közül küldtek el. Hozzánk is jöttek, mi is ketten voltunk a nővéremmel, hogy valamelyikünknek otthon kell maradni, átmenetileg kijelentenek, amint lesz felvétel, vehetnek fel, üzennek, és visszajöhetünk. Nekem ez a kimaradás pont egy hónap volt. A Mozolán bácsinak valamelyik munkavállalója fiatalember volt, behívták katonának, akkor a helyett már lehetett menni dolgozni. Szóval így volt. Azért ők is igyekeztek a jókat menteni.

- Mindig voltak elbocsátások, én is mindig cidriztem, de soha nem küldtek el - teszi hozzá Perkál István. - Mondta a Dezső bácsi is, légy nyugodt, dolgozzál csak. Odahaza ő volt a

mesterem, Pápán. Aztán itt lett főmester, aztán itt letelepedett. Azelőtt, aki felkerült, le tudott telepedni. A mestereknek kétszobás lakást adott a gyár, hozták a tüzelőt is, a szövőmesterek még kaptak két munkaruhát, szövetruhát, harminc-negyven méter fehérárut, és amikor a tüzelő elfogyott, volt egy udvarmester, egy öregember, a Cecei bácsi, és lapos kocsival hozták ki a gyárból a szenet, fát. Az asszonyok, mert akkor nem dolgoztak a mesterfeleségek, szóltak a Cecei bácsinak, hogy nincsen tüzelő, s hozták a tüzelőt.

- Akkor a főmestereknek, mert akkor nem főművezetők voltak, akkor mesterek voltak meg főmesterek, azoknak jó keresetük volt - dicséri a múltat férje után az asszony is. - Tudom, a sógorom kilencven pengőt keresett egy héten. Nekem volt harminckét pengőm, a legjobb szövőknek ennyi volt, a mestereknek kilencven-száz-száztíz pengő. És emellett mindent megkaptak, ruhától a villanyig, a szövethez a bélésanyagot, minden hozzávalót is adtak. Azok jobban meg voltak fizetve. Albertfalván minden volt mesternek, a Boldizsárnak, a Bokornak, az Argyelán bácsinak, a Gletter bácsinak, nagyon sok mesternek, aki itt lakott azelőtt a kolónián, mindnek van telke, telket vettek és építettek. Itt laktak, itt tudtak spórolni, mert nem került nekik semmibe, a fizetésük jó volt, és tudott boldogulni, akinek munkája volt. Megélt belőle szépen.

- Máma már nincs is mester, én azt mondom - vág bele felesége szavába Perkál István. - Máma már gépbeállítók vannak. Van, aki vetélőt csinál, van, aki szerel, most ilyen szalagrendszerben dolgoznak, mint a varrodákban. Abban az időben énnekem akár nyolcvan gépem volt, akár kétszáztíz, azért a gépért én feleltem. Azért senki más, én feleltem. Legfeljebb, ha én nem tudtam megcsinálni, elmentem a főmesterhez. De most, ha nem tudja megcsinálni, akkor ott hagyja. Csinálja, aki tudja. Azt mondják szegény szövők, meg kell bolonduljanak. Főmesterek olyanok vannak, olyan kaliberűek, hogy még szövőnek is rosszak voltak azelőtt. Akkor kimondottan olyan főmesterek kerültek főmesternek, akik többet tudtak a mesternél. Nem volt akkora iskolájuk, de a szaktudásuk, gyakorlatuk megvolt. Fodróczky, Hartai olyan gyakorlattal rendelkeztek, több volt a kisujjukban, mint másoknak a fejiben. Most, akik főmesterek, még segédmesternek sem fogadtam volna el abban az időben. Most meg azok a főmesterek. Mit lehet tenni? Most egyik a vetélőt csinálja, másik mást. Azelőtt egy mesternek bármi hiba volt a gépén, mindent meg kellett csinálni. Ha a szövő szólt, hogy szakad a spulni, akkor nekem kellett a vetélőt úgy megcsinálni, hogy ne szakadjon. Csak legfeljebb, ha törés volt a gépen, akkor hívtak ki mást. De sokáig, még a háború után is sokáig tartozott hozzám egy segédmester, aki kiszerelt és beszerelt, a lakatos meg átnézte a gépet. Ha törés volt, tengelytörés vagy bármi, azt a lakatos csinálta meg. Ha én ráértem, segítettem neki. Ha ő ráért, ő is segített nekem. Szóval, az jó rendszer volt, akkor a három összedolgozott. Most, az utóbbi időben, mielőtt elmentem, akkor csináltak külön lakatosbrigádot. Azok ott bent aludtak éjjel, én meg nyakra-főre dolgoztam. Amit esetleg ő is meg tudott volna csinálni, azt nekem kellett megcsinálni. Mert olyan kicsi, vacak munkáért nem akartam bemenni, fölírni a gépszámot, vagy nem is jöttek ki. Szerintem az a régi rendszer sokkal jobb volt, a régi rendszer szerint a lakatos is érintve volt a termelésben, a lakatos is és a segédmester is. A segédmesternek volt a kötelessége a hengereket kihordani, ha lefogyott a gép. Őneki kellett beszerelni. Ha a mester ráért, akkor ketten csinálták. Sokszor volt úgy, hogy harminc perc alatt kész volt. Még ők szerelték, már szólt a géptisztítóknak. Érdekük volt, hogy az a gép mielőbb menjen. Pláne, ha olyan szövő volt, aki jó szövő volt, akin láttam, azért jár be, hogy keressen. Annak igyekezett az ember, hogy mielőbb menjen a gépe. Abban az időben, amikor a Bogeda vagy a Taga Karcsi nálam volt, az egyik segédmesterem, a másik lakatos, mindig azt mondták, Pista bácsi, mit csináljunk. Mondtam nekik. Most a Taga Karcsi a téemkálakatosok főnöke. Mondtam is neki, azért, mert én szorítottalak. Mindent megtanultál, mindent megmutattam, hogyan csináld. Ha nem tudtad, odajöttél, megkérdezted. Ha én nem tudtam, én mentem oda, én kérdeztem meg

tőled. Akkor volt respektje a mesternek is, mindenkinek megvolt a maga beosztása, mindenki tudta, hogy mit kell csinálni. Az a szövödevezető akkor nem a segédmestert vagy a nem tudom én, az utcaseprőt vonta felelősségre, miért nem jó a termelés, hanem Perkál Pistát. Ha jó munka volt, száz-százkét százalék volt, akkor tudták, hogy a Perkál Pistánál van a százkét százalék, nem a Jancsi Pistánál. Azt is tudtam én, melyik szövőnek mennyi a keresete. Melyik ment ki többször dohányozni. Láttam, hogy áll a gépe, mondom neki, miért megy ki dohányozni. Miért nem igyekszik. Azt mondja, hát nekem ez is elég. Azelőtt. Azelőtt nem volt ilyen, azelőtt hajtottak. De most látom, ezek a fiatal lányok, dohányzószoba van nekik, nem nagyon igyekeznek, hogy a gépeik menjenek. - A régiek tudtak dolgozni, muszáj volt dolgozni a régieknek. Csak akkor lehetett megélni, ha dolgoztunk. Akkor nem értünk rá cigarettázni elmenni. Mint a mai lányok. Dohányzófülke. Hát akkor nem volt szabad dohányozni a gyárban. A tűzoltók bementek a vécébe, belestek, nem cigarettázik-e valaki. Mindenki suttyomban cigarettázott. Én sose dohányoztam bent a gyárban, amíg mester voltam, akkor se. Csak ha már nagyon ideges voltam, akkor. De akkor nagyon bolond lehettem, ha rágyújtottam, különben sose. Pedig hát az utóbbi időben már dohányzószoba volt, meszelték a dohányzószobát, meg minden. Abban az időben elment a vécére az a szövőnő, akkor az összes gépébe beletett annyi vetélőt, hogy mire a vécén elvégzi a dolgát, vagy megmosakszik, még ment majdnem minden gépe. Ma már ilyen nincsen. Sajnos. Nekem lelkiismereti kérdés volt, nekem barátaim voltak a mesterkollégáim. Lelkiismereti kérdést csináltam. Nemcsak én, volt más is, hogy nem hagyom ott a munkát, amit lehet, megcsinálok. Az olyan rosszul esett, amikor nem tudtam befejezni, és azt kellett mondanom, nem tudom befejezni, fejezd be, légy szíves. Menj oda. Az rosszul esett, hogy az ember nem tudta megcsinálni azt a gépet, mert ha csíkozott, ezerféle baj adódhatott. Vagy ha a nyüstös gépen felül maradt a szál. Nekem mindegyik géphez érteni kellett. Ami nálunk volt, mindhez kellett. Nyüstös gépek voltak nálunk, meg fórisztungos gépek. Még amikor voltak. Azt is tudtam, kevesen tudták, de azt is tudtam, mert háború után idekerültem és azt is megtanultam. Már kis gyakorlatom volt benne. Meg tudja isten, ahhoz születni kell. Mikor két gépen voltam, mindig lestem, kék pargettot szőttem, az is fórisztungos gép volt, már valahogy a véremben volt, akkor is már lestem. Azt mondom, meg lehet tanulni, de szeretni is kell. Ahogy mindent szeretni vagy tudni kell. Mert az a festő is, aki fest, az a rajzoló is, aki rajzoló lesz, mindenre születni kell. Csak az kell, hogy mindenki azt válassza, ami neki jó. Én például szeretek dolgozni a kertben, de inkább kifizetem azt a száz forintot, mert én nem vágnám meg azt a barackfát, mert én tudom, hogy én elrontanám. Én nézem azt az embert, aki vágja nekünk, az úgy csinálja, aprítja, én meg mindig azt vágnám le, amit ő nem. Olyan szépek azok a fák, hogy csuda. Én akármennyiért se avatkoznék bele a más dolgába. De ugyanakkor, amit meg tudok csinálni, nem hagynám. Kapálni meg ilyenek. Ásni. Ezt magam is meg tudom csinálni. Amihöz nem értek, ahhoz nem értek.

- Negyvenöt-negyvenhat-negyvenhétben kijártam azt a hároméves mesteriskolát. A Vámos volt a tanárom, egy nagyon okos ember volt. Egyszer azt mondja, van egy kétfonalas zsávolyunk, sorba van fűzve, azt mondja, ezt ugróba akarjuk megcsinálni. Mondom neki, hát, tanár úr, kérem, meg lehet csinálni. És akkor lejött velünk a szövödébe, akkor csináltuk ezeket az anyagokat ballonkabátnak. A színük gyönyörű volt. Gyönyörűek voltak. Hát aztán felemeltem a záróhengert, lefeküdtem a gép alá, és magyarázom neki, mit hogyan csinálunk. Hát, azt mondja, uraim, idáig maguk tanultak éntőlem, most én tanultam maguktól. Ezt mondta a Vámos. És amikor a vizsgára készültünk, mindenkinek megmondta, körülbelül miről fog felelni. Énnekem nem szólt. Az írásbeli vizsgán vászondarabot húztam, még a széle is megvolt, úgyhogy még azt se kellett megjelölnöm, melyik a láncirány, melyik a szálirány. A szóbelin aztán azt mondja a Vámos, Perkál, magának kreppet kell csinálni. Azt kell magának. Hát, mondom, tanár úr, kérem, erről olyan keveset beszéltünk. Nahát, akkor én elkezdtem fölvetni a táblára krétával a kötéstant, aztán az meg rám ordít, maga meg mit csinál? Abban a pillanatban

nekem olyan tiszta lett minden, olyan tiszta lett előttem az egész kötéstan, meg hogy mit csinálok. Szépen megcsináltam a kötéstant, még amennyire tudtam, a fodrosodást is megrajzoltam, hogy olyan buggyos lett. És amikor kész vagyok, félreálltam, mondom, kész vagyok. Akkor hogy, mondja, Perkál, mit csinált. Mondom neki, hogy női ruhát, dupla hengerrel, itt, ahol a fodrok vannak, megugrik a henger, attól ilyen. Jaj, olyan boldog volt a Vámos. Na, látja, Perkál, én magában bíztam. Hát, mondom, tanár úr, ha nem ordít rám, akkor bízhatott volna bennem, mert én sem tudtam, mit csinálok. De amikor a tanár úr rám ordított, akkor vált előttem tisztává a dolog. Úgyhogy, amikor a vizsga volt, hat inganyagot kaptunk az igazgatótól. Én egyedül kaptam hat inget. Hárman voltunk a legjobb tanulók. A Fridmanszki Vili meg a Bolgár Gyuszi. De hát ezek mind fejesek már. A Bolgár Gyuszi elvégzett jó pár iskolát, annak olyan esze volt, mint a villám. A zenekarban is játszott, többféle hangszeren játszott. Születni kell arra. Nekem nem volt ehhez születésem. Én mindig úgy csináltam a géprajzot, hogy elkértem a Bolgár Gyusziét. Nem. Nem tudtam elképzelni. Énnekem arra nem volt születésem. A gyárban bezzeg. Süket vagyok, de a gyárban, úgy hallottam, ha valami gép csattogott. Annyi kitüntetésem volt. A Könnyűipar Kiváló Dolgozója voltam. Vezérigazgatói kitüntetésem volt. Nem kaptunk abban az időben semmi pénzt. Amikor plakett volt, nem volt pénz. Amikor érem volt, akkor esetleg százötven-kétszáz forint. Nem úgy, mint máma. A vezérigazgatóihoz, könnyűiparihoz nem kaptam semmit. Semmit. Megvannak. El vannak téve mind.

- Először, háború után, akkor volt az a nincstelen világ. De azután, amikor már a forint megjött, más volt a helyzet. Ha most annyit termelnének, mint akkor, hát ez az ország nem is tudom, mi volna. Még egyszer akkora volna talán.

- Nekem háború után jobb lett. Így, hogy biztonságot éreztem. Azelőtt nem volt biztos az embernek a jövője. Én most is sokszor álmodom, hogy elbocsátanak. Pedig már kilencedik éve, hogy nyugdíjas vagyok, de még mindig félek tőle álmomban.

Én biztonságosabban éreztem magam a háború után. Mindig több lett a fizetésem is, meg talán én így több is lehettem. Letettem a mestervizsgát. Habár aztán nem lett neki semmi jövője se, mert semmisnek tekintették. Önálló szakmát lehetett volna nyitni, mester lehettem volna önállóan. Olyan oklevelet kaptam. Mesterlevelet kaptam. De ha nem nyitottam önálló szakmát, nem lett jövője. Volt is olyan mester, aki elment a gyárból. Kéziszövőt nyitott, törülközőket csináltak. Még valakit vitt is magával, hogy ne egyedül menjen. Felvette magához dolgozni. Ezek a némák, a süketnémák tudtak kéziszövőn dolgozni. Nagyon sok volt itt a gyárban.

- Ugye, régen kenderből, lenből csinálták a takácsok a vásznat, lepedőt, terítőt, zsákot, aztán, ahogy lettek a gyárak, már kiszorultak. Tettek a terítőbe mintát is, volt az a madárminta felénk, az aztán akkor a pálcákba be volt programozva. Sok volt ilyen, hogy takács volt, aztán a gyárba jött. Nekik, mert az kézi gép volt, ez meg elektromos, villanyhajtott gép, csak ezt kellett megszokni nekik, különben semmit. Amikor még én szőttem, akkor még nem is villany volt, akkor még transzmissziók voltak, motor hajtotta a gépet. Nem olyan gyorsan ment, mint a villany. Legutóbb már minden gépen csak villanymotor volt felszerelve. És a szövőknek ez borzalmas meleg is volt, mert felmelegedtek a motorok. Nyáron borzasztó volt a szövőnek mellette. Leginkább négy gépnél volt egy szövő, és mind a négy gépnél egy külön motor. Akármerre fordult, mindenhol melegítette. De annak előtte, amikor a transzmissziók voltak, kint a folyosón volt egy motorfolyosó, ott huzat volt, kivezetett az udvarra, és a ventillátor kivitte az udvarra a meleget. A transzmisszió végigment a szövödén, hajtószíjak mentek a gépekhez, villával lehetett leállítani, ha jó volt a fékezés, másodikra leállt. Ha nem, akkor forgott tovább, akkor harmadikra, negyedikre leállt. Akkor vissza kellett engedni az anyagot, mert akkor előfordult, hogy csík lett benne. De azért, ha jól volt beállítva, nem volt szabad,

hogy csík legyen benne. Amikor lefogyott a spulni vagy lefogyott a láncszál vagy ha elszakadt, a lamella lecsúszott és a fűrészbe beakadt és leállt.

- A Perutznál Pápán voltak ezek a lábas nyüstök. Csinálták azokat a gyönyörű inganyagokat. Három-négy hengerrel. Azt nem lehet befűzővel, lamellával befűzni, hanem már a szövődében rakták rá a szövőnők külön-külön a lamellát, minden egyes szálat. Az borzasztó drága anyag volt. Már itt voltam Pesten, elmentünk Pápára gyárlátogatásra. Akkor már voltak revolvergépek is. Ezeket a kockás inganyagokat mind ott csinálták Pápán. Az híres a tarkán szövéséről. Az unokahúgom, az kint dolgozik a külső gyárban, a volt Leipnik-gyárban, és azt mondja, hogy most is színes szövés van. Itt Pesten mind fehér volt, mert itt nyomták az anyagokat. A túloldalon, ahol van az a magas épület, ott a fehérítő.

Perkál István a szobaablakában áll, onnan mutatja a gyári épületeket. Felesége is mellette van, sok időt eltöltenek így egymás mellett állva, nézegetik a gyárudvart, az embereket, felemlegetik egymásnak a fiatalságukat, ablakon át szem előtt tartják a mai gyárat.

- Azelőtt úgy vitték az anyagokat teherautóval, most látom, olyan nagy hengerekre felhengerelik, úgy viszik az árut Óbudára, a Lajos utcába. Nyomóba. Egyszer ott is voltam vagy kétszer. Gyárlátogatás volt. Szép az is. Pláne a mintáról vagy szitáról nyomás. Megy a hengerről a minta. Az is szép. De a pápai szövöde értékesebb volt mindig. Még máig is. Itt kimondottan fehér árut szőttek, mert ez gazdaságosabb volt. Megy garmadával. A tarkán szövő, abból nem lehet annyit elhajtani. Figyelni kell a mintára is. Ha nincsen meg a minta, akkor már baj van. A fehérárunál meg, még ha fészek van, azt is átengedik. De most már azért itt is jobban rámennek a minőségre. A háború után, akkor nem nagyon forszírozták, akkor az volt a lényeg, hogy minél többet. Később nem lehetett a fészket beleereszteni, meg ritka szálat. A tarkán szövőnél még jobban kell vigyázni. Pápán a fonalat festették, lukas előhengerek voltak, akkor a festőbe vitték, nem eresztettek az előhengerre sokat, úgy, hogy a belső felén is átment a festék, átitatta a festék. Akkor aztán két-három hengerről jön a színes fonal, úgy kell befűzni, hogy kialakuljon.

- Itt a selyemszövő volt a legszebb. Az nagyon gyönyörű volt. Megszűnt a szentgotthárdi selyemszövő, aztán jöttek fel a vendek. Amikor én a gyárba jöttem, akkor még a selyemrészleg is megvolt. Én ott nem dolgoztam, csak mellettünk volt, be lehetett nézni. A II-es szövő mellett volt a selyemszövő, egy ajtón át be lehetett oda menni. Oda nem mehetett be piszok, üvegfallal el volt választva. Nagyon tiszta volt. Azok a szép finom, vékony selymek. Abban az időben még hernyóselymek voltak, azokban a szép pasztell színekben. Halványzöld, halványsárga. Akkor még valóságos hernyóselyem volt, most már műszálakat csinálnak. Nem tudom, hol csinálnak most, csinálnak-e valódi hernyóselyemből. Most van ez a viszkózagyár, ott csinálják a műszálat. Van pamutfonal is, de műanyagból is csinálnak fonalakat.

Az asszony, ahogy így visszaemlékezett, már-már elindult az ablaktól, hogy megpihentesse lábát. De a férje szavaira újra együtt járja tekintetük az épületeket. Csakhogy számukra mintha láthatatlanná válnának a falak. Tudják, emlékezetük pontosan felidézi, mi volt, mi van a tetők alatt, falak mögött.

- Ez a rész nem így nézett ki, most, hogy automata gépek jöttek, most ilyen csapott tetejűre csinálták az épületet, most éjjel-nappal ég a villany. Ez a szürke rész, ebben van a légnedvesítő, abban van az elszívó, itt jön ki a por, piszok, innen szívja be a levegőt, spriccel be a víz, megy be a légnedvesség. Huszonhét-huszonnyolc fok melegnek kellett lenni, hatvannyolchetven fokos páratartalomnak. Sőt, annál jobb volt, minél nagyobb volt a páratartalom, mert akkor nem szakad. Ha száraz a levegő, pattognak a szálak. Mert írelve van, íranyaggal. És ha nincsen nedvesítés, akkor borzalmasan szakadnak. Azért van a sok csingilingi a szövödében, az a sok

pihe lóg, mert ugye, a nedvességtől rakódik a csövekre meg mindenre. Most már csak automata gépek vannak a szövödében. Voltak ezek a fórisztungos gépek, háború után azt mind eldobálták. Mondtuk is, ha a Goldberger föltámadna vagy észrejönne, sírva fakadna, hogy azok a drága fórisztungos gépek. Abban az időben, egy verőtengely eltört, vagy verőkar, milyen nagy cirkusz volt. Most meg felemelték daruval, és visszaeresztették, hogy minél jobban összetörjön, aztán vitték ócskavasnak. Nem kellett senkinek se, sehova se. Automata gépeket hoztak be, azt mondták, jobb lesz. Először a Kőbányai Textilbe, oda kínai gépeket hoztak, nem tudom, megvannak-e még. Ide is külföldi gépeket hoztak, nagyon gyatrán néztek ki, úgyhogy át kellett generálozni. Újonnan hozták őket, de nem voltak tökéletesek. Nem voltak jók. De én olyan szerencsés voltam, hogy ebbe a szériába nem estem már bele. Mondtam, hogy én már úgyse megyek át oda, amíg én leszek, addig az I-es szövő megmarad. Úgyhogy aztán maradtam a mechanikus gépeken. Az automatánál a vetélőt váltja maga a gép. Kiüti az elfogyott spulnit, átváltja. A mechanikus gép is megállt, de nem váltotta a spulnit. A szövőnek kellett intézni a cserét. Az automata gépek mellett külön emberek vannak, a tártöltők.

- A feleségem szülés után már nem dolgozott a gyárban. A leányotthonba ment el portásnak. Félt tőle először, aztán mégis bement. Onnan ment el nyugdíjba. Ő védi a lányokat, ezen mindig összeszólalkozunk. Azelőtt mások voltak a lányok. Valahogy más volt. Nem lehetett a lányokkal úgy beszélni, mint máma. Akármilyen fiatal volt is az a Varga Juci, meg az, aki szokott tojást hozni, Ercsiből jártak hozzám, Bonta Juli, fiatal lányok voltak, de nem lehetett velük úgy beszélni. A Guszti, a segédmester, ha úgy szólt nekik, kikérték maguknak. Nem hagyták magukat, mint ezek a mai lányok. Nem tudom, miért, de ezek a mai lányok, direkt ők a kezdeményezők. Itt a leányotthonban is látom. Látom, hogy sokszor a lányok kiabálnak le a fiúknak. Szóval abban az időben más volt. A gyári tűzoltók, régen csak azok voltak, akik kihasználták a lehetőségeket. Azok a kicsapongó lányokat hamar észrevették. Éjjel voltak szolgálatban ezek a tűzoltók, ők voltak a gyárőrök is. De az ember nem reszkírozta akkor a becsületit. A régi világban. Amikor létkérdés volt a kenyér. Utóbb, ha innen kirúgtak, elmehettem a másodikba vagy a harmadikba vagy a negyedikbe. Máma már nincs létkérdés. Valamikor a kanász volt a legszegényebb ember, most meg kormánykitüntetést kapnak, és fehér nadrágban, fehér csizmában járnak. Azelőtt mérce volt, hogy valaki kanász volt vagy juhász vagy mit tudom én, harangozó vagy utcaseprő. Most nem. Akkor szakmák voltak, mesterségek. És az jelentett is valamit, hogy valaki éppen az.

- A textiliparban megadnak most ezeknek a lányoknak mindent. Két évig tanulhatnak. Én is meg a feleségem is, hát mikor tanultunk mi. Egy hétig voltam édesanyám mellett, a másik héten már én csináltam. Édesanyám, ez itt el van fűzve, mondom. Édesanyám örült neki. Ezeknek meg, itt, ha szóltam, nem tetszett. Mit törődik maga vele. Vagy intett. Mondom, ide figyeljen, édes szívem. Maga az édesanyjának otthon így szokott inteni? Mondja, nem. Mondom, nézze, ha az az öreg néni int nekem, akkor én odamegyek, megkérdezem, mi baj van. De magának nem. Maga jöjjön oda hozzám, és mondja, hogy eb vagy kutya, bácsi vagy Jancsi, legyen szíves, akármit mond, engem nem érdekel, de inteni nekem, ez megszűnt. Az öreg nénihez odamegyek, mert annak fáj a lába, az megérdemli, de magához nem.

- Rá egy-két évre, hogy nyugdíjba mentem, akarták, hogy menjek el Úriba. Úriban van a Keltexnek egysége. Már valami kétszáznegyven gép van. Szövőgépek. Akarták, menjek el, de isten őrizz. A feleségemnek van ezernégyszáz forint nyugdíja, nekem kétezer-kilencszáz körül, úgyhogy megélünk belőle. Érden van egy kis kertünk, oda járunk ki dolgozgatni.

Kedvünket találjuk benne. Ha valaki beteg, vagy ünnepkor, ha szükség van, még mindig hívják a feleségemet a portára. Kisegít. Érden, ha érik a gyümölcs, reggel kimegyünk, leszedjük,

hozunk a leányotthonba, meg jó, érdi kenyeret hozunk a lakóknak a kolóniára. Mi most már csak így leszünk meg.

HORGAS FLÓRA NAPLÓJÁBÓL 1.

Horgas Flóra egy márványmintázatú, kék fedeles spirálfüzetbe naplót vezet. A gyárról, a leányszállásról, a kapcsolatairól, a falujáról ír benne. Elalvás előtt felhúzott térdére támasztja a keménytáblás füzetet, és keresetlen szavakkal, percek alatt oldalakat ír tele. Aztán a füzetet bevágja a vánkosa alá, örökirónját feldobja az ágy fölötti könyvespolcra, aztán ha még azt is bírja, olvas egyet. Amíg ír, egyik cigarettáról gyújt a másikra, mielőtt könyvet vesz a kezébe, friss levegőt enged, rendszerint már alvó három társára. Az új leányszálló négyágyas szobájában hárman barátok, a negyedikhez nem szólnak. Őri Katival és Milák Erzsivel a gyárudvaron válnak csak el egymástól, Horgas Flóra megy hátra a fonó II-be, a gyűrűsfonó gépeire, vele tart Őri Kati, aki ugyanott leszedő. Milák Erzsi a fonó I-be megy, kártológépeihez.

Horgas Flóra nem nyugszik bele mindenbe, Horgas Flórának indulatai vannak.

„.. Megint összebalhéztam a főnökkel. Jön és mondja, hogy szeretne megkérni minket, menjen be a brigád szombat délután túlórázni. A segítségünkre lenne szükség. Nagyon dühös lettem. Mi az, hogy a segítségünkre van szükség? Nekünk ki segít? Itt volt a sok túlóra, mert leégett az újpesti fonó. Mi közünk nekünk ahhoz? Ősszel, télen mindig bejárunk túlórába. Most már tavasszal is meg majd nyáron is? Mindig azzal hívnak, hogy száz százalékot fizetnek, aztán becsapnak minket. Ki tudná őket rajtakapni, ki tudna utánukszámolni? Az öreg feje erre egyre lilább lett, azt mondja, az igazgató kérése, mindjárt utána, igazgatói utasítás. Utasítás? - kaptam fel a fejemet. Mi az, hogy utasítás? Ki utasíthat erre minket? Mert hogy viszik a pamutfonalat Újpestre is tőlünk, a mi szövőinknek meg kevés. Már le is kellett állítani szövőgépeket. És akkor mi túlórázzunk, hogy legyen fonala a szövödénknek. Hát nem. Ősszel meg télen bemegyünk, ha bemegyünk, de máskor nem. Nem és kész. Az öreg meg kiborult, hogy minek lázítom a brigádomat. Meg, hogy így kell viselkedni egy szocialista brigádvezetőnek? Így. A dohányzóban is megmondtam ezeknek a mafláknak, nem történhet semmi bajuk, ha nem jönnek be. És velem is mit tudnak csinálni? Legfeljebb fúj rám a főnököm, és betart, ahol tud.

... Az ebédlőben találkoztam két munkatársammal. Velük ebédeltem. Együtt mentünk be az üzembe. Átöltöztem. A soromban öltöző lányokkal viccelődtünk, nevetgéltünk. A délutáni meló úgy telt el, mint általában mindig. Este volt egy jó sztorim. A portán megálltam és a pontverseny állását néztem. Végre megtaláltam a brigádunk nevét, nézni akartam a helyezést, erre odajön a portás néni, és azt mondja, gyere kislányom, mert már elalszol. Hirtelen nem tudtam, mit akar. Melyikünk a hülye. Lehet, hogy azt gondolta, hogy alszom. Valószínű, hogy elbambultam. De a röhej az volt benne, hogy automatice mentem utána...

... Háromnegyed tízkor értem be a gyárba. A portán egyik oldalon egy férfi, a másik oldalon egy nőportás állt. Felmutattam a gyári belépőt, mert enélkül nem engednek be. Siettem. Két perc alatt beértem az öltözőbe. A dolgozók többsége már átöltözve ült szekrénye előtt a padon. Ki cigizett, ki beszélgetett. Ilyenkor a fiatalabbja az aznapi randevút meséli el. Mindig odajön hozzám egy lány, aki egy fél éve menyasszony. Mondta, hogy vásárolni volt a vőlegényével, öltönyt vettek ezerháromszázért a fiúnak, neki pedig két és fél méter ruhaanyagot. Az esküvőre készülnek, ami egy hónap múlva lesz. Elmondtam, hogy hozott be a kérőm a gyárba, és lerobbant a motor. Egy darabon busszal kellett jönnöm, izgultam, hogy el ne késsek. Mondtuk, hogy majd a dohányzóban folytatjuk a dumát. Bementünk az üzembe. A váltótársam, névről nem ismerem, mondta, hogy jól megy a gép. Persze ez változó, mert végeredményben a légnedvességtől függ. Minden műszakban más végzi ezt a munkát. Sajnos leállt az egyik pihefúvó gépem, az elefánt. Így sokat kellett a tetőt, a platnit tolófázni, hogy

pihe ne kerüljön a fonalba. A minőségnek se tesz jót, és a piszkos jobban szakad. Körbekötöttem a hat oldalt. Utána ledaráltam a varsznikat. Már majdnem mind a három gépen abzug volt. Odajött hozzám a művezető, hogy ha szépen megkér, nem vállalnék-e még egy gépet. A fonóját ugyanis elvitték az előfonodába. Elvállaltam. Muszáj, hogy üzemeljen minden gép, mert különben nincs munkaversenypénz. Meg hát a műszak érdeke is ezt kívánja. Utána nekiláttam az orsó köze és a láb tisztításához. Szóltam az előmunkásnak, hozza ki a pisztolyokat és egy ecsetet. Most nem a megszokott gépen dolgozom. Azt generálozzák, így leállt. A fonóját elengedték szabira, így én kötözöm a gépeit. Sikerült is megtisztítanom, amit beterveztem. Mire végeztem, körülbelül huszonnégy óra. Addigra folyamatosan leszedték a leszedők a gépeimet. Abzug után nagyon rendesek voltak a leszedők, segítettek körbekötni. Eddig elég álmosnak éreztem magam, de mikor hozzáláttam a tisztításhoz, kiment az álom a szememből. Most azért voltam álmos, mert keveset aludtam nappal. Gyorsan rendbe szedtem a gépeket, kimentem, ittam egy fél kávét. Utána elszívtam egy cigit. A hátsó leszedő csoport volt bent a dohányzóban. Arról dumáltak, hogy ma nem szeretnek, mivel ma péntek van, és nehogy vasárnap sírás legyen. Persze ezen is kacagtak. Visszasiettem, körbekötöztem, kisöpörtem, hogy teljes rend legyen, akkor odajött hozzám az egyik munkatársam, akivel haverkodom, ő a műhelytitkár. Bementünk az öltözőbe, megmutatta, mit kézimunkázik. Egy futót csinált, kalocsai hímzéssel. Nagyon szép. A kislányát is megtanította hímezni, egy kis terítőn. Módfelett tud örülni a munkájának. Kijöttünk az öltözőből. Körbekötöttem. Két részen fogyott, azt beraktam. Egy rész a gép egynegyed része, lefogy az előfonal, és azt kell kicserélni. Sok volt leszakadva és felcsavarodva a recehengerre, amit elég nehéz leszedni. Sajnos nem jók a szálelszívók, így a hulladék pihe nem megy a szívóba, hanem felcsavarodik a nyomóhengerre vagy rosszabb esetben a recehengerre. Annyival könnyebb, ha a nyomóhengerre megy, hogy a pamutanyagot onnan akár kézzel is le lehet szedni. Már elég nagy az abzug, kezd a gép is jobban menni. Kevesebb a szakadás. A kritikus időpont egytől háromig van, amikor általában elálmosodik az ember. Most, úgy látszik a kevés alvás miatt, és hogy abban az időpontban lefoglalt a géptisztítás, nem voltam álmos. Ellenben háromtól majd leragad a szemem, zsibbad a lábam, nehezemre esik fölemelni a kezem. A hátam fáj, ez viszont a sok kötözéstől, a görnyedéstől van. Alig várom, hogy vége legyen a műszaknak. Kb. fél három felé kajáltam. Kimentem a berakóba. A csomagolóba. Ott az egyik asszony panaszkodik, hogy két gépen bebunkósodott. Már majdnem hazament. A mázsálónő meg a körmét manikűrözte. Ugyanannyi pénzért, ugyanolyan végzettséggel. Ő is segédmunkás. Szegény nő, szinte zabált, annyira sietett az evéssel. Visszajött szülésiről, és kellene kapnia nyolcszáz forintot, de nem fizették ki neki a gyerek után. Várja, hogy tizenegyedikén kifizessék, de ha nem, kiveri a dilit. A mázsáló megkapta. Itt csak hallgattam, nem szóltam. Csodálkoztak, hogy nyolc gépoldal mellett kint ültem. Bejöttem, a két gépet, ahol nem jár az elefánt, újra letolófáztam, körbekötök és elmegyek cigizni. Ketten voltunk bent az E.-vel, a menyasszonnyal, őt mindig az esküvőre való felkészülés foglalkoztatja. Így hát arról beszélgettünk. Visszamentem a gépeimhez, ami a dohányzótól a legmesszebb esik, a teremnek éppen a másik végén van. Nem nagyon volt leszakadva. Körbetolófáztam és kötöztem. Erősen kellett figyelni, nehogy az orsó mellé nyúljak, mert akkor megégeti az ujjam. Toltam a tolófát, és kötöztem. Utána kihordtam az előfonalhüvelyt. Majd körbesöpörtem. Elvittem a szemetet a kukába. Lassan vége a műszaknak. A szemem, szám, orrom tele van pihével. Ha nagyon megfújom, egy kicsit vérzik. A száraz levegőtől és a sok pihétől kiszárad. A szemem, ha tele van pihével, bevéresedik, és persze a fáradtságtól, álmosságtól is. Öt óra. Már csak ténfergek ide-oda. A gépeim rendben vannak. Kész vagyok, de a gép megállás nélkül megy. Elmentem megint a dohányzóba. Ilyenkor már sokan vannak, de mindenki fáradt. Nemigen társalognak. A legtöbb vidéki hazautazik. Mondogatják az egyfele utazók, siessetek a fürdéssel. Hogy kiérjenek a pályaudvarra. Ilyenkor utaznak legtöbben haza, éjszakás hét végén, a pénteki

műszak után. Háromnegyed hatkor általában beszöknek megfürdeni, de van, aki előbb. Már a cigi sem esett jól. A berakó felé mentem. Megkérdeztem, hány óra. Háromnegyed hat, visszamentem a gépekhez, egy-két szálat még felkötöttem. Lassan múlik ez a pár perc. Kezdenek jönni a délelőttösök. A váltó műszakban furcsa emberek vannak. Alig nyílt még ki a szemük az éjszakai alvás után. Nem beszélgetünk a váltókkal, alig köszönünk, öt perc van. Beírtam az óralapokra a gépszámokat. Fogtam a kis motyómat, és bevánszorogtam az öltözőbe. Hat órakor már a portán voltam. Nem fürödtem, mert hajat akartam mosni. Ilyenkor a szállón fürdök és egyúttal hajat is mosok. A munkatársaim zöme már elment. Egy-két ráérő lány volt még az öltözőben. Akik nem utaznak. A családos anyák mindig nagyon sietnek. Főleg hét végén. Még vár rájuk a bevásárlás. Akik ráérnek, még mielőtt fürdeni mennek, elszívnak egy cigit, és megbeszélik, hogy ment éjszaka a munka."

AZ ÚJPESTI TŰZ

1977 első munkanapján tűzbe borult az újpesti fonoda. A lángkígyók sziszegve szaladtak végig a vattaszalagokon, fonalakon, bemásztak a kannákba, felkúsztak a gépekre, nyelték puha étküket. A megérintett hófehér gyapot, mint egy varázsütésre, eltűnt. Nem égett. Eltűnt. Lángnyelv lett belőle.

Az újpesti gyár legkorszerűbb fonodája égett le. Falai leomlottak, gépei elolvadtak. Az egykori BDKX 140-esekre csak megmaradt vasvázuk emlékeztet.

A munkások két kezdőbetűjükön hívják ezeket a gépeket. Becenévnek is beillik: bédé. A bédé-fonoda égett le. A textiliparban, ahol nem ritka a múlt századból való géppark, két-három évükkel vadonatújnak számítottak. A BDKX 140-esek több gép helyett dolgoztak. Kétujjnyi vastag szalagot egyszerre tudtak szőhető fonallá alakítani. Jó gépek voltak. És szemre is tetszetősek.

Lányok és asszonyok munkába indultak volna az újpesti munkásnőotthonból, amikor óriási füst és kétségbeesett kiáltozás jelezte a tüzet. A nyugdíjas portás, egykori fonónő ért már meg tüzet a gyárban. Most jajveszékelésben tört ki, és nem akarta beengedni a lányokat a gyárba. Ne lássák azt a rettenetet, ne lássák a tüzet.

Három órán keresztül lángolt az üzem, végül teljesen leégett. Egymás után omlottak le a falak, összeroskadtak, eltemették a gépeket.

Meg lehetett volna menteni?

Talán, ha nem az első munkanap hajnalán keletkezik a tűz, talán, ha ott vannak a munkások, és segíteni tudnak az oltásban. Vagy ha a gépeket nem a régi, korszerűtlen épületben helyezik el. Az is lehet, segített volna, ha a tűzoltók hallgatnak a régi textiles szakemberek véleményére, hogyan kell a különleges tetőzetű textilépületben tüzet oltani. Vagy kiképezhetnék a tűzoltók egy csoportját textilgyári tüzek oltására.

Mindez csupán találgatás. A tűz óta talánok és lehetek terjednek az újpesti munkásasszonyok között. A tűz sújtja a népgazdaságot, sújtja azt a száz embert, aki az újpesti bédé-fonodában dolgozott, és a Pamutnyomóipari Vállalat gyárainak sok száz munkását.

Gyárak és tüzek története elválaszthatatlan egymástól.

Az 1800-as évek második felében, a meghonosodó textiliparban gyakran felszaladt a piros kakas a gyárak tetejére. A favázas, fatetős barakkok megfékezhetetlenül porrá égtek. Égtek Óbudán, égtek Kelenföldön és égtek Újpesten. Ha a tulajdonos nem ment tönkre a természeti csapás következtében, a régi épületek és gépek helyére újak, korszerűbbek kerültek. A tűz és a korszerűsítés egymás nyomában jártak. Olyannyira, hogy textiles mendemondák szerint, ha egy gyáros újjáépítést tervezett, előfordult, hogy tűz ütött ki éppen a szóban forgó üzemrészben, éppen a tervezés időszakában. Így, miután a tulajdonos felvette a tűzbiztosítási térítést, folyamodhatott rendkívüli államsegélyért, kamatmentes kölcsönért. A piros kakas a világviszonylatban hátul cammogó, korszerűtlen üzemekben a fejlődés előmozdítója volt.

Az 1977-es újpesti tűz csak a káráról marad emlékezetes. Az az üzemrész pusztult el, amelyben a gyár legmodernebb gépei pörgették a fonalat. Elégett százhúszmillió forint. És azoktól a textilgyári munkásoktól kellett elvárni felajánlásokat, akik éppen eléggé meg vannak terhelve munkafelajánlások nélkül is.

1977-ben négyezer-hatszáz tonna fonalat termelt volna az újpesti bédéüzem. Ha ezt elő lehet teremteni, nem kell a szövödének anyaghiány miatt leállnia. De vajon hogyan lehet négyezer-hatszáz tonna fonallal többet termelni, mint eddig? A válasz három nap leforgása alatt született meg, a vezérigazgatóságon, Óbudán, a Fényes Adolf utcában. Ugyanitt, a Pamutnyomóipari Vállalat központjában határoztak az 1977-es vállalásokról, január tizenötödikén, a szocialista brigádvezetői tanácskozáson.

„... munkaverseny-vállalással csatlakozunk a Csepel Vas- és Fémművek közösségének felhívásához, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatvanéves évfordulójának méltó megünneplésére.

Vállaljuk 1977-re:

1. A Magyar Pamutipar gyárunkban történt tűzesete következtében megsemmisült fonoda miatt kieső négyezer-hatszáz tonna fonal termelésből, ez évben háromezer tonnát (jövő évben ezerhatszáz tonnát), műszaki, szervezési intézkedésekkel és többlet műszakok szervezésével, valamint az üzem gyorsított ütemű újjáépítésével behozzuk."

A vállalás további három pontja után a negyedik a négyezer-hatszáz tonna többlettermelés feltételeire mutat rá.

„A vállalati munka eredményét a létszám négy és fél százalékos csökkenése mellett huszonöt százalékkal növeljük. Vállalásunkkal elő kívánjuk segíteni munkaverseny-mozgalmunk lendületét, kiszélesítését, ezzel is kifejezést adva a szocialista építőmunkában érzett felelősségünknek, a szovjet nép iránti tiszteletünknek.

Munkaverseny-vállalásainkat a Pamutnyomóipari Vállalat dolgozói nevében tettük meg.

vszt-titkár	vezérigazgató
a pártbizottság titkára	a KISZ-bizottság titkára"

A tűztől mért időszámítás utáni harmadik napon munkába indulnak a leégett üzem fonónői. Havas eső esik, hajnali fél öt van. A gyár bejáratánál külön csoportban gyülekeznek, akik a Kelenföldi Textilgyárban, és külön, akik Kispesten fognak dolgozni.

- Még jó, hogy nem nekünk kellett dönteni, de talán a Kistext lett volna a legrosszabb. Idegen gyár, és nincs is bédé-fonodájuk. Aki odakerült, annak gyűrűs gépeken kell dolgoznia. Milyen lehet a helyzet a Kistextben, ha átszervezés nélkül el tudják helyezni az embereinket. Annyi fonó hiányzott náluk, ahányan most tőlünk mennek.

- Az itthoniak forgóznak. A mi gyárunkat így kellett megszervezni, hogy az itthon maradó bédéseknek legyen helye a fonodában. Három napokat dolgoznak, közben kapnak egy-egy szabadnapot. Éjszakás műszak után kettőt. Nincsen hétvége, nincsen igazi pihenés, mennek a napok verkliben. Közbe-közbe a pihenőnapok csak arra jók, hogy valamennyire mindenki kipihenje magát. Normális beosztásban is az átállás a legnehezebb. A szervezetnek. Így meg sem szokták az egyik napszakban a munkát, máris váltanak.

A Kelenföldi Textilgyár bédé-fonodáját is át kellett szervezni. Három nap leforgása alatt megváltoztatták a fonodai műszakokat.

Megkérdezték a Keltex-es fonónőket, akik a folyamatos műszakos munkát választották. Inkább, minthogy forgóznának, hol csütörtöki, hol hétfői, hol szerdai szabadnappal. A folyamatos műszakban legalább, ha egy héten keresztül, hétfőtől hétfőig tizenkétóráznak, a következő teljes hetük szabad. Ha reggel hatkor kezdenek, akkor este hatig vannak a gyárban. Ha este hatkor, reggel hatig. A folyamatos műszakosoknak fél óra ebéd-, illetve vacsoraszünet jár, szabadságuk évi hét nap. A szabadságot is tizenkét órában számolják.

A Keltex bédé-fonodájában három műszakot a kelenföldiek állítanak ki, egyet az újpestiek. Két parti pihen, a másik kettő biztosítja a folyamatos termelést. A vállalásban szereplő háromezer tonna fonal egynegyedét Kelenföldön fogják előállítani.

Bősze József, a fonó I. részleg főművezetője főnöki kabinjában ül asztala mögött, és számol. Minden műszakkezdésnél ő gondoskodik arról, hogy elég ember kerüljön a gépekhez. Nincsenek elegen, és mindig előfordul, hogy valaki nem jön be. Vagy ő maga betegszik meg, vagy a gyereke. Ez utóbbi a gyakoribb.

A művezetők munkakezdéskor felajánlásokat tesznek, átengedik embereiket azokhoz a gépekhez, ahova sehogyan nem jutna ember.

Bősze József a fonó I. nagy varázslója. Neki köszönhető, hogy nagyon ritkán állnak gépek. Perkál István mesterképétől idegen ez a varázslás. Az ő világában, amit haláláig őrizni fog, a mestereknek nem varázsolniuk kellett.

Az is Bősze József érdeme, hogy felmondani készülő lányok gyakran a gyárban maradnak. Lelkükre beszél a főnök. A mai főmesterek és mesterek, azaz főművezetők és művezetők felelősséggel tartoznak azért, hogy a lányok, asszonyok ne menjenek el a gyárból. A tűz miatti folyamatos műszak, a tizenkét órás munkanap bevezetésekor, a régi fonónőket, az idősebb asszonyokat nem lehetett visszatartani, elmentek, mert felmérték, hogy nem bírják erővel. De általában vissza lehet tartani az elmenni készülőket jó szóval, szép szóval. És új embereket is így szerez a gyár. Emberséges gesztusokkal.

Bonc István a bédé-fonoda egyik keltexes műszakjának a művezetője. Ma három emberét engedhette át másik üzemegységbe. Büszkén jön ki a parancsnoki fülkéből. Ő lehetett a legbőkezűbb.

Mire visszaér a bédé-fonodába, a nők már a gépeiknél vannak. Bonc István végigmegy a termen. Köszönget és meghallgatja a panaszokat. A 19. 20. 21-es gépet rengeteg szakadt szállal adták át. Két gépsoron is máris kezdeni kell a leszedést. Másik kettőn mindjárt azután, hogy ezekkel elkészültek. A gépek alatt kifogyóban a kannák.

A panasz mindennapos, és mindennap ugyanaz. Bonc István hallgatja, bólogat. Mindig így maradnak a gépek. Érthető is. Friss erővel a váltó műszak hamar rendbe tesz mindent. Az előzők ugyanezt nehezen bírták volna már a tizenkettedik órában. És kevés olyan fonónő van, akit bántana, ha nem szépen hagyja ott a gépeit. A bédé-fonodában szépnek az a gép számít, amelyiken nincsenek szakadt szálak, frissen cserélték rajta a spulnikat, feldolgozásra váró szalaggal teli kannák sorakoznak alatta.

Bonc István különösen akkor csitítgatja a műszakot, ha az újpestieket váltják. Mintha meg akarná értetni mindenkivel: nem mindegy az, hogy valaki a saját gyárában dolgozhat, vagy másutt.

Bonc István a panaszra tehát csak bólogat. Nem is várnak tőle egyebet: hallgassa meg őket. Minden kezdésnél végigjár egyszer, ahol szükségesnek látja, meghajtja a munkát. Géphibát jelez például az automata gép, le kell állítani. Nincsen különösebb baja, csak nem tisztították elég rendesen, és bemelegedett. Perceken belül indítani lehet. Indulásnál viszont a gép megrántja a készülő fonalat, és nagy valószínűséggel újra kell kötni az összes szálat. A fonónő nem tehet a géphibáról, ezt a művezető is tudja, ezért vagy a leszedőket vagy a fonónőket odainti, és a sok kéz hamarosan végigjárja, rutin mozdulatokkal egykettőre felköti a szálakat. Így lehet meghajtani a munkát akkor is, ha anyagszállításkor a huzat leszakítja a szálakat. Vagy, ha a

félórás ebéd- vagy vacsoraidő alatt szedik valakinek a gépéről a tele fonalspulnikat. Ez utóbbi ritka.

Bonc István ismeri a fonónőit, azt is tudja, ki mit fog mondani. A 23-as gépnél elidőz, mosolyogva szemrevételezi, hogy az egyik karbantartója hetek óta, és éppen most is milyen kitartóan ostromolja Bátori Erzsébetet. Akárcsak ő a feleségét, tizenöt évvel ezelőtt.

Bonc István húsz éve dolgozik a gyárban, most harminchat éves. Emlékei és elérzékenyülései öregesek.

„Máig is végigömlik rajtam a meleg, ha arra gondolok, három hónap alatt sikerült az asszonyt úgy levenni a lábáról, hogy feleségül is jött hozzám. Pedig ez alatt a három hónap alatt, amíg a Keltex-ben dolgozott, kiestek az éjszakás hetek. Akkor nem lehetett neki udvarolni. Annyira nem bírta az éjszakás műszakot, hogy a betege volt. Ezért is hagyta itt a gyárat. Ezeken a heteken szólni sem lehetett hozzá, legfeljebb csak kilesni, ha felnéz, és rámosolyogni. Akkor még gépkarbantartó voltam, könnyen találtam magamnak munkát az ő gépei közelében. Hogy én mire nem vállalkoztam annak idején! Akkor még nem voltak BDKX 140-esek, a gyűrűsben dolgoztunk, ahol a gépzaj nem ilyen enyhe, mint itt. A gyűrűsben külön meg kellett tanulni beszélni és megérteni a másikat. Ilyen körülmények között tettem én a szépet. Meséltem magamról, a családomról, Panyoláról, a falumról, a Tisza-partról, Szamosról, kis Túrról még versidézetet is citáltam, igyekezetemben, hogy elkápráztassam a feleségemet. Rátarti lány volt, az biztos. Mit össze kellett mesterkednem, mígnem egyszer sikerült elkapnom a derekát. Úgy magamhoz szorítottam, hogy máig is megemlegeti.”

Bonc István felesége kislány korában került fel Pestre. Szülei a Kábelgyárba jöttek dolgozni, kaptak egy szükséglakást a gyár mellett, ahol most a futballpálya van. A Kábelgyárba ment dolgozni mind a hat gyerek is, szépen sorjában, ahogy felnőttek. Három hónapra szakadt el a nyolctagú család egyik tagja a Kábelgyártól, aztán ő is visszatért. Hozott magával egy kilencedik családtagot, férjnek. A szoba-konyhás szükséglakásra.

Bonc Istvánéknak sikerült tavalyig összespórolniuk egy lakásravalót, de addig sem kellett albérletbe menniük. Jól megfértek a feleség családjában, adtak azok otthont a többi gyerek férjének és feleségének is.

Egyik nap Bonc István mindenáron végig akarta nekem mutogatni a fonodát. Nem értettem.

Vitt, végig a bontón, ahol a gyapotbálák még bontatlanul állnak, és az alakjukról, nagyságukról meg lehet ismerni, honnan érkeztek, a Szovjetunióból-é vagy Iránból, Görögországból vagy más tájáról a világnak.

A gépeket azon a néven mutatta be, amin ők hívják őket. A durvább bontót Mackónak, a finom bontót Miskának. A Miska név a Multi Michel magyarosított változata. A másik eredetét nem sikerült megtudnom.

Mentünk a kártolóba, ahol a fátyol szalaggá sodródik, aztán oda, ahol még egyet nyújtanak rajta, hogy átkerülhessen a bédébe.

Amikor Bonc István a BDKX 140-eseket kezdte dicsérni, hogy ezek majdnem kétszázszoros nyújtást végeznek, percenként harmincötezret fordulnak, míg a gyűrűs gépek csak tízezret, tudtam, mindez csak a lendülethez kell, ma mondandója van Bonc Istvánnak. Most az egyszer neki kell könnyítenie magán.

Bementünk a művezetői szobába, a két karbantartó gyereket beugrasztotta megnézni a gépeket, aztán mesélni kezdett. Lassan, kimérten, mintha sosem akarna a végére érni.

„A szabad hetemen nem nagyon tudom mivel elütni az időt. Hazamentem Panyolára, az édesanyámhoz. Nagyon régen nem voltam már otthon, mindig csak a fiamat küldtem le, hátha megszeret odalent. Tizenhárom éves a gyerek, hiába akartuk, nem lett több. De nem is ez a fő baj.

A feleségem pestinek vallja magát, mindig is azt tartotta, aki egyszer eljön vidékről, tartson ki, és ne menjen vissza. Én soha nem vitatkoztam vele, csak nagyon sokat meséltem Csabának az én falumról. Minden nyáron az anyámnál volt, megszerette a nagyanyját. Bizakodtam. De most, hogy már az ő véleménye is egy szavazat a családban, kimondta azt, ami ellen neveltem kiskorától fogva. Hogy ő pesti. Ez az anyja hatása. Ha nyárvégeken visszajött Panyoláról, telistele volt élménnyel, beszédes volt, egészséges a színe, kicsit mindig erősödött is. Barátokat, játszótársakat is szerzett magának, még hiányoztak is neki, mikor el kellett jönnie.

Most, hogy hazamentem, úgy mentem, mint aki utoljára megy. Az anyám ötvenhárom éves, erős, egészséges asszony. Most vágott bele építkezésbe. A szülőházamat kiöntötte az árvíz, azóta anyám rokonoknál lakott. Most újra otthont teremt magának, újra egyedül akar lenni. Mondja, ha ő meghal, jó lesz majd nekem.

Egy hétre terveztem, hogy Panyolán maradok, nem bírtam három napnál tovább. Ha akkor nem ülök fel a vonatra, tudom, engem többet Pesten senki nem lát. Elgyalogoltam a kis Túrhoz, ahol a Tiszába torkollik. Csak néztem a vizeket, néztem. Hogy megszabályozták őket. Férfiember létemre nagy marhaságok jutottak az eszembe. Szaladtam hazáig, mondtam egy isten áldját az édesanyámnak, a vonaton ittam egy-két sört, az asszony nagyon megörült nekem. Azt mondta: »Látod, már elszoktál te is a faludtól. Én se bírnék ki Nyíradonyban még ennyit se.« Nem szóltam rá semmit, nem is fogom neki soha elmesélni ezt a három napot.”

Bonc István belefáradt konok erőfeszítéseibe: megszokni Pestet Panyola helyett, a Dunát a Tisza helyett, a gyári munkás sorsot a parasztélet helyett. Hazafelé építkezett. Hazafelé: a gyerekkel. Vágyott az otthoni csöndre, nyugalomra, hitt abban, hogy a felesége egyszer csak hazamegy vele.

Bonc István ritkán kiabál. Csak akkor engedi szabadjára a hangját, ha a munkásszállói lányok az otthon töltött hétvége után nem érkeznek vissza hétfőre. Ha ezeknek ennyi a gyár, ennyi a kötődés, boldogok lehetnek még otthon a falubeli férj oldalán. Ilyenkor gyűlöli őket. Szikrázik a harag a szemében. Szereti és segíti az újonnan érkezőket. Azoknak, akik beadják a felmondásukat, nincsen egy nyugodt pillanatuk többé a művezetőjüktől. Ha rajta múlna, nem engedné el őket. Ha már egyszer idekeveredtek, tartsanak ki. Bizonyítsák be neki, hogy itt is lehet élni. Hogy itt is érdemes.

Újpestiek téblábolnak a kelenföldi gyárban. Egykedvűen talpalnak a gépek között, semmi nem olyan, mint otthon. Egyikük azon dühöng, miért éppen neki kellett átjönnie ide, amikor ő terhes. Most azt tervezi, hogy minél előbb megtartják az esküvőt, és megpróbálja visszakérni magát Újpestre.

Az első hét kétségbeejtően fejeződik be Kelenföldön. Pedig Géza bácsit, a legnépszerűbb művezetőt küldték el az újpestiekkel, és már kedvező intézkedés is született: három hónapon keresztül az újpestiek nem teljesítménybért kapnak, hanem az előző fizetésük átlagát.

Annyi minden van ebben a gyárban másképp, amit nem lehetett előre tudni, hogy csak a hét vége felé egyre tompább agyak, egyre ólmosabb testek viselhetik el szó nélkül.

A vezérigazgatóságon megszervezték, hogyan lehet a tűz miatt kieső termelést pótolni. A gyárak vállalták, hogy külön műszakokat szerveznek, a kelenföldi gyár, hogy más munkarendben dolgoztatja a fonóit. Az újpesti bédé-fonók vállalták, hogy eljárnak más gyárakba.

Az újpestiek másképpen dolgoztak otthon, a leégett üzemben, mint itt kell Kelenföldön. Ők maguk cserélték a saját gépeik alatt a kannát. Az egész nap magasra tartott kéznek pihenés volt a kannacsere. Kelenföldön külön kannarakodókat állítottak be, így ugyanazt a munkát kevesebb emberrel tudják elvégeztetni. Az összevontabb munkafázisok egymásutánja Újpesten lazítani engedte a karizmokat, más mozgást engedett a lábnak, más tartást a törzsnek. És míg ott öt gépoldal volt a norma, Kelenföldön hat. Az ipari tanulók négy gépoldalon szabadulnak fel. Ehhez Újpesten újabb egy, Kelenföldön két gépoldalt kell vállalniuk.

Ildi minden este összeszedi magát, mielőtt kiszáll a buszból, az újpesti gyár előtt. Várja a férje. Ő nem fog panaszkodni. Olyan eleven, mintha nem is egy helyen dolgozott volna a busz körül cihelődő másik húsz-egynéhánnyal.

Zsupka és Ildi sietnek. Hazasietnek. Egy szükséglakásba. Négy megállónyira van a gyártól, egy szobából és egy eléje tapasztott konyhából áll, egy sor téglából építették. Ez az első saját otthonuk.

Ildi, akit férje után Zsupkánénak hívnak, KISZ vezetőségi tag és párttag. Ezért is hánykódott kétségek között, szabad-e éppen őneki kérnie, hogy hagyják Újpesten. Nagyon rosszkor jött ez a tűz. Éppen, hogy lakásuk lett. És most kezdték el férjével együtt a szakközépiskolát. Nem akarna kimaradni, inkább vállalná, hogy a gyűrűsfonodában dolgozik.

Zsupkáné farmerben és színes trikóban jár. A gyár igazgatójához menet szoknyát húzott, furcsán érezte magát benne. Kérni akart. Mondókája végeztével, hogy elkerülje az igazgató megértést váró, szigorú tekintetét, lenézett a gyárudvarra. Az üszkös heg, különösen, hogy benne a gépeit is elképzelte, helyrebillentette a gondolatait. Már csak azt várta, kijöhessen az irodából, hazament, és kitalálta, hogyan tovább.

- Hát miért ne jöhetne Zsupka is a Keltex-be? - jutott eszembe. Majdcsak elkezdjük még egyszer az iskolát. De legalább együtt leszünk. Alig tudtam kivárni, hogy két óra legyen. Elmentem Zsupka elé a gyárhoz. Miért ne jöhetne? Úgyis kell a Keltex-be vinnünk két gépkarbantartót is. Egy teljes szakmányt állítunk ki, nem is lesz rossz. A Keltex bédéfonodájában csak újpestiek leszünk. Zsupka jó lakatos, ezt a vezetők is elismerik, biztosan el lehet intézni, hogy jöhessen. Drukkoltam, hogy minél előbb legyen már két óra. Kíváncsi voltam, mit szól a tervhez Zsupka.

- Gyalog mentünk aznap haza, mindent meghánytunk-vetettünk, jó fáradtak lettünk estére, de azért elmentünk vacsorázni, és ittunk pár korsó sört az ötletre. Az ötletre, ami ötlet is maradt.

- Másnap azt mondták Zsupkának a gyárban, jöhet velünk a Keltex-be, de csak kannahordónak. Műszak végén előbb jött ki a haverja, hogy szóljon nekem. Vigyázzak, mert a Zsupka begorombult. Talán jobb, ha hagyom, hadd menjen el velük, majd a Jani bácsinál eliszogatnak, estére hazakísérik. De jött Zsupka, és nem akart velük menni. Elindult mellettem, nem szólt, csak a vállamra tette a kezét, amit nem szokott. A haverja szerint attól ijedtek meg a legjobban, hogy Zsupka nem káromkodott, és hogy halkan szólt: „Kannahordónak? Én? Nincs az az isten! Inkább egy hétig se lássam a feleségemet!”

- Akkor aztán nagyon rosszra fordultak a dolgok, amikor kiderült, hogy két segédmunkás jön velünk a Keltex-be, karbantartónak. Ha nem jártam volna már el a magam ügyében, mondtam volna Zsupkának, menjen el az igazgatóhoz. Ha meggondolom, mi történt volna, ha Zsupka eljön kannahordónak, és ott látja meg, hogy az ő szakmunkáját két segédmunkás végzi. Zsupka beterített volna Valakit, az biztos. Vagy a művezetőt, vagy a két srácot.

- Mielőtt összeismerkedtünk, Zsupka nagy vagány volt. Mindenki azt kérdezte tőlem, miért járok vele. Az tetszik, hogy iszik meg verekszik? Ebbe lettem szerelmes? Én csak hírből hallottam az ő nagy vagányságát. Látni soha nem láttam se részegen, se verekedni. Nagyon jól megértettük egymást.

- Gyűlöltem a leányotthont. Zsupkával elneveztük börtönnek. Ott minden korlátok közé van szorítva, mit lehet csinálni, mit nem. Ahol ennyi ember él, kellenek is a szabályok. De nem ilyenek. És nem így kell betartatni őket, ahogy ott csinálják. A leányotthon csak azoknak jó, akik hazamennek a gyárból, elbeszélgetnek a szobatársaikkal, rendben tartják a holmijukat. Ezeknek talán elmegy a leányotthon. Nekik még kedvezményeik is vannak. De amiben fontos lenne, rajtuk sem segítenek. Vannak nyolc-tíz éve a gyárban dolgozó és leányotthonban lakó lányok. Nekik például, kérdezem én, mijük fér bele abba a kis szekrényrészbe, amit itt adnak? Itt van a Margit, aki most fog kapni lakást. Szükséglakást, és egyedül éppen elég lesz rendbe hoznia. Ő ugyan pesti, de a szülei elváltak, és nem maradhatott velük. Ezért került munkás-szállóra. Hát, ahogy ő tíz éven keresztül csoportosítgatta az elrakandóit... Ilyenben senki nem segít. Aki meg önálló életet akar kialakítani, vagy más a véleménye a dolgokról, mint a nevelőnőknek, az jobb, ha előbb vaskötéllé edzi az idegeit, még mielőtt mindez kiderülne róla. Azt űzik, zavarják. Annak nincsen már maradása. Ha Zsupkával voltam, akkor mindez nem érdekelt. Sokat köszönhetek neki. És ő is nekem.

- Szerettem Zalaapátiban, de csak amíg tanultam. Azok a munkák, amik otthon lettek volna, nem tetszettek. Zalaapátiból jöttem fel Pestre. Újsághirdetésben láttam, hogy a Magyar Pamutiparba, a Kispesti Textilbe és a Kelenföldi Textilbe felvesznek fonóipari tanulókat. Mindegyik gyárba írtam levelet, de azon izgultam, hogy az újpesti gyár válaszoljon először, mert arról sokat hallottam. A sógornőm dolgozott ott, még annak idején, amikor a bátyám felesége volt. A bátyám került elsőnek Pestre, a BKV-hoz. Már elváltak. Sajnáltam, szerettem a sógornőmet. Szerencsém volt, mert valóban a Magyar Pamut válaszolt elsőnek. Így az édesanyámat is meg tudtam nyugtatni, aki sehogy sem akart otthonról elengedni, mindenáron kereskedelmibe akart adni. Amihez semmi kedvem nem volt. Az utolsó pillanatban sikerült meggyőznöm, ő kísért fel Pestre.

- A másik két testvéremnek, akik otthon maradtak, szerencséjük volt. Nekik tetszett a vasút, a nővérem oda ment kalauznak, a másik bátyám mozdonyvezetőnek. Szerencséjük volt, mert csak más az, ha valaki abba a szakmába megy el dolgozni, ahol az apja is van. Másképp is becsülik, és jobban meg tudják szeretni, mint valaki, aki soha nem hallott még a vasútról.

- A békávés bátyám és én mást akartunk. Így kerültünk Pestre. Az elején tanultam is, dolgoztam is, minden új volt, érdekes volt, még honvágyam se volt. Rendszeresen hazajártam. A jövőmről nem sok elképzelésem volt. Aztán jött Zsupka.

- Még egyszer, a leányotthon előtt állt négy-öt haverjával, utánamszólt, én meg dühös lettem és jól letoltam. Akkor szólt hozzám először.

- Volt nekem abban az időben egy barátnőm, átjártunk vele a Dallos Idá-ba szórakozni. Tánc volt minden csütörtökön meg szombaton. Elég jól táncoltam, Zsupka felkért néhányszor, de csak azért, mert szeretett velem táncolni. Ezt tudtam. Meg azt is, hogy én kis csitri vagyok a szemében. Ők akkor nagy lányokkal jártak. De én miatta mentem a Dallos-ba, és nem hagytam magam. Észre is vett, elkezdtünk járni. Szerencsénk volt, éppen tavaszodott. A leányotthon a kertvárosban van, szép helyen, sok a zöld. Ha annak idején minket is a Mogyoródi útra tettek volna iparitanuló-kollégiumba, biztosan megszöktem volna. Azt mesélik róla, tisztára, mint egy börtön. A szobák ajtaját állandóan nyitva kell tartani, a nevelőnő meg sétál a folyosón, és ellenőrzi őket. Mindenkinek az asztala a fal felé van fordítva, egymásra se nézhetnek, nem is

szólhatnak egymáshoz. El se akartam hinni, hogy ilyen létezik. Pedig miért mondanák, ha nem lenne úgy... Most a másodikosok mindig átmennek oda. Mi maradtunk. Megismertem Újpest minden zegét-zugát, Zsupkával szívesebben csatangoltunk akár egész nap is, mint hogy beüljünk egy presszóba, moziba vagy akárhova. Tereken, padokon, parkokban, fűben, ligetben hancúroztunk, vagy éppen világmegváltó terveket szőttünk. Nem igazán világot megváltót, csak a mi világunkat megváltót. Vagy egyszerűen csak az életünket.

- Zsupka újpesti srác, azt mondja, az utca nevelte fel őket, a bátyjával együtt. A szülei elváltak, nem tartoztak ők se családhoz, se senkihez, legfeljebb csak a haverokhoz. Műszak után naponta eljártak a Jani bácsi kocsmájába, a Deák utcába. Ez a pamutosok törzshelye. Munka után kimennek a férfiak, bevágnak egy-két korsóval, aztán mennek, ki merre lát. Mindig van nála kőbányai világos, és nem félkorsókat csapol, megméri rendesen.

- Az eljegyzést a gyárudvaron tartottuk. Iskolában voltam, szünetben jött Zsupka, megvette a gyűrűket, felhúztuk. Rá két évre házasodtunk össze. Akkor voltam tizenhét éves. Októberben elhatároztuk, hogy november első vasárnapján tartjuk az esküvőt. Aztán december lett belőle.

Ildi meghívott, látogassam meg őket, amikor szabadhetes, és Zsupka is otthon van. A gyár előtt találkoztunk. Éppen bemutatkoztunk egymásnak Zsupkával, amikor az egyik haverja ránk dudált. Régi Moszkvicsán hazaszállított bennünket.

Egy nagy kőház udvarán épült fel Ildiék lakása. Kabátban ülünk le, engem az egyik fotelba tessékelnek, a másikba Zsupka ül. Ildi az összecsukható rekamiéra kuporodik. Olajkályha versenyez a széllel.

Fényképköteg kerül elő. Az esküvő emlékei.

Nagy lakodalom volt Zalaapátiban. Nyolcvan emberre számítottak, de végül százharmincan jöttek össze. Jöttek a szomszédok, másodszomszédok, jöttek ismerősök a szalagfalunak még a végeiről is. Ki a menyasszonynak, a legkisebb lánynak a barátnője, játszótársa, iskolatársa volt, ki az apja örömére jött el a lagziba. Késő estére még két vasutas is beállított, akkor tették le a szolgálatot.

Ildi apja boldogan ültette le a vendégeket, a kétszobányi enni-innivaló bőségesen kitartott a kétnapos ünnepen. Talán tovább is tartott volna a lakodalom, ha a hosszú paraszthá̀z előtti sátorban a cigányok bírják még húzni a talpalávalót.

Az esküvőn és lakodalomban készült fotók mindegyikéhez kis történet tartozik. Hogy amikor a pap odatartotta Zsupkának a gyűrűt, hogy csókolja meg, Zsupka nem tudta, mit kell vele csinálni és elvette. És a lakodalmi ebédnél, ahol a fiatal párnak egy tányérból, egy kanállal kellett volna enni, a ravasz Zsupka maga elé vette a tálat és abból evett merőkanállal. Erre a násznép megtapsolta az újpesti munkásgyerek találékonyságát.

Ildi éppen a lakodalmi szokásokat meséli, amikor egy fotóhoz érünk, amin Zsupka a menyasszony cipőjét húzza le. Kérdezem, ez milyen szokás. Ildi a szokás szónak hagyomány jelentést egyáltalán nem tulajdonítva, komótosan elmagyarázza; „Csizmafelvétel. Fájt a lábam az esküvői cipőmben, és csizmát húztam helyette. A ruhámban valami abroncs volt, lehajolni nem volt ajánlatos benne, így Zsupka segített.”

Zsupka az apját csavargónak mondja. Az ő szókészletében így szerepel a megállapodni nem tudó ember. Függetlenül attól, a történelem veti ide-oda, vagy a nyughatatlan természete.

Az apját negyvenötben telepítették be Csehszlovákiából, mert magyarnak vallotta magát. Udvariban, mire fészket rakott volna, rájött a mehetnék. Két faluval odébb építeni kezdett magának házat, azt adta el pár év múlva, hogy Pesten telepedjen le. Ennél a második változásnál a feleségét is elhagyta, újat keresett.

Zsupka nem gondolja az apjáról, hogy rossz ember. Az ő szókészletében a csavargónak nincs negatív jelentése. Az apját mondja csavargónak, és magukat, fiatal házasként, amíg végül ki nem utalta nekik a tanács ezt a szükséglakást.

„Mikor visszajöttünk az esküvőről, először két hónapig egy albérletben laktunk, a Lipták utcában, egy öreg házaspárnál. Kétszáz forintért. Agyér-elmeszesedésük volt. Legalábbis ők azt mondták. Becsináltak. Ha megmozdult az ágyunk, ránk világítottak elemlámpával. Szedtük a sátorfánkat, neki a vak világnak. Szerencsénk volt. Korán tavaszodott."

- Zsupka bátyja odaadta nekünk a dunai kabinját - folytatja Ildi. - Kiköltöztünk a Dunára, egy csónakházba. Nyáron jó volt. De közeledett a tél, és nem tudtunk jobb helyet találni. Egy hősugárzónk volt, de előfordult, hogy egy gyertya volt az egyetlen fűtőtest. Majdnem egy évig így laktunk. Melegítőben aludtunk, megfagyott a víz a lavórban. Ha végeztünk a gyárban, meg kellett várni egymást, csak egyszerre mehettünk haza, és csak egyszerre jöhettünk el.

- Az 1975-ös tél nagyon hideg volt. Januárban egy hónapra beköltöztünk a Zsupka bátyjához, gyerekágyon aludtunk a konyhában. Zsupka nem tudta kinyújtani a lábát. Rázkódott a nevetéstől. Hogy az ágyat kicsire méretezték. Aztán visszamentünk a Dunára.

- Zsupka mindig délelőtt dolgozott, én meg három műszakban. Egyeztetgettük, mikor hol vagyunk, hol találkozunk. Vagy neki jött közbe valami, vagy nekem: megfagytunk, mire jött a másik. Ha délután dolgoztam, együtt keltem Zsupkával, vele mentem. Délelőtt csavarogtam, délután nem éreztem a lábamat a gyárban. Aztán kaptuk ezt a lakást.

- Zsupka nem tudná megszokni a vidéki életet. És nem hagyná itt Újpestet semmi pénzért. Talán már én sem. Idekötnek az emlékek és a barátok. És a gyár is.

- Azt mondják, karácsonyra felépül az új fonónk. Hazajöhetünk. És Zsupkáéknál is csak változik valami a műhelyben. Mert most nincsen náluk valami rendben.

- Ha azt csinálhatnám, ami a szakmám - veszi át a szót Zsupka -, akkor jó volna. Lakatos vagyok. De csak a név van meg: lakatos. Amit csinálunk, az meg segédmunkásoknak való munka. Falat verünk, ablakot üvegezünk. Mindig, amit éppen kell.

- Ahol most vagyok, ez a műszaki fejlesztési műhely. Bármi munka van, hozzánk jönnek. A termelésből nem vesznek ki embereket. Ritkán fordul elő, hogy a szakmánknak megfelelő munkát végzünk. A múlt héten gépet javítottunk, egész héten generáloztunk, akkor még túlórázni is szívesen maradtam bent.

- Van egy másik műhely is a gyárban, a TMK. Az a főmechanika általános műhelye. Ott lakatosmunka van. Ott voltam szivattyús. Aztán, 1973-ban volt egy balesetem, akkor kikerültem a sportpályára. A szemem... Csapágycsere volt, és egy szilánk belepattant.

- A sportpályán gondnok voltam, de akkor meg azzal jöttek, hogy a szemem miatt nem vezethetem a pályahengert.

- Kértem, hadd dolgozzak megint a gyárban. A TMK-ba nem vettek vissza. Azt mondták, nem vállalják értem a felelősséget.

Zsupka felnevet. Nem cinikusan és nem kétségbeesetten. Erő van a nevetésében. Ahogy a szavaiban is. Nem panaszkodik, csak mesél. Ami neki is hihetetlen, azon jókat nevet.

- A vezetőnk egy szenzációs ember. Satut kértem tőle három hete, de olyan gyorsan lemart, hogy nem kaptam tőle levegőt. Öreg satuk vannak, húszéves satuk. Nem lehet velük befogni semmit. Nem jól állnak a pofák. Ő meg, hogy mi semmire nem tudunk vigyázni. Szenzációs ember. Egyszerűen nem igaz. Nekiállok valamit megcsinálni, öt perc múlva abba kell hagyni, mert hoznak mást, csináld azt. És állnak a munkák sorban, nem tudod, mihez nyúlj. A főnökünk mindent felvállal. Mindenféle munkát. Menjünk, vigyük el az anyagot a leégett bédé-fonodától. Akkor mégse menjünk, van sürgősebb munka is. Ez a műhely azért van, hogy a gyár minél többet megtakarítson.

- Ma is. Menjek, csináljam a kocsikat. Át kellett őket alakítani, mert fújt a szél, meg esett az eső, és a szállítás úgy történik, hogy az anyagot viszik át ilyen kocsikon a fonó I-ből a fonó II-be. Ponyvával van letakarva, a szél felkapja, ráesik az eső, megázik. Le kellett rögzíteni a ponyvát, muszáj volt minél előbb megcsinálni. De közben jött a technikus, hogy védőlemezt kell csinálnom és felraknom egy gépre. Eddig zsírban futottak a kerekei, most olajban fognak, és hogy ne verje ki az olajat. Azt gondolták, ez mind meg is lesz ma. A kocsikkal elkészültünk, és még annyit sikerült megcsinálni, hogy a lemezméreteket felvettük.

- Négyen vagyunk a műhelyben, a főnökünk esztergályos, mi hárman lakatosok. A nagy műhelyben, ott csoportok vannak. Szivattyúsok - amilyen én is voltam -, liftesek, szer-számgéplakatosok, aztán akik légnedvességgel foglalkoznak. A gyárhoz viszonyítva az egy jó hely. Ezt a mi kis műhelyünket mindig megtalálják, ha munka van, de ha anyagiakról van szó, mi vagyunk az utolsók. Ildi jobban keres, mint én. Én csak akkor érem el a háromezret, ha jópár órát túlórázok.

Zsupkáék szobája tele van játékállatokkal, a falon, az ajtó mellett kakukkos óra, túlról könyvespolc.

A kakukkos óra volt eddig az egyetlen nagy veszteségük ebben a kis házban. Az egy sor téglafal nem tudta megtartani az órát, kipottyant belőle. Zsupka arra ment haza az egyik nap, hogy az óra szanaszét esett, gurult, ugrott, s hiába igyekezett gondosan összerakosgatni, két rugó hiányzott belőle.

Szalad a szál a Keltex bédé-fonodájában. Zsupkáné gépén kigyulladt a jelzőlámpa, megteltek a csévék, kezdődik a leszedés. Az előmunkás összeinti a leszedőket, percek alatt ládába kerül a kész fonal, üres orsók a teltek helyére.

Az újpestiek a kelenföldi rend szerint dolgoznak, ők legalábbis ezt mondják. Azzal a kiegészítéssel, hogy segítenek a társaiknak.

Ildi keze ugyanúgy leszalad a kannákhoz, bíbelődni velük, cserélni őket, feltölteni az üresedőket, ahogy Újpesten. Ott a munkája volt, itt segít vele.

Ildi a munkaheteken, ahogy hazaér, lefekszik. Alszik, egészen az újabb munkába indulásig.

A pihenőhéten az első két napon még délfelé kel fel, aztán szerdán már hétkor. Takarít, mos, pótolja a kiesett hetet is.

És neki még ebben is szerencséje van. Mindezt azzal az örömmel teszi, hogy akkor csinálja, amikor kedve van hozzá. Nagy élmény ez egy olyan leánynak, aki a leányotthonban kijelölt időpontokban moshatott, és télen még a legjobb indulatú nevelőnő se tudta megmondani neki, hova teregessen, csak azt, hogy a szobába ne.

Szerdától már ahhoz is van kedve Zsupkánénak, hogy bemenjen a férje elé a gyárhoz, sőt, hogy bejárjon a KISZ-be. Szerdától vasárnapig feltöltődik, jókat főz és jókat esznek, néha benéznek a Dallos Idá-ba, megisznak egy-két üveg sört a barátokkal, elbeszélgetnek.

Hétfőtől aztán megint kezdődik és egy héten keresztül tart a tizenkétórás munka. Hazafelé szállítja a busz az újpestieket. Éjszaka dolgoztak, reggel hatkor váltották fel őket a kelenföldiek, a Bonc-brigád. Mindenki szótlan. Géza bácsi, a művezető a sofőr melletti ülésen utazik. Mennek végig a Duna-parton, a Fő utcán, először a Batthyány téren állnak meg, itt azok szállnak le, akik metróval tudnak továbbmenni. Aztán átmennek a Dunán, Újpesten is megállnak két helyen. Végállomás a gyár.

Hajnalban Zsupkáné is nehezen rakja a lábát. Zsupka már a gyárban dolgozik. Ahogy belép a lakásba, látja, hogy Zsupka időben felébredt-e, mennyit dohányzott, evett-e rendes reggelit, vitt-e tízórait, tiszta inget húzott-e.

Zsupkáné megissza a reggeli tejadagját, bebújik az ágyba, és négykor férje keltegetésére ébred. Nem annyira álmos, mint amilyen sokáig hagyja magát keltegetni. Inkább gyorsabban öltözködik-készülődik, tempósabban esznek.

A tizenkét órás munkaidő újabb két órával nő az utazgatások miatt. Ha az étkezést és alapvető szükségleteket leszámítjuk, az alvásra nem marad több nyolc óránál. Gyerekkel, esetleg gyerekekkel tizenkét órás munka mellett nem jut több öt óránál.

A tizenkét órás hetek két utolsó napján, ha lehetne, minden folyamatos műszakban dolgozó fonónő szabadságot kérne. Az évi hét nap szabadságot szívesebben felapróznák, olyan nehezen telik a gyárban a szombat-vasárnap. Nemcsak amiatt, hogy öt keményen végigdolgozott nap van már mögöttük. Azért is, mert ilyenkor ott kell hagyni a családot.

Géza bácsi, az újpestiek művezetője a feleségét hagyja magára. Cserébe most megnézhette, milyen egy gyár a város másik végén. Módja van rá, hogy mindent összehasonlítgasson. Mint ahogy a kelenföldiek is ezt teszik, látva az újpestiek változtatásait.

Az, hogy az újpestiek kértek a bédé-fonóba széket, amire leülhetnek, csak eszébe juttat a kelenföldieknek is egy s mást. S mivel a székeket nem viszi ki senki váltáskor, már eszükbe is jutott, hogy ők is leüljenek, ha éppen van rá egy-két percük. Ahelyett hogy a dohányzóba mennének, az eddigi egyetlen pihenésre alkalmas helyre, ahol, ha már ott vannak, elég egy-két cigaretta a szájukban.

A kártolóból átlátni a bédé-be. Milák Erzsi, aki így látásból ismeri az összes újpestit, majd gutaütést kapott, amikor megtudta, hogy asztalt és székeket kapnak a vendégek, ahol ehetnek. Ő meg, akinek az ennivalóján vattaréteg keletkezik, a gépei mellett kénytelen enni. Télen még hagyján. De nyáron. Amikor minden ennivaló ízesebb zöldpaprikával, paradicsommal. Ő azt soha nem ehet. Pedig mennyire szereti.

Pumpálta magát a Milák, pumpálta, míg végül megmondta a főnökének, nekik is csináljanak egy olyan kis étkezőfülkét, mint az újpestieknek van.

A főnöke egyelőre azt mondta, majd a következő termelésin felveti, s Milák tudja, hogy termelési csak félévenként van, de mégiscsak szólt. És csak lesz valami foganatja.

Ma kettőre jött dolgozni, túlórázik. Tízig ledolgozza az egyik műszakot, tíztől reggel hatig a másikat. Egyvégtében tizenhat órát.

Átnéz a bédé-be, dohog.

„A mi lányaink sokkal gyorsabbak, mint ezek. Ezek eleinte nem is bírták ezt a munkát. Csak most kezdenek belejönni. A mieinkkel össze sem lehet hasonlítani őket.”

Dohog a Milák, dohog. De az igazsághoz tartozik, hogy se nem az újpestiek, se nem a főművezetője miatt.

Sötétkék kordnadrágján, piros kockás vászonblúzán vattafátyol. Fátylat szeretne már, igazit, a fejére.

- Azt a búforraló nagy úristenit! Hát ma trappos napom van! - Ezzel elüget egy sor végi, hibát jelző kártológéphez.

Hazafelé viszi a busz az újpestieket. Útközben több helyen is megáll, végállomás a gyár. Ott éktelenkedik a leégett bédé-üzem. Ha beszédes is útközben a társaság, itt elnémul. Ha sörözgetnek is a fiúk, itt abbahagyják. Mindenki azt figyeli, mennyire jutottak előbbre az otthoniak. Mikor végeznek a bontással, mikor lesz kész az új üzem, mikor jöhetnek már haza.

Ildi látta Szegeden azokat az új gépeket, amiket ők is kapnak majd. Jó lenne már azokon dolgozni. De elsősorban minél előbb hazajönni. Haza, Újpestre. Hogy a Zsupka ne keseríthesse azzal: „Lakásunk már van, csak asszony nincs benne.”

És ahogy hajdani tüzeknél, vödrökkel, lábasokkal szaladtak oltani Újpesten a pamutháziak, most bontani segítenek és építeni a gyár munkásai. Hogy minél előbb kész legyen az új üzem. És megint együtt lehessenek.

A Kelenföldi Textilgyárban az újpestiek emlékét fogják őrizni a bédé-fonoda székei, talán egy étkezőfülke a kártolóban, és sok-sok barátság. Barátságok, amelyek dohányosok között köttettek, a közös dohányzó szellőzetlen sufnijának fapadján.

ÚTRAVALÓ

Pohárról, tányérokról és villáról, az otthon maradt kisgyerekről és nagyapáról beszélgetnek egymással az asszonyok, akik lányaikat hozzák a Keltex-be ipari tanulónak. Június tizenötödike, szerda van.

A vonatokon megszólították egymást, az állomástól a Körtérig már ismerősként jutottak el, a 10-es buszon várakozó többi asszonyt az összeszokott emberek biztonságával veszik körül. A gyárról, a munkáról, az iskoláról, az elhatározásról, következményeiről senki nem beszél.

Evőeszközökről, felszerelésekről, iskolaköpenyről, tornadresszről beszélgetnek egymással. Bizonytalanságát, félelmeit senki nem teregeti ki a másik előtt.

Nincsen szó a lányaik jövőjéről, nincs szó a tizennégy éves, család nélkül maradó gyereklányokról, pedig másodpercekre sem áll el a szó. Mindig mondja valaki a magáét. Szétbeszélik a csöndet, ami, ha beállna, kétségeikkel találhatnák szembe magukat.

A gyár bejáratánál szakoktatók várják az érkezőket.

Együtt száll le velünk munkásapa a fiával, mindketten sötét öltönyben, ünnepélyesen. Az apa sötétszürkében, a fia sötétbarna kockásban. Öntudatos, felnőtt léptekhez próbál igazodni a fiú.

Fél kilenc van. A tanácsteremben egymástól jól elkülönülve, szigetekként helyezkedtek el a családok. Mint egy vasúti váróteremben, halk zsibongásból válik ki egy-egy erősebb hang, s megtalálható mindenféle korosztály, a karonülőktől az öregapókig. Kevés kivétellel teljes családi kísérettel érkeztek a lányok: szülők, nagyapa, kisebb testvérek; vagy anya, nagyobb testvérek férjükkel, feleségükkel; nagyszülők unokákkal.

A felvétel és a beiratkozás több fordulóban történik. A lányokat tizennyolcas csoportokba osztották, ennyi embert tud egyszerre szállítani a kis Keltex-es busz. A gyár és majdani dolgozóinak első találkozása körülményes. A legelsők két órára végeznek, az utolsók négyre.

Rövid tájékoztató után elvisznek egy csoport lányt, mennek megnézni a gyárat és a szállásukat, aztán visszajönnek még az orvosi vizsgálat és az iskolai beiratkozás előtt megmondani, most hogy látták, melyik üzemrészt választják, szövők lesznek-e, fonók vagy a hurkolóba jelentkeznek.

A Kertész utcai orvosi vizsgálat és az újpalotai beiratkozás után visszajönnek a gyárba, meghívják őket ebédre. Lebbencsleves és krumplifőzelék az ebéd.

A második tájékoztatót is adatfelvétel előzi meg. A szólított lányok szülei is az asztal elé állnak. Elfogódott gyerekhangok mondják az adatokat. A szülők iskolai végzettségét nem tudják, néhány lány az apja foglalkozását sem. Négyes bizonyítvánnyal senki nem jött, a hármas gyakori, de van kettes is.

A régebben toborzásnak hívott, ma pályaválasztási tanácsadásnak nevezett iparitanuló-gyűjtést Vasvári Gábor irányítja.

Hogyan lehet gyűjteni? Megvan rá a módszer.

A nyolcadik osztályosok jelentkeznek továbbtanulásra, de rendszerint egy-egy divatszakmára, felkapott helyre. Így az 1970-es években a lányok egészségügyi szakközépiskolába. A három-négy-ötszörös túljelentkezés következtében a Pályaválasztási Tanácsadóba bekerül az elutasítottak neve és pontos címe. Vasvári Gábor ezekkel a tanácsadókkal tartja a kapcsolatot,

és a gyár autóján nekiindul egy kollégájával, hogy személyes kapcsolat felvételével textiles ipari tanulókat gyűjtsön a gyárnak.

Tehát nemcsak iskolákba megy, megy családokhoz is. És ez utóbbi valóban eredményes. Elbeszélget a szülőkkel. Megnyeri őket, és ettől kezdve a gyár, az ipari tanuló lányotthon, az iskola, mindig, mindenféle ügyben hozzájuk fordul. Miért? Mert velük ért szót. És velük érdemes. Először is a szülők döntenek a szakmaválasztásnál, és nagyon könnyen befolyásolhatók, mert szempontjaik minden különösebb tudatosságot mellőznek.

„A kislányt nem akartam ilyen messzire adni. Tiszafüred közelebb van, ott van alumíniumgyár. Könnyűipari technikumba akartam adni. De nem vették fel hármassal. Oda akartam. Azt mondták, ide kettessel is felvesznek, ide a kettes is jó."

A szülők megismerik Vasvári Gábort a gyárból, s máris jóleső biztonságérzés fogja el őket. Az lesz a jó hely!

Egy gönci asszony ezeket meséli: „Újhelybe lehetett volna mennie az én lányomnak, egészségügyibe, de nem mertem mondani, hogy próbálja meg. Lehet, hogy azokat nyomták ott, akik most végeztek, ő meg már otthon volt, most már tizenhat éves. Gondoltuk, ha szakmája lesz, akkor akárhol jobban tud lenni, mint ha nincs. Én először már lebeszéltem arról, hogy eljöjjön, Göncön fog épülni egy textilrészleg, lesz benne szövő meg varroda, de akkor még levelet is írt nekünk a gyár, aztán kijöttek hozzánk. A Vasvári Gábortól nagyon sok szép levelet kaptunk. Egyszer már lebeszéltem a lányomat, mondta, hogy nem jön ide, aztán megint jött egy levél, és akkor megígértem, hogy nem beszélem le, jöjjön. A Vasvári Gábor nagyon megnyugtatott bennünket. Mind a ketten nagyon kedvesek voltak. Ő és akivel jött. Ott voltak a diákotthonban, ahol dolgozom, ott beszélgettek, ott vacsoráztak, ebédeltek, ajándékokat is kaptak."

Ez a gyár és a szülők közötti kapcsolat alapja. A gyár segít a szülőknek megnyugodni, hogy gyermekük a legjobb helyre kerül. S mert a szülők számára átláthatatlan, hogy valóban mi lenne gyereküknek a legjobb, még hálásak is a gyárnak, a gyári embernek.

A gyár pedig vállalja ezt a szerepet. Nagyon kevés a dolgozója, mindent megtesz, hogy ipari tanulói legyenek.

A minden év júniusában beiskolázott, minden év szeptemberében évet kezdő új ipari tanulók már a hónap végére úgy érzik, kelepcében vannak. Menekülni szeretnének Pestről, de hova mehetnének máshova, mint haza, a családba. Ott pedig még panaszkodni sem lehet. A szülők ápolják magukban a nyugtató szavakat. Kénytelenek. Ki tudná közülük, mi lenne jobb a lányának? Ki tudna ennél jobbat kitalálni a lányának? Egyikük sem. Akkor pedig szerencsések, ha hiszik, hogy a legjobb lehetőséget választották. S mi cáfolja ezt meg? Időlegesen semmi. Csak jóval később a lányaik jövője.

Vadász Éva úgy tudott csak eljönni Kazincbarcikáról, a családból, a barátnője után ipari tanulónak, hogy öngyilkossággal fenyegette a szüleit. Bányász apja engedte volna, takarítónő anyja nem. Hogy miért nem, ugyanúgy nem tudta indokolni, mint lánya a nagy jöhetnékét.

„Amikor egyszer otthon voltunk a testvéreimmel, a kisebbik húgommal takarítottunk, a nagyobb meg mosogatott, gyógyszert szedtem be. Megtaláltam a nyugtatót, azt hiszem Seduxen volt. Néhány szem hiányzott belőle. Először semmit nem éreztem, persze, a húgom nem akarta engedni, ő az erősebb, de azért nem tudta megakadályozni, hogy bevegyem. A kórházban gyomormosást csináltak, és amikor kérdezték, hogy miért szedtem be, mondtam, hogy mert nem enged anyu eljönni otthonról. És akkor az orvos azt mondta anyunak, hogy

engedjen fel, próbáljam meg, milyen itt fent, és úgyis rájövök, hogy jobb otthon, és hazamegyek. Akkor anyu felengedett. Ő kísért fel Pestre, és akkor nagyon kedves volt.

Nagyon kedves volt hozzám. Még amikor jöttünk is, megkérdezte, hogy nem gondoltam-e meg magam. Nem akarok-e inkább visszamenni. De én mondtam, hogy nem akarok. Persze aztán már az első nap sírtam itt fent, mert az anyu olyan kedves volt, pedig máskor nem szokott."

És Vadász Éva szülei, az ipariskola befejezése után, lányuk kérésére felajánlják, hogy visszafizetik a kétéves taníttatás költségeit. Hogy ne kelljen Évának a gyárban dolgozni. „Talán tizenkétezer forint. Körülbelül. De a szüleim mondták, hogy ezt meg lehet oldani." Aztán úgy alakulnak a dolgok, mégis marad.

Az ipari tanulók pesti, első hónapjaikban rájönnek, mit jelent, amiket a gyár jó előre megírt, és Vasvári Gábor a felvételi tájékoztatóban elmondott.

- Tanulóink az ipari tanuló kollégiumban laknak. A kollégiumban elég szigorú a házirend. A tanulásra, tisztaságra, fegyelemre nevelőnők ügyelnek fel... A kulturálódási, sportolási lehetőségeket megteremtjük, hogy másra ne maradjon lehetőség... Első hónapban a gyerekek nem mehetnek haza. Nem engedjük őket. Különböző helyekről jönnek, először vannak távol, jelentkezik a honvágy. Az első hónapban hajlamosak hazamenni. Jobb, ha megszoknak előbb. Később havonta egy hazautazást engedélyezünk.

A lányaiknak legjobbat akaró szülők természetesen odafigyelnek a tájékoztatóra, sőt a gyárból érkező leveleket is mind elolvasták. Most is náluk van minden gyári levél a kistáskákban. A szülők mindent követni próbálnak, és a legjobbat akarják. De a múltját nem tagadhatja meg senki.

„Nem jöhet haza egy hónapig? Istenem. Hát amikor én nem mehettem haza három esztendeig? Fogságban voltam. Amerikaiban. De mindegy az, mindenütt csak hadifogoly az ember. Hat deka kenyér, kis darab csokoládé. A kalória megvolt benne, azt mondták. Dolgozni nem kellett. Megszokik majd. Pestet is megszokja. Megszoktuk mi is, mikor hat hétig itt harcoltunk. Az istenfáját neki. Itt harcoltunk, innen mentünk tovább. Voltam én is mindenfelé. Mosonmagyaróváron, Győrben, így sorba. Utoljára... Szentgotthárd, Szombathely. Ott voltunk utoljára az ország területén. Muszáj volt menni. Azt mondták, aki kilép, fejbelövik. Nem jó arról beszélni."

A sokat megélt szülőkben a gyár cinkosra talál. Beiskolázzák a lányt.

És mesterséges törvényeket állítanak fel a gyárba igyekvőknek. Kötelességekből és tiltásokból. Ahelyett, hogy felfedezni segítenék önmagukat, saját oldás-kötés törvényeiket.

Minden ember az otthonából, gyerekkori tapasztalásaiból, élményeiből kezd el épülni. Múlthoz kötődve, a személyes történelem vállalásával lehetne életet építeni. De ki tudja ezt? Kinek a példája segít ebben a mintát követő, példát másoló világban?

Az 1977-es felvételen Vasvári Gábor kollégiumnak nevezi az ipari tanulók leányszállását. A szülők megnyugtatására teszi, pedig a szépítgetés csak fokozza a zűrzavart.

És van szülő, akit rávisz a muszáj, hogy kérdezzen. Négyen-öten is biztatják már, nekik is tudniuk kell.

- Most ez egy kollégium, vagy gyári szálló? Mert, ha gyári szálló, akkor jár a családi pótlék. Ha meg kollégiumban van a gyerek elhelyezve, akkor nem jár. Most akkor jár-e? Mert a másik gyerekemnél lefogták. És nekem tudnom kéne.

Vasvári Gábor megnyugtatja a kedélyeket, a családi pótlék jár. „Ez egy gyári kollégium, de hivatalosan ügy van meghatározva, hogy leányszállás."

Az ipari tanulók szállását Vasvári Gáboron kívül soha senki nem hívja kollégiumnak. A másik két leányotthontól kislányotthon néven különböztetik meg a gyáriak. A lányotthon, új lányotthon, kislányotthon elnevezésben az otthon szóhoz ragaszkodnak a vezetők. Ezzel is ki akarják fejezni, hogy...

Aki a kislányotthonból kerül a lányotthonba, nem lázadozik a szabályok ellen, legyen az a házirendben megfogalmazva vagy csak kimondatott. Aki a kislányotthonból jön, annak van fogalma az idő végességéről, a jutalomból harminc perccel meghosszabbított kimenő öröméről, a hosszú kimenők szabadságot sejtető izgalmáról.

Visszaérkezik az első csoport az orvosi vizsgálatról és Újpalotáról, az iskolai beiratkozásról. A rokonok úgy fogadják őket, mintha világot jártak volna.

A második csoport a gyárat járja, a kettes sor végén két fiú bandukol. Még nincs képük két-három hónappal későbbi magukról, amikorra sztárt csinál belőlük a rájuk jutó több tucat lány és a textilgyári fiúk megkülönböztetett helyzete. A fiúk eleve segédművezetők, majd tanfolyam elvégzése után művezetők lesznek.

A szakoktató tempósan végigviszi csoportját az üzemen, a gyárudvaron újra megmondja, melyik részben jártak. Így sem sikerül a lányoknak megjegyezni, melyik volt a szövöde, melyik a fonoda, melyik a hurkoló.

Nagy bajuszos öregember ül egyedül a tanácsteremben, várja vissza a lányát. A Tisza mellől jöttek, inkább unokájának, mint gyermekének hinné az ember a tizennégy éves lányt. Az öreg kezéből már régen kiesett a család irányítása. A gyerekek a maguk útját járják, ő csak jóváhagyja. Ezekhez az utakhoz őneki nincsen már semmi köze.

„A lányomnak jár ez az újság... A *Pajtás* újság. Abban hirdetett a gyár. És más falubeli is van itt, és elég jól keres. Ha kedve van, jöjjön ide. Van neki itt földije. Borsod megyéből, Tiszavalkról vagyunk. Nem lett volna muszáj a lánynak eljönni. Beléphetett volna a téeszbe. De nincs kedve ma már ahhoz a fiatalságnak. Menekülnek inkább onnan, mint ott dolgozzanak. Mindkét fiam kőműves. Azok is messze tanultak. Az egyik Dunaújvárosban, a másik Almásfüzitőn. Aztán mégis hazajöttek. Az egyik otthon csinált magának házat, a másik a szomszéd faluban. Két fiam van, egy lányom. Minden testvér egymásnak mostohatestvér. A háború végére harminckét éves voltam, öreglegény voltam, özvegyasszonyt kaptam. Annak az ura a háborúban esett el. Volt egy fia, született tőle egy fiam, meghalt, újra megnősültem, lett ez a lány... Én juhász vagyok, téesz-juhász. Azelőtt egyéni gazda voltam. Magamnak volt pár darab juhom. De nem adtam be sokat a téeszbe. Nem volt addigra olyan sok. Az ember eladta előre. Megmondjuk őszintén... Az állat számától függ, mennyit keresek. Van, hogy négyezret, van, hogy ezernyolcszázat. Az asszony a téeszben dolgozik, a növénytermesztésben van. Ezerötszáz-ezerhatszáz forintot keres. Itt a lány megkeres majd háromezer forintot."

- Látta már a gyárat?

- Láttam. Hát ezek a gépek?! Hogy ezeket hogyan találták ki?! Ha nem láttam volna, el nem hinném, hogy van ilyen.

A nagy bajuszos tiszavalki Tuba Márton mégiscsak hazaviszi a lányát a téesznek. Az egyetlen volt, aki az orvosi vizsgálaton nem felelt meg. Baj van a hallásával, nem javasolta az orvos gyári munkára.

Az 1977-es felvételin a szülők között akad olyan is, aki maga is dolgozott már Pesten, sőt az apósa is dolgozott, most meg még az új férje is távol dolgozik hazulról, hétvégeken jár haza. Most jövő lányuk - szülei és nagyszülei példáját követve - megkísérli az elszakadást Tiszaderzstől. A harmadik generációnak talán sikerül. Anyja és nagyapja kísérték fel.

A lány most Újpalotát járja. Anyja egyedül várja a tanácsteremben, mert az após néhány korabélivel már megtalálta a legközelebbi kocsmát. Isznak a Hőerőmű büféjében.

- Tegnap jöttünk fel, fél nyolctól fél egyig utaztunk. A férjem is itt van fönt, minden hét végén busz viszi-hozza őket. Jó lett volna velük jönni, de nem jöhettünk, mert kicsi a buszuk, és meg van számolva, kilenc vagy tíz fő mehet. A nagypapa azért jött, mert én járatlan vagyok itt Pesten. Ő dolgozott itt. Én is dolgoztam, az Egyesült Izzóban. Öt évig, de csak Újpesten vagyok ismerős. Nyolc éve nem voltam itt fent. Szeretném nagyon megnézni Újpestet. De nem tudom, hogy dönt majd a nagypapa. A nővérem is dolgozott az Izzóban, ő is volt Pesten. Én sírtam, amikor el kellett mennem... Fénycsöveket csináltunk. Nagyon kedvesek voltak hozzám a gyáriak. Mikor eljöttem, azt mondták, visszavárnak...

- És miért jött el?

- Hatéves lett a kislány, iskolába került, addig a nagypapáék nevelték, kénytelen voltam hazajönni. Nagyon érdekes az én életem. Akkor mentem el az Egyesült Izzóba, amikor elváltunk. Az első férjem is ott van a faluban. Gyűlölködés nincs, csak megértés van, megegyezés. De az apósomék megértették, hogy az az öt év, a házasságunk, az nemcsak olyan, hogy így elhajítsuk. Én nagyon szerettem köztük, de megértették, hogy eljöttem a faluból. Mikor a kislány iskolába került, hazamentem. Férjhez mentem még egyszer, kilenc évre az első lánytól jött egy másik. Jövőre megy iskolába. Már nem akartuk, de lett. A nagypapa, aki velünk jött, az első férjem édesapja. A mostani férjem nem édesapja ennek a lánynak. Ő mindig ott dolgozik, ahova rakják őket. Most Dorog a központjuk, most Pesten csinálják, magánházaknál laknak, Ibusz-házakban.

Visszaérkezik az após. Ő jött fel a családból elsőnek Pestre. Földmunkások voltak, a felesége is, ő is.

Az asszony családjából az asszony kezdte meg a sort. Az ő apja cipész volt, semmi pénzért nem mozdult volna ki a faluból.

Az após Hubertust ivott a kocsmában, pedig a gyomorműtétje óta nem iszik rövidet. Ünnepli Pestet.

- Hogy itt vagyok, most csak azért. Hat évet voltam Pesten. Építőiparban. Először a Budafoki úton voltam munkán, de csak a próbaidőt töltöttem le, már mentem is. Nem bírtam ki. Visszeres a lábam. Nem lehettem olyan olajos munkán. Akkor mentem az építőkhöz, onnan mentem nyugdíjba. Akkor aztán hazamentem, vágytam haza, mert a feleségem otthon volt, magában. Hazamentem. Most meg az egyik fiam itt van, vágyom hozzá, de otthon vagyunk.

- Kedves, tiszta falu. Mindenki ismeri egymást, egyik a másikát. Szép kertes házak vannak, közel a Tisza.

A meny nekem dicsérgeti, de magukat biztatgatja - Isten kezében vagyunk, minden úgy van jól, ahogy van hangsúllyal. Az ajtót nézegetik, várják már a kislányt.

- Hogy most egy hónapig hogy fogja kibírni és megszokik-e? - lebegteti el az asszony a kérdést, de választ nem vár, folytatja: - Remélem. Nem olyan bátortalan. Nem is úgy neveltem.

És ő valóban hiszi. És jó is lenne elhinni. Ha valóban lehetséges lenne, hogy az ugyan másodjára asszony, ugyan két gyerek anyja, ha magával nem jutott semmire, juthatna mással. Akár a gyerekével is. Akár a legjobb szándékkal. Legnagyobb akarattal is.

- Meg fog szokni a lány - változtatja a beszédet dialógussá az após. De a folytatással rosszat szól. Megzavarja vele a menye fejében beállt rendet. - Ő a fonót választotta, én a szövőt választottam volna. Az érdekesebb. Nekem sokkal érdekesebb a szövő. A szövőben nagyobb a zaj, mégis oda mennék.

- Biztos van ebben is rossz, abban is. - Áll ki a most már ez van mellett az asszony. - Az Egyesült Izzóban engem is dobáltak a rosszabbnál rosszabb helyekre, de én is összeraktam a rosszat a jóval. A végére nagyon jó helyem volt. Sírva hagytam ott.

Megérkezik az utolsó csoport, már az ebédlőből hozzák őket. A tanácsteremben megállt a meleg, a közelgő vonatindulások miatt fokozódik a feszültség.

A tiszaderzsiek már nem tudnak hazamenni, még egy éjszakát alszanak Pesten. Különben tizenkét kilométert kellene éjszaka gyalogolniuk.

A lány kihányta az ebédet, sírásra áll a szája.

- Gyakran megesik vele. Koraszülött volt. De majd itt megerősödik. Olyan fegyelem és rend néz ki itt, hogy a szülőt megnyugtatja. Ha valaki kinéz az ablakon, nem mehet haza. Tanulni kell minden gyereknek. Örülnék, ha itt megmaradna. Én négykor kelek, akkor jönnek az állatok, hétkor reggeli, délig nincs megállás. Sokszor veszekedtem vele, csináljon ezt vagy azt, de ő csak olvasott. Hát akkor tanuljon. Meg fog szokni. Én úgy neveltem.

A társalgó kezd kiürülni, akinek megjött a lánya, iparkodik az állomásra. Aki tud, igyekszik haza. Utolsónak egy újpusztai asszony marad. Komárom mellől hozta el a lányát. A pusztához legközelebb tíz kilométerre van valami szórakozóhely, a gyerekek egy másik pusztára jártak iskolába. Az asszony egyedül nevelte fel hat gyerekét, éhezni is éheztek. Pedig olyan munkát vállalt a gazdaságban, ami a legjobban fizetett. Takarmánnyal teli, hatvankilós zsákokat emelgetett.

Reszket a keze, egymás után szívja a cigarettát, harmincnyolc éves.

A legnagyobb lány Pesten van már a gumigyárban, még nagyon rosszul keres, csak kifutó, amíg nincs tizennyolc éves, nem osztják be műszakba. Ő éppen csak meg tud élni a pénzéből. Kispesten van. A legnagyobb fiú Mosonmagyaróváron tanul, hazaadja az ösztöndíját. Hogy Marit elhozta most az anyja, hárman még így is otthon lesznek neki.

Mari a négyórás társasággal ér vissza. Mennének Kelenföldre, de nem tudják, hogy kell. Elkísérem őket. Nem tudunk buszjegyet szerezni, az asszony nem hajlandó jegy nélkül felszállni.

„Erre tudtam megtanítani a gyerekeimet. Mire másra. Ezek nem nyúlnak a máséhoz soha. Pedig tudják, mi az a nincs. De azt is tudják, mi a becsület... Hat éve nevelem egyedül őket. Bementem a tanácshoz, segélyt akartam kérni. Azt mondták, előbb meggyőződnek róla, szükség van-e rá. Hát akkor miért kértem volna, ha nincs? Nem egyszerűbb nekik, ha ilyen esetben segítenének egy egyedülálló nőn, aki maga akarja felnevelni a gyerekeit? Miért jobb szülő nekik az, aki intézetbe adja a gyerekeit? Magam akarom őket felnevelni és kitaníttatni. Mind a hat gyereket. Én ezt nem értem.

Itt van, hogy lerokkantosítottak, raktárosnak tettek, jó, hogy én nem akartam, de igazuk volt. Nem bírom már. De az, hogy tizenöt éve ebben a gazdaságban dolgoztam, és erkölcsi bizonyítvány kellett hozzá! Hát az minek? Nekem hiába mondták, hogy mindenkitől kell olyankor, éntőlem szégyenem, hogy kérték. Tizenöt évi munka után. Megérti ezt?”

A Körtéren veszünk buszjegyet. Az úttesten csak úgy mer átmenni, ha lányával kétoldalról fogjuk a karját. Így is remeg a félelemtől.

„Csak a pusztán vagyunk nyugodtak. Ott is csak akkor, ha mind otthon vagyunk. Most már a gyerekek is akkorák, eljönnek elém, ha későn indulok haza, mert őbennük is ugyanaz a féltés van meg, mint bennem.

Mari mehetett volna Komáromba is. Ott is van lenfonó. De itt talán jobb lesz neki. A szövőbe kértük. Amíg nem jön az ősszel, addig takarítónői állást vállal, keresni fog addig négyezer forintot, fel fog ruházkodni belőle. Nincsen neki semmi rendes holmija."

Mari: „Hát nekem, amennyit cipeltek bennünket ma Pesten, elég lenne egy életre. Ha nem kísérnek át bennünket az iskolába, hát én nem fogok odatalálni."

1977. szeptember harmadikán, a tanévkezdés napján Mari nem érkezett meg Újpusztáról. Lehet, hogy valóban elég lett neki Pestből egy életre.

Vasvári Gábor minden évben számol azzal, hogy június és szeptember között lesznek szülők, akik meggondolják magukat. Az iparitanuló-gyűjtést így továbbfolytatja, egészen szeptemberig.

1978 szeptemberén sok új arc. Az újonnan toborzottak. És néhány júniusi ismerős nincs sehol.

Akik a későbbi lehetőségek ellenére is megérkeztek az évkezdésre, azok az adott szó becsületére hivatkoznak.

„Emőd közel van Miskolchoz, de oda csak egészségügyibe jelentkeztünk. De onnan elküldtek, hogy nincs hely. Akkor a pályaválasztási tanácsadóban voltunk, hogy mi van más hely. Az ő levelükre küldték aztán most a leveleket a kazincbarcikai sütőipari tanintézet, mezőkövesdi sütőipari szakiskola, meg Kaposvárról is kaptunk levelet. Szóval amikor ezeket megkaptuk, akkor ez már el volt intézve. És azt meg nem akartuk, hogy itt voltunk és akkor meg nem jövünk ide. Most jöttek mind ezek a levelek. Negyedikén, ötödikén kellett volna mennie. Mindenhol biztosítottak volna kollégiumot is."

- És neked melyikhez lett volna kedved? - kérdezem a lányt.

Nagyon otthonosan mozog, csöppet sincs megilletődve, máris rakodik a szekrényébe, amit félt, hogy meggyűrődik, máris kiakaszt. Legelsőnek kerül elő a bőröndből egy habos-fodros blúz és egy piros, fényes cipő.

„Kertészetből is kaptunk levelet, jobb lett volna a kertészet. Szeretem a növényeket. És az biztos jobb lett volna. Szívesen dolgoztam volna velük. De akkor már itt volt a papírom, és ha nem jöttem volna el ide, akkor azt mondtam volna, hogy ez már így rossz lett volna. Mert azt mondtam volna, jelentkeztem, de nem mentem el ide, akkor máshol se fogom megállni a helyem, megtartani a szavam."

Az emődi asszony elégedett a lányával. Csak a kertészetről szól egyet: „Te nem tudod, mi a kertészet. Az sokkal nehezebb, mint ez."

Megérkezik a felvételről ismerős gönci család. Most a családfőt is hozták magukkal. Nagyon bevásároltak vele. Ahelyett hogy aláírná a szerződést, egyre hajtogatja: „Ha meggondoltad, még most megmondhatod". Nehezen válik meg a lányától. Két fiú között középsőnek született. Két évig sikerült otthon tartani, most már nem.

Lányuk egy szobába kerül az emődiekkel. A gönci asszony rakodik a lánya helyett. Nem lehet tudni, melyik pillanatban törik el a mécses. És az apa egyre csak hajtogatja, pedig már aláírta a szerződést: „Most még időben van, gondold meg!"

Ettől már az asszonyok is megkeverednek. Mindegyik elkezdi mondani a magáét.

- Nagyon meg kell szokni ezeknek a lányoknak ezt a nagy várost. Az én lányom nem találna el a város túlsó végén az iskolába. Még Miskolcon is csak velem volt, pedig hát az nincsen húsz perc Ernődről vonattal. Hát még itt, ez a nagyvárosi élet.

- Nagyon vigyázzatok gyerekek egymásra. Mindig legyetek együtt. Segítsetek egymásnak. Amit nem tudtok a tanulásban vagy bármi másban, kérdezzétek meg.

- Csak tanulni, tanulni, neked, nektek más dolgotok nincs.

- Nem olyan kicsik már ezek a lányok. Az enyém is mondta, hogy vállalja, a saját önérzetéből. Ő akarta. Ha fog sírni, fog sírni, akkor kisírja magát.

A gönci lányt hiába hozta, nem tartja meg mégsem az önérzete. Hiába van Pesten a bátyja is, az építőiparban, tíz nap múlva hazamegy Göncre. De sem erre nem mond semmit, sem két héttel utóbbi visszajövetelére.

A beérkezés napját és a vasárnapot mindig a szakoktatók segítenek minél gyorsabban elmulasztani. Minden évben.

„Lefoglaljuk őket, ne legyen idejük gondolkodni, szomorkodni. Így, hogy van elfoglaltságuk, sokkal könnyebben elviselik azt a pár napot, ami a legrosszabb, aztán azt a néhány hetet. Novemberre már egészen jól megszoknak mindig. Addig egyik vasárnap mi visszük őket kirándulni, másik vasárnap a nevelőik. Megyünk a Margitszigetre sétálni, a Vidám Parkba, Állatkertbe, vasárnapi ebédre az Etele Étterembe."

Az újpalotai lila iskolával szemben két éve épült fel a pamutiparisok és a nyomdászok tanintézete. A színes iskola tág belső terei, a bennük kialakított óriási növénysarkok páfrányokkal, mellettük kiállítószekrények, olvasósarkok korszerűséget, jó hangulatot árasztanak.

Annál meglepőbb az évnyitó szelleme. És az egyik osztályfőnök hanyag eleganciája, amivel bejelenti: „Én meg fogom mondani az első félév után a kedves szülőknek, kit vigyenek haza, kiből nem lesz szakmunkás!"

Az évnyitó köszöntő beszédjét tizenkét textilvállalat tanulói hallgatják a tornateremben. Aztán osztályokká alakulva, ki-ki elvonul a tantermébe.

Szakoktatók igyekeznek simítgatni az ellentéteket, ők tisztában vannak azzal, gyáraik szervezői mennyit fáradtak egy-egy tanuló után. Ha a szakoktatókon múlna, még kevesebb lány hagyna ott csapot-papot az első hetekben, a gyárat is kevesen hagynák ott. De ez nem rajtuk múlik.

Nemcsak a felvétel napján, a tanévkezdés napján sem találtam olyan lányt, aki önszántából a textiles szakmát választotta volna.

„Én fodrász akartam lenni, vagy cukrász. De nem vettek fel. Szolgálóból jöttem, Kazincbarcika mellett van. A fodrásznál nem volt hely, a cukrásznál ötszörös túljelentkezés volt. Az volt a cukrásznál, hogy nem is volt felvételi, csak úgy maguktól kiválogatták, akit akartak. Azokat felvették. Különben nagyon nehéz szakma. A barátnőm is oda akart menni, őt se vették fel. Amikor felvételen itt voltunk, akkor beteg voltam, nem láttam még a gyárat. Csak azért jelentkeztem a kötő-hurkolóba, mert azt gondoltam, az hároméves, a többi kettő, akkor a hároméves az talán jobb munka. Az anyu a vasútnál dolgozik, az apu a BVK-ban. Kazincbarcikára nem volt kedvem menni."

„Én egy kisebb faluból vagyok, Debrecentől harminc kilométerre van vonaton, onnan még tíz kilométer busszal. Édesapám itt dolgozik Pesten az Út- és Vasútépítő Vállalatnál, édesanyám háztartásbeli, otthon. Másnak földje van, lova, tehene, nekünk az nincs. Ezért jártam a téeszbe dolgozni, aztán nem is kellett sokat dolgozni, és jól kerestünk. Heten vagyunk testvérek, a

nővérem itt dolgozik Pesten, Érden lakik. Ott építkezett. Előbb még nem volt a munkahelyéhez szálló, akkor vett ki albérletet. Akkor gyűjtött pénzt, és úgy kezdtek el építkezni, mikor férjhez ment. Édesanyám segítségével építették a lakást. De a férje nem adta oda neki a pénzét, hanem elitta, akkor elváltak. Azóta él egyedül a nővérem. De van neki két gyereke. A lakást a bátyám építette, mert ő kőműves. A bátyám ott lakik a nővéremnél. Két bátyám lakik vele, az egyik már építkezik, két szoba kész van már, le van hengerelve, ki van meszelve, föl van mosva a kő. Egy másik bátyám megnősült, elment otthonról, a másik bátyám most Németországban dolgozik. A harmadik nem tudom, hol dolgozik, most jött föl Pestre. Azelőtt arra dolgozott, ahol mi lakunk, Vámospércsen az Út- és Vasútépítőknél, úgy tudom, síneket raktak le. Aztán nem volt megfelelő a munka, az ellátás, a fizetés se volt olyan jó. A legidősebb bátyám Tiszaföldváron lakik. Előbb buszos volt, most tehergépkocsis. Katona volt, ott ismerkedett meg a feleségével, úgy került oda. Én mehettem volna Debrecenbe, a konzervgyárba, de nem volt kedvem. És meg kellett volna várni, hogy tizennyolc éves legyek. El akartam jönni. A legjobb barátnőm Debrecenbe ment tanulni, női szabónak tanul. Én is szeretek varrni, nagyon szeretek kötni is. Ha Pestre jött volna, én is női szabónak tanultam volna. Mi már tavaly befejeztük az iskolát. Akkor voltak kint nálunk kocsival a Patex-ből, meghívtak bennünket, hogy jöjjünk gyárlátogatásra. A gyár adta az útiköltségre a pénzt, adtak szállást is, egy éjszaka aludtunk Pesten. Megnéztük a gyárat, adtak egy kólát, ebédre kalácsot, másnap délelőtt elvittek városnézésre, eltelt a nap, hazamentünk, aztán oda végül nem mentem. Most jöttem ide, mert előbb-utóbb úgyis meg kell kezdeni az életet. És jobb előbb, mint utóbb. A nővéremnél is lakhattam volna Érden, de szerintem ott kevesebbet tudtam volna tanulni, mint itt. Ott a gyerekek zavarnak. És nem is akarok még korábban kelni, mint itt kell. Akkor akarok kelni, amikor a többiek, és akkor lefeküdni, amikor a többi."

„Én Királdról vagyok, Ózd és Putnok között van, fele úton. Nagy volt a szénbányászata, de most már nem, mert nagyon mocsaras vagy vizes. Királdon már ez a negyedik bánya. Bányászlakások vannak, bányászok laknak benne. Azon a telepen, ahol mi lakunk, ott tizenkét család rokon. Oda telepedtek le egy mamának a gyerekei, unokái, így nagy a rokonság. Jó, mert közel vagyunk, és soha nem bántjuk egymást. Hatan vagyunk testvérek, én vagyok a legidősebb. Eddig egyszobás lakásban laktunk, most meg háromszobásat kaptunk. Az én édesapám a föld alatt dolgozik, és egészségügyis. És ha valakit baleset ér, akkor ő kötözi be. Most vagy két hónapja volt egy baleset, egy vastám szétvitte egy ember lábfejét. Apu az ölében vitte ki, egészen a szállítóig. Apu nagy, deltás ember, az biztos. Nagyon erős ember. Sokan irigyelik érte. Édesanyám is az üzemnél dolgozik. Királdon csak egy lehetőség van, a bánya meg a kooperáció. De ez nagyon olajos, nagyon zajos. Sok betegséggel jár. Én nem akartam ott maradni. Előbb én kereskedő vagy pék szerettem volna lenni, aztán hallottam, milyen nehéz munkája van egy péknek, és akkor már nem akartam. Az unokatestvéreim közül négy is van pék. Onnan tudtam milyen munka. A kereskedelmit meg azért gondoltam meg, mert arra gondoltam, lehet, hogy nem fogom bírni, hogy mindig kedves legyek az emberekkel. Pedig nekem nem olyan a természetem, hogy egyszer kedves, egyszer nem. Nem is tudom. Nálunk nem volt senki, aki kereskedő lett volna, aztán nem akartam, hogy csak én egyedül. A gyártól nem félek. Brigádban dolgozok majd, és amennyit dolgozok, annyi az enyém. És az is lehet, hogy ha jól tanulok, továbbmegyek. De még semmi nem biztos. Csak az a fontos, cigányok ne legyenek. Nálunk vannak, nem olyan sokan, de vannak. Én nem szeretem a cigányokat. Gyűlölöm őket. Nálunk az osztályban is volt cigány, és volt, amelyik lopott. S volt, amelyik rendes volt, nem lopott, csak annak meg a ruházata volt piszkos. És iskolába táskát nem hozott, meg ceruzát se, csak akkor írt, ha adtak neki a tanárok. És ha nem adtak neki, azt mondta, nem vagyok köteles hozni. S akkor nem is vett. De sok büntetést kaptak. Nem is tudom, kifizették-e vagy mit csináltak, de sok büntetést kaptak. Azelőtt egy helyen laktak, de most már nem. Aki elköltözött rendes ember, nem cigány a faluból, az otthagyta a házát, és

abba beköltöztek. Ezt sokan kifogásolják, de nem lehet mit csinálni. Mondták is, hogy a cigányokat beköltöztetik a magyarok közé, hogy megváltozzanak. Azelőtt egy soron laktak, nem volt hosszú sor, de nagyon rendetlen cigányok voltak. Vályogot szoktak vetni, meg el is mennek dolgozni a férfiak, az asszonyok meg otthon vannak. És rengeteg a cigánygyerek, és nagyon szemtelenek. Szerencsére nem közel laknak hozzánk. Bár egy jó ismerősünk meg közel lakik, a szomszédjukban cigány van, az meg mondja, hogy ővele rendesek. Hogy kérnek tőle pénzt, és megadják. És az osztályunkból a Bányai Magdi, ő rendesebb. Szép függönyük van, a lakás is szépen be van rendezve, csak a ház kívülről nagyon rendezetlen. Vele szoktam beszélgetni, ha megyek kerékpárral, megállok, beszélgetünk. El lehet vele beszélgetni, csak én nem szeretem őket."

- És van még Királdon valami, amit nem sajnáltál ott hagyni?

- Van. Az új körzeti főnökünk. Most vagy négy hónapja meghalt a körzeti főnökünk, a körzeti rendőr, az sok mindent elintézett nekünk. Meg is sirattuk, elmentünk a temetésére nagyon sokan, és most van helyette egy másik, de ez nagyon rossz. A bált kilenc órakor beszünteti, nem enged semmit, se térzenét, se semmit, mert ő nagyon vigyáz a rendre. És nagyon verekedik. Ha valaki elénekli magát az utcán, az már kap három botütést. Rettentően rossz. És nem lehet ellene szólni, hiába szólnak akárkinek, mert ez ilyen felsőbbrendű. Nem tehetnek ellene semmit. De ha nyugdíjazzák, akkor más lesz majd. És talán mi sem maradunk a telepen sokáig, mert Putnokra akarunk menni. Királdon nincsen pap, és amióta nincsen, azóta nem jár a templomba senki. A templom megvan, de be van pókhálósodva.

A Kelenföldi Textilgyár a szakmunkásképzésben kizárólag a vidékiekre számít. Ipari tanulói közül az 1977-78-as évben

budapesti	2 fő
bejáró	11 fő,
a gyár iparitanuló-leányszállásán él	103 fő.

A gyár 1977-78-as tanulófelvételének adataiból:

ipari tanulónak jelentkezett	110 fő
ebből a felvételen megjelent	54 fő
tanévkezdésig újra jelentkezett	48 fő
a tanévet megkezdte összesen	70 fő
az első hónapban ebből végleg hazament	4 fő
az első félévben végleg hazament	10 fő
az első félév után	- fő

Az 1977-78-as tanévben végző ipari tanulók között fordult elő először, hogy voltak lányok, akik a gyári munkát, végzett szakmunkásként, el sem kezdték.

KOMLÓSKAI HÚSVÉT

- Dicsértessék a Jézus.

- Mindörökké. Ámen.

- Dicsértessék a Jézus.

- Mindörökké. Ámen.

Még nem támadt fel Krisztus, majd csak holnap. Addig dicsértessékkel köszön a falu egymásnak, mint az év összes többi napján. Rövid lábú öregasszony szól vissza kerítése mögül, akkor is mondja a lányoknak a mindörökkét, ha azok nem köszönnek neki. Vagy ha nem mormolnak szavakat, csak fejet hajtanak.

A faluvégről már elindult a menet a templom felé, asszonyok, lányok, férfiak külön csoportokba verődve jönnek, az asszonyoknál, lányoknál kosarak. Itt is, ott is behúzzák maguk mögött az ajtót, újabb emberek csatlakoznak a társaságokhoz.

Komlóska utcácskáin szoknyaringató gyorsasággal mennek az öregasszonyok, a templomdombon kosarak sorakoznak, újabbak és újabbak kerülnek melléjük. Sonka, kenyér, hús, tojás, kalács látszik ki belőlük, megszentelésre vár az étel.

A templom előtt ugyanabban a rendben áll a gyülekezet, ahogy a templomban állna. Az istentisztelet, akár a falakon belül, akár kívüle, külön választja a férfiakat és asszonyokat, külön a lányokat, legényeket.

Falu a patakvölgyben. Templom a falu legmagasabb pontján. A völgyhajlatban szélvédetten állnak a házak, nádfedelesek és új kőházak. A települést karéjban körülkerítik a hegyek.

Az 1960-as népszámlálás adatai szerint Komlóska nyolcszázötven lakosú község. Egy 1965-ös adat szerint már csak hétszáznyolcvannégyen élnek a faluban, az 1970-es népszámlálás szerint hétszázhetvenhárman. Tíz év alatt a falu tizedrésze elhalt, elköltözött. És ezek a számadatok nem tükrözik, hogy Komlóskán egyetlen fiatal sem talált magának munkát, tehát bejárók, vagy távolabb, nagy városban vállaltak munkát, és munkásszállásokon élnek. Hétköznapokon kevés embert látni Komlóska utcáin.

A szakszövet elnökhelyettese tenne már valamit, hogy ne tűnjön el egyszer csak ez a szép kis falu, az Egres-patak elődök által jól kiválasztott, szélvédett völgyhajlatából. Ipar kellene, talán fafeldolgozó ipar. A gyümölcstermesztéshez a ládagyártás kifizetődő lenne és munkát adhatna a fiataloknak is. Gép és szerszám kéne hozzá, mint ahogy a falu vezetőinek minden tervéhez pénz, több pénz. De honnan? Téeszük sose volt, már tanácsuk sincs, nem maguk döntenek a falujuk felől.

Férfiembernek az erdő ad munkát, de nem fizet jól, ilyen utak mellett nem is fizethet. Az asszonyok csak nyárra tudnak szerződést kötni az olaszliszkai téesszel, idénymunkások, a szőlőben dolgoznak. A fiatalok pedig - ha többre nem, hát néhány évre - elmennek Komlóskáról. Mennek egymás után, a Barta lányok, Kerekes Rozál, Radzikovszki Kati s nyomukban a többiek.

Barta Andor családjában asszony nélkül nőttek a gyerekek. A lányokat az erdőmunkás apa szívesen bízta előbb az újhelyi szlovák kollégiumra, aztán a saját gondjukra. A két Barta lány, amikor eljött az ideje, Pestnek indult. Ahogy a bátyjuk, néhány évvel előttük. A kisebb, az Erzsi, ezen a tavaszon ment fel a nővére után. Vasárnap este Anna arra ment haza a leányotthonba, hogy a húga alszik az ágyában. Felvitte magával az Andor, nem volt már maradása otthon.

Mielőtt Erzsi felment volna Pestre Anna után, egy évet tanult kereskedelmiben. Tolcsvára járt gyakorlatra, Patakra iskolába. Eljövetelét úgy indokolja, mint társai az ország bármely részéről: „Három évig százhatvan forintot kerestem volna." De indokolni is csak akkor indokol, ha muszáj. Kedve volt jönni. A többiek is eljöttek. És Komlóskáról könnyebb útnak indulni, mint más falvakból. A komlóskaiaknak akár több évnyi tapasztalata is lehet távol a családtól. Tudják, milyen az, ha nincsenek otthon.

- Újhely környékéről, a hegyekből többen tanultunk az újhelyi szlovák kollégiumban. A nagy családokból beadták a gyerekeket. Az apám se tudott volna hármunkat eltartani abból az ezerháromszáz forintból. - Barta Anna beszél, mint mindig, ha a komlóskai lányokat megkérdezik, és együtt vannak. Ő, ha az apja kezét nem kötötte volna meg a szegénység, továbbtanult volna gimnáziumban. A kollégium miatt továbbra is szlovák gimnáziumban tanult volna, pedig akkor már jó régen tudta, őket csak az egyszerűség kedvéért tanították szlovákra a komlóskai iskolában. Nem szlovákul beszélnek ők, szlovák kollégiumba is csak a szükség hajtotta őket. - Annyit keresett az apám, nem volt elég ránk. Most se keres többet, de egyedül él meg belőle. Közben őt is elérte az erdőmunkás-betegség, kivették a fele gyomrát, azóta erdőőr. Neki van a faluban egyedül fegyverviselési engedélye. Sátoraljaújhelyről minden hónapban egyszer mehettünk haza, valaki jött értünk, és hazavitt. Vagy az apám, vagy valamelyik szülő. Mikor én tanultam ott, lehettünk vagy tizenöten. A Dózsa György út 11. alatt van az iskola, 3. alatt a kollégium. Fiúk is voltak, meg lányok. Tízen, tizenketten laktunk együtt. A húgom elsőbe jött utánam, együvé került velem, de volt még más komlóskai lány is a szobánkban. Újhely környékéről, a hegyekből jött mindenki. Volt, aki szlovákul beszélt a szobában is. Mi komlóskaiak magyarul. Jártak nálunk mindenféle emberek a faluban, ki akarták deríteni, milyen nyelvet is beszélünk. Többfélét mondtak, hogy ruszinul, és talán oroszok lennénk, meg még mást is. Az biztos, hogy szláv nyelv, de hogy milyen, azt nem lehet tudni. Azt meg, hogy honnan valók vagyunk, már senki sem tudja megmondani.

A komlóskaiak nem ismerik az eredetüket, nem tudják, milyen nyelvet beszélnek. Nem tudják, honnan hozták magukkal azt a nyelvet, melynek szláv szavaitól beszédjük közben más-más dallamba csap át a magyar nyelv. Mihez tartoznak hát, ha nem egy néphez, mellyel nyelvük közös? Az országhoz? A családhoz? Vagy egyszerűen csak a tájhoz?

A mai húszévesek szülei-nagyszülei a történelmi hősökhöz. Ezért kerekítenek mesét a történelem folyásából. Egyik mondat átcsap a másikba, a Rákóczi-szabadságharc a negyvennyolc-negyvenkilences szabadságharcba. Századokat fog át a képzelet, Giskra Jánostól a világháborúig, ívet kanyarítva eszmék és hősök közé. Ezért nem hall panaszszavakat a faluba látogató idegen. Nem foglalkoznak megélhetési gondjaikkal, foglalkozni csak dicső dolgokkal szeretnek. Arról beszélnek, amire büszkék.

Barta Andor a huszitákkal van elfoglalva. A szomszéd Barta, a sógor pedig Rákóczival.

- A Komlóska felé kanyargó zsámbékos, rossz út mentén patak szalad. Az út megy északnak, a patak megy délnek. A nagy kanyarulatot farönk kutya őrzi, mint Komlóskát a Pusztavár romjai. A Pusztavárat a husziták építették, erődnek. Oltatlan meszet raktak a falai közé, leöntötték vízzel, erősebb, mint a beton. A Pusztavár falai örökké állni fognak, ha romosan is.

Mondja Barta Andor, mondja, mintha maga is építette volna. A sógor meg, olyan mozgalmas képekben emlékezik vissza, mintha személyesen Rákóczi nyomában vágta volna az ellenséget erdőjáró baltájával.

Barta Andor fia, Andor és két lánya úgy hallgatja a történeteket, mint az újat halló idegen. Sose meséltek volna nekik az apjuk korú öregek?

Ezek a huszadik évük előtt-után járó fiatalok átörökölték szüleiktől a természethez tartozást, ismerik, szeretik a természetet, azt is tudják, mit jelent a kiszolgáltatottság a természetnek. Nem tanulták el viszont az apáktól a népüket vezető nagy hősökhöz és történelmükhöz való kötődést. Nekik a történelem nem emlékezésbe oldódó múlt, ahogy az apjuknak. A nagy történelmi alakokhoz nincs közük, pedig apáik, ha eredettudatuk nincs is, tartoznak valahová.

A Pestre kerülő fiatalok egymást vonzották a fővárosba, fiúk a lányokat, lányok a fiúkat, és a barátok, barátnők is elcsalták egymást.

Kelenföldön egymás közelében laknak a Keltex-ben dolgozó lányok és építőiparban dolgozó fiúk. Nem telik el nap, hogy a Dombrádi úti, Fehérvári úti munkásszállásról ne jönnének át komlóskai fiúk a lányokhoz. Ha nem utaznak haza, hétvégeken találkoznak és együtt járnak szórakozni. Csapatostól, ahogy gyerekkorukban járták az erdőt, ahogy bementek gyalog Sárospatakra is, ahogy megmászták a hegyeket. Csapatostól, ahogy otthonról is elindultak a fővárosba, vagy ahogy végleg felmondják a fővárosi munkát, és hazamennek a faluba.

- A Keltex-et az újságban olvastuk. De már sokan jöttek fel előttünk. - Beszél megint a szószóló Barta Anna. - A bátyám nyolcadik után elvégezte az iparit, elhatározták az osztálytársakkal, hogy mindenképpen Pestre jönnek. Fel is jöttek. De neki furcsa volt. Még mindig gondolkodik azon, hogy hazamegy és Sárospatakra jár inkább dolgozni. Az építőiparban ott is mindig van hely. Mi hárman jöttünk fel Pestre osztálytársak, ketten még itt vagyunk, a harmadik átment az Izzóba. Ott még több komlóskai van. Egy évre utánunk feljött még egy osztálytársunk, őt nehezen engedték el. Legkisebb a családban, és féltették. Most a tavaszon jött az Erzsink.

Barta Erzsinek első munkahelye a textilgyár. Amíg megszerezte a papírokat, orvosi vizsgálatokra járt, térült-fordult a szobában, s mintha otthon lenne, kitakarított, rendet csinált. Akinek szennyest talált az ágya alatti lavórban, kimosta. Először csak a komlóskaiakét, négyen vannak odavalósiak, de mert maradt ideje, mosott a többiekre is. Egy hétig úgy élt a szoba, mint egy tizenkét tagú család. Tizenegy gyári dolgozóval, egy háztartásbelivel. És nagy rendben, tisztaságban. Az ezzel járó nyugalomban.

A Kelenföldi Textilgyár szövödéjének főművezetője, akinél a komlóskai lányok dolgoznak, szívesen beszélget a munkásairól. Egyszer elmenne Komlóskára is. Ha nem lenne olyan nehéz megközelíteni azt a falut, talán már el is ment volna. A főművezető mindig töri valamin a fejét. Egyszer a gépeken próbál újítani, máskor a munkafeltételeken akar javítani.

Amikor felkeresem, hogy a komlóskai lányok felől kérdezzem, óriási kávéfőző masinával babrál az étkezőhelyiségben.

- Nézze meg, megcsinálták ezt az étkezőt, be is rendezték asztalokkal, székekkel, de nem használja jóformán senki. Ha valaki bejön enni, legalább tíz percet eltöltene és utána nem győzné a gépeit rendbe tenni. Ha már egyszer lehet enni, miért ne lehetne leállítani tíz percre a gépeket. Nyugodtan ehetnének, utána nem menne el fél óra azzal, hogy végig kell fűzni az összes gépet. Az anyagminőségnek sem ártana, az embernek sem. Pihenne tíz percet. Nőne a teljesítőképessége. Tudom, hogy van olyan gyár, ahol csinálják. Azt konkrétan tudom, hogy a pápai szövödében így van. Én elmondtam a gyárvezetőségnek, az volt a válasz, hogy a fegyelem rovására menne. Ha leállnak, nem biztos, hogy csak tíz percre. A fegyelem nálunk a legfőbb érv. Nem is mondom, hogy nincsen baj vele.

- Legjobban azokkal jár a gyár, akiket a falubeli barátnőik hoznak fel. Vagy a rokonokkal. Őket egymással is sakkban lehet tartani, szégyellik egymás előtt, ha baj van velük. Ilyen eset, mint a Barta Anna, hogy hozta a húgát, sok van. Fürge kezű mind a kettő. Erzsébet jól bírta az iramot az első naptól kezdve. Jobban, mint a másik komlóskai lány, az Anna volt osztálytársa. Ő nehezen is jött bele a munkába, egészségileg sem bírja olyan jól. Érdekes, hogy mégis mindig

az elsők között vállalja, hogy tovább hajtja a gépet, ha kell. Nemegyszer előfordul, hogy én mondom: túlóra nincs. Ne túlórázzon, pihenjen inkább. Látszik rajta, hogy vége van az erejének. Vele 1976-ban nagyon sok baj volt. Elmaradt két-három napra, utána szégyellt bejönni, ki akart lépni. Tíz igazolatlan napja volt tavaly. Mindenki mond valamit, ha nem jött be, hogy beteg volt, vagy a testvére, anyja, apja volt beteg. Ő nem. Amióta feljött Kazincbarcikáról a Halas Teri húga, és van barátnője, azóta mintha nyugodtabb lenne. Egymás mellett dolgoznak, ha valamelyikük kimegy, a másik elhajtja addig a gépeit.

- Anna ügyes, szőni is tud. Azért lett tártöltő, mert a szövő átképzősök négy-öt hónapig kevés fizetést kapnak, és ezt nem vállalta. A fonóból jött át, ott még a téemkások között nők is vannak, gépmosók. Nem szerette csinálni. Megértem. Együtt jöttek át az osztálytársával, a Radzikovszki Katival. Nem csaltuk őket, csak elmondtuk nekik a szövő előnyeit.

- Az Annával eddig egyszer volt nézeteltérésünk. Szabadnapot akart kérni, felajánlottam neki egy másikat, ő meg egyszerűen nem jött dolgozni aznap. Igazolatlan hiányzás. Ezzel csak az a baj, hogy nem kaphat miatta prémiumot az illető. És a brigádja sem. Ezért előfordul, hogy utólag beírjuk az ilyent szabadságra. De én nem teszem szívesen. Romlik miatta a munkafegyelem, és ha nem vagyok következetes, magamra vethetek csak.

- A gépeknek menniük kell. Az ember az egész gyárban kevés. Még nálunk elég jó a helyzet, tőlünk évente egy-két asszony megy el, a másik műszakból évente nyolc-tíz. Sikerült elérni, hogy jó a közösség. Odafigyelünk az emberekre. Mindenkin próbálunk segíteni. Az iparisoknak mindig nehéz, mély vízbe kerülnek a felszabadulásuk után. Nincsenek mellettük az oktatók, kell melléjük patronáló. Nem képesek maradéktalanul ellátni, amit rájuk bízunk, minél jobban igyekeznek, annál kevésbé sikerül. Ha valaki lót-fut a szövőgépek mellett, az eredménytelen. Ennyi elég ahhoz, hogy otthon máris azt beszéljék a szüleikkel a hétvégeken, hogy más szakmát keresnek. Vigyázunk a frissen szabadultakra. És minél hatékonyabban be próbáljuk vonni őket a KISZ-be. Most nagyon jó a titkárunk, példaképe lehet a tizenhét éveseknek. És ez nagyon fontos, mert ha a KISZ nem köti le a szabad idejüket, nem szervez programokat, könnyen rossz társaságba keverednek.

- Aki a leányotthonban lakott és kiköltözik, az már különbözik a többiektől. Az már nem szereti, ha tudják, mikor kikkel jár haza. Azzal már valami baj van. És nemcsak az egyéni életében. A munkájával is. Fáradt, nehezebben dolgozik, fegyelmezetlenebb, könnyebben előfordul, hogy elmarad. A közösségi munkába is nehezebb bekapcsolni, mint a leányszálláson lakókat. A komlóskai lányok közül még soha nem költözött ki a leányszállásról senki. Pedig nem most vannak először komlóskai lányaim. És ha a szövődébe kerültek, ott ki is kötöttek. Maradtak, amíg végleg haza nem mentek.

- A szövődében dolgozók nem mennének át máshova a gyárban, és az én szakmányomban dolgozók sem mennének át másik szakmányba. Büszke vagyok erre.

- Tizenhárom éves korom óta dolgozom, negyvenöt óta egy megszakítással ebben a gyárban. Elváltam a feleségemtől, másik asszonyt vettem el, mennem kellett. Aztán nem bírtam ki máshol, visszajöttem. Válásnál a bírónő azt mondta, ne akarjam megnyugtatni a lelkiismeretemet azzal, hogy ott hagyom a lakást a feleségemre. Nem szóltam rá semmit. Nem tudja jól az életet. A paragrafusokat lehet, de az életet nem.

- Ha valaki kezdett egy asszonnyal, és gyerekei vannak, semmivel nem tudja megnyugtatni a lelkiismeretét, ha elválik. Én mégis azt gondoltam, ha nem tudunk együtt élni, ez a helyes. A második feleségem is elvált, hozta magával a kislányát. Mikor volt ez, s máig sem kaptunk lakást. A város túlfelétől, kintebbről járok ide, de nem lehet lakásnak nevezni, amiben élünk. Azt hiszem, ennek akkor is így kellett lenni. Azt az egy évet is kibírtam, mert az új asszony

másképp volt velem, mint az első. Pedig annyira hiányoztak a munkatársaim, a közösség, hogy képzelje el, az is előfordult, hogy idefele kezdtem utazni az új helyem helyett.

- Én azelőtt sose álmodtam, most meg úgy lett két munkahelyem, hogy a régin álmomban, az újon meg igazán dolgoztam. Mondtam is az új asszonynak, ha kedvre kellett deríteni magunkat, két munkahelyen hamarébb összeszedjük magunkat.

- Nem haragudtam a vezetőkre, akik miatt mennem kellett. De tudtam, ha még az életben vezető leszek, ember fiával hasonlót nem csinálok. Mit ér a brigád, ha bántják benne egymást? Mit ér egy vezető, ha nem az embert nézi? A gyár érdeke előtt is az embert, minden előtt az embert.

- Nálam nem túlórázhat, akin látom, hogy megfeszíti magát. Megveszi két évvel később, amire gyűjt, de ne törjön bele. Tavaly egy fiatalasszony nagyon rászorult a pénzre, bevitték a férjét katonának. Elintéztem, hogy a második nyolc órában ne ugyanazt csinálja, mint előtte. A Csiba Icát olyan gépre tettem, ahol kevesebbet kell menni. A lábára panaszkodott, ki akart lépni. Tudom róla, hogy nem tudna a gyár nélkül, a társai nélkül meglenni. Segítek. De a közösség attól közösség, hogy engem se hagyjanak cserben.

- A dolgozók egytizede lehet szabadságon. Ennél többen nem hiányozhatnak. Ha kevesebb emberem jön be, és ezért gép áll, rajtam is számon kérik.

A főművezetőnek van mondandója. Lendületes beszédjét úgy szakítják meg. Asszony kopogtat az étkező ablakán, indulnia kell, géphibát javítani.

A dohányzóban a hosszú pad közepén Barta Erzsi ül. Alig várja, hogy húsvét legyen.

És vonat sem kell hozzá, és onnan busz, nem kell a több órás utazás, otthon jár máris.

Az ő múltjában még nincs is története az utazásoknak, eszébe se jut, amit a többiek a nagy élmények mellé is mindig odatesznek: hétfőn, utazás után alig várják, hogy vége legyen a munkának.

Jönnek a váltótársak, elindulunk a leányszállásra. Erzsi tavaszokról mesél. Tavaszokról és nagy kirándulásokról. Fiúk, lányok csoportba verődtek és felmásztak a felvég vagy az alvég fölött magasodó sziklákhoz. Onnan a legszebb a falu. A patakparti házsoron megkeresték fentről az otthonukat, tiszta időben még az apjukat is látták, ha kiállt a ház elé beszélgetni.

És míg otthon járva emlékezik, mondja az öregektől hallott neveket, ahogy ezt a többi falubeli fiatal is teszi. Az öregek szava nyomán minden Rákóczié. Kirándulni szoktak a Pusztavárhoz, a Rákóczi várához. Előbukkan emlékeiből, amikor először mehetett el a nagyobbakkal a Rákóczi-sírhoz. Útközben gombáztak, virágot szedtek, egyik alkalommal egész napra mentek, és a nagyobb lányok bográcsost főztek. A fiúk a malomkertben szoktak focizni, oda a nővére barátnőjével ment először. Tetszett neki az unokatestvérük, és emiatt kísértette el Erzsivel magát.

A leányszálláson ki kell mennünk beszélgetni a folyosóra. A komlóskai lányok szobájából a tűz óta négyen folyamatos műszakban dolgoznak a bédé-fonodában. Most éppen alszanak.

Erzsi mesél Komlóskáról, tavaszokról. A színhelyeket is úgy mondja el, mint a mesemondók: hosszúra nyújtja a magánhangzókat.

„... és van egy Tarkakút. Egy kis ház és egy kis kút. Egy nagy kút, ami olyan, mint a ház, még tető is van rajta, a ház előtt lóca, asztal, és ahogy áll a ház, a ház körül, a kutak körül, végig csipkerózsa és árvácska, százszorszép és sok-sok tarka virág. És mindez az erdő kellős közepén. Nagy fenyőfák között, amik nagyon-nagyon magasra megnőttek.”

- Nagyon szép a falunk. Jó lesz hazamenni. Húsvétra minden fiatal együtt lesz. Alig várom már, hogy otthon legyek.

- Hogy a húgom feljött Pestre, ebben a Laci is közrejátszott - tesz rendet a dolgokban Barta Anna. - Négy éve udvarol már az Erzsinknek. A Ganz-MÁVAG-ban kárpitos, így naponta találkozhatnak. Zuhogó esőben is eljön az Erzsinkhez, a csórikám. Várja a portán bőrig ázva. Még taknyos volt az Erzsi, amikor megismerkedtek. Majd két hónap múlva fogja betölteni a tizenhatot, akkor kerül majd három műszakba. Amíg meg nem szokja, ő se fog naponta randevúzni. Ezek nagyon hazavágynak. Haza is mennek majd, otthon akarnak élni.

- Én lehet, hogy nem megyek vissza. Még nem tudom. Ősztől jelentkeztem a József Attila Gimnáziumba, amíg azt elvégzem, addig biztosan maradok. A három műszak szerint vannak az órák, a gyárban egy technikus nőtől kérdeztem felőle. Ő segített a beiratkozásnál is. Tanulni akartam tovább. Újhelyen is tanultam volna, a szlovák gimnáziumban, de nem akartam, hogy az apám még négy évig ruházzon. Hazamentem nyolcadik után, otthon főztem, az apám megtanított rá. Elláttam a házi munkát, és dolgoztam a szőlőben. Akkor lemaradtam a tanulásról.

- Nem akarok itt nyugdíjba menni. Már most fáj a lábam. Tizennyolc, tizenkilenc éves lányoknak gombócnyi visszerek vannak a lábán, hiába próbálkozok mindig mással, hátha könnyebb, nehéz itt minden. Először a karbantartóknál tudtak csak munkát adni a fonodában, olajos fiúmunka volt, kértem, tegyenek át a szövödébe. Mondtam, ha ott hagynak, eljövök. Szövőgépre tettek. Könnyen megtanultam rajta, de állandóan pattogni kellett, nem volt egy perc megállás. Most tártöltő vagyok, az Erzsink ezt tanulta be, mindegyikünk ugyanazt a munkát csinálja. Berakom a tárt, aztán valami kis szabad időm is van. A fizetésem három-négyszáz forinttal kevesebb, de így jobb. Azelőtt háromezer fölött kerestem, most megvan a kettőezer-hatszáz, kettőezer-hétszáz. Hogy gimnázium után mi lesz, még nem tudom. Az még nagyon soká lesz. Addig még majd meglátom.

Komlóska lakói egymás között szoktak házasodni. Néha a szomszéd faluból. A textiliparban, Egyesült Izzóban, építőiparban dolgozó lányok és fiúk, ünnepek előtt nagy csapatban szállnak le a faluba - napjában kétszer - érkező busz egyikéről. Párokban jönnek, ki-ki a jövendőbelijével. A falu nyugtalan izgalommal várja őket. Mint nagy közösség készül fogadásukra.

Húsvétra Radzikovszki Kati kivételével mindenki hazaérkezett Komlóskára. Ő a szobatársával és barátnőjével, a kazincbarcikai Halas Pirivel lakodalomba volt hivatalos. Férjhez ment a nagyobbik Halas lány, a Teréz. És Radzikovszki Kati ugyanúgy a lakodalom mellett döntött a komlóskai húsvét ellenében, mint majd minden társa tette volna. A lakodalom az új élet első nagy rítusa. Itt van mindannyiuk közös barátnője, Asztalos Juli, aki, mielőtt végleg hazament volna Szeghalomra, várva-remélve egy közeli lakodalmat, minden hét végén hazautazott és nem hagyott ki a vőlegényével egyetlen lagzit sem a környéken. Bele akarta röpíteni magukat az ugyanolyan helyzetbe. A fehér ruhásba, az életnyitányba.

Radzikovszki Kati és Halas Piri először azt tervezték, hogy a nagyszombati baracskai lakodalom után, vasárnap, mindketten elutaznak Komlóskára, de még a húsvéthétfői locsolkodásban sem találták őket otthon a fiúk. A Komlóskára utazáshoz nem maradt elég ereje a két barátnőnek.

Radzikovszkiéknak Komlóskán a Barta lányok viszik a hírt, hogy Kati csak vasárnap jön meg, lakodalomban van a barátnőjével, aztán őt is hozza magával. Amikor a vasárnapi második busz is megérkezik, az asszony tudomásul vevően kocog haza. Nem jött meg a lány.

- Föltámadt Krisztus.

- Valóban föltámadt.

Húsvét hétfőjén ezzel állítanak be a locsolkodni akaró legények, ezzel fogadja őket a házigazda. Ezzel a köszöntéssel illeti egymást az egész falu.

Komlóska templomának mennyezetét freskó díszíti. A középsőn a feltámadás. A festmény háttere a megújult természet.

Lányok mennek a templompadozat között, megállnak a helyükön, baloldalt, az asszonyok padsorai előtt. A karzatról elégedetten nézik őket a legények. Egyetlen lány sem maradt ki a húsvét reggeli locsolkodásból.

Csapatokba verbuválódott legények jártak házról házra, az idén a megszokottnál nagyobb sikongatások követték a vödör vizeket, hideg maradt a húsvéthétfő is.

A Barta lányokhoz a falu közepére már nagy-jó hangulatban érkeztek meg a legények, minden háznál megkínálták őket borral.

Barta Illés, a sok rokon Barta család egyik nősülésre érett gyermeke hosszú, latin rigmust ad elő beléptekor, papos hangon, hókuszpókuszolva, a többiek a szokásos versikét:

Én kis kertész legény vagyok
Locsolkodni járogatok
Arra kérem a mamát
Adja ide a lányát
Hadd öntsem meg a haját
Mint a pünkösdi rózsát.

Barta Andorhoz, az apához szól a versike. Kántálás közben észre sem lehet venni, hogy utat tévesztett, nincs asszony a háznál. Vérmérgezésben halt meg, nem került időben orvoshoz egy kisebb sérülés után.

Anna és Erzsébet dolgukat tudva mennek ki a ház elé, sikoltásaikból hallja az apjuk, hányadik legényen a sor. Eszébe sem jut, hogy féltse a lányait ebben a hidegben. El-elmosolyogja magát. Locsolják a lányait.

A földes szoba ajtajával szemben ül, a lócán, előtte az asztalon süteményestál, bor, poharak. Lányai csatakos hajukat törülgetik, keresnek egy újabb pulóvert, ami még száraz. Ő közben kínálgat, koccintgat. Csont-bőr soványságú teste a koccintásoknál kiegyenesedik.

Lányai csak szombat délutánra érkeztek haza Pestről, nem lett volna már idejük a sütésre. Sütött helyettük az egyik nagynéni, az egyik sógorasszony, az apjuk nővére. Mind a közelben laknak. A szépen elrendezett süteményes tálra a fiúcsapatok után újabb süteményt rak ki Anna. Apja a borosüveget töltögeti fel újra és újra.

Fia, Andor, mint egy rönk fekszik az ágyon. Nem ébreszti fel a locsolkodó fiúk érkezése.

Illés nem hagyja annyiban, hogy unokatestvére kimarad a locsolásból, neki is mennie kellett volna velük. Ebben egyeztek meg az éjszakai húsvéti bálon, és így szokott ez lenni minden évben. De Andor az éjszaka nem tartott mértéket, úgy kellett hazavezetni. Illés csurgat egy kis vizet a fejére, Andor mosolygással próbálkozik felnéztében.

Körülnéz az egy szem helyiségben, tudomásul veszi, hogy húgai megkapták a húsvéti tisztességet, legszívesebben aludna még. Illés elcipeli magával.

Újabb kopogtatás az ajtón. Erzsébet választottja ebben a csoportban jön. Úgy illik, ez a fiú öntse őt meg legjobban. Ezek után csak egy régi rossz nadrágot talál magára, és egy vékonyka blúzt. Minden más a sparhelt fölött szárad.

Anna előkészíti a főzéshezvalókat, éppen kenyérdarabkákat csipked tölteléknek. A mise után csak fel kell tenni a tűzre, és kész az ebéd. Ő is álmosan pislog, hajnalra értek haza Erzsébettel a bálból, éppen hogy elaludtak volna, jöttek az első locsolók.

Nagy bál volt Komlóskán az éjjel. Miskolcról jött ki a Centrál zenekar, voltak fiatalok Liszkáról, Tolcsváról, Újhutáról, Erdőhorvátiból, Erdőbényéről. Átjött a szomszéd faluból Anna udvarlója is.

Erzsébet mellé leül a lócára Laci. Átkarolják egymás vállát.

Anna még nem hozta el udvarlóját bemutatni az apjának. A gáz- és vízcsőszerelő fiút pesti vállalata májustól kiküldi az NDK-ba három hónapra. Talán majd utána.

Barta Andor elégedetten nézegeti a lányait. Szépen felcseperedtek, tudják a szokást, a viselkedést, talán Pesten is elboldogulnak.

A Barta család együtt megy a templomig, aztán az apa kint megáll beszélgetni a férfiakkal, a lányok beállnak a helyükre a templomban.

A lelkész és fia együtt végzik a szertartást. A fiú nem misézhet egyedül, nincs még felavatva. Előbb fog majd megnősülni, aztán avatják. Addig kétpapos istentiszteleteken dicsőítheti az Urat Komlóska népe. A görögkeleti egyházi énekek egész szertartást végigkísérő unisonóját hol az apa, hol a fia, hol a kántor vezetésével énekli a gyülekezet. Sivít a szláv dallamok sok egymás utáni, azonos hangja. Prózában egyedül a pátriárka húsvéti körlevele hangzik el. A szemüveges apa és szemüveges fia egymás mozdulataiba átnőve segítik ünnepelni a gyülekezetnek a feltámadt Krisztust.

A körmeneten azok a fiúk viszik a zászlót, akik nemrégen még a Barta lányoknál locsolkodtak, borozgattak. Most komolykodó arccal járnak körbe-körbe a templom körül. Mennek a komlóskaiak, köszöntik az Urat.

A templomdombról lekanyargó út a patakparton visz, aztán eltávolodik tőle. Kerekes Rozál nem ment istentiszteletre, az új kőházban lábujjhegyen járnak a szülők és testvérek, Rozál még alszik. Nővére leültet bennünket, pillanatok alatt telehordja az asztalt ennivalókkal. Mikor már a púpozott süteményestál, húsostál, káposztáslábas, borosüveg és kompótoscsészék mellé semmi nem férne, meg is szólal: Tessenek fogyasztani!

Ahogy a Bartáéknál, Kerekeséknél is a családfő foglalatoskodik a borral. Üres pohár egy szempillantásig sincs az asztalon. Reggel óta fogadta a locsolkodni érkező fiúkat is, de a Rozál nem jött elő a szobából. A hajnalban érkező unokatestvérek hadát nem lehetett megállítani, azok becsomagolták - a bálban erejét eltáncolt, mélyen alvó - Rozált a dunnájába, kivitték az udvarra, és húztak rá néhány vödör vizet a kútból.

Kerekes Rozál apja nem mozdul el a bor mellől, anyja zavartalanul főz, mintha ott sem lennénk. Mindketten szőlőmunkások, az idősebb lány brigádvezető. Az apa látszik gyakorlottnak a beszélgetésben, társalogna is, csakhogy hajnal óta sokszor megemelte már a poharát.

Este, bálozó Rozál lányára hivatkozva többször eltűnt otthonról. Hazafelé útjain egyre ólmosabban rakta a lábát. Jó ünnep a húsvét. Komlóskán úgy járja, hogy még kedden is húsvétolnak. Akkor a sógorok napja van. Ők mennek egymáshoz locsolkodni.

A konyhai heverőn János, Rozál bátyja lustálkodik másnaposan. Húzza az ágy.

Barta Anna jön, félnapos munkát maga mögött hagyva. Egyenesen beront Kerekes Rozálhoz a szobába. Súgva-búgva jönnek ki, János is felkel.

Rozál beleül Anna ölébe, a sparhelt melletti sámlira. Kibeszélik magukat az éjszakai bálról. Kerekes János unja már, inkább hegyet mászna. Felmegyünk a Pusztavár romjaihoz. János, ha szabad ideje van, nekiindul. Négy évet töltött Pesten, miután Patakon kitanulta az asztalosmesterséget, ez idő alatt bejárta az összes pesti és Pest környéki hegyeket.

- A János-hegyet szeretem legjobban. - Nevet a névazonosságon. - Ott jártunk legtöbbet, mindig hármasban, akikkel együtt mentünk fel a faluból. Volt, hogy a lányok is velünk jöttek, akik akkor voltak fent Komlóskáról. Egy kivételével azok is mind hazajöttek, férjhez. Mi hárman sokáig készültünk rá, aztán tavaly, szüret előtt elhatároztuk magunkat, és felmondtuk a munkát. Patakra járunk be, nem bántam meg. Mondtam a Rozálnak a múlt tavaszon, ne egye el hazulról a fene, nem fogadott szót. Most persze már visszajönne.

- Ha hazajön, agyonütöm. Minek jönne haza? A szőlőbe, kapálni? - vágja rá a nővér.

Igen. Ez Kerekes Rozállal mindig így volt a családban. A három nagyobb munkára nevelődött, a legkisebbet a széltől is óvták. A legidősebb nővér elvégezte Sátoraljaújhelyen a mezőgazdasági szakközépiskolát. Az utána soron következő fiúval, Jánossal ők segítettek a szülőknek, akár a földön, akár az állatok mellett. János már gyerekkorától tehenekre vigyázott, vidám bojtárkodásának majdnem tragédiába forduló története a következő:

„Felmászott a fára, onnan jól látta az állatokat, fürge gyerek volt, hamar leugrott, ha kellett. Vitt magával egyik nap egy könyvet, azzal egyensúlyozta magát a jó magas fa tetején. Na, a betűk megzavarták, összefolytak a szeme előtt, egyensúlyát vesztette és lezuhant a földre. Mindkét karját törte, és a fejében lett valami baj. Még évekre rá is szédült, ha csak a tornácról is kinézett az udvarra."

Jánost még korai balesete miatt sem vette körül nagy családi óvás. Megjárta Pestet, hát megjárta. Ő fiú. És úgysem lehetett volna megállítani. Hogy Magdolna elment Miskolcra, hát elment. Tanulni ment a vendéglátó-iskolába, de csak ott hagyta két év után. Most a szakmájában dolgozik, továbbra is Miskolcon, vőlegénye is van, Liszkáról való, igaz, hogy ő meg közben felment Pestre dolgozni a hajógyárba. Azért tart még a kapcsolat, és Magdolna sem a legkisebb. De Rozál, ő más volt. Iskolás évei alatt megkímélték mindentől, neki egy kapavágást sem kellett soha tennie, hacsak nem az iskolai gyakorlókertben. Ha segíteni kellett, a nővérei meg a bátyja megcsinálták. A Rozál csak hadd pihenjen, hadd sétáljon, hadd menjen a barátnőihez. Mikor befejezte az iskolát, a szőlőmunkás szülők szerették volna, ha négy gyerekük közül a legkisebb, a Rozál otthonmarad. Még akkor is, ha nincsen hova menjen dolgozni Komlóskán. Csakhogy a Rozál egyedül maradt a faluban. A barátnői Pestre mentek, és már csak hétvégeken susmolhatott, nevetgélhetett, bújhatott össze velük. Elkezdett hát vágyódni fel Pestre, utánuk. A szülők kérték, ne menjen el, de a Rozált nem lehetett megállítani. Most Pesten van, de nem tud megszokni. Pedig a gyárat illetően nagy a szerencséje. A körkötőben helyezték el, oda kellett sürgősen ember. A Keltex egyik legmodernebb gépén van, csendes, tiszta, jobb levegőjű helyiségben. Az automata gép mellett még szék is van.

- Nem szabad hazajönnie - sopánkodik a nővér. - Nem tudja, milyen a szőlőmunka. Meg a ház körüli munkát sem tudja, milyen. Ott megvan mindene, a gyárban sokat keres, Pesten van, használja ki. Nem ő az első, aki a textiliparba felment tőlünk. Mindenki megszokta, mindenki szereti. Nem mondják mindig, hogy haza akarnak jönni. Vagy, ha mondják is, úgy, hogy majd ha férjhez mennek. Vagy majd három-négy-öt év múlva. De nem, hogy felmegy Pestre, és egy év alig telik le, haza akar jönni. Mire jó az?

Kerekes Borbála csak azt tudja, amit ő csinál, ahogyan ő él, azt nem kívánja a legkisebb testvérének. Más nem érdekli, csak a saját tapasztalatokon nyugvó igaza: nincs értelme erre a munkára, erre az életre hazajönni. És főleg ennyire igyekezni. Pesten lehetőségek vannak, Komlóskán nincsenek. Ki kell tartani.

- Nem azért beszélem én ezeket, hogy csak úgy. Én agyonütöm, ha hazajön.

A Kerekes család még nem tudja, pedig Rozál már nem is akar annyira hazasietni. Két hónapja elkezdett járni a hurkoló-körkötő téemkásai közül az egyik szerelőfiúval. A Göndör-félével. A komlóskai lánynak máris nagy tervei vannak. Búcsúra hazavinné, bemutatná, ha lehetne, hozzámenne.

Komlóska fölött egy felhőt hajt a szél, a hegyekből jött le a völgybe, leejt néhány csepp esőt a falura.

Mesevilág. Amit a komlóskai öregek egy tizenkét éves fiú által látnak átmenthetőnek, a jövőbe. Az ünnepeket ez a tizenkét éves fiúgyerek Barta Andor házában ténferegte át. Állítja, hogy a Pusztavár Rákóczié, és alagút köti össze a sárospataki várral.

A sparheltnek támaszkodik, úgy mesél. A falu tartja el. Apja elment Pestre, nem jött vissza. Anyja a szomszéd faluban dolgozik, de a napok nagyobbik felén hiába indul el a munkából, nem ér haza. A fiúgyereket, ha nem védené meg a szomszédok, másodszomszédok, szegről-végről rokonok gyűrűje, már régen bevitette volna a tanácsi megbízott intézetbe. De senkinek nem hiányzik, amennyit megeszik, és szolgálatkész, szorgalmas is. Csak a nyugalom fontos neki. Ezért van sokat a Barta Andor házában. Itt, ebben az egy szem helyiségben, a szobának és konyhának egyaránt használt földes lakásban soha nem hallani egy hangos szót. A szemét nekiszegezi a másik tekintetének, úgy mesél.

- A nagyapám falubíró volt, vagy mi. Van egy vastag könyv, cifrás betűkkel, fekete tintával. Úgy látszik, akkor még nem volt kék. Bele volt írva mindenkinek a joga az erdőben. Akkor. Ami most föld, régen mind erdő volt. Elsőnek a talpfakészítők jöttek erre a helyre, a sok jó fa miatt. Aztán jött egy nagy árvíz, elvitt a faluból harminckét birkát. Felszáradt a víz, akkor meg jött a tűz. Égtek még a szomszéd falvak is, égett az erdő. Az én nagyapám olyan volt, mint most az elnök a tanácson. Úgy intézte a falu ügyeit. És nem félt senkitől. Ha sárkány jött sötét felhőn, jeget hozott, meghúzatta a harangot. Nem félt a nagyapám, mert volt a háborúban. Ott meg még oroszul is megtanult. Az én nagyapámat az egész falu szerette.

Barta Andor bólogatva követi szavait. Ebben a gyerekben látja unokái, dédunokái mesemondóját. Mire felnő, mesélni tudja a történelmet.

Halas Piri az asztalnál ül, keresztrejtvényt fejt. Hat emeletes ágy, közéjük ékelve három ormótlan fehér szekrény. Az asztal a szoba közepén, rajta poharak, újságok, egy olvasatlan nyomdafriss *Textilélet,* rádobva egy törülköző, az asztal közepén tálca, vizes kancsóval, rajta hajcsat, fésű, kefe, keksz, gumik, ceruza, sütemény. Szétszórva *Füles,* több példányban. Az ágyak végén ruhák száradnak, az ágyak alatt lavórokban szennyeshalom. Már Barta Erzsébet sem házi munkára fordítja az idejét. Levetett ruhák a székek hátán, használaton kívüli cipők a szekrények tetején. A partvis az ajtó melletti polcnak támasztva, előtte összesöpört szemétkupac.

Az alvók ágya előtt sötétítő függönynek használt ágytakaró, kiakasztották az emeletes ágyrészhez, lelóg az alsó fekhely elé. Így teremti meg magának, akinek szüksége van rá, az éjszaka illúzióját. Barta Anna enélkül is kitűnően alszik. Mozdulatlan.

Az egyik sötétítő függöny mögül kikecmereg Radzikovszki Kati. Végigtántorog a szobán, lehuppan a barátnője mellé a székre. Fogja az arcát, kiszakad a foga, úgy fáj. Nyúl a cigarettás dobozáért, rágyújt, mélyeket szív, a füsttől várja az enyhülést.

Pirit kéri, hozzon fel neki gyógyszert a portáról. Egész hétre vállalták Annával túlórában az éjszakás műszakot, délután kettőre mennek, tízig ledolgozzák a rendes munkaidejüket, aztán reggel hatig túlórában egy következő műszakot.

- Hogy fogom így kibírni? - kérdezi tőlem, aki azt sem tudom, látva piros nylon hálóinges gyermektestét, hogy bírja enélkül is.

Piri egyedül nem megy le, de lekíséri barátnőjét. Nincsen fájdalomcsillapító a portán.

Vásárlásból érkezik Kerekes Rozál. A Skálában vett magának nadrághoz való félcipőt, és hozott húsz doboz Szimfóniát. Kettőt megad belőle Katinak. Az berakja a szekrényrészébe, és eltűnik a sötétítő függöny mögött. Még egy óra múlva is csak forgolódik, nem tud már elaludni. Sem az nem jut eszébe, hogy orvoshoz menjen, sem az, hogy miért nincsen fájdalomcsillapító egy háromszáz személyes munkásszálláson. Szava sincs hozzá.

Mint ahogy a baracskai lakodalmon sem volt, ha be se hívták a terített asztalhoz. Vagy mint ahogy mélán tűrte a korán alkoholmámorban úszó szomszédgyerek ölelgetését. Emennek elváltak a szülei, és az apja épp esküvő napjára ígérte levélben a jövetelét. Tíz éve nem látta, azóta, hogy iskolába kezdett járni. Hogy már az esküvő is megkezdődött öt órakor, s biztos volt benne, hogy becsapták, a lakodalmas háznál meglett férfi konokságával kortyolgatta le a féldeciket. Éjfél után nyugtalannak látszott, aztán az udvaron könnyítve magán, mindenkit meg akart táncoltatni. Szökellgető nagyapja bajszát formázó kis pamacs az orra alatt belekeseredett az arcába, ahogy erőszakosan rángatta helyéről a bányászfeleségeket, örömanyát, s a többi anyja korú asszonyt.

Rozál betegszabadságon van, de szabadon jár-kel a városban. Szeretné látni, hogy emiatt ne randevúzzon a szerelőfiúval. Mert hogyha valaki betegszabadságon van, nem mehet ki a szállóról. Kerekes Rozál azt nem tűrné, hogy őt ne engedjék ki. Ha nem muszáj, nem szájal, kiszökik. S hiába lakik vele egy szobában Radzikovszki Kati, hiába látja mindezt, nem okul belőle. A napsütéses tavaszelőn megint mandulagyulladása volt, meg kellene operálni, de nem hagyja magát. Felgyógyult már, szép idő volt, kedve lett volna lemenni kicsit. Megkérdezte a nevelőnőt, aki természetesen nem engedte el. De, mert felhívta magára Kati a figyelmet, szemmel is tartotta. Hogy ennivaló-vásárlásra hivatkozva se mehessen ki a komlóskai lány, levitte magával a konyhába, és a gyárból áthozott ebéd maradékából megetette. Duzzogva jött Kati, elmosott tányérját és evőeszközét a kezében lóbálva. Nem mehet ki.

Ha dolgozik, még soha ennyire nem vágyott kimenni. Akkor fáradt. Így, hogy vágyódást érezzen, mint most, sohasincs. Úgy érzi, belebetegszik, ha bent kell maradnia.

Barátnője jön végre egy felszabadító ötlettel. Kezében Barta Anna emlékverses füzete.

- Gyere, másoljunk belőle.

Kati és Piri letelepszenek a folyosó szobájukhoz legközelebbi beugrójában. Közösen olvassák a verseket.

Kati talál egy negyvennyolc versszakosat, majd a fél füzet azzal van tele. Kezdi írni. Mintha csak róla szólna. Utolsó hazautazáskor megismerkedett egy katonával a pályaudvaron.

- Van egy katona, otthon várja a szerelmese, de megsérül a csatatéren, le kell vágni mindkét lábát. Azt íratja a barátjával a szeretőjének, hogy meghalt, ne várja. Férjhez is megy a lány

máshoz, de az esküvőjén megjelenik a szeme előtt a katona alakja, és amikor csonkán meglátja, fájdalmában meghasad a szíve.

- Nagyon szép. A neveket úgy kell beleírni. Az enyémet és a fiúmét. A vers negyvennyolc szakasza aprólékosan részletezi a két egymás után vágyódó ember lelkiállapotát és környezetét, a halálon kesergő szerető fájdalmát, az új életet kezdeni akaró lány esküvőjét. Oldalanként legalább kétszer egymás mellé írhatja Radzikovszki Kati a saját és a katonája nevét. Mire a végére ér, a katonafiú iránt múlhatatlan szerelmet érez. De mert hetek telnek el, és mégsem ír az a katona, csak ígérte, áthúzza a nevét, és beírja azét a kazincbarcikai fiúét, akiről mesélt neki a Halas Piri, és akivel - megígérte - össze fogja ismertetni, ha hazamegy vele Kazincbarcikára.

A LEÁNYSZÁLLÁS

Százötvenezer ember él ma Magyarországon munkásszállásokon. Vannak köztük, akik harminc, sőt közel negyven éve dolgoznak máshol, mint ahol élnek. A középkorúaknak és az idősebbeknek családjuk van vidéken, minden hét végén rendszeresen hazautaznak, otthon is kiveszik a munkából a részüket. Köti őket a család, az elszármazási hely, életüknek rendjét az otthoni szokások, normák adják. Ezek az emberek - többségükben férfiak - hétköznapi szabad idejüket töltik csak másképp, mint bejáró munkástársaik. A munkásszállóiakat nem köti le naponta a ház körüli, család körüli férfimunka, így keverednek esténként kocsmákba, szórakozóhelyekre, vagy elütni az időt munkásszállói klubszobákba, társalgókba tévét nézni, kártyázni. Munkájuk a fővároshoz köti őket, nyugdíj utáni jövőjük a falujukhoz, a lakóhelyükhöz.

Más a helyzet a szállói fiatalokkal, főképp a lányokkal. A fiúk rendszerint átveszik idősebb társaiktól a lakóhelytől távol eltöltött szabad idő szokásait, a lányok - mert olyan női munkásszállás, ahol asszonyok is laknak, ritkább - lánytársaiktól öröklik át a lányszállói, fővárosi élet normáit, rendjét.

A Kelenföldi Textilgyár régi leányszállása a Goldberger-kolónia utolsó épülete. Mostani állapotában 1954-től működik. Három emeletén - mintha a földgömb különböző pontjain lennének - más-más napszaknak megfelelően folyik az élet. Az egyik szinten éjszaka van, a másikon nappal, a harmadikon épp most jöttek a munkából, vagy most mennek. A három műszakos textilgyári munkához igazodik a leányszállói élet. Emeletenként elkülöníti a délelőttösöket, délutánosokat, éjszakásokat.

Ha valaki először jár leányszálláson, az a benyomása, mintha szállodában lenne. Ezt a benyomást keltik az egyforma szobák, egyforma ágytakarók, egyforma faliszőnyegek, s ahogy egy szállodában minimális lehetőség adódik arra, hogy az ember a szobáját otthonossá tegye, ugyanígy van ez a leányszálláson is.

A régi leányszállás épületében, az ágyakon kívül a szoba közepén egy közös asztal van, székekkel körülrakva, az újon a szoba berendezéséhez csak ágyak és székek tartoznak. Tehát a lányoknak a leányszálláson csak az ágyuk és ezenkívül a szekrényrészük az, amit csak ők használnak, ami csak az övék. A régi leányszálláson a falat dekorálni nem lehet, amit ki-ki kirakhat, azt csak az ágyára teheti, ezért ülnek babák, vagy kerülnek játékállatok az ágyak vánkos fölötti, ágytakaróval leterített, emelt részére. Az új leányszálláson a fali dekorációk és az ágyak fölötti könyvespolcok emléktárgyakkal benépesített rakodórészei, színessé és ízléstelenné teszik a szobát. Nagyon iparkodnak a lányok.

Sem itt, sem ott, nincs senkinek egy kis zuga, ahol elrendezhetné maga körül a tárgyait, ahol a keze ügyében tarthatná, amire gyakran szüksége van.

Abban is szállodára hasonlít a leányszállás, hogy lakói alvásra, pihenésre veszik elsősorban igénybe. Aki az éjszakás műszak után átmegy a leányszállásra, ugyanúgy aludni készül, mint aki délutános műszak után. Azok a lányok, akik túlórában még egy műszakot végigdolgoznak - másfajta túlóra nincs a gyárban, csak újabb nyolcórás -, nem is csinálnak mást, mint a gyárban dolgoznak, a leányszálláson alszanak. Miattuk a szobában suttogva beszélnek vagy keresztrejtvényt fejtenek, olvasnak vagy szintén alszanak a lányok. Azt is tehetik, hogy kimennek a folyosóra, és a folyosóbeugrókban ülnek le vagy ácsorognak, mint ahogy dohányozni is idejárnak - ha csak a szabályt nem szegik meg -, mert a szobákban tilos a dohányzás. Az evés is tilos - csak a konyhában vagy a mellette levő étkezőfülkében szabadna, ami a régi szállón a pincében, az újon, ahol az egész szálló egy folyosónyi, a szobák közelében van -, az ennivalót

is tilos a szobában tartani, csak élelmiszertároló szekrényekben lehetne, de a lányok beviszik a szobákba, fáradtságból, kényelemből vagy mert nem értik, miért lenne attól bogár, ha a szobában esznek, mikor otthon sem volt, s különben is, rendszeresen fertőtlenítik, méreggel rovartalanítják a leányszállást.

A leányszállás folyosóit és közös helyiségeit takarítónők tartják rendben, míg a szobákat a lányoknak kellene. A havonta ismétlődő nagytakarításokat a nevelőnők irányítják és ellenőrzik, a kisebb napi takarításokat a szobafelelősök. A szobák rendetlenek és ritkán tiszták, az ipari leányszállásról átkerülő lányok néhány nap leforgása alatt leszoknak a kislányotthonban megkövetelt rendről. Ősszel, miután átkerülnek, még meg lehet ismerni az ágyukat, mert ott nem volt szabad semmit elöl hagyniuk, és beágyazniuk is úgy kellett, hogy pontszámmal értékelték. A régi és az új leányszálláson csak akkor lenne rend - valószínűleg tisztaság is -, ha maguk a lányok igényelnék. Rendet, tisztaságot azonban minden bizonnyal ott igényel az ember, ahol otthon érzi magát. Érvelni a lányok ugyan a túlórákkal szoktak, de valószínű, hogy mégiscsak az otthontalanságérzéssel függ össze az igénytelenség. A túlórára hivatkozni azért hatásos, mert a nevelőnők legfőbb feladata a gyár érdekeinek képviselete. És ha a lányok arra hivatkoznak, hogy túlóra miatt fáradtak, vagy hogy a soros takarító a gyárba ment takarítás helyett - egymás helyett miért takarítanának ki? -, nincs mit szóljon a nevelőnő.

A napok peregnek, az újonnan érkezők átveszik az elődök által kialakított rendet. A munkát eltanulják a munkatársaktól - egyéni képességek kifejlődésére vagy meglevő képességek használására nem tart igényt a gyár sem munkavégzés közben, sem mozgalmi életében, társadalmi tevékenységében -, a mindennapok szokásait a lányszállói társaktól; itt sincs igény az egyéni kezdeményezésre, az elődök által kialakított életrend megfelel a gyakorlatban.

A leányszállás közösségi tapasztalata alakítja ki az újak napbeosztását; mennyit kell aludniuk, pihenniük, hogy a munkát el tudják végezni a gyárban; áthagyományozódnak az önellátás, a mosás, takarítás, bevásárlás, főzés helyei, módszerei. Az újak átveszik szobatársaiktól a szabadon maradó órák kitöltésére kitalált tevékenységeket. Így aztán vannak szobák, ahol mindannyian kézimunkáznak, vannak, ahol olvasnak, egymásnak adják át a könyveket, vagy televíziót néznek, és vannak szobák, amelyeknek lakói leggyakrabban a szállón kívül töltik idejüket, presszóznak vagy moziba járnak. Ugyanazt csinálja az egész szoba.

A leányszálláson élő lányok azért szeretik a nagy szobákat - ahol akár tizennégyen laknak -, mert így a legvalószínűbb, hogy mindig vannak otthon szobatársak, soha nem kell egyedül lenni. A szobatárs tevékenysége eleve kínálat az idő eltöltésére.

Amikor az új szálló - kis szobákkal - elkészült, ezért nem akartak a lányok átköltözni a modernebb, kényelmesebb épületbe. De mert ezt elmondani, indokolni nem tudták, a vezetők értetlenül álltak a tény előtt. Hogyan lehet a rosszabbhoz így ragaszkodni?

A leányszállói lányok jövőről kialakított képe nem a szakmájukkal, a munkájukkal függ össze, hanem életkori sajátságuknak köszönhetően a házassághoz kötődik. Jövőjükről annyit tartanak fontosnak és annyit tudnak bizonyosan, hogy férjhez fognak menni, gyereket akarnak. Minden másban bizonytalanok, minden mást függővé tesznek attól, hol fognak élni a férjükkel, hova köti a férjet a munkája vagy a családja, és ha a lányok a családalapítás után is dolgozni akarnak - többségük akar -, aszerint alakul majd, hogy mit dolgoznak, ahol élnek, milyen munkára kínálkozik lehetőség.

De mert az az életszakasz, amit a fővárosban töltenek, a pár, a társ keresésének időszaka, ennek hagyományait és tapasztalatait is átveszik egymástól a lányok. Ennek átadására alkalmasak az esti szobai beszélgetések, vagy közvetlenül egy-egy randevú után, vagy egy-egy

megismerkedés után a frissiben előadott, élményekkel átszőtt mesék, történetek. A hagyományokra és tapasztalatokra azért is van e téren nagy szükség, mert el kell sajátítaniuk az ismerkedés újabb, a falun megszokottól eltérő, városi szabályait, módszereit.

A Kelenföldi Textilgyár leányszállása - mint általában a textiles leányszállások - nem hogy csak lányokat fogad be falai közé (ezt a neve is mutatja), hanem olyan helyiséggel sem rendelkezik, ahova fiúk beléphetnének, ahol a lányok fiút fogadhatnának vagy beszélgethetnének velük. Ezért aztán minden az utcán zajlik: az ismeretségkötés, a találkozás, a szerelem, a szakítás és az elválás.

A lányok ismeretségi köre nagyon szűk. A gyáriakon kívül a szálló körül tanyázó fiúkig terjed. Tudják, kikkel járt őelőttük a partnerük, s ha a kapcsolatuknak vége, még a következő vagy azt követő lányokkal való kapcsolatnak is szemtanúi lehetnek.

Ma a lányok, ha szerelmesek vagy kíváncsiak, mi lesz velük a jövőben, ugyanúgy elmennek jósoltatni maguknak - ma egy pestlőrinci jósnőhöz -, ahogy elmentek a lányok Goldberger idejében. Várják, hogy a jósnő megerősítse őket hitükben, hogy nem lesz vége a kapcsolatuknak, vagy megtudakolják, kire várjanak.

Akinek udvarlója van, elismerésnek, tekintélynek örvend a leányszálláson. Boldognak tartják, irigylik, a többiek is szeretnének hasonló helyzetben lenni. Ezért is barátkoznak a lányok azokkal, akik bemutatják nekik az udvarlójuk barátját, ismerősét. Mert mindenkinek azonos a törekvése - és törekvésük csak ennyi! -, nincsenek gátlásaik abban, hogy elmenjenek szórakozni egymás partnereivel. A lányok komolyabb udvarlójukkal nem szívesen találkoznak a leányszállásnál. Inkább ők mennek be a Körtérre, s ennek a féltésen kívül az is oka, hogy nem szeretik, ha látják udvarlóik a szálló körüli tobzódást.

Fáradtság, céltalanságból adódó unalom és élmények akarása váltakozik a lányokban. Azt, ami tartalmassá tehetné a napokat, nem engedi kifejlődni a céltalanság. Ami ehelyett adódik, divatként szalad végig a leányszálláson.

Divat fényképezkedni. Jár hozzájuk a leányszállásra egy fényképész - akárhány éves, de férfi, ami mindig izgalmat kelt a leányszálláson, meg lehet figyelni ezt, ha szerelők jönnek, vagy kőművesek, vagy központifűtés-karbantartók, könyvhéten a könyvárus - és sztárfotókat készít. Lányok ülve, fekve, felkönyökölve, pózokba állva pálmafa alatt, divatruhákban, pongyolákban, egymás ruháiban, vagy mindenki ugyanabban az egy ruhakölteményben, aminek híre járt, hogy a legszebb. A fényképezkedés külön program. Egy-egy teljes délután vagy délelőtt elmegy azzal, ha jön a fényképész, aztán azzal, ha hozza a képeket.

Ugyanilyen program a ruha-, rendszerint nadrágvarratás. Közel a leányszálláshoz él egy szabó, aki mindig rendelkezésükre áll, hogy borsos áron megvarrja az éppen divatos nadrágot a lányoknak. 1973-74-ben legdivatosabbnak a fekete nadrágot tartották, elöl sárga fémgombokkal.

Program a vásárlás a fizetés napján vagy másnapján. Egy-egy divatruháért a Belvárosba is bemennek a lányok. Ha látnak valamit egymáson, ami tetszik nekik, megtudják a helyet, ahol venni lehet, a módot, ahogy el lehet oda jutni, és megveszik.

Fizetés napján vagy másnapján - a műszaktól függően - a legüresebb a leányszállás. Kivétel nélkül mindenki vásárol. Ilyen napokra soha nem terveznek a vezető- és nevelőnők programot, az a tapasztalatuk, ilyenkor nem lehet visszatartani a lányokat.

A lányok elköltik a pénzüket, semmi nem ösztönzi őket arra, hogy gyűjtögessenek. Amikortól már gyűjtenének, mert komolyabbnak látszik egy kapcsolatuk, nem marad rá idő.

Belevetik magukat a házasságba. S mint ahogy a bekötött szemű kisgyerek a fogócskában nem ereszti el, akit megragadott, úgy kapaszkodnak a férjükbe, még ha majdhogynem elviselhetetlenek is vele a napok.

Akárcsak a fővárosba jövetelkor, most is a kínálkozó lehetőséget várják, hogy életük új szakasza kezdődjék a házassággal. Aki nem azért megy el a gyárból, a leányszállásról, a fővárosból, mert férjhez megy, annak rendszerint biztosnak látszó kapcsolata szakadt meg.

Az első leányszállói évek alatt sok mindennel próbálkoznak a lányok, később - mert tapasztalataik keserűek - rendszerint visszavonulnak, még többet ülnek a szobájukban, az legalább biztonságos. Így azok a szerencsésebbek, akik az első években tudnak komolyabb kapcsolatot teremteni, mert ha nem, később a félelem már ennek sem kedvez.

A lányok azokat ismerik szállón lakó társaik közül, akikkel egy folyosóra - egy műszakba - kerültek, azokkal barátkoznak, akikkel egy szobában vannak, a szobatársak egymásról mindent tudnak. Mégis tanácstalanok, és nemcsak abban, hogy magukkal mit kezdjenek. Nem tudnak egymáson sem segíteni. Mindegyiküket ugyanaz a múlt alakította emberré, ugyanaz a jelen tette félig gyári munkássá, otthontalanná, ugyanaz a jelen jövőtlenné.

A Kelenföldi Textilgyár leányszállásának lakói a hatvanas években még dunántúliak, zalaiak, somogyiak voltak. Jöttek az előző generációk után, járták az elődök útját, azokét, akik Goldberger gyárába pénzt keresni és gyűjteni jöttek. Ma már itt is az északkelet-magyarországiak sereglettek össze, s talán, ha minden fővárost járt lányt sorba állítanánk, végigérne Pesttől Szabolcsig, Hajdúig, Zemplénig a sor.

Csak három kiragadott év példáját véve: a régi leányszállásról 1970-ben háromszázhuszonnyolc közül kétszázhuszonkilenc, 1973-ban háromszázhúsz közül százhuszonhárom, 1977-ben háromszáz közül száztizennégyen mentek el, tehát 1970-ben a leányszállás hetven százaléka, 1973-ban negyvenegy százaléka, 1977-ben harmincnyolc százaléka cserélődött ki. Az utolsó évek egyikén leányszállássá átalakított gyári épületrészben, az új leányszálláson - ahol kettő-négy ágyasak a szobák - 1975-ben kicserélődött a szálló harminchat százaléka, 1977-ben a szálló tizenkilenc százaléka. (Az új leányszálláson többségükben szakmunkások laknak!)

Tizennégy-tizenhat évesen érkeznek a lányok, és huszonnégy-huszonhat évesen mennek. A leányszállás átlagos életkora huszonegy év.

A fővárosi munkásszállásokon élők tizedrésze textiles leányszálláslakó. Hogy miért éppen textiles ipari tanulónak jönnek, miért éppen textilgyárakba jönnek a vidéki lányok? Mert ezt a lehetőséget hallhatják a legtöbbet, ezt a munkát kínálja újság, pályaválasztási tanácsadó és a fővárosi textilipart megjártak hada. De miért van, hogy a textilipar ennyivel több embert mozgat meg a vidék és főváros között, mint a többi iparág? Azért, mert berendezkedett arra, hogy átmeneti időre, néhány évre vidéki lányokat dolgoztasson gyáraiban. Aztán, ahogy férjhez mennének, lakásigényük lenne, mehetnek, amerre látnak. Egyszerűbb mindig újabbakat és újabbakat hozni vidékről, és hagyni, hogy akinek lejárt a fővárosi textilipari szolgálata, hadd menjen.

A leányszálláson falusi lányok és intézetis lányok váltják egymást időről időre, a falusi lányok jönnek, mert nagy reményeket fűznek a fővárosi életükhöz, az intézeti lányok jönnek, mert ők meg csak olyan munkahelyet tudnak választani maguknak, amihez leányszállás tartozik, lakniuk kell valahol.

A lányok, akik állami nevelőintézetekből jönnek a leányszállásra, könnyen alkalmazkodnak az itteni élethez. És az ő sorsuk el is dől a gyári évek alatt. El kell, hogy dőljön, mert nekik nincs

lehetőségük a visszafordulásra, mint vidéki társaiknak. Ők azok, akiknek nincs veszítenivalójuk és bármilyenek legyenek is tapasztalataik, nincs rá módjuk, hogy biztonságba, család melegébe meneküljenek. Az ő gyári éveiknek is a házasság vet véget. Ha intézetis időszakukból maradt rájuk a fiúkapcsolat, a két otthon nélkül felnőtt ember olyan helyet keres magának, ahol otthont teremthet, tehát vidéken. Ugyanígy vidéken kötnek ki az intézetis lányok, ha munkásszállói fiúval veti őket össze a sors, vagy ha lánytársaikkal családlátogatóban alakul ki kapcsolatuk.

Az intézetis lányok egy-egy nevelőotthonból csoportosan jönnek, és szabadabban látogatják a fővárosi szórakozóhelyeket, mint vidéki társaik. Bátrabban csatlakoznak fiúcsoportokhoz, hogy együtt járjanak művelődési házak táncos rendezvényeire, ifjúsági parkba, Vidám Parkba, bárhova, ahol jól érzik magukat.

Az ipari tanuló leányszállásra kerülő intézetisek - ha csak nevelőik nem találják őket együtt fegyelmezhetetlennek - egy szobába mehetnek, nem úgy, mint az egy faluból felkerülő lányok. Őket, ha nem akarnak tanulni, a régi leányszálláson helyezik el, s ha nem egy műszakba kerülnek, akár teljesen el is választhatják egymástól. De ha egy műszakba kerülnek is, a leányszálláson tehetik őket külön szobába. Ott fognak lakni, ahol van szabad ágy. Az ipari tanuló leányszállásról az új leányszállásra kerülve az addig összeszokott barátnők ketten-ketten mindig együtt maradhatnak.

Legtöbb lány faluról jön. Magukkal hozzák a hagyományos paraszti termeléshez kötődő szokásokat és értékrendet, amit nagyszüleik hagyományoznak rájuk. Nemcsak azért, mert a nagyszülők nevelik az unokákat, azért is, mert a faluban a nagyszülők értékrendje az egyetlen, amelyik még szabályozó módon működik, minden más ennek a bomlásából jött létre, ennek módosult változata.

Ezért is lehet eredményes a gyár munkásszervező akciójában a személyes kapcsolaton alapuló ráhatás. Egy-egy jó főnök, jó mester ezért lehet kötőerő, s késztetheti elmenetelre a lányokat, ha összeütközésbe kerülnek vele. Megszervezheti a gyár - megkérem és megteszi - személyes függési alapon a túlórákat, elérheti ugyanilyen módon, hogy a lányok több gépet hajtsanak a normánál. Visszautasítható a lányok bármely kérése, ha megértésükre, belátásukra hivatkoznak a főnökeik. És számíthat a gyár a mindig újabb vidékiek jövetelére. Személyes ismerőseik hatására indulnak el a fővárosba, a textilgyárba, a leányszállásra. Személyesség szervezi a leányszállás életét a vezetők-nevelők-lányok és a lányok egymás közti kapcsolataiban is.

A falura jellemző világtól való elzárkózás fővárosi megismétlésének legszembetűnőbb példája, hogy a leányszálláson élők átmintázzák az otthoni körülhatároltságot a fővárosra. A Kelenföldi Textilgyárban dolgozó és leányszálláson élő lányok kialakítják azt a biztonságot, otthonérzetet adó kört, amit a gyár-leányszállás-Budafoki út-Móricz Zsigmond körtér-Fehérvári út határol körül. Ezen belül vásárolnak, élelmiszert a közeli csemegében és az új leányszállóval szemben a zöldségesnél, ruhaneműt, cipőt, amióta megépült, a Skálában, ezen a körön belül járnak enni - aki kijár - a körtéri önkiszolgálóba, eszpresszóba a Gazosba, moziba a Bartókba. De valójában a fővárosi évek a gyár és leányszállás - még szűkebb - körén belül telnek el.

Ezt a helyzetet leginkább az módosíthatja, ha a gyár és a leányszállás jobban együtt éli életét a kerület életével. Példa erre az újpesti nőotthon, ahol kevésbé elszigeteltek a lányok, éppen ezért kevesebb idejüket töltik a leányszálló épületében, minta kelenföldiek. Sőt, Újpesten a gyárhoz közeli Dallos Ida művelődési ház jó lehetőség a társadalmi életre, de még a - lányok életében legfontosabb - szerencsésebb kapcsolatteremtésre is. Ezért alakul ki kötődés az újpesti lányokban a kerülethez, a városhoz, amíg a kelenföldieket csak személyes kapcsolataik kötik, sem a városhoz, sem a gyárhoz tartozóknak nem érzik magukat.

A lányok leányszállói életét - előéletüknek és a gyári munkásszervezésnek köszönhetően - a jövőtlenség dinamizmus nélkülisége hatja át.

Azok a hagyományok, amelyekkel a lányok Pestre jönnek, kedveznek a szabályok elfogadásának, az alkalmazkodásnak. A vidéki élet irányítottságának és a fővárosi élet részleges irányítottságának következtében mindazt, amit a gyár és a leányszállás nem szabályoz, egymás másolásával szabályozzák maguk a lányok.

A hagyományos paraszti életmód jellegzetes vonásainak felhasználásával a gyár és a leányszállás lehetetlenné teszi a lányok világra való nyitottságát. Úgy szabályozza az életüket, hogy nincs szükségük nyitottságra. Ahogy a falu élete eligazította őket otthon, ugyanúgy eligazítja itt életüket - az érdekkörén belül eső dolgokban - a gyár és leányszállás, ezek érdekkörén kívül pedig az előző szállólakók példája.

Így a fővárosi évek alatt sem kerül a vidékihez képest új elem a lányok életébe.

Gyári munkát végeznek, gyári munkások között töltik napjaikat, de hiába jelent ez tényleges különbséget előző életükhöz képest, jelentős változást a fővárosi évek nem eredményeznek.

A leányszállás, mert erre hozták létre, kiszolgálja a gyárat. A vezető és a nevelőnők feladata ebben segédkezni. A szállói szabályok a lányok egyik napról a másikra történő regenerálódását biztosítják. Szabályozzák a szállóra való beérkezés esti időpontját, ellenőrzik, hogy éjszaka otthon tartózkodjanak a lányok, meghatározzák a villanyoltást, a zuhanyozás időpontját, a mosását és a klubszoba használatát.

A gyár fenntartja a leányszállást, a leányszállás gondoskodik arról, hogy pihent, a lehetőségekhez képest nyugodt lányok menjenek falai közül dolgozni. Hogy bírják akár a folyamatos műszakos tizenkétórázásokat, akár a két műszakot, tizenhat órát egyvégtében.

A leányszállás vezetői a gyárat szolgálják, amikor példaképül a jó magaviseletű, csinos lányokat állítják. A jó magaviseletű lányok nem kerülnek összeütközésbe a szobatársaikkal, alkalmazkodók, nem kerülnek zűrös fiúügyekbe, napjaikat a gyár és leányszállás védőszárnyai alatt töltik. Mindig készek túlórázni a gyárban, és részt venni a szálló szervezett programjain. A csinos lányok, akiket minden újabb ruhájukért külön nevelői dicséret illet, csinosságukat túlórapénzből veszik. Az ezernégyszáz-ezerhatszáz forintos divatruhák, az ezer forint körüli cipők nem ellenkeznek a gyár érdekeivel.

A leányszállás vezetőjét akkor ismeri el a gyár, ha meg tudja tartani lakóit. De ez az elvárás szembenáll azzal, hogy a lányok Pesten maradását, letelepedését, lakásigényét, tehát jövőjét a gyár nem tudja biztosítani. Ezt a Kelenföldi Textilgyár igazgatója kertelés nélkül meg is mondja. Ebből az ellentmondásból fakadhatnak azok a helyzetek, hogy a gyár a lányok pártját fogja, ha leányszállói kulturális rendezvényekre panaszkodnak, amikhez nincs kedvük, vagy a nevelőnőkre, akik idegesen szólnak hozzájuk. Alkalmanként a gyár igyekszik elérni, hogy a nevelőnők kevésbé legyenek erélyesek.

A leányszállás vezetője és a nevelőnők ellentmondásos helyzetbe kerülnek, mert a gyár elvárása és a gyár munkásszervezési gyakorlata kizárják egymást, s mert így a leányszálláson élő lányoknak nem lehetnek jövőbe mutató céljaik, nincsenek ehhez az átmeneti időszakhoz kötött, ezen túlmutató, meghatározható feladataik sem.

A leányszállás egy középiskolai kollégiumnak és egy leánynevelő intézetnek sajátos keveréke, szállodajelleggel. Rendszabályok rögzítik a kötelességeket, tilalmakat, a nevelőnők rendfenntartók.

A lányokra ható törvényekkel szemben a szállóvezetők, nevelők tehetetlenek. Amit tehetnének, nem a gyár érdekeit szolgálná, csak egyenként a lányokét, és ez figyelmükön, munkájukon kívül esik.

NEVELŐI NAPLÓ

Részletek a kislányotthon, azaz az ipari tanuló leányszállás nevelői naplójából:

„Első munkanapomon a vezető tájékoztatott az otthon rendjéről, majd bemutatta valamennyi hálótermet s egyéb helyiséget. Megismerkedtem az otthon-iskola, otthon-szülők közötti kapcsolattal, meggyőződtem nevelői tevékenységem szigorú következetességének szükségességéről."

„Nyolc órakor hat kislánnyal - az üzemi busszal - a Gellért téri emlékünnepélyre mentünk. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójának tiszteletére a hivatalos bizottságok és tömegszervezetek, üzemek dolgozóin kívül a kerületből még a legifjabbak - óvodások - is helyeztek virágot az emlékmű talapzatára. Lányaink külön tetszését váltotta ki a díszőrség tagjainak mozdulatlansága, végig az ünnepség alatt."

„Délutános héten, szaktárgyaimon keresztül csaknem valamennyi osztállyal megismerkedtem a másfél órás tanulóidő alatt."

„Három hónapon keresztül szüneteltettem a naplóvezetést. Bármit sorolok fel, erre természetesen nem lehet mentség. A naplóvezetés jelentősége e munkaterületen sokkal nagyobb, mint ehhez hasonló munkahelyen nem dolgozók közül bárki is hinné. Tehát csinálni kell!!! Az eltelt idő alatt, a soron levő feladatokat jót akaró igyekezettel oldottam meg."

„Csoportom egyik szobája körül komoly magatartásbeli problémák voltak. Az otthonvezető kolléga segítségével ezek szűnőfélben vannak. Sőt! Eredmények tapasztalhatók. Közös mozilátogatásra hívtak meg a közeljövőben, aminek nagyon örülök. (Annak, hogy a gondolat tőlük származik.) Ugyanebben a szobában Kanap Zsuzsának haza írtam. Helyesebben szüleihez írtam és kértem, hogy beszélgessenek el a kislánnyal. Megtörtént, és hathatósan! Komoly fordulat tapasztalható Zsuzsa közösségi magatartásában. A szobák, ha nem is kimagaslóan, de a követelményeknek megfelelnek, ami a rendet és tisztaságot illeti. A csoporton belül két szoba a leglelkiismeretesebben tenni akaró, és nem is eredménytelenül. A friss levegő a szó legszorosabb értelmében szobájukra jellemző."

„Maros Zsuzsa körül méhkas módjára zsong az egész szoba - negatív értelemben, amit az otthonvezető kolléganővel megbeszéltem. Este huszonegy kislány volt színházban. Vacsorájukat elhoztuk."

„Blahák Irénke különböző helyekre való utazásaival kapcsolatban, az összefüggések tisztánlátása érdekében látogatásra kértem fel Irénke féltestvérét és annak családját. Nagyon sok édes szülőt meghazudtoló, felelősségteljes gondoskodással viseltetnek Irénkével. Igen örülök, hogy megismerhettem őket. Irénkével kapcsolatban néhány beszélgetéshez alkalmas ismeretet is szereztem."

„Ébresztés rendben, segít az ébresztési összesítő. Takarítás is rendben. A reggeli szalámiból jó adag érintetlenül maradt a reggelizö asztalon. Ebédért két járóbeteg ment el. Visszavittem a könyvtárba azokat a könyveket, amelyeket a nevelői brigádmegbeszélésre való felkészülésemre használtam. (Makarenko művei.) Itt kért meg a könyvtárvezető, hogy az áprilisi Költészet Napja alkalmából rendezendő Ady-emlékestre - a gyárban dolgozó Ady-brigád rendezésében - szervezzem a tanulókat. Mivel magunk is terveztünk hasonlót, valószínűleg összeköthető a kettő. Ezt még megbeszélem az illetékesekkel. 10.45-től 11.50-ig lelátogattam hurkolós lányaimat. Az előkészítőben dolgoztak, a gép éppen takarítás alatt volt, de a lányok teljes szorgalommal készítették elő a fonodai csévét a fonallefejtéshez. Érdeklődtem a gép másik

oldalán dolgozó nőtől, hogy a lányokkal nincs-e probléma. Megelégedését örömmel nyugtázom. Az előkészítőben találkoztam össze az oktatóval, bementünk a tanműhelybe, ahol két kislány tisztította a síkkötőgépet. Az oktató közben megmutatta a gyerekek által készített anyagokat. Ezek blúzok, kardigánok lesznek, saját tervezésű mintákkal. Egyik szebb volt, mint a másik. Ezek a darabok végül a gyerekek tulajdonába jutnak. A körkötőben az egyik kislány négy gépen, a másik hármon dolgozott, teljes figyelemmel. Csodálatosan elbűvöltek engem ezek a gépek a tiszta, világos üzemben. A lányok reflexszerű mozdulatai, megosztott figyelmük a felelősségérzetüket sugározták felém. Mennyivel többet tudok a lányokról rövid pár perc alatt. Zsuzsi minden gép fordulatszámát írta. Harmadik napja dolgoznak teljesítménybérben, de mind a három napon nagyon közel jár a normához. Ötezer-nyolcszáz négyzetméter a száz százalék. Teljesítményei ötezer-hatszáz-ötezer-hétszáz négyzetméter körül vannak. A lánchurkolóban két kislány bizony nehézségekkel küszködhetett, mert egyikük rettentő komolysággal járt-kelt a gépek között, a másik pedig igen-igen számolt, írt. E két lány felelősségérzete, még ebben a letargikus hangulatban is megvolt. A teljesítmény kézzelfoghatóan ezekben a napokban nyeri el igazi tartalmát. E látogatás alkalmával lányaimnak egy új világát ismertem meg. Meghatódás nélkül, a szerzett ismereteket bőségesen kamatoztatni tudom majd egyéb területeken. Végigtekintve a ma délelőttjének lejegyzett tapasztalatain, további naplóvezetésemnél is maradni fogok a kétféle színű írásmódnál. Így mégis teljesebb, érthetőbb, világosabb és kerekebb a szolgálatom tevékenységi fotója. Délután három órától munkatársi értekezletet tartottunk. Az elhangzottakból, saját kommentárjaimmal, a következőket jegyeztem fel: az otthonvezető kolléganőtől jólesett hallani-tapasztalni aggódó félelmét a szakmunkások jövőjét illetően, az általános műveltség tekintetében. (E téren hogyan és mit tehetünk, nem volt szó róla.) A tapasztalatok arra figyelmeztetnek, hogy az utolsóéveseknél koncentráltabb figyelemmel kell kísérni a tavasz hatásait a tanulásnál és a fiúkkal való barátsági kapcsolatoknál. (A terhességi példa valóban komoly, de nem tapintatlan figyelemre int bennünket.) Legutolsóként esett szó a nevelői közösségen belül tapasztalt, a szükségesnél, optimálisnál minimálisabb személyek közötti kapcsolatról. (Hozzászólásomban Makarenko művei alapján elmondtam a véleményemet.)”

„Berényi Ágnes negyedik napja nem érkezett vissza hazautazásából. A lányok szerint mondta, hogy lehet, hogy nem is jön vissza többet.”

„Kádár Anci második alkalommal késett hosszabb ideig. Elbeszélgettem vele. Teljes tudatában van késedelmének következményeivel, de cinikusság nélkül. Sőt! Megírtam az ügyben a nevelői figyelmeztetést édesapjának, nővérének, ahol a szabad idejét töltötte mindkét késés alkalmával, a szakoktatónak és az iskolai osztályfőnöknek.”

„A gyár szakszervezeti kultúrfelelőse tisztelettel meghívta az otthon valamennyi lakóját - nevelőikkel együtt - a műsoros nőnapi ünnepségre, amelynek helye az üzemi ebédlő. Pár perccel a kezdés előtt a bent levő lányokkal elmentünk az ünnepségre. Az ebédlő székei nem voltak elegendők a női vendégek számára. Egy volt textilgyári munkás, aki ma szakszervezeti funkcionárius, meleg hangú ünnepi szavakkal köszöntött bennünket, nőket. Néhány dolgozónő Kiváló Dolgozó kitüntetést kapott. Majd Mikes Lilla és Fikár László kedves műsorral toldották meg az ünnepséget. Este KISZ-klubestre mentek a hurkolósok. Vacsoraidőben megnéztem őket. A villanyszerelővel tíz-tizenöt percet beszélgettünk a természetellenes hangerőről, annak - véleményem szerint - káros következményeiről. A szóban forgó klubhelyiség és egyben a szövöde hangerejének megállapításáról hiteles bizonylat mielőbbi beszerzésében állapodtunk meg. És még abban, hogy a lányok 20.50-re az otthonban lesznek. 20.45-kor lejelentkeztek. Vidáman, elégedett hangulatban. Végig beszámoltattam őket az est eseményeiről. Szombatra egy faliújságcikket írnak a KISZ-esek szórakoztató estjéről.”

„Ma, március tizenötödikén hosszú kimenője volt mindenkinek, azt a két szobát kivéve, akik tegnap az esti órákban a Ferihegyi Repülőteret látogatták meg. A délelőtti csoportvezető tizenöt-húsz kislánnyal az Uránia Csillagvizsgálóban volt, én este húsz-huszonöt kislánnyal esti sétán. A Halászbástyáról tekintettük meg az esti Budapestet, ami felejthetetlen élmény maradt számunkra. Tanulmányaink, olvasmányaink, film- és színházi élményeink után egy-egy mondat erején át visszarepültünk elődeink egykori életébe. E varázslatos hangulatot néhány perc után megtörte a 20. század végi tizenévesek fékezhetetlen nótás kedve. A huzatos bástyafalak mindenek ellenére Petőfi, Ságvári szellemével hatottak, ösztönösen is. Március tizenötödike - Petőfi - ifjúság: elválaszthatatlan egység marad időtlen időkön át, amely egységet és annak aktív jelentőségét fel nem használni - és éppen Petőfi szellemében - az 1848-as idők unokáitól dicstelen dolog.”

„A déli iskolai szülői értekezletre érkező szülők közül Dalos Teri édesanyja keresett meg az otthonban. Sírva kérdezi, hogy Teri itt akarja hagyni az iskolát, üzemet cakpakk? Erről én is csak tizenötödikén, az esti órákban vettem tudomást. Az ok a kislány túlzott érzékenysége, ami otthoni körülményekből fakad. (Nevelőapa, féltestvér, a volt apa törvényellenes viselkedése stb.) Az iskolában az osztályfőnök igazságtalan beírása, az üzemben a szakmányvezető durvasága stb., és ehhez járultak a szobán belüli vélt sérelmek. Mindezen tudás birtokában még nem voltam tizennegyedikén este, amikor röviden a következőt válaszoltam hazamenetelének hírére: »Ha magát a szakmát szereti - s itt igent jelentően bólintott -, semmilyen igazságtalanság és durvaság miatt elmennie nem szabad, mert minden munkaterületen és nagyon sok közösségben ennél sokkal több és nagyobb igazságtalanság, durvaság érheti. S ha az új munkát, szakmát kevésbé szereti, mindazt nehezebben viseli el, és keresi majd a következő szakmát, mialatt évek vesznek el, és édesanyja keserűségét szaporítja.« Az éjjel gondolkodott rajta a leányzó, anyukájával is beszélt. Szülői értekezlet után, 17 óra felé keres az irodában. Arca, hangja csupa derű, amiből én mindent megértettem. Megelőztem mondanivalójában kérdésemmel:

»Tehát minden oké?« »Igen! Minden oké!« - válaszolt nagy kezdőbetűs jókedvvel. Vele már aznap nem találkoztam, kölcsönösen megnyugodtunk.

Halas Mása édesanyját is megismertem. Négy lányt nevel egyedül, az apától elváltan. Mása a legnagyobb, és nyolcéves a legkisebb. Mátészalkán, a bútorgyárban dolgozik az anya. Egy éven belül a járási székhelyen lakást fog kapni. Határozott, bátor és energikus asszonyka. Harminckét éves!! A szatmári kuruc sarjadéknak abból a fajtájából való, akit a szintén Szatmár megyei születésű Zalka Máté így jellemez: »AMÍG A GERINCE / ÉS KÉT ÖKLE BÍRJA, / SORSÁT NEM BÍZZA AZ ÚRISTENRE!« - Függetlenül attól, hogy ismerem ezt a fajtát, mert a szomszéd faluból való, szívből örülök annak, hogy megismerhettem.

A szülői értekezletre csak taxival értünk, így is öt-hat perc késésünk volt. Az osztályfőnök elmondásaiból a következő megjegyzéseket tartottam fontosnak megjegyezni: »tíz nappal az ösztöndíj után, zömében nem tudnak egy forintot befizetni egy közös akcióra; húsz-harminc forintos cigarettát szívnak, fiúk, lányok egyaránt. Már tanítás előtt van néhány fiatalúr, aki sörözés után van. A múzeumok, hangversenytermek ismeretével ellentétben, a presszók hosszú sorát ismerik. Megszédítette őket a nagyváros. Éli mindegyik a maga életét. Ehhez hozzáfűzte leningrádi tapasztalatát: Az Ermitázsban mindössze egyetlen órát tölthettem, honfitársaim egyetlen gondja, a vásárlás miatt.« (Az én kommentárom: Az ifjúság megítélésében a felnőttek példaadásáról megfeledkezni jogalapunk nincs. Nem lehet.)”

„Ma március huszonegyedike, a Tanácsköztársaság évfordulója. Iskolai szünnap. Ünnepi munkarend van az otthonban. A hurkolók este 18.15-kor találkoztak osztályfőnökükkel az Emke kávéház előtt. Valamennyien az esti fáklyás felvonuláson vesznek részt. 19 óra körül

találkoztam a fáklyásmenettel. Hurkolós lányainkkal meneteltem is néhány percig. Néhány csoport egészen fegyelmezetten vonult, énekelt és tele torokkal harsogta a hathatós erejű jelmondatokat. Az érkezés előtt már huszonöt-harminc fős csoport nyolcvan-száz centiméteres bunkócskával a kezében próbált. Tömegdalokat énekeltek. A fáklyásmenetet sorfalként fogadták, és egy szócsöves fiatalember - közülük - bekiabálta a forradalmi, politikai jelmondatokat, s az előttük felvonuló tömeg háromszor egymás után belezúgta a ragyogóan tavaszias éjszakába. A járdai járókelők - jómagammal együtt - néma büszkeséggel adózott múltnak, jelennek, jövőnek."

„Az asztalitenisz házi bajnokságban vegyesen soroltak bennünket nevelőket, tanulókat, ebből következően a játék folyamán nézeteltérések voltak köztem és az otthonvezető között, ami valószínűleg elkerülhető lett volna."

„Reggel a szalámi körül probléma volt. Súlyban biztosan megvolt, csak a jó vastag szeletek miatt kevesebb volt darabra, s így tizenhét-tizennyolc tanuló nem kaphatott. S ezek között voltak, sajnálatos módon, az üzemi dolgozók is. Tízre azonban pótlólag mindenki megkapta."

„A 20-as szoba anyák napi jókívánságait tolmácsolta, szép virágcsokor kíséretében."

„Vasárnap délután meglátogattam Halas Mása édesanyját. Bizony nagyon elszomorító állapotban találtam. Idegesen, alaposan lefogyva, zárt ajtó mögött. Alig engedtek be, féltek az italos apától. Az anya nagyon elkeseredetten nyilatkozott Mása húsvéti szünidei magatartásáról. Másnap, vacsora után kértem Mását, hogy röviden számoljon be az utóbbi otthoni tartózkodásáról. Szűkszavúan és vállrándító modorban nyilatkozott. »Különben a lányok mindenről tudnak...« S a minden terítékre is került, miközben Mása, majd a barátnője is sírtak. Mása szívet fagyasztó »Nem érdekel anyu!« kijelentése után, amit figyelmeztetés ellenére megismételt, a szobát elhagytam."

„A Halas Mása-ügynek folytatása lett, ami rendkívül elszomorított. Három szövős kislány, a falun kirívóan viselkedő kislányokra tett megjegyzést - erősen félreértelmezve - a szakoktatójuknak tolmácsolta, aki viszont az én megkérdezésem kihagyásával, a szakoktatási előadó megkerülésével vitte tovább a megjegyzést Vasvári Gábor oktatási vezetőhöz."

„A fél hétkor kezdődő Sprint-koncertre menők miatt a vacsora 18 órakor volt. Körülbelül harminc-negyven kislánnyal magam is elmentem, hogy a hallásra erősen ártalmas diszkók vonzerejét megértsem. Azt az óriási energiát, amit a műsort adók és élvezők itt kifejtettek - jó egy óra alatt nyolcvan-száz, tizenhat-tizennyolc éves fiatal -, testet-lelket mennyivel nemesítőbb, és ezrek hasznát szolgáló célok érdekében lehetne felhasználni. Hogyan, mi módon? Nyugati hatás?! Technikai fejlődés?! Életszínvonal?! A jelenség ezeregy kérdést vonhat maga után, vagy elintézzük azzal, hogy mindez egy szükséges rossz átmenet? Elgondolkodtató. Az lenne, ha éppen erre idő is jutna. Mármint ezen a problémán gondolkodni. Nekem momentán éppen annyi időm van erre, amíg leírtam."

„Brigádvállalás alapján sorban dolgozzuk le, mi nevelők, a kommunista műszakot. Bálát bontottam négy gépre, háromra pamutgyapotot és egyre Trevira-nyersanyagot raktam. Igaziból elfáradtam! Jutalmul egy saját gyártmányú, szép nagy, asztali futóterítőt kaptunk."

„Megbeszéltük a kimenők idejét, azzal az elhatározással, hogy az elsősök maximális kimenőideje 19.30, a másodikosoké 20.30, a harmadéveseké 21 óra. Ebből a maximális időből vonunk le aztán, ha a tanulmányi és magatartási helyzet úgy követeli meg. Ezt majd mi, nevelők, négyen döntjük el, ami meg is történt, személyekre menően másnap este. A kimenőidők kihirdetése elég nagy felháborodást keltett. Különösen két szobában. Apelláta (csúnya idegen szóval) nincs! Valamennyi tanuló csökkentett kimenőidejét indokoltam."

„Május harmincegyedikére a végzős tanulók jellemzését elkészíteni! És Halas Mása fegyelmijét megírni, minél előbb!”

„14 óra felé megérkezett a huszonöt darab emeletes heverő, piros és mintás huzattal. Nagyon szépek. Új ipari tanulóink szülei a felvétel napján már ezt láthatják.”

TÖRTÉNELEM 2.

A Kelenföldi Textilgyár leányszállásainak igazgatónője büszkén vezet végig a régi leányotthon frissen festett folyosóin, megmutatja a rózsaszínű csempével kirakott zuhanyozót, a tizenhat ágyasból kisebbre alakított szobákat. A folyosóbeugrókban lányok dohányoznak, a második emeleten, az igazgatónő kérésére, készségesen kezdik összeszedegetni a földre hullott csikkeket.

A Kelenföldi Textilgyár leányotthonainak igazgatónője a munkásszállások, az óvoda és bölcsőde dolgozóinak párttitkára. Örömmel újságolja, hogy Földesről, a szülőfalujából számos felérkező lány közül Bóta Rozi párttagfelvételi kérelmét az előző nap délutánján elfogadták.

Bóta Rozi az igazgatói irodában ül, az igazgatónőt várja, próbálnak. Szavalni fog egy ünnepségen, kedvenc költőjétől, Váci Mihályról.

Tíz órától az igazgatónőből és nevelőnőkből álló szocialista brigád előadást hallgat. A szocialista brigádnak munkaterve, akcióprogramja és munkájukról számot adó brigádnaplója van. Az előadás után az igazgatónő beszélgetést kezdeményez. A gyárból hozzá irányított, leszázalékolt munkásnőkből lett nevelőnői nem kevésbé igyekeznek aktívak lenni, mint a szállólakó kedvenc lányokból kiválasztott, nevelőnővé tett fiatal kartársaik.

Ebéd utáni kávézás közben találja az igazgatónőt a kórházból érkező Korsós Anna. Egyenesen a nyakába esik, összevissza csókolja. Az első abortuszánál tanácsolták el a leányotthonból, ne legyen rossz hatással a többiekre. Most jött a kórházból, a másodikról. Ötödik hónapos terhes volt már, szegénységi alapon, a sikkasztási törlesztésre és anyagi helyzetére való tekintettel vették el tőle a gyereket. Arca puffadt, piros a láztól. Az igazgatónő karját, kezét simogatja. Ő intézte el, hogy a kétezer forintos sikkasztást ötszáz forintos részletekben fizethesse, ha ezt vonják le a havi ezernyolcszáz forintból, még meg tud élni belőle. Boldog, remegő arccal nézi az igazgatónőt, a hasára mutat és mondja. Aranka néni, üres vagyok.

Tetszik érteni, üres vagyok. Még egy ideig hálálkodik, odabújik az igazgatónőhöz, megígéri, hogy ezután jobban vigyáz magára, meggondolt lesz, aztán elmegy.

Az igazgatónő színházhoz hasonlítja a leányszállást. Úgy éli együtt a lányokkal gondjukat, bajukat, fájdalmukat, örömüket, mint egy-egy tragédia vagy vígjáték szereplőivel. A példamutatókkal és azokkal a lányokkal foglalkozik legszívesebben, akikről mindenki más lemondana, akiknek valóban tragikusan alakult az élete. Ezért ül szobájában gyakran Bóta Rozi, így kerülhetett a Markó utcából a leányszállásra Marika, akit az igazgatónő és nevelőnők szocialista brigádja vállalt. Így kerül egy-egy kerékvágásból kiugrott életút valamilyen módon, valameddig megint csapásba. Ahogy a Korsós Annáé.

Az igazgatónő a leányszállás anyja, a szállólakókkal kialakított kapcsolata ugyanolyan, mint a családokban látható anya-gyermek viszony. Ennek variációi a dédelgetős, becézgetős, mindent megértő anyaszereptől a mérlegelő, büntető, a gyerekei közül a neki kedvesebbet kiválasztó anyaszerepig terjednek.

Bóta Rozi érkezik vissza a Skálából, felpróbáltatják vele új ruháját, dicsérik csinosságát, beosztását. Otthonosan mozog az igazgatói irodában.

Bóta Rozit és leányszállói többi társát - azokon a felnőtteken keresztül, akikkel rendszeresen találkoznak - előző generációk hatása éri. Hatások a múltból. Perkál István és az igazgatónő másképp megélt történelme.

„A férjem is, én is földesiek vagyunk. Sokat kaptunk Földestől. Földesnek munkásmozgalmi hagyománya van. A férjem nagybátyja, a férjem édesapja is részt vettek a munkásmozgalomban. Az édesapja Debrecenben. Ő villamosvezető volt. Neki jelentkeznie kellett a rendőrségen is. A férjem már az illegális kommunista ifjúsági szervezetben részt vett, én negyvenöt augusztus elsejével léptem be a pártba. A tagkönyvem negyvennyolcas vagy negyvenhetes, de azért, mert szervezetlenség volt, és nem jött a bélyegem.

Mindössze tizennyolc éves voltam, és alapszervi titkár lettem. És akkor a párttitkároknak rendkívül nagy tekintélyük volt. A férjem is járta a maga útját, én is. A férjem tudatosan, én sokáig érzelmileg. És a férjem irányítgatott.

Én a háború alatt végeztem a negyedik polgárit, és amikor a közgazdasági iskola nyári szünetében protekcióval bekerültem ide, mert akkor még protekció kellett, hogy behozzanak, a gyárban maradtam. Nem tanulhattam. Pedig belém szorult valami pedagógiai érzék, mert gyerekkoromban is a kisebbek mindig körülöttem voltak. Gyerekkoromban óvónéni akartam lenni, aztán, mikor játszottunk később, akkor én voltam a tanító néni. Mindig olyan jó érzékkel tudtam a kicsikkel foglalkozni.

Én megfogalmaztam negyedik polgáriban, hogy óvónő szeretnék lenni. Nagyon tudatosan és határozottan. És akkor, ugye, minden közbejött. A háború, minden. És akkor fonó lettem, protekcióval. Ha most belegondolok, mi mindennel csalogatjuk a dolgozókat. Hogy örültünk, hogy volt egy Sanyi bácsi, aki be tudott hozni.

Infláció volt, egyre romlott a pénz, mentem haza egyre több pénzzel, egyre kevesebb értékkel. Az anyu gyorsan vitte, elcserélte vidéken, hogy legyen valami ennivaló. Aztán, hogy az élet így alakult, a szakszervezetek nagyon hamar feltalálták ezekben a nehéz időkben is magukat, mentek és a legyártott textilanyagot adták szénért, hogy menjen a kazánház, textilt vittek vidékre, hogy hozzanak krumplit, alapvető dolgokat beszerezzenek, mert aki font meg szőtt, annak ugye nem volt érkezése elmenni vidékre csereberélni. Meg nem is volt mit cserélni. Nekünk nem volt zongoránk, damasztunk, aranyunk, porcelánunk, amit csereberéljünk. Amit hazavittem, abból az anyu cigarettapapírt tudott venni, mert akkor még sodorták a cigarettát, volt keletje, adtak érte egy tojást vagy valamit. Lisztet, cukrot, melaszt, jaj, az de rettenetes, kriminális fekete franckarika. Ronda is volt, büdös is volt, de az anyu olyan jól felhasználta, még süteményt is csinált belőle.

Így segített a szakszervezet, nemcsak nálunk, hanem mindenhol. De ahol mozdonyt gyártottak, ott mit cseréltek, hogy adjanak a dolgozóknak? Nem volt könnyű időszak, ha belegondolok.

Egy nagy kályha állt a vigognefonoda közepén, ilyen öblös, köpcös, mint egy úriember, és fém a teteje meg a széle, és máriaüveg az oldala. Ahogy ég benne a tűz, azt lehet látni. Hangulatot kelt. Inkább hangulatot, mint meleget.

A vigognefonodát negyvenegy-negyvenkettőben lebombázták, de a tőkésnek érdeke volt, hogy minél előbb megcsináltassa, mert a vigognefonoda hulladékból dolgozott. A hadseregnek kellett a kártolt zokni, sapka, nagyon gyorsan felépítették. Tágasabbra, világosabbra, mint volt. Nagyon szép lett. Virágok, szőnyegek, parketta. A szőnyegekre nem lehetett rátolni a kocsit.

Mindenesetre abban a fene nagy teremben, ahol ilyen kályha égett, olyan hidegek voltak a hengerek, a nyújtóhengerek, hogy majdnem odafagyott a kezünk.

Ekkor jött a centiméterfizetés. Az úgy volt, hogy dolgoztunk nyolc órát, illetve nem nyolcat dolgoztunk akkor, hanem tizenkettőt. Tizenkettőt nappal, tizenkettőt éjjel, és meghatározták, hogy ha x kilót termelünk, x centimétert ér. És hetente fizettek. Volt olyan, hogy az egyik héten kerestem egy méter harminc centiméter anyagot. Új anyag volt, a raktáron levő anyag-

ból, amit sikerült megmenteni. Na most, miért volt ennek a mi családunkban értéke? Édesanyánk nagyon ügyes volt, és tudott varrni, varrt ezekből. Önmagában másfél méter anyag nem olyan sok, de megvarrva egy kis ruhának vagy blúznak, már más. Akkor még plusz adott hozzá értéket. Akkor egy kanál zsír, egy tojás helyett már akadt juhtúró meg liba. Akkor én egész életemre való juhtúrót, juhsajtot megettem. Amit mi tudtunk vinni cserére, az nem volt annyira értékes, hogy juhtúrón, juhsajton kívül mást kapjunk. Nagyon jót kellett vinni, hogy egy liba vagy ehhez hasonló lehessen.

Akkor még pamutból dolgoztunk, úgyhogy piké vagy karton anyag volt, de kikészítve. Mintás volt, méteráru. Működött a festő. De itt a fehérítőn kívül soha nem volt más, mint kékfestő. Itt csak azt a kék színt kapták meg az anyagok, ami ma olyan nagyon divatos. A kékfestő alapanyagát csinálták itt. A mintát nem itt tették rá, ha egyáltalán tettek rá, mert volt idő, amikor csak úgy simán hordták azt a kékfestő anyagot. Itt csak indigókékre festették az anyagot, mert az Óbudai Kikészítő is a Goldbergeré volt. Egy vállalat volt a kelenföldi meg az óbudai. Voltunk Óbudán gyárlátogatáson, de amikor mi ott voltunk, akkor már volt fejlettebb technika, mert akkor már filmnyomást is láttunk. De láttuk azt is, hogy rézből kiverték a mintákat. A rézművesség izgalmas szakma volt, mert azokat a csodálatos mintákat kiügyeskedni rézből, ahhoz ügyesség kellett. Különben a kikészítő a legpocsékabb része a textilgyárnak. Azok a mindenféle vegyi anyagok, azok a szagok, valami borzasztó.

Na, így nézett ki a világ. Aztán lassan-lassan helyreállt a rend, és emlékszem, amikor az első pénzt kaptuk. Még mindig emlékszem, az első keresetem valami négyszáz forint volt. Szóval ötszáz alatt.

És akkor már a választék is nagyobb volt, legalábbis az élelmiszerekből. Több közül kaphattunk. És akkor, ahogy kezdett normálissá válni az élet, egyre többet lehetett arra is gondolni, hogy az embereket vigyük tanulni. Hogy miénk a gyár, magunknak építjük. Államosítás meg mindenféle eredmény jött létre, ami megkövetelte, hogy tessék tanulni, egy csomó dolgot megtanulni.

Akkor én is elvégeztem egy tanfolyamot, mert akkor nem volt szakmunkásképzés. Én is betanított munkásként lettem fonó. Egyébként annak az Anna néninek a húga tanított, aki a textilszakszervezetnek volt hosszú éveken keresztül a főtitkára, aki szintén eredendően itt volt fonó a gyárban, a Goliban.

Na, akkor elvégeztem, úgy hívták, hogy a technikai minimumot, innen a gyárból a technikusok, főművezetők, mérnökök, szakemberek végezték ezt a tanfolyamot munkaidő után, és aki sikeresen végezte és levizsgázott, az lett szakmunkás. Én is így lettem szakmunkás. Na, akkor később ki kellett alakítani az úgynevezett meó-t, a műszaki ellenőrzést. A termelési rend, a technológia, minden megkívánta a fonal ellenőrzését. Akkor elvittek engem oda, mert látták, mindenre kíváncsi vagyok. Meg akkor én már aktívan részt vettem a pártmunkában.

Amikor én ide bejöttem a gyárba, az úgy ment, hogy egy bácsi kiállt a kapuhoz, mi a kapu előtt álltunk, és kikiabálta a neveket, akiket már valamilyen protekció alapján fölírtak. Bementünk a gyárkapun, aztán így egy kislány, aki bekerült egy nagy gyárba, azt se tudja, hova figyeljen. Egyszer csak elmartak és kérdezi tőlem valaki, hogy be akarok-e lépni a szociáldemokrata pártba. Mondom, be. De hogy mi volt az pontosan, nem is tudtam. Na, akkor felírta a nevemet. Elkezdtem dolgozni, és akikkel dolgoztam együtt, azok meg kommunisták voltak. Na, most én nem tudtam azt se, mi az, hogy szociáldemokraták, mi az, hogy kommunisták, én csak azt tudtam, hogy a munkatársaim nagyon rendes emberek. Nagyon jól megtaníttatták velem a munkát, nagyon jól megosztották. Igaz munkásbarátság alakult ki. És vittek magukkal. Gyere, Aranka, ma beszélnek, meghallgatjuk. És tényleg, én azt mindig olyan jól megértettem, amit ott

mondtak. Közben, ugye, mert bent voltam a szocdem pártban, ott is rendeztek beszédeket, tudom, sose felejtem el, hogy a kezembe nyomtak egy brosúrát, ki se tudtam olvasni a címét, valami elméleti micsoda volt, hogy ezt tanulmányozgassam. Én azt eltettem, aztán én abból egy sereg dolgot nem értettem, amit ők mondtak, meg nem is tudtam követni azokat. Úgyhogy érzelmi alapon mindig a kommunisták gyűléseire mentem, mert a fonónő, aki tanított, meg akikkel együtt dolgoztam, mind azok voltak. Tehát azért mentem, mert szerettem az Évát meg a Mancit meg a mit tudom én, kicsodát. Meg tetszett, amit ott mondtak, mert azt én is értettem.

Akkor kezdődött a harc, ilyen választási harcok. A szociáldemokrata párt tagja voltam, elvileg, mert ugye, oda léptem be. És a kommunista párt tagjaival téptem le a szocdem párt plakátjait, és ragasztottam rá a kommunista párt plakátját a gyárban. Egyszer csak azt mondják nekem ezek az én volt munkatársaim, hogy, Aranka, úgy látjuk mi, hogy beléphetnél a kommunista pártba. Nem akarsz te belépni? Mondom, dehogynem akarok. Na, akkor kellett két ajánló, mert a kommunista pártba kell két ajánló. Volt a főtitkár és ennek volt a húga, a Mária, ha jól emlékszem, ez a kislány vitt el, hogy ő lesz az egyik ajánlóm, meg a másik egy Teréz nevezetű. És megindultunk, hogy kérünk ilyen belépőt a pártba, és ők lesznek az ajánlóim. Namost, ahol van a fehérítő, illetve a fonóiroda, még a fonóiskola is ott volt, fönt. Na, ott volt alul a szocdem párt irodája, és fölül, ahol most a fonó irodája van, ott volt a kommunista párt meg a szakszervezet. Amikor engem vittek - nem is tudom, üveges volt-e az ajtó, vagy csak figyelték -, ahogy engem vittek, kivágódott az ajtó, és akkor a Tarcal elvtárs, Tarcal János, azt hiszem képviselő is volt, kijött.

Itt a gyárban egyébként nagyon erős volt a szocdem, annak hagyományai voltak. Ő volt az első elnöke.

- Hova mész? - azt mondja.

Mondom, belépek a kommunista pártba.

Ma is előttem van az az ember, ahogy csípőre vágta a kezét, és mondta: „Mit gondolsz te? Úgy váltogatod a pártodat, mint a ruhád? Te már egyszer beléptél a szociáldemokrata pártba, ez még a te munkádba is kerülhet, állásodba is kerülhet. Kell ez neked?”

Hát nekem ez nem kellett. Anyukámmal éltünk együtt, úgyhogy, persze hogy az kellett, hogy... akkor már hallottuk, hogy tüzelőt is kapunk, meg minden... Úgyhogy szépen visszaléptem. És nem léptem be a kommunista pártba, mert ugye, én egyiknek sem voltam tudatosan a tagja, és oda is azért léptem be, mert hívtak, és nagyon tetszettek nekem, akik hívtak, és nagyon tetszett az is, amit a kommunisták mondtak. De azért annyira nem volt ez bennem tudatos, hogy azt is vállaljam esetleg érte, hogy kidobnak az állásomból. Akkor még fontosabb volt, hogy tüzelő legyen, meg minden ördög.

Hát így maradtam én a szocdem párt tagja. Aztán valami miatt, rossz volt az adminisztráció, vagy miért, nem kértek bélyeget tőlem, negyvenöt augusztus elsejével léptem be a pártba, a pártba is meg újra a gyárba, de nekem mégis negyvennyolcas vagy negyvenhetes a tagkönyvem.

Én egyébként fordítva kezdtem, mint a férjem, mert én az ifjúsági mozgalmakkal csak felvonultam. De aztán mint párttag, hamar vezető lettem.

Hogy kik mindenkik megkérdeztek minket, megkérdezték a véleményünket? És nem szállt a fejünkbe a gőz! És nagyon sok mindent megtanultunk. Én ma is olyan hálával és mély tisztelettel tudok visszagondolni azokra a fonókra, szövőkre, művezetőkre, kártolókra, akik engem egyszerűen Arankának szólítottak, én meg őket Józsi bácsinak, Magdi néninek. Hogy ezek engem hogy gatyába ráztak?! Hogy én hány taggyűlés után sírtam?! Mert nem azt

mondták ám, hogy párttitkár elvtársnő, így vagy úgy, hanem azt, hogy ide figyelj, Aranka, az anyád... erre-arra. Ami a szívükön, az a szájukon. És nem veszítettem el a fejem. Megtanultam sok mindent, legfőképpen őket becsülni. Hányszor mentem én haza mint síró párttitkár.

Na, akkor pártbizottsági tag voltam, akkor a férjem már udvarolt is, meg nevelt is. Nem tudom, hogy csinálta, de nagyon jól összekombinálta. Kupálódtam, egyre kupálódtam, akkor művezető-tanfolyamra jártam, azt is elvégeztem a szakszervezeti titkár elvtárssal együtt. Aztán ő a személyzeti osztály vezetője volt.

Na, és akkor valahogy úgy alakult, hogy az ifjúsági szervezetben függetlenítették a titkárt. Nem én voltam az első DISZ-titkár, csak valahogy az első elkerült, nem is tudom hogy lettem, de pártmunkában kaptam az ifjúság vezetését, aztán függetlenített DISZ-titkár lettem.

Ha valaki az én munkakönyvemet megnézné?! Azt mondaná, szűzmáriám, ez a nő hány helyen járt?! Pedig én végig itt dolgoztam a gyáron belül, de hogy itt hány munkaadóm volt?!

Hát először dolgoztam a Goldbergernél, munkaadóm volt a Goldberger. Majd később, az államosítás után mindenkinek lebélyegezték a munkakönyvét. Nem tudom már, az első fordulókor mi volt az államosított gyár neve. Akkor lettem függetlenített DISZ-titkár, de akkor még az üzemek-nagyüzemekhez tartoztunk, mert akkor még háromezren felül volt a létszám, és akkor a nagyüzemek közvetlenül a budapesti DISZ-bizottsághoz tartoztak. Tehát akkor én onnan kaptam a fizetésemet. Én ugyan itt maradtam, csak éppen a munkaadóm a budapesti DISZ-bizottság lett. Akkor, ugye, közben férjhez mentem, és akkor az élet rendje-módja szerint szültem.

Szülés után a személyzeti osztályon dolgoztam. Akkor, ugye, kiléptem a DISZ-ből, akkor, azt hiszem, már Keltex volt, beléptem a Keltexbe. De én, az ég egy adta világon sehova nem mozdultam, legfeljebb az emeleteket változtattam. Na, akkor személyzeti osztályon dolgoztam, azt hiszem, egy évig dolgoztam ott.

Akkor megnyugodtam, hogy van érzékem az emberekkel való bánáshoz. Az ellenforradalom alatt fölnyitották a személyzetit, és az anyagokat kirámolták. És akkor azért volt néhány munkatársunk, aki előráncigált volna engem is, mert a különböző anyagokat különböző emberek készítették, és én is készítettem, de itt vannak ma is azok az elvtársak, akikről csináltam anyagokat, és nekem soha, semmiféle konfliktusom nem volt. Mert bizonyára részben olyan értelmes emberek voltak, nem szaladt el velük a fakó, részben pedig, gondolom, sikerült jó tárgyilagosan, vagy viszonylag tárgyilagosan megítélni őket. Ismertem őket, együtt éltem velük, úgyhogy nekem semmi ilyenfajta problémám nem volt az ellenforradalom alatt.

Akkor még önálló újsága volt a gyárnak, a *Cséve*. És akkor onnan elkerült egy munkatárs, és sokszor írtam cikket az újságnak, és így kerültem az üzemi újsághoz, amikor lekerült onnan egy elvtársnő. Ott voltam viszonylag sokáig. Akkor pedig a Lapkiadó Vállalatnak voltam a munkatársa. Üzemi újságíróként más volt a munkaadóm, de itt maradtam.

Akkor elküldtek pártiskolára, és a helyembe jött egy fiatalember. A pártiskolán nagyon sok minden érdekelt, egyre inkább kinyílt a szemem, egyre inkább láttam, egyre inkább tudatossá vált bennem minden, és hát egyre inkább, most már valóban szívvel-lélekkel, meggyőződéssel tettem, amit tettem. És a pártiskolán is hát így ítélték meg.

Na, akkor az a kis fiatalember, aki a helyemre került, rettenetesen boldog volt, mert közölték ővele, hogy én megyek az országos központba, az MNDSZ országos központjába, folyóirathoz, munkatársnak.

Az MNDSZ Központi Agitációs Osztályára tettek, kiadványszerkesztőnek. Négy felelős volt, én lettem az üzemi felelős. Volt még téesz-, egyéniparaszt- és háziasszony-felelős. Bejártam az

országot a váci kötöttárugyártól a pápai húskombinátig. Az üzemi nők életéről írtam cikkeket. Akkor, ugye, az MNDSZ volt a munkahelyem.

Közben történt egy olyan intézkedés, hogy a Hazafias Népfront akkor már megalakult, és hogy összevonják a HNF-et és az MNDSZ-t. Az MNDSZ a Nőtanács elődje volt, Magyar Nők Demokratikus Szövetsége. Az összevonás létszámcsökkentést hozott magával, felajánlották, hogy elhelyeznek bennünket, de beírták előbb a munkakönyvembe, hogy HNF.

Akkor én mondtam, hogy én visszamegyek, ahonnan jöttem. Nem is tudom, mi volt akkor a gyár neve éppen, mert Goldberger volt, akkor államosítás után Keltex lett, aztán vissza kellett állítani a nevét, mert a kereskedelemben a Goldberger márka volt ismert. És visszaállították a nevet, az embléma maradt, Kelenföldi Textilkombinát volt. Visszajöttem a Keltex-be, és akkor egy más elképzeléssel szemben, amit akkor nem lehetett megvalósítani, idejöttem a leányotthonba.

Pár hónapig tartott ez mindössze, sajnos, mert akkor bekövetkezett az ellenforradalom. És ha valaki gondol valamit, és képvisel valamit, akkor akár a gép mellett van, akár az MNDSZ-ben, akár a leányotthonban, egyforma. És akkor a lányok tudták, hogy én kommunista vagyok, mert ez minden beszélgetésből kiderült, és akkor, az ellenforradalom alatt, nyilván a fiatalok belekeveredtek ebbe, zűrzavaros elképzeléssel rendet, újítást akartak, na, így juthatott a mi gyerekeink közül is néhány a barikádra, ahogy ők mondták. Na, és hát ugye, akkor is voltak udvarlók. És ugye, azok a gyerekek, akik pontosan nem voltak tájékozódva, és az ellenforradalom alatt hazafias meg mindenféle szólamokat meghallottak, egyértelműen kiderítették, hogy ugye, az Aranka néni... Biztos volt olyan, hogy egyik-másik kislányra rászóltam, hogy kislányom, rendetlen a szekrényed, vagy valamilyen okból szólhattam, a lényege a dolognak az, hogy hát volt egy szervezet, amit úgy hívtak, rövidítve, hogy ávó, ez egy ilyen államvédelmi szervezet, ilyen mindenhol működik, ilyen név alatt, olyan név alatt, elhárítás... Nem magával az ávóval volt probléma szerintem, hanem, ahogy az ávóban, úgy a pártban és mindenhol, minden területen, ezekkel a túlzásokkal. S hogy mindenhova ellenforradalmárok jutottak. Hiszen a fejünket éppen arra kaptuk fel, hogy a hadseregbe, a fegyveres erőkbe visszakerültek olyan nevek, olyan nevű tisztek, akik a Horthy-hadseregben nemcsak hogy tisztek voltak, hanem a Horthy-hadseregben olyan háborús cselekményekben vettek részt, amelyért bizony elítéltek embereket. Úgyhogy erre kaptuk fel a fejünket, hogy szóval bekövetkezett az ellenforradalom.

Azt tudtuk, hogy nincsenek mind rendben a dolgok, de az nagyképűség lenne, ha azt mondanám, hogy egészen pontosan tudtuk, mi a baj, csak éreztük, hogy nincs minden rendben. Nem tetszettek a dolgok. Nem tetszett például ez a hadsereg. Nem tetszett, hogy egyik napról a másikra leváltottak embereket, nem olyan súlyos hibák miatt, olyanok miatt, amit azelőtt csak megbíráltunk. Szóval ilyen dolgokra felfigyeltünk, de én, a magam részéről, egészen pontosan nem láttam, miről van szó.

Az ellenforradalom előtt személyi kultusz, Sztálin elítélése. Megdöbbenve hallgattuk az egészet. Meg kellett érteni, fel kellett fogni. Mert mi úgy nőttünk fel, abban voltunk, hogy nagyon hittük, amit csináltunk. Mi hittük, hogy a szovjet nép milyen eredményeket ér el, mi mindenre volt képes a második világháborúban, utána is. Jóllehet, hogy nem voltunk olyan tájékozottak, bár klasszikusokat sokkal többet olvastunk, mint most, de azért többek között az a rész, amiben Lenin figyelmezteti a központi bizottságot, hogy Sztálinnak sok jó tulajdonsága van, de... mi erre nem figyeltünk fel. És olyan nincs, hogy valaki egyik óráról a másikra, miután meghallgattam a taggyűlési beszámolót, akkor én most már meg is tudom fordítani az én érzéseimet. Azt meg is kellett emészteni, fordítani stb. stb. És ez, ugye, már az ellenforradalmat közvetlenül megelőző időszak volt.

Ötvenhatban a nagyobbik fiam iskolás volt, és ugye, az természetes, hogy szülői munkaközösségi tag voltam. És hát a tanító néni kért, hogy szülők, akik tudnak, menjenek el, segítsenek, kísérjük a gyerekeket a bábszínházba. Na, az történt, hogy aznap a tanító néni megbetegedett, és így, csak mi szülők vittük el a végén a gyerekeket. El is jutottunk a bábszínházhoz, de amire én felkaptam a fejemet, menet, ami feltűnt, az, hogy ahogy mentünk a Népköztársaság útján a Bábszínházhoz, hát ugye, azoknak a hatalmas, nagy fáknak az oldalaira ki voltak rakva ilyen kis fehér cédulák. Hogy mi volt ráírva, azt én nem tudom, mert arra nem volt időm a gyerekek miatt, hogy elolvassam, de az feltűnt, hogy olyan sok van, és hogy olyan sokan olvassák. Mert, ha az van, hogy lakás vagy albérlet, vagy valamit eladnak, az nem vonz ilyen tömeget. Na, ez feltűnt. El is jutott a tudatomig, de akkor aztán a gyerekekkel törődtem, jegyek, leültetni, mindent lebonyolítani, vége is lett a műsornak, el is jutottunk vissza, de hát ugye, ez azért fárasztó egy olyan ember számára, aki nem ismeri a gyerekeket, a felelősség ugye, meg csak rajtunk volt. Visszafelé jövet megint ugyanezt a dolgot észleltem, de az volt a dolgom, hogy minél előbb haza tudjam a gyerekeket. Letudjam ezt a nagy felelősséget és gondot a vállamról. A lényeg az, eljutottunk a Madách térre, ami a negyvenkilences vagy negyvenhetes villamosnak volt akkor a végállomása, és akkor egy kicsit följebb állt a villamos, még nem ment be egészen az indulóhelyre, mondom a vezetőnek, engedje meg, hogy fölszálljak a gyerekekkel, azt mondja a *felivel.* Na, akkor, mondom, hogyhogy a felivel, a másik felivel mit csináljak, de akkor a földalattira is azt mondták *feli,* de nem gondoltam rá, mert olyan feszültséget lehetett érezni a levegőben. Csak ma tudom, hogy ez az a feszültség volt. Én azt hittem, a bábszínház miatti felelősség, és bennem nagy valószínűséggel abból fakadt, mert akkor én csak érzékeltem szemmel, de a tudatommal nem. A feszültség bennem ebből fakadt, másokban meg abból fakadt. Ez aztán már később derült ki. Negyvenkilencben született a fiam, ötvenhatban másodikos volt. Másodikosok voltak, ilyen pici emberkék. Na, akkor egy kocsira fölszálltunk, nagyon rendes volt a rendező bácsi, akkor a Körtéren már csatlakozott hozzánk két apuka, megnyugodtam. Hazaértünk, én is fürdettem kicsit is, nagyot is, gyorsan lefeküdtünk. A férjem Pécsett volt, akkor ő a Nehézipari Minisztériumban dolgozott, a vegyiparral foglalkozott, Pécsett az uránosoknál volt. Én aludtam, amikor ő hazajött, reggel fölébredtünk, a rádió, ahogy készültünk, bemondta, hogy műsorunkat megszakítjuk, különböző ilyen dolgokat, hogy nem tudom pontosan, hogy a Sztálin-szoborral is mintha lett volna valami, meg nem tudom pontosan, szóval, hogy zűrzavar. Hát mondja a férjem, hát ez mi? Meg hol van? Akkor esett le, abban a pillanatban, hogy a cédulák, ezek a nézgelődések, a röpcédulák és a feszültség, amit éreztem, az ennek a jele volt. Nahát, aztán úgy is volt. Na, akkor mentünk mindegyikünk a maga dolgára. Itt a leányotthonon belül többé-kevésbé rend volt, olyan rend volt, hogy az ennivalót itt főztük a nevelőknek is meg a lányoknak is. Én úgy emlékszem, egy-két olyan lány volt, egy-két gyerek volt, aki tartotta a kapcsolatot ezekkel az egyetemistákkal, meg ördögkarika.

A közlekedés megállt, gyalog jártam be. Hát Albertfalván lakom, gyalog jártam be, nincs olyan nagyon messze, egyszer elsétálni el lehet, de mindennap... Persze, én nem tudtam pontosan, miről van szó... szerintem senki se tudta, miről van szó. Egy valamit tudtam azonban, hogy csak nyugodtan, fegyelmezetten, emberi módon lehet viselkedni. Hát erre próbáltuk itt a gyerekeket is biztatni, és hát próbáltunk tájékozódni, hogy mit, miképpen.

Hát nagy valószínűség szerint, ebben a sok kujtorgásban, gyaloglásban vagy miben, kaptam egy olyan torokgyulladást, hogy elvesztettem az eszméletemet. Én például arra nem emlékszem, hogy volt orvos, és injekciót kaptam. Én azelőtt is voltam így, de miután kivették a mandulámat, nem. Most meg kaphattam egy viszonylag súlyos gyulladást, így nem emlékszem. Nemcsak erre, még sok mindenre nem, amit később a férjem mesélt el.

Nekünk akkor még nem volt telefonunk, és működött a telefon akkor még, és akkor volt itt a leányotthonban egy gondnok, akinek a testvére újságíró volt, ez a *Népszabadság* párttitkára is volt egy időben, és zsidók vagy félzsidók, vagy szóval így, és az ellenforradalom alatt mindenféle jelszó volt, többek között a zsidók elleni felháborodás is újból hangot kapott. Na, és ennek ellenére ő hívott telefonon, mert nem tudta, hogy azért nem megyek, mert beteg vagyok. És kétségbeesetten telefonált a férjemnek, mi van velem, mert ugye, itt jártak fiatalemberek, és keresték ugye, azt az ávós feleséget.

Na, akkor ők ugyan mondták, hogy a férjem a minisztériumban dolgozik, és nem ávós, de mindegy, egy szó mint száz, eléggé fenyegető hangon kerestek. Úgyhogy a gondnoknő eléggé megijedt, és hogy nem mentem be, a két eseményt ő egybekapcsolta. Virágnyelven közölte a férjemmel, mi történt.

Egyébként nekünk ott le kellett költöznünk a pincébe. Családi házban laktunk, és nincs mindenhol pince, akkor a környezetünkből a gyerekesek beköltöztek. És bizony bekiabáltak, hogy itt vannak a Fehérvári útról, keresik a mit tudom én hány ezer forintos kommunistákat. Szóval ilyen süket szövegeket bekiabáltak. De hát aztán a férjemék eljárogattak, aztán egyszer csak közölték, hogy megjöttek az orosz tankok. Hát akkor én is elindultam. Nem a leányotthonba, nem bizony. Az ellenforradalom után újra fontam.

Ugye, a gyárak leálltak, és minden értelmes ember tudja, hogy ha nem termelünk, ha nincs termelés, nincs utánpótlás. Ahogy tudtam és lehetett, jelentkeztem a kerületben. Illegálisan jelentkezhettem a pártban. Akkor kaptam azt a megbízást, hogy termelő területen próbáljunk meg kérdezősködni, tapogatózni, hogy az emberek hogyan éreznek. Próbáljuk az embereket megnyugtatni, és hát minden erőnkkel indítani a termelést. Úgyhogy én nem a leányotthonba jöttem vissza, hanem a vigognefonodába. Hát meg is indult, akkor a szövősök ránk akarták törni az ajtót, hogy ilyen-olyan-amolyanok. Szóval hát komoly vita volt, mert azt nem állítom határozottan, hogy legelsők voltunk, akik megindítottuk a termelést, de hogy még voltak olyanok, akik a gyárban nem dolgoztak, és mi már dolgoztunk, ez biztos.

Az az asszonyka, akinek most nagyon sok unokája van, azt mondta annak idején, ő nem dolgozik, mert szovjet tankok állnak a Budafoki úton. Akkor én tudtam, hogy ez nem igaz, mert onnan jártam gyalog, mondtam, jó, rendben van, kimegy két ember, egy férfi és egy nő, akik elég tárgyilagosak, és tudtam, hogy értelmesek, és ha azt a hírt hozzák, hogy ott áll a tank, és ránk, felénk néz, mert ugye, ez volt a lényeg, hogy a gyár felé néz, akkor leállunk. Kimentek és azzal jöttek, hogy ők nem találtak semmit. Akkor ment tovább a termelés. Akkor azért álltunk le, mert mondták, megint csak ez az asszony, persze, nem az egyedüli volt, de az egyik hangadó, hogy: álljunk le, mert borzalmas, szedik össze az óvodában a gyerekeket, és viszik ki a Szovjetunióba, kolhozba. Ilyen ördögi szövegek mentek. Mondtam megint, jó, két embert megbízunk, kimennek az óvodába, és ha tényleg viszik a gyerekeket a Szovjetunióba, akkor leállunk.

Visszajöttek, hogy éppen ettek a gyerekek, narancsot meg nem tudom én, valami elképesztően finom dolgokat, így aztán a vigognefonoda végül is folyamatosan, egyfolytában termelt. Ha nem is a legelsők között indult, mert, mondom, nem akarok valótlant állítani, de nem is utolsónak indult és folyamatosan ment.

Na, akkor aztán, amikor már döcögött, megindult más területen is a termelés, akkor hozzáfogtunk, beszélgettünk az emberekkel, és eljutottunk oda, amiről egy alkalommal be is számoltam a KISZ-eseknek.

Megbízatást kaptunk a kerületi pártbizottságtól, és az volt a feladatunk, hogy a termelésen kívül szervezzük a kommunista ifjúsági szövetséget.

1957. március huszonegyedikén, délután, a délelőttös műszak után, fél három és három között, az első emeleti tanácsteremben megalakult a gyár KISZ-alapszerve.

Az ellenforradalom után újra fontam, és amikor lehetőség volt rá, KISZ-titkár lettem.

Ötvennyolcban kikértek a gyártól a kerületi úttörőház igazgatójának. Akkorra már egy sereg iskolát, mindenféle tanfolyamot elvégeztem, akkorra már millió tény bizonyította, hogy én az emberekkel tudok foglalkozni, nem is egészen eredménytelenül, és magam is nagy örömömet leltem benne. Úgyhogy akkor már bennem is egyre tudatosabb volt, hogy a pedagógia az, amit nekem kitaláltak.

A Mányoki úti hajdani Schmidt-kastély volt az úttörőház. A kastély maga nincs már meg, egyébként a Tétényi kastély is hasonló stílusú.

Életem legszebb öt éve volt, amíg az úttörőház igazgatója voltam. Akkor a Schmidt-kastély mint műemlék, tönkrement, le kellett bontani, és átraktak volna a IX. kerületi úttörőházba. Én inkább a kerületben maradtam. Közben elvégeztem a tanárképző főiskolát Egerben, magyar-történelem szakon. Rájöttünk, hogy lelkesedni nem elég, tudni is kell, és akkor tanultunk. Rengeteget olvastam. Nemcsak iskolarendszerben lehet tanulni, lehet egyéb módon is, de hát éreztem, hogy azért ezt rendszerbe kell foglalni. És azért a nő, aki szül, hiába, akármilyen demokrácia is van, elmarad. Szültem, és eközben a férjem tanult, ő elvégezte a számviteli főiskolát, közgazdász lett. Akkor aztán eldöntöttük, hogy ő már megtette a magáét, következzen az anyuka. A srácaim is igen klasszak voltak. „Pszt, az anyu tanul...” Tényleg, nagyon klassz kis emberkék voltak. Sok mindent önállóan csináltak meg.

A tanulásban az izgatott, hogy pont azt csináltam, amit szerettem. Egyébként mindig azt csináltam. Nagyon szerencsés vagyok, mert általában vagy legalábbis zömében azt csináltam, amit szerettem. Például most is azt csinálom, amit szeretek. Van olyan része, amit nagyon elhagynék, mert nem szeretem, nem is egészen rám tartozik, de a felelőssége, az igen. Ezt a költségvetési részt nem szeretem, de hát mi az ördögöt lehet tenni... mindig, mindenhol van árnyék is, napsütés is... Itt több a napsütés, elviseli az ember az árnyékot is.

Na, amikor az úttörőház életveszélyessé vált, és felmerült, hogy a IX. kerületi úttörőház, akkor én azt mondtam, hogy ugyan nem a kerületben születtem, de pici gyerekkorom óta itt élek, minden emlékem, minden harcom, nehézségem idekötődik, és ahhoz, hogy egy úttörőházat el lehessen vezetni, ahhoz igen nagy ismeretségre van szükség. Hát ugye, ez nekem adva volt. Mindenkit ismertem a kerületből. Új helyen ehhez három év kell, így meggondoltam, ha már elvégeztem a tanárképzőt, elmentem tanítani.

Kinéztem a legmesszebb levő iskolát a kerületben, ami legmesszebb volt az úttörőházhoz. Ki kellett volna menni látogatni az iskolákat, de azért amelyik kiesett a szórásból, az kiesett. Én kijártam, hiszen akkor lettek ezekben az iskolákban mind kiváló úttörőcsapatok, hiszen akkor derült ki, hogy ezekben a szélső iskolákban, ahol munkásgyerekek vannak zömmel, milyen nagyszerű pedagógusok, emberek vannak. Hogy az egyik igazgató még zenét is szerzett a kisdobosoknak meg az úttörőknek. Az úttörőházból megismertem ezeket az iskolákat, és így kerültem ki a Mezőkövesdi úti iskolába. Ott tanítottam, ott voltam úttörőcsapat-vezető-helyettes. Nagyon sokat táboroztunk, nagyon szép volt, osztályfőnök voltam, tündériek voltak a gyerekek. Sok-sok előnye volt annak, hogy én olyan múlttal rendelkeztem, amilyennel. Meg volt hátránya is. Mert én nyíltabb voltam, őszintébb, mert más beállítottságú voltam, de nem is ez az érdekes.

A férjemmel mindig mindent meg szoktunk beszélni, munkahelyi problémákat is, úgy hogy a személyeket nem mondjuk, csak kontrolláljuk magunkat, igazunk volt-e. Az előadásait is elolvasom, ha én értem, mindenki érti. Akkor már a Munkaügyi Minisztériumban dolgozott,

létrehoztak egy új osztályt, és annak lett a párt felkérésére a vezetője, s egyszer azzal jött haza, felmerült a nagy kérdés: a miniszterhelyettesség. Megbeszéltük, azt nézve, mennyi munka, mennyi felelősség, mi mindig csak ezt az oldalát szoktuk nézni. Megmondtam az igazgatómnak meg a párttitkáromnak, ne az újságból tudják meg. És akkor volt egy kolléganőm, aki mondja: Hogy fogtok ezután élni? Hát mondom neki: Csillagom, úgy, ahogy azelőtt. Először is, mert nem tudunk kibújni a bőrünkből, másképp meg, tudod, ez úgy van ám, hogy ez csak kívülről látszik olyan jónak meg elegánsnak, de igazából nagyon nagy felelősséggel jár.

Közben volt egy évforduló, nem tudom, milyen évforduló, de valamilyen évfordulót tartott a gyár, ahova meghívta az innen elkerült káderekét. Persze, rettenetes boldogan és nagyon nagy izgalommal jöttünk erre a találkozóra. Nagyon sokan kerültünk el innen, hát ez egy olyan történelmi időszak volt, hogy rendkívül sokan kerültek el a dolgozók közül ilyen-olyan területre. Sokan kerültek el pedagógusnak is a gyárból. Egyébként itt volt a Rényi Tamás is, a szövödében volt segédművezető. Ahol most a raktár van a gyűrűsfonoda fölött, ott volt a tanműhely, és Rényi Tamás volt ennek a tanműhelynek az oktatója. És ő innen került el filmrendezőnek. Őt is nagyon tiszteltük, becsültük, nagyon sokat visszajárt látogatóba. És akkor ez egy olyan évforduló volt, hogy nagyon sokan visszajöttünk. Aztán persze volt olyan, hogy nem ismertük meg egymást, mert betegség meg minden egyéb következtében, csak amikor már beszélgettünk, akkor jöttünk rá, hogy kivel beszélgettünk. Nagyon csodálatos évforduló volt. Olyan csodálatos, nem is tudom, lesz-e még olyan. Olyan volt.

Én akkor még nem tudtam, csak utána egy telefon a férjemnek, hogy a leányotthon vezetése megüresedett, és hogy mit szólna, hogyha a feleségét kérnék meg. Ő mondta, hogy a felesége nagykorú, önálló nő, őt kérdezzék meg. És akkor megkerestek engem is, és akkor annyira meghatódtam, hogy rám gondoltak, hogy bármennyire is romantikusnak hangzik, és bármennyire nem divat ez ma már, pedig én, most is azt mondom, csak azért jöttem vissza, mert itt kezdtem olyan kis mafla módra, mint ahogy most idekerülnek ezek a picik. Ha netalántán sikerült valami picit megtudnom, megtanulnom ebben az életben, akkor adjam vissza azoknak.

Ez a tipikus kádereset. Úgy mondják: káderéletút.

Ha nincsen ez az egész változás, akkor belőlem soha a büdös életben nem lesz az, aki most vagyok.”

Megszólal a telefon. A gyárból keresik az igazgatónőt, a személyzeti osztályról. Köpenye fölé, a vállára teríti télikabátját, úgy indul át a gyárba. Mentében eligazítja az utasítására váró nevelőnőket. Bóta Rozi átkíséri a gyárbejáratig, visszatérnek a Váci-versre. Az igazgatónő kijavít néhány hangsúlyt, és eltűnik a gyárporta folyosóján.

HORGAS FLÓRA NAPLÓJÁBÓL 2.

„Reggel fél nyolckor felébredtem. Jól aludtam, mert nagyon fáradt voltam. Ugyanis sokat motoroztunk, otthon voltunk (oda-vissza körülbelül háromszázhúsz kilométer). Nagyon jó volt otthon. Este, mikor hazajöttem, beszélgettem a Milákkal. Gondolom, ennek következményeként álmodtam otthonról.

Mikor felébredtem, még nem keltem fel, mert láttam, hogy Milák hajat mosott. Gondoltam, hogy megszárítja előbb és utána megyünk a dokihoz, amit már előző este megbeszéltünk. Ő is lefeküdt még, K. nem volt itthon, Őri aludt. Többször felébredtem, már csak félálomban voltam. Fél tízkor már felkeltem. Milák is. Kimentünk, megmosakodtunk, fogat mostunk. Közben egymásra néztünk és nevettünk. Azon, hogy hogy majrézik a dokitól. Szégyelli a gyógyszert felíratni. Én már egy éve szedem, mondtam neki, hogy én is körülbelül így voltam. Igyekeztünk. Átmentünk a másik leányotthonba kávét inni. A portaajtóban összefutottunk két lánnyal, akik most jöttek ki egy-két nappal ezelőtt a kórházból. Balesetük volt. Az egyik lány a munkatársam. Megkérdeztem, hogy érzi magát. Mondta, hogy már jobban. (Ugyanis autózni voltak, és a Duna-parton haladva, kinyílt a kocsiajtó, a munkatársam kirepült, a többiek, három fiú és még egy lány a Dunába estek kocsistul. Szerencsés véletlenen múlt, hogy kisebb sérüléssel megúszták. A munkatársam sérült meg a legjobban.)

Bementünk, ittunk egy-egy kávét, elszívtunk egy cigit, és újra a gyógyszeríratásról beszélgettünk. Milák szinte remegett az izgalomtól. Mosolyogtam rajta, hogy tud ennyire félni. Elmostuk a poharakat, elindultunk. Közben arról a két csajról beszélgettünk, hogy milyen hülyén gondolkoznak. A B. egy rossz ribanc, és rossz irányba befolyásolja a lányokat. A csajok tán félnek tőle, mert olyan nagy szája van, de legtöbben utálják. Közben a zöldséges elé értünk, ahol két srác szállt be egy autóba, és utánunk szóltak, hogy nyuszikák. Többször is, mire visszaszóltam, hogy majd húsvétkor lesz nyuszika. Jót nevettünk és mentünk tovább. Odaértünk a rendelőintézethez, bementünk. A kartonzóban szólt Milák, hogy nőgyógyászat. Kikeresték a kartonját. Utána felmentünk. Sokan vártunk. Levettük a kabátunkat, leültünk. Keveset beszéltünk.

Mindegyikünk maga elé nézve merengett egy ideig. Saját gondolatainkat rendezgettük. Majd még többen jöttek. Azokat néztük. Lestük, mikor hozzák már a kartonját. Jött két csaj. Nagyon kutyául néztek ki, ezen nevettünk. Na, nagy sokára bement Milák. Ott ültem és vártam. Mellettem ült egy fiatal asszony. Jött vele a férje a kislánnyal. A kislánnyal játszottam egy picit, tetszett neki. Nagyon szeretem a gyerekeket. Közben úgy eszembe jutott, hogy milyen jó érzés lenne, ha én lennék a nő helyében, s hogy a férjem eljönne velem, illetve hát a fiúm. De gyorsan elhessegettem ezt a gondolatot, mert a végén még elérzékenyülök. Sokat vártam Milákra, mire végre kijött. Piros volt az arca, és még kint is remegett. Mondta, hogy megvizsgálták, és ha készek a vizsgálatok, felírják neki a gyógyszert. Egy kicsit már felengedett. Lementünk a laborba, vizeletvizsgálatra. Vért nem tudtak tőle venni, mert zsírosat kajált, és így nem lehet májfunkciós vizsgálatot csinálni. Pipa volt egy picit. Kijöttünk és jót nevettünk, hogy nem is kellett volna ennyire félni. Rágyújtottunk. Bementünk kávét inni, de csak Milák ivott. Sokan voltak a portán lányok, de nem mindet ismertük, csak látásból, így nem ültünk le beszélgetni. Jöttünk haza.

Itt a portán ült a Kanca, aki pár hónappal ezelőtt kiment albérletbe. Illetve eltartási szerződést kötött egy öreg nénivel. A bátyja szerezte neki. Jól érzi magát ott, de hiányzik neki a közösség, a kancák. Ő ugyanis így hívta a lányokat, ha hülyéskedett. Elmondta, hogy most mi járatban van. Már ledolgozta a felmondását. Járt egy negyvenéves férfival, a hapsi átvágta, illetve ő úgy

érezte, hogy felesleges neki, úgy gondolta, jobb lesz ha kilép, így könnyebben elfelejti majd. A férfi meglepődött, de mondta, hogy nem szól bele, mert később őt okolná. Meg már elege volt a három műszakból is. Konyhára megy dolgozni. Kézilány lesz. A pénze meglesz, és állandó délelőttös lesz. Mondta, hogy azért majd meglátogat bennünket. Kérdezte, mi van a sógorral, ő úgy hívja a hapsimat. Mikor megyünk lakodalomba. Nevettünk és mondtuk neki, előbb ő jön. (Már harminchat éves.) Még nem találta meg az igazit. Elhülyéskedtünk, de mindegyikünk úgy elrévedezett utána. Egy darabig csend volt.

Jött az E. néni, hogy beszélni akar velem, menjek fel hozzá. Elköszöntem tőle, megpusziltam és feljöttem. Bementem E. nénihez. A lányotthon dolgairól beszélgettünk. Mondta, hogy kapunk diavetítőt, félautomata gépet. Kérdezte, mi a véleményem, hogy tollaslabdát, pingpongot vagy társasjátékot kérjünk. Azt mondtam, inkább pingpong-felszerelést. Ha megfelelő helyet tudnak biztosítani, akkor meglesz. Aztán mondta, hogy probléma van egy nővel. Nem jön ki senkivel a szobában, és a két szobatársa elköltözött tőle. Őt is egy másik szobába akarja tenni, mert biztosítani kell a férőhelyet a másik leányotthonból átkerülő lányoknak. Ők folyamatos műszakosok. Erre a nő mindennek elmondta E. nénit, hogy bosszúból csinálja. Sajnálom E. nénit. Egyáltalán nem ilyen. Ez a nő kikészíti teljesen.

Utána mentünk kajálni. Már két óra volt. Milák, Őri meg én. Ott is a gyógyszeríratási téma jött elő. Őri mondja, hogy ő nem íratna soha. Inkább terhes lenne. Csak nevetett Milákon. Mondtuk neki, hogy majd másképp gondolkozik, ha jár valakivel. Csak nevetett. Elpakoltunk és bejöttünk a szobába. Lefeküdtünk. Őri ült az ágyon, és merengett. Őt egész más dolgok foglalkoztatják. Izomláza volt. Vasárnap a sportnapon ő is beszállt a KISZ-esekkel focizni. Milák is focizott velük. Lefeküdtem, nagyon fájt a fejem. Sikerült elszundítanom. Többször felébredtem arra, hogy melegem van, szomjas vagyok, fáj a fejem. Közben ábrándoztam a hapsimmal kapcsolatban. Milyen szar is a mi helyzetünk. Lányoké.

Közben K. is hazajött, ki-be mászkált, majd kiment a konyhára. Kimentem vízért, utána nem tudtam elaludni. A fejem csak tovább fájt. Őri átment kávét inni. Milák aludni szeretne, de nem tud. Állandóan töpreng. Pár hónapja jár egy fiúval, rendes srác. Ma a hivatalos dolgait intézi, ma nem találkoznak. Majd telefonál. Milák várja. A fiú nem tudja az ő érzéseit. A hogyan tovább foglalkoztatja. A jövő. Engem úgyszintén. Megértem őt. Milák már többször csalódott. Egyik esete hasonlít kicsit az enyémhez, nagy vonalakban. Fohászkodom, hogy csak nehogy én is úgy járjak. Már nem tud bízni. Együtt érzek vele. Azon meditálok, hogy azok a fiúk, a hapsijaink, ha tudnák, hogy milyenek vagyunk, vagy hogy mit érzünk irántuk, á, szóval nem is tudom. Jobb nem is rágondolni. Nagyon szar így, hogy itthon vagyunk, és nem találkozunk velük. Ma az én *apum* se jön. Különben is, a hétfői nap mindig olyan rossz. Hülye hangulatunk van. Nincs semmihez kedvünk. Tengünk-lengünk. Ez az örökös meditálás kikészíti az idegeinket. Bár már csak mennénk dolgozni. Akkor elterelődne a figyelmünk másra. Na, mindegy, úgy döntöttem, olvasni fogok. Az talán leköti a figyelmemet.

Szilvási Lajos *És mégis őrizetlenül* című könyvét olvasom. Hét óra van. Kilenckor felkeltünk, felöltöztünk, kaját készítettünk és mentünk be a gyárba. Beakasztottuk a portára a kulcsot. E. volt a portán, vele különösebben nem haverkodunk. Köszöntünk. Milák, Őri meg én mentünk. A gyári portán felmutattuk az igazolványt, jó estét köszöntünk, és a gyárudvarban azt mondtuk, csak ez az éjszaka teljen le. Jó munkát, jó szórakozást kívántunk egymásnak az éjszakára, és Milák ment a fonó I-be előre, mi meg Őrivel hátra, a II-be. Leértünk az öltözőbe, már elég sokan voltak. Helló, szevasztok - köszönések jobbról-balról. Átöltöztem, odajött hozzám az egyik lány a másik sorból, elmesélte, hogy közértbe menet egy kis srác a labdával úgy pofán rúgta, hogy eleredt az orra vére. De nem készakarva történt. Jött még egy lány, hogy az ő sorában olyan hülyék a csajok. Tíz óra előtt tíz perccel bementem a terembe. A váltómmal

megbeszéltük a géppel kapcsolatos dolgokat. Ő egy jópofa nő. Két gyereke van. Kérdezte, miért engedem, hogy a fiúmnak akkora haja legyen. Mosolyogtam. Ő már ezt úgysem érti. Meló közben a dohányzóban voltam két-háromszor, ott vicceket meséltek. Ma ez volt műsoron. Kint a hüvelyválogatóban a nyereségről beszéltek. Hogy mennyit és mikor kapjuk. Elég hamar eltelt ez az éjszaka, már csak öt óra tájban lettem álmos. És ilyenkor rossz hangulatom van. Nincs kedvem szólni, ha szólok, akkor is úgy látszik, mintha mérges lennék. Váltás előtt öt perccel bemegyek az öltözőbe. A másik váltómmal ott találkoztam. Köszöntünk. Kérdezte, hogy mennek a gépek. Mondtam, hogy tűrhető. Aztán felöltöztem, és irány haza. Éjszakás héten általában itthon fürdök. Itt kényelmesebb. Ilyenkor sokáig szeretek fürödni, utána beugrottam az ágyba, már mindenki aludt. Én olvasni szoktam egy-két oldalt. Így szoktam elaludni, van, amikor a könyv a kezemben, és ülve alszom, mert mire kigondolom, hogy leteszem, addigra elalszom. Így történt ma is. Délben arra ébredtem, hogy a nyakam majd kicsavarodik, nem kellett felülnöm, úgy aludtam. Kimentem vizet inni, W. C-re, de már nem tudtam visszaaludni. Olvastam kb. egy órát. Nagyon beleéltem magam, úgy látszik, mert fél négy felé arra ébredtem, hogy ami a könyvben volt, azt a velem kapcsolatos személyekkel álmodom. Melegem volt, izzadtam, és szomorú lett a kedvem. Egyszer felnéztem, félálomban lehettem, Őri takarított. Milák már nem volt itthon. Mire kimásztam az ágyból, Őri és K. is elmentek. Felöltöztem, megmosakodtam, fogmosás, W. C, és elugrottam a zöldségesbe tojásért. Egy kis kenyerem volt még itthon, és egy üveg kóláért. Feljöttem, sütöttem tojást, és az otthonról hozott kolbászból pár karikát szeltem bele. Megkajáltam, megittam a kólát. Őri is hazajött. Mondta, hogy Milák a másik leányotthonban van, már kávézik. Lementem a portára, fél öt volt. Milák is ott volt. Jött a postás, én mondtam, na, figyeljetek, nekem pénzem van. Úgy is volt. Felvettem, az aprót borravalónak hagytam. A postás meglepetten nézett rám. Itt nemigen szoktak borravalót kapni. A portások veszik fel a pénzt, és nem vehetnek el belőle, a lányok meg nem mondják. Én is voltam egy-két hónapig kézbesítő, én is kaptam, én is adok. Meg általában minden helyen szoktam adni.

Azon morfondíroztam, átugorjak-e kávét inni, mert a kérőm mindjárt jön. Átszaladtam, ő addigra jött is, mire visszaértem. A portás mondta neki, hogy hol vagyok. Milák is ott volt még. Szidta az ő kérőjét, mert nem telefonált még. Azt várta. Mi aztán elmentünk moziba. Megvettük (illetve a kérő) a jegyeket. Utána elmentünk közértbe, éjszakára kaját venni. Még volt időnk, átugrottunk egy kávéra. A mellettünk levő asztalnál négy fiú ült, az egyik nagyon ismerős volt mindkettőnknek. Azon töprengtünk, honnan ismerjük. Az *apum* jött rá, hogy régebben, mikor vonattal utaztunk hozzánk, a vonaton, az előttünk levő ülésen bohóckodtak. Ő is nagyon nézett felénk. Megvolt a felismerés. Aztán a mozi melletti játszótérre mentünk. Sok kisgyerek volt lent játszani. A kérőm gyerekkori emlékeiből idézett néhány epizódot. Én meg hallgattam. Mondtam neki, hogy jómadár lehettél. Nevettünk, majd bementünk a moziba. A film marha izgi volt. Izgultunk összevissza, főleg én. Mire a lovagom ilyeneket szólt, hogy ne izguljak annyira, mert kikarmolom a farmerját. Erre megsértődtem, de nem komolyan, csak diliből, aztán kiengesztelni akart, de én tovább csináltam.

Fél kilenc volt, mire hazaértünk motorral. Megbeszéltük, hol találkozunk másnap. Megállapodtunk, hogy én megyek hozzájuk. Feljöttem. Milák nagyon szentségelt a kérőre, szidta még a nem tudom mijét is. Hogy ő már egynek sem tud hinni. Mert mind csak azt akarja... a rák egye le a... stb. De az a jó egyik oldalról, hogy így fogja fel. Mondja a magáét, de nevetve. Az se jó, ha van kérő, az se, ha nincs. Csak idegeskedni kell velük.

Persze, ő túl messzire engedi a fantáziáját. Rendes ez a fiú. Még egy-két ige elhangzott, és a litánia után bementünk a gyárba. Gyorsan átöltöztem, mert volt még egy kevés hátra a könyvből, nekifogtam olvasni. Közben jöttek oda a csajok, nem figyeltem rájuk, nem is zavartak, mert látták, hogy olvasok. Egy állandó éjszakás asszony jött mutatni a gyereke

fényképét, azt néztem meg. Mondta, hogy beteg a gyerek, mert kiszaladgál kabát nélkül. Gondoltam, biztosan igaza van, csak már menne el. Bele-belepislogtam a könyvbe, és így elment. A mellettem dolgozó lány jött, hogy na, gyere, menjünk. Nekiláttunk a melónak. Tisztítottam a gépem, de közben be kellett mennem az egyik pihetisztítót kicserélni, mert rossz volt. A művezetőm panaszkodott, hogy az importált olasz nyomóhengerekre nem vigyáznak. Nem tartják be a technológiai fegyelmet. Mindenkit behívattak. Pipa volt a főnök is. Megszigorítják a dolgokat. Aki hibázik, fegyelmit kap. Illetve kártérítést fizet. Többször elmentem a dohányzóba. A nyereséget ma fizetik. Azon filóztak, ki mennyit fog kapni. Ez ment egész nap. Maradt még pár szabad percem, és nem akartam annyit cigizni, gyorsan megírtam háromhavi részt a brigádnaplóba. Egy új tag vezeti, és nem jártas még ebben. Így hát én fogalmazom, ő átmásolja és kidekorálja egy kicsit. Nincs már kedvem hozzá. Meg különben is, hadd jöjjenek bele. El is telt az éjszaka. Azon fohászkodom, hogy minél előbb teljen le. Nem szeretek éjszaka dolgozni. Kimerítő, és csak úgy elmegy az egész nap. Semmit se lehet csinálni, mert már kell is megint menni dolgozni. Ilyenkor általában itthon fürdök. Nem sietek. Nagyon rámennek arra, aki munkaidő alatt fürdik. Hatkor meg annyian vannak, hogy várni kell egymásra. Itt meg, ameddig jólesik. Utána be az ágyba. Addigra már mindegyik ágyban van. Milák alszik, ő mindig korán elalszik. K. is, de ő különben sem beszél. Őri még olvasott egy picit, de már hunyót játszik. Én még olvasok egy keveset, de ma kényelembe helyezem magam, és úgy alszom. Legalábbis most így tervezem.

Négyre ébresztőt írattam, de már fél háromkor felébredtem. Ki az ágyból, a szokásos higiéniai dolgok végeztével Milákkal és Őrivel átmentünk kávét inni. Útközben Milák elmondta, hogy alig aludt pár órát, azután körülbelül tizenegykor kiment cipőt venni. Egy olasz fazonú, fekete disznóbőr cipőt vett kilencszáz forintért. Jókat kacagtunk, mert olyan bizonytalanul lépkedett benne. A cipész azt tanácsolta neki, hogy topogjon benne. Mondtam neki, hogyha jön a kérője, hisztizzen és toporzékoljon, így bejáródik a cipője. Nevettünk.

Kávézás közben egy félidióta nő (takarító a gyárban, de a leányotthonban lakik) csinálta a műsort. Milák még meg is értette, mit beszél, de mi Őrivel csak füleltünk. Olyan tájszólásos és egy kicsit bolond is. Mondta, hogy a hapsija sitten van, de ha kijön, a pénzt elveszi tőle, csak akkor lesz a felesége. Jót röhögtünk.

Aztán Milák és Őri mentek a Skálába, Miláknak tavaszikabátot venni. Én a Körtérre mentem, kajáltam, utána Budaörsre a kérőékhez. Senki nem volt otthon, illetve a faterja hátul a kertben. De őt nem néztem meg. Így, míg az *apum* jött, a kutyával játszottam, de öt perc sem telt el, jött. Elmentünk zenét hallgatni. Feljött a faterja, a kérőm fürdött, mi az öreggel a konyhát rendeztük át. Aztán lementünk ásni. Jókat hülyültünk. Eltört az ásó. Vitáztunk, ki fog ásni. Diliből azt mondta, hogy én ások, ő nézi. Hm. Mondtam. Míg végül is kerített egy másikat, és nekiláttunk. Közben egy könyvről meséltem neki. Nem sokat ástunk, mert sötét lett. Felmentünk. Már hazajött a muterja, kaját csinált, vacsoráztunk. Nagyon kedvesek, aranyosak a szülei. Később ők tévét néztek. Mi fent a kérő szobájában varrtunk, foltoztunk. Régi farmerokat javítottunk. Jót nevettünk, mert az egyik nadrágnak levágta a szárait, hogy rövid nadrág lesz belőle, és végül egy szoknya lett. Na, azt felhúzta, bemutatta őseinek. Nyúltunk a röhejtől. Közben beszélgettünk, zenét hallgattunk. Este behozott melózni. Még feljöttem. Szegény Milák nagyon el volt kenődve, még mindig nem jött a kérője. Azon meditált, mi lehet a baja, mért nem jön. Nem is telefonált. Sajnálom. Próbálom vigasztalni. Szerintem fog jönni. Szar érzés lehet, az biztos. Őri K.-val korán bement a gyárba. Mi Milákkal fél tíz után. A munkában mindig ugyanaz van. Nem valami jó a társaság. Olyan nyomott a hangulat. A csajok, a fiatal tinik a diszkóval vannak elfoglalva, a hapsiügyeiket beszélgetik. Ez engem nem tud érdekelni. Három új brigádtagom dolgozik a közelemben, nekik segítettem, mikor ráértem.

Nagyon siettem reggel haza, mert marha álmos voltam. Még a cipőmet sem kötöttem be, úgy jöttem. Két mondatot olvashattam, de már nem tudom mit. Alszom.

Fél háromkor felkeltem, Milák orvoshoz ment, utána az öccséhez. K. nem volt már itthon, valószínű, hogy túlórázott. Őri még aludt. Kimentem a közértbe, közben beugrottam kávét inni. Bevásároltam, hazajöttem. Az E. nénivel beszélgettem. Mondja, hogy van itt egy lány, a másik leányotthonban állítólag lopott, ezért küldték el, valami úton-módon idekerült, és a szobatársai milyen jó hatással vannak rá. Segítik a pénzét beosztani. Együtt vásárolnak neki elég ízléses cuccokat. Szinte ragyogott az arca, ahogy mondta. Aztán panaszkodott, hogy egyesekkel mennyit kell veszekedni, mert ügyeletes teendőiket nem látják el. E. néni rengeteget tesz a közösségért, az otthon rendjéért. Becsülöm őt.

Nekiláttam a mosásnak. Hamar végeztem. Utána a szekrényben raktam rendet, majd a konyhai szekrény következett. Őri is felkelt. Milák hazajött. Közben kereste a húga, pipa volt, hogy nem várta meg, de gyerekkel volt. A kérő nem kereste, nagyon le van hangolva. Őri kávét inni ment, mire visszajött, kereste a barátnője férje, utána a bátyja. Hét végén a barátnőjéhez utazik.

Már hét óra volt, ma nem volt randim, hajat mostam. Utána olyan álmos lettem, lefeküdtem. Kilenckor keltem fel, kaját készítettem. Milákkal elszívtunk még egy cigit, beszélgettünk arról a latorról, aztán mentünk dolgozni.

Tegnap nyereséget kaptunk. A lányok zöme fodrásznál volt. Csinosak voltak. Egy hónapban egyszer. Erről ment a duma. Kinek hogy áll a haja. A dohányzóban a szokásos dolgok. Vitatkoztak a farmerokról. Arról dumáltak, mit csinálnak az ünnepeken. Már most készülnek, vásárolnak. Legtöbben hazautaznak.”

ÜNNEPEK A LEÁNYSZÁLLÁSON

Ünnepeken haza lehet szökni. Ünnepeken haza lehet találni. Ünnepeken nem szégyen oda-hagyni az idegen világot. Karácsony, csengőhang.

- Hazamegyek. Eddig mindig hazamentem. Összejön a rokonság. Ha van hízott disznó, karácsony előtt levágják. Öten vagyunk testvérek, még hárman vagyunk otthon, de minden hazajönnek. Hat éve dolgozom a gyárban, minden évben otthon voltam, most is hazamegyek. A szilvesztert itt töltöm, itt akarok maradni. Úgy gondolom, itt jobb lesz. Meghívott egy ismerősöm. Tavaly otthon voltam, de otthon azért mégsem olyan, mint városon. A lányok is mesélték, itt milyen jó szokott lenni. Akik itt maradnak, azok is lent vannak a társalgóban, táncolnak. Én a barátnőmmel kimegyek Érdre. Érden vannak a szobatársaim ismerősei. Már én is voltam náluk.

Csengőhang.

- Megyek haza karácsonyra. Nem fogom magam valami jól érezni... tudom... így szokott lenni. Nagyon kis falu és... Eddig karácsonykor mindig hazamentem, mert nagyon ritkán járok haza, és örülnek neki. Karácsonykor csak úgy otthon vagyunk. Most már el se megyek sehova. Szokott lenni tánc, de már oda se megyek. A szomszéd faluból is eljönnek. De oda csak tizennégy-tizenöt évesek járnak.

Első karácsony.

- Harmadik hónapja jöttem ki a Markó utcából, ide jöhettem, erre a szállóra. Karácsonyra a szobatársaim hazautaztak. Még eddig nem volt karácsonyom. Nem volt úgy hely, ahol lehettem volna. Minden nap vettem valamit a fára. A Skálában díszeket, a piacon aranyhajat, boltban szaloncukrot, csokoládé figurát, szerencsepatkót, harangot, kis házat, tobozt, szívet. Fürödtem, megvacsoráztam, felöltöztem, feldíszítettem a fát, nem látszott ki a zöldje. Cserepes fám volt. A portás nénihez akartam levinni, de vele volt két lány. Nem ismertem őket, de láttam már mind a kettőt.

Azt mondtam, akartok karácsonyozni? Megmondtam az emeletet, szobaszámot, előreszaladtam, meggyújtottam a gyertyákat, csillagszórót, kitártam az ajtót.

Karácsony.

- A fateromat ünnepekre kiengedték a kórházból. Már első nap részegre itta magát. Mondtam anyunak, ha nem válik el tőle, én többet nem megyek haza. A két kisebb testvérem teljesen megbolondul ettől a sok cirkusztól. Mi a francnak engedték haza. Csókolgatni akart minket összevissza, hogy így szeret, úgy szeret. Részeges disznó. Sose fog megváltozni. Másnap visszautaztam.

Karácsony, csengőhang.

- Mindig haza szoktam menni. Ajándékot viszek, csak én nem kapok. Ez nálunk már így alakult. Tavaly egy jénai készletet vittem, apunak pulóvert szoktam venni, öcsémnek meg, éppen amire szüksége van. Volt, hogy karácsonyra a gyerekotthonból is hazamentem. Én is meg a testvéreim is. Hatan vagyunk, öten nőttünk fel intézetben. Mire hazakerültünk, a karácsonyfát mi öltöztettük. Akkorra már túl nagyok voltunk. A gyerekotthonban, ott titokban csináltak mindent. Ott egészen más volt. Ott addig be se engedtek minket, míg meg nem csinálták a karácsonyfát. Mindenkinek ajándékcsomag. Erre inkább mondhatta az ember, hogy

karácsonyjellegű volt. Meg hát gyerekfejjel jobban is vártuk. Most úgy otthon nincsen semmi karácsonykor. Jönnek a rokonok, és isznak.

Karácsony.

- Hazamegyek a nagymamámhoz. Kisvárdától nem messze lakik, tanyán. Húsvétkor, karácsonykor, szilveszterkor haza szoktam menni. Jobb nekem otthon. Elmegyek az unokanővéremékhez is, anyut is meglátogatom. Édesanyám és édesapám elváltak, én a nagymamámnál maradtam. Már megvettem az ajándékokat. A nagymamának csokit szoktam vinni, a nagypapának bort. A bort nagyon szereti. Nekem ők segítettek mindig. A barátnőm szülei nem élnek, tavaly ünnepekre ő is nálunk volt. Karácsonyra most is lejön. De már nem ér rá úgy barátkozni velem, már nem vagyunk annyira, hogy együtt járjunk a közértbe, moziba. Ő már egy fiúval jár. Szilveszterre is ezért marad Pesten. Eddig meg szoktam kapni a két ünnep közti időt szabadságnak. Most kétszer kell utaznom. De hazamegyek mindenképpen. Jobb nekem otthon.

1977 karácsonyán nincsen hó a fővárosban. Éjszaka eső esik, ráfagy a járdákra, nem tud az ember biztonsággal megállni a lábán.

Az új leányotthon társalgójában egyedül ül Várnai Jutka. A televízióban, folytatásos filmben, fehér szakállas nagyapó életéért küzdenek az unoka és két férfi. Megmentik. Havas tájon kanyarog velük a teherautó, egyre távolodik, eltűnnek.

Várnai Jutka mellett a széken elemes rádió is szól. Csak semmiből nem kimaradni.

- A Domján Edit! Hallgasd! - tartja felém a bőrtokos Szokolt. - Nem szeretem, ha azok vannak a rádióban vagy a tévében, akik már nem élnek. Másképp hallgatom ezeket. Másképp élem bele magam. A Szécsit is nagyon szeretem, igazán, de nem tudom már úgy hallgatni. Mindig eszembe jut a sírja, ha hallom. Láttam a sírját. És mindig eszembe jut. Nem szeretem ezeket. Pedig az énekeseket szeretem. Legjobban a Korda Györgyöt. Ha feljönnél a szobámba, láthatnád, mennyi fényképem van róla. Fent vannak a falon.

A televízió mellett, kis dohányzóasztalon a karácsonyozás kellékei. A nappali portás készítette elő. Az asztalon fehér selyemterítő, egyik sarkán festett gyertyával. Közepén fém karácsonyfa, lehet egyarasznyi, piros üvegdíszek fityegnek róla. Körötte, névre szólóan, boldog karácsonyt kíván a Leányotthon két asszonynak és három lánynak. A kis papírkártyákon egy-egy rumos meggy aranysztaniolban, az asztal átellenes két sarkán két-két pálinkáskupica, az ötödiknek aranyszegélyű feketekávés kispohár jutott. Mellette háromdecis üvegben cseresznyepálinka.

A nappali portás maga is a szállón lakik, nagy gonddal készítette elő a közös karácsony kis asztalát.

Ebben az évben az új épület maradt nyitva, most a régiből jött át az ünnepekre, aki nem talált magának karácsonyozni való jobb helyet. Fenyőfája ez évben sem volt a maradóknak.

Várnai Jutka kifelé nézeget a nagy üvegtáblákon, elidőz a csaknem ablakot érintő, nagy-nagy fa csupasz ága-bogán.

- Nagyon szomorú. Neked nem?... Ma éjszakára be fogom zárni kulccsal a szobámat. Soha nem szoktam, de nagyon furcsa, hogy csak ennyien vagyunk. Vagyis hát én egész nap nem láttam az Erzsikén, a portáson kívül senkit, csak tudom, hogy a másik szállóról ketten a betegszobában vannak, és hogy dolgozik még, de estére megjön a gyárból az egyik asszony, aki a hőerőműnél van. Ők most is dolgoznak. Ennyien vagyunk, meg a portások. Nagyon furcsa. Hozzászoktam a nyüzsgéshez, hogy jön-megy mindenki, mindig történik valami. Én

általában szeretek egyedül is lenni, nem vagyok az a típus, aki nem tud meglenni egyedül, csak például így, karácsonykor, nem jó egyedül.

- Gyere fel a szobámba, megmutatom a mackót. A kollégáimtól kaptam.

Felmegyünk a lépcsőn, megyünk a folyosón. Ahogy nem hallani a tévét, Jutka halkra fogja a szavát. A konyha, étkezőfülke, zuhanyozók visszhangozzák, amit mond. A folyosó közepén csak az ő szobájának az ajtaján van kulcs a zárban. A többi a portásfülke falán lóg, szögekre akasztva, számmal ellátva. Várják keddi munkakezdésre visszaérkező gazdáikat.

- A szilveszter jobb lesz, mint a karácsony. Akkor már hétfőn dolgozunk. Az rövidebb. Most ez nagyon hosszú. Péntek délután, szombat, vasárnap, hétfő. A szilveszter csak két nap. És talán többen is maradnak.

Jutkáék szobájának a fala telis-tele ragasztva-tűzdelve színes, újságból kivágott képekkel és fényképekkel. Az ágyak fölötti rövid polcok zsúfolásig tele díszekkel, emléktárgyakkal.

Jutka Korda-fotósorozata mellett együttesek fényképei, köztük jó néhány név szerint neki dedikálva, aztán a *Tombol a hold* főszereplőjének újságból kivágott képe, és manökenek hosszú ruhákban, sejtelmes mosollyal.

- Szeretek csinosan öltözködni, pulóverem is van elég. Nézd meg a szekrényemet.

Kitárja az ajtaját. A legfelső polcon könyvek, lexikonok, művészettörténet, mesegyűjtemény, versek, alatta a ruhák, legalul, külön nylonzsákba téve a szennyes.

Jutka az ágyneműjét is maga mossa, nem a szállói patyolat ágyneműbérlet-huzatot használja. Vett magának virágmintás krepp ágyneműt. Más nincsen a szállón, aki a saját ágyhuzatával takarózna. Ilyen nagy könyvgyűjteménye sincs senkinek.

Jutka ezt a szállóból őrá eső pár négyzetmétert tartja otthonának. Kérésére nem is rakosgatják más szobába, ide-oda, még másik ágyra sem. Ahogy ő mondja, egy ilyen változás tíz évet venne el az életéből. Mint ahogy az is tíz évet jelentett az életéből, hogy a Marcibányi térről, a mozgáscsökkentek intézetéből átköltözött ide.

Leveszi a szekrényből a fényképalbumot, leül az ágyra, lapozni kezdi.

- Több fényképem is volt, de album nélkül sok elveszelődött... Tavaly névnapomra kaptam a munkatársaimtól. Most hajszárítót kaptam tőlük. És karácsonyra ezt a mackót.

A sötétbarna maci sárga bunkós orral és sárga fülekkel, talppal, manccsal a heverő főhelyén ül. Kisvánkos a háta mögött. Belépve a szobába rögtön ráesik a tekintet.

Nagy album, a képek jó részét Jutka csinálta. Volt egy fényképezőgépe, amíg az intézetből ki nem került. Akkor ötven forinttal kezdte a hónapot, és csak úgy tudta kihúzni az első fizetésig, ha eladta. Vele együtt az esernyőjét is és még néhány apróságot. Szeretett fényképezni.

Az albumban nincsenek szokásos családi fényképek. Egy van róla háromévesen, rövidre nyírott hajában félrebukott masnival, egy-egy az apjáról, anyjáról, húgáról, de ezek nem egy oldalon vannak. Nincs családi oldal, nincs család. Mindenki szerteszét.

Az album intézetis képek sorát őrzi, barátokkal, barátnőkkel, farsangi bálokkal, beategyüttesekkel, akik ingyen játszottak az intézetben, az osztályfőnöknővel, az igazgatónővel, a társnők fiútestvéreivel, az írógépszerelő fiúval, egy másik fiúval, aki egy hétre a francia társintézményből jött néhány társával. Aztán barátnők képe, és a fiúké, akik közül előbbre vannak berakva a csak barátok, hátrább a komolyabb kapcsolatok fiúpartnerei.

Jutka a képekről mindent elmesél, amit lényegesnek tart. Meséjét nem fűtik át érzelmek. Meghatottan csak egyetlen oldal előtt időz el. Gyümölcsöskert közepén fekete ruhás, kendős öregasszony, mellette kalapban a párja, jobb karja sután a felesége vállán. Bizonyára csak a fénykép kedvéért. Mindkettejük arcán ugyanazok a megállapodott vonások. Ketten a tanyáról. Az asszony nyolcvan, az ember nyolcvannégy. Ma már csak disznókat és aprójószágot tartanak. Életükbe a gyümölcsösükbe kijáró kisvárdaiak hoznak változatosságot. Az asszony régóta nem megy el otthonról, az ember minden csütörtökön nyakába veszi a domboldalt, szőlőst, gyalogösvényeket, bemegy Kisvárdára, és a hátizsákban hazaviszi a legfontosabbakat: kenyeret, szappant meg ami kell.

De csak nemolyrégen váltották életüket nyugalmasabbra. Amíg Jutka intézetben volt, látogatásokra nekiindult a két öreg, mentek az unokához. Most már Jutka el tudja tartani magát. Nem szorul a két öregre. Csak a szeretetükre. Nem is fognak meghalni, amíg Jutka férjhez nem megy. Akkor meghalnak majd. Egyik napról a másikra, betegeskedés nélkül és egyszerre. Nem hagyják cserben egymást. Mert nem magukkal vannak elfoglalva, hanem a másikkal. És mindketten Jutkával. Ha nyaranta hazamegy, nekik mindent elmesélhet, mindent megértenek. És ha ahhoz van kedve, hogy egyedül járjon a gyümölcsösben, vagy befeküdjön a szőlőtöltésbe napozni, ábrándozni, nem zavarják.

Most, hogy Jutka nem ment haza karácsonyra, a két öreg csendesen ücsöröghet a konyhában, nem beszélnek, nem szokása az a tanyán megöregedett embereknek. Lehet, hogy hamarosan eljön az idejük. Jutka talán talált magának valakit. Ezért nem utazott hozzájuk karácsonyra.

Nyáron ismerkedett meg egy pesti fiúval, a kelenföldi lakótelepről. Szeptemberben elvitték katonának, azóta egyszer jött csak haza. Az ünnep második napján kimenőt kap, Jutka le fog utazni hozzá.

Zoli szülei most, karácsony előtt, megkísérelték Jutkát lebeszélni a fiukról. Különösen az anyja. Hogy nehogy azt higgye Jutka, hogy a fiuk elveszi majd, ha leszerel; hogy nehogy azt higgye, másnak nem udvarol; záradékképpen: Jutka úgysem bírna két évig hűségesen várni; és tanácsképpen: a mama annak idején másképp csinálta, Jutkának sem kellett volna lefeküdnie Zolival, mert Zoli azóta nem veszi komolyan.

Egy jövendőbeli anyóstól is sok lett volna ennyi, pedig hol vannak még attól! Jutka kifakadt a telefonban. A fiuktól akarja mindezt hallani. És mindenképpen leutazik hozzá Kisújszállásra.

Zoli anyja hiába érdeklődött ezután, mivel akar menni, menjen inkább velük kocsival, ők is mennek, vagy hol akarja tölteni a karácsonyt, menjen inkább ki hozzájuk, Jutka büszkébb annál, semmint hogy ezek után bármelyik szívességet megköszönje.

A karácsonyelőt jól telerakta elfoglaltsággal, hogy hamarabb elteljen, bevásárolt, tyúkhúslevest főzött magának, este meg együtt lesz a többiekkel. Vagy ha nem, korán lefekszik, alszik. Karácsonya úgyis volt már a munkatársaival.

- Két nappal ezelőtt ünnepeltünk a gyárban karácsonyt, akkor volt utoljára együtt az egész brigád. A főnök vett karácsonyfát, feldíszítettük, aláraktuk az ajándékot, mindenki tudta, kinek vesz, csak azt nem, neki ki vesz, aztán kettőtől fél négyig ünnepeltünk. Égtek a gyertyák, a csillagszórók, én alig vártam, hogy az én nevemet mondják már, nagyon kíváncsi voltam, mit kapok. Amikor megláttam ezt a mackót, majd kiugrottam a bőrömből. Nekem gyerekkoromban senki nem vett ajándékot, én úgy tudok mindennek ma is örülni, talán éppen ezért. Úgyhogy nekem már megvolt az idén a karácsonyom. Addig az ilyen a jó, aztán ha lesz lakásom, vagy ha férjhez megyek, akkor ott majd lesz külön karácsonyfám, karácsonyom. Most vagyok huszonegy éves. Tizennyolc éves koromban majdnem férjhez mentem. Az intézet után nagy szabadság volt, ott nagyon vigyáztak bennünket, mikor idekerültem, beleszerettünk

egymásba a Tibivel. Lefeküdtünk, rögtön terhes lettem. Ő azt akarta, hogy szüljem meg, én azt mondtam, nem. Még akkor is azt mondtam, amikor ő kikötötte, ha én nem egyezem bele, akkor ő velem tovább nem jár. Lehet, ha nekem normális lett volna az életem, ha nem hiányzott volna mindig a család, a szüleim, vállalkoztam volna rá. Így egyet tudtam, az én gyerekem nem fog ilyen szerencsétlen életet élni, mint én. Később majd lesz. Ha már vállalni tudom, hogy megkapja tőlem, amit egy gyereknek meg kell kapni az anyjától.

- Ez volt az első szerelmem. Egy-két év múlva férjhez mennék már. Talán most is. De akkor nem szabadott fejest ugranom valamibe, amit nem is akartunk, csak véletlenül jött. Úgyis annyi minden van az ember életében, amit nem dönthet el maga. Ami úgy van.

- Szeretem a Zolit, de ő sem kell mindenáron. Mindenáron senki sem kell. Pedig nem akarok egyedül maradni. De hogy kivel fogom leélni az életem, azt nagyon meggondolom. A legfontosabb, hogy ebben magabiztos legyek.

- Ha a lányoknak elmondanám az első szerelmemet, nem értenék meg. Hogy lehet nem akarni férjhez menni. Hogy lehet, hogy valaki nem akarja megszülni a gyereket. Kurvának mondanának. Itt mindenki férjhez akar menni, és gyereket akar. Én is. De én nem mindenáron. Itt nem szokás az ilyen válogatás. Ezért nem beszélek erről senkinek. Nem vagyok őszinte senkihez. De itt legfeljebb egy-egy ember őszinte egymáshoz, ideig-óráig. Ők nem őszinték, mert szégyellik, ahogyan élnek, vagy amit csinálnak. Én meg azért nem vagyok őszinte, mert amit belőlem megértenének, vagy ameddig rám figyelnének, abból olyan képük lenne rólam, amilyen nem vagyok. Ezt se tudja rólam senki, hogy most itt maradtam. Karácsonykor mindenki hazamegy, pedig sokan vannak, akiknek jobb lenne, ha itt maradnának.

A megoldatlan, eldöntetlen életeket feldúlják az ünnepek.

Mindaz a jó, amit a lányok csak a családban, az ismerősök, barátok között, a falujukban kaptak meg, és Pesten, a gyárban, a leányszálláson hiányzik, a harmóniában telő ünnepeken elvezethet az otthon maradás gondolatáig.

Mindaz a rossz, ami miatt a lányok a családot elhagyták, várja őket otthon. Máskor is várja őket, de ünnep előtt, karácsony előtt mindenki hiszi, hogy ahova utazik, ott jó lesz. Mennek hazafelé a lányok, ünnepelni akarnak. Aztán jönnek vissza, s a szilvesztert már Pestre tervezik. Hátha Pesten jobb lesz.

December harmincegyedikén este hat órakor zeng a Körtér a trombitáktól. A rikító sárga, sztaniol díszítésű, papírrojtos trombiták nagysága másfél méter.

A sarkon modern csemegeboltban tinédzserek vásárolják a bort, pezsgőt, az italpolcok egészen kiürültek már. Két fiú és két lány egyforma csúcsos pepitakalapban válogat. Amíg az egyik pár csókolózik, a másik kettő fújja a trombitát. Nem szólnak rájuk, fiatalok, szilveszter van.

A bolt előtt tántorgó nyugdíjas tájékozódni próbál.

Megyek a 10-es busz megállójába. Egyszerre szállok fel egy kis csapattal. A lányok a fiúk ölébe ülnek, sikongatnak, szilveszter van.

A sofőr az önindítóval egyszerre indítja a magnóját. Beatzene bömböl a hangszórókból, olyan lesz az új év, amilyenek az óév utolsó órái.

Az első megállónál munkatársaiktól nehezen elváló férfiak igyekeznek megcélozni a busz ajtaját, a vezető megvárja őket.

Megállunk a textilgyár új leányotthona előtt. Egyedül szállok le.

A portán fekete öltönyös fiatalember várakozik, elegáns. A portásfülkében három falfehér lány, vonásaik másnapos torzulásúak, mindhárman éjszakások voltak. Nem sok koccintgatás kellett nekik, hogy a fáradtsággal összekeveredő alkohol leverje őket a lábukról.

Hajnalban két lányt mentő vitt el az orvosi szobából, a harmadikat lekötözték, úgy várták meg, hogy elmúljon róla a dühöngő részegség.

- Kialakult a gyárban, hogy szilveszterkor mindenki visz be piát, legyen az művezető vagy segédmunkás, férfi vagy nő. Váltanak bennünket, iszunk. Tavaly, aki nagyon részeg volt, lefeküdt. Én is. Aztán este lementünk a társalgóba, néztük az Angyalt. Még akit soha nem láttam, az is ivott. A film után elkezdtünk hülyéskedni, nem figyeltük a tévét, beszélgettünk. A zenére felálltunk táncolni. Lányok lányokkal. Mondhatom azt, már nagyon sok szilvesztert eltöltöttem, de ez volt a legjobb. Talán azért, mert olyan közvetlenek voltunk. Mindenki azt csinált, amit akart. Mondták többen utána, ilyen unalmasat, azzal szilveszterezni, akivel együtt dolgoztok. Szerintem az a legjobb. A társalgóból még felmentünk az egyik szobába. Volt lemezjátszó. Táncoltunk, cirkuszoltunk reggelig. Nevelő nem volt bent, csak a portás. De ő is feljött hozzánk. Nem kellett a portán ülni, aznap nemigen mászkált senki. Aki elment, az már előbb elment, aki itt maradt, az meg itt maradt. Nagyon jó szilveszter volt.

A társalgóban hárman nézik a tévét, mintha holmi közönséges nap lenne. Fotelokban ülnek, a lábuknak külön széket készítettek maguk elé.

Átmegyek a régi szállóra. Az igazgatói szobában tánczenét üvölt a rádió. Gizi a hangszóróra tapasztja a fülét, vigyorog és mozog a ritmus szerint. A hallókészüléke Esztergomban maradt az intézetben. Nem volt tökéletes, azért nem írtak miatta a nevelőnők. Amióta hallókészülék nélkül van, eltelt már néhány hónap. Ezalatt majdnem teljesen érthetetlenné vált a beszédje. És mert nem érti, mit mondanak neki, próbálja kitalálni a szavakat, igyekezettel vegyes kétségbeesés ül közben az arcán. Ha szépen takarít, jól végzi a munkáját, az igazgatónő megengedi neki, hogy hazakísérje.

A második emeleten Csiba Icát keresem. Akkor beszélgettem vele utoljára, amikor a Göndör még Pesten volt, és Csiba is személyiségének és tapasztalatainak varázsában élt.

Már másképpen értékeli azt a kis taknyost. Ezért kerül engem. Nem szereti, ha akkori napjainak szemtanúja emlékezteti múltjára. Ő már elfelejtette, hogy tanúskodott a Göndör-Tollár-vérszerződésen. Ne is emlékeztesse rá senki.

Benyitok Csiba Icáék szobájába.

Egyedül ül az asztalnál. Rácz Edit. Májusra várja gyermekét. Hét emeletes vaságy bástyázza körül.

- Itthon maradsz?

- Megmosom a hajamat, felöltözök, aztán lemegyek a klubszobába tévét nézni. Átjönnek hozzám a munkatársaim.

- Jól vagy? - kérdezem után.

- Nagyon jól. Kezdettől fogva jól érzem magam.

- És hogyhogy még mindig itt lehetsz?

- Kerestem albérletet, de sehol nem találtam. Előfordult, hogy felhívtam Újpalotán egy számot, az újságban hirdettek albérletet. Kiderült, hogy lakást adnának ötezer forintért. Kénytelen voltam megkérdezni, mit gondolnak, ha valaki ki tud fizetni ennyit havonta, annak albérletbe

kell mennie? Máshol azért nem adták ki a szobát, mert gyereket várok. Ahogy kimondtam, hogy terhes vagyok, már le is tették a telefonkagylót.

- És most akkor mi lesz?

- Előbb-utóbb át kell mennem a Magyar utcába. Attól nagyon félek.

Nem mondom senkinek, nem szoktam panaszkodni, de félek. Nagyon jó volt itt. A szobatársaim nem csináltak ügyet abból, hogy terhes vagyok. Sajnálom, hogy nem lehet itt maradni, amíg nem szülök. Dolgozni is szeretnék végig, könnyebb lenne innen átjárni a gyárba, azt lehet mondani, a szomszédba, mintha bárhonnan be kell járnom. És a Magyar utca, ahogy hallom, nincs valami közel.

Feláll, egyenes tartással jár egyet. Nem akar többet beszélni a félelmeiről.

Ezen a helyen a szilveszter is csak nagy erőlködéssel lehet más, mint a mindennapok. Ha egyáltalán más lehet. Ha magáról beszélhet, bárki szívesen felfüggeszti az ünneplést.

- Csiba Icáék?

- Lementek a konyhába, főznek. Aztán készülnek elmenni.

- Nem jössz le velem?

Már indul is. Megyünk az alagsorba, a konyhába.

Főnek a vacsorák. Két villanytűzhelyen főnek. Régmúltra visszatekintő asztaloknál költik el az óév utolsó vacsoráját a lányok.

Csibáék többedmagukkal esznek, mellettük hárman ülnek egy asztalnál, a villanytűzhely közvetlen szomszédságában egyedül eszik egy steppelt pongyolás lány, nem sok választja el a harminctól.

Csibáék asztalán falusi lakodalmi bőségben áll az ennivaló. Sápadt halászlé, bőzsíros pörkölt, a többi ételféleség csak az asztal mellé állított székre fért rá. Rántott hús és rizs. A hús papírvékony és négerbarna, a garnírung kásásra sikerült.

Csiba Ica barátnőjének a tányérja mellett nagy halom kenyérszelet. A mindig révedező lány komótosan eszik, a többiek habzsolják magukba az ételt. A ma esti főszakács káromkodások kíséretében tálalja a hússzeleteket. Nem az étellel van baja, nem is a barátnőivel, hanem a délben megivott vodkaadaggal. Valamicskét javított a gyomrán a vacsora előtti sör, de hol van az étvágya a szokásostól.

Esznek. És el vannak foglalva egymással. Nem sokat törődnek velünk, ahogy állunk Rácz Edittel. Nem jut eszükbe, hogy megkínáljanak bennünket, csak a Csiba néz fel a tányérjából, ő is csak ha muszáj. Ha kérdezem.

- Mentek valahova?

- Fél nyolcra ígértük a haveroknak, hogy a körtéri presszóban leszünk.

- De hát már annyi az idő.

- Nem baj, majd megvárnak bennünket.

- Kik ezek a haverok? A gyárból ismeritek őket?

- Nem. Csak úgy a városból. Mindegyikünk ismeri őket.

- És hova fogtok velük menni?

- Azt nem tudom. Majdcsak kikötünk valahol. Valahol majdcsak leszünk. Ha máshol nem, mászkálunk a városban. Viszünk magunkkal piát, és iszunk az utcán. Meglátjuk.

Edit nem szívesen ácsorog már mellettük. Rám néz, hogy menjünk. A konyha mellett nyúlketrec nagyságú vasdoboz szekrények két nagy beugróban. Mindegyiken jókora lakat. Itt tartja háromszáz lány az ennivalóját. Máshol ennivalót tartani tilos. Az élelemraktár és a konyha között lenne az étkezőfülke, ajtaja nincs, átszalad rajta a levegő. Senki nem eszik ott.

Visszamegyek az igazgatói irodába. Két frissen fodrászolt lány földig érő, színes virágos ruhában bejön a portásfülkébe, kávét inni. Lerakják a három ötvenet, nézegetnek ki a portásfülke ablakán. Várják a fiúkat. Kérdezem, hova készülnek. Valami zenés szórakozóhelyre...

Gizike kijön az irodából a portásfülkébe, felvesz az asztalról egy jókora trombitát, és megfújja. Nevet egyet. Egyedül ő nem kap a füléhez, dobhártyája védelmében. Aztán lemegy kedvenc nevelőnője után a tévészobába. Ma nagyon jó a hangulata.

Fiú kopog a portásfülke ablakán, lánynevet mond. Perkál István felesége teljesít szolgálatot a portán, feláll, kimegy a folyosóra a lépcsőfeljáróig, felkiabálja a szobaszámot és a nevet. Visszakiabálnak neki, ismét elfoglalja helyét a fülkében.

A fiú már kint áll a kapu előtt. Annyira nincs hideg, hogy ne tudna kint várni, a portásfülkén túl úgysem mehet. Várakozni a lépcsőn vagy a lépcső alatti másfél méteren lehetne. Itt szoktak állni és csókolózni tizenegy óra előtt a párok, ha esik, ha hideg van, vagy ha egyszerűen csak nehezen válnak el egymástól.

Újabb fiú jön, kéri, hívják le Pribék Zsuzsát.

- És olyan nincs, hogy valakiért jönnek, és nem megy el?

- Olyan nincs.

A folyosón, egész közel a csapóajtós bejárathoz, a tükör előtt ül két lány. Most végeztek a szemfestéssel. A legújabb divat szerint. Fekete tussal csak a szempillát, mögötte halványkékkel a szemhéjat. Kérdem, mikor mennek el. Majd ha jönnek értük, és egy nevetés a válasz. Nincs hova menniük.

Lemegyek a lépcsőn, kanyarodok egyet az alagsorban, még megyek lefelé három lépcsőfokot, és bent vagyok a klubszobában. Elválasztó függöny mögött nézik a televíziót. Leülök az utolsó sorba. Hatsornyi szék előtt két asztalt összetoltak, a köré ült le öt lány, előttük két üveg pezsgő. Szívják a cigarettát, és nézik az adást. Jól szórakoznak a szilveszteri előzetesen. A markós Marika köztük ül, de olyan oldalvást, alig látja a képernyőt. A társai jobban érdeklik.

A széksorokban egyenként ül hat-hét lány. Pizsamában és fürdőköpenyben vannak. A Colombo elejére érkezik két társaság. Ők is hoztak magukkal pezsgőt.

Megjött Edit barátnője is az új szállóról. A filmet nem nagyon nézi, Editet várja. Azelőtt ő is itt lakott, még mindig nem szokta meg az új szállót. A film közepére megérkezik Rácz Edit. Hajat mosott, gondosan megfésülködött és át is öltözött. Fekete nadrágjához fehér hímzett kismamablúzt húzott. Kényelmesen elhelyezkedik a klubszoba bal oldali falából kiálló kőpadkán. Vánkosokat rak maga alá és a háta mögé, lábát végignyújtja maga előtt.

Nem sokkal előtte fekszik pokrócba bugyolálva Gyöngyi. A fülét műtötték, ünnepekre került ki a kórházból, az igazgatónő levelére sem hívták haza a nevelőszülei. Könyökére feltámaszkodva nézi a tévét. A kórházban nagyon meghízott, tekintélyes asszonyságnak néz ki, pedig most múlt húszéves.

Leülök a portán. Az irodából a rádió szilveszteri műsora hallatszik ki, azt hallgatja Perkál Istvánné.

- A lányom nem szereti, ha átjövök, de átjöttem megint. Azt mondja, nincs nekem arra szükségem. Nem is azért jövök. Elment szilveszterezni a sógorékhoz, mondtam is a férjemnek, ne mondja meg neki, hogy itt voltam. A férjem otthon van, nézi a műsort a televízióban, amíg el nem alszik. Én szeretek itt lenni, szívesen jövök. Máshova nem mennék, nem is mentem volna, nem szeretek utazgatni, nem szeretek öltözködni, de ez itt nagyon jó hely volt nekem. Mikor elkezdtem ezt a munkát, úgy volt, hogy az első tizenhét évem a gyárban nem számít majd bele a nyugdíjba, mert utána túl sok volt a megszakítás. De a végén mégis beleszámították, megváltozott a törvény. Így egész szép nyugdíjat kapok, de azért nem jön rosszul ez a pár forint, ami itt adódik, ha kisegítek. És jó is kicsit kimenni otthonról. Itt annyi minden történik. Amíg itt dolgoztam, mindig elvittem innen a mosléknakvalót Érdre, a nővéremékhez. Mindig csodálkoztam, mennyi minden kikerül itt a moslékba. A kislányok megveszik a kenyeret, és úgy, ahogy a bolti papírban volt, megy bele a moslékba, egészben. És ünnepek után az a sok sütemény. Általában nagyon pazarolnak.

Most már levágtuk a disznót, nem viszem el, minden pocsékba megy. Nem becsülik meg a kislányok a pénzt. Csak figyelem, amikor visszajönnek hazulról, mindig hoznak valami ruhafélét, hol egy nadrágot, hol egy pulóvert. Veszik nekik otthon. Pedig nekik is lenne rá pénzük. És küldenek nekik a szüleik pénzt is. Elrontják őket. Az is igaz, hogy könnyebb ma vidéken élni. Jól keresnek a mezőgazdaságban, és ott van mellette a háztáji. Hogy milyen szép, modern bútor van az én rokonaimnak is a lakásában. Jól megy a vidékieknek.

Mire leérek a klubszobába, a Kabos bohóckodik a tévében. Sikongva nevetnek rajta a lányok. Ugyanolyan felszabadultak most, mint amikor a Hofi itallal és étellel kínálta az egyik nézőt. Különben nem szórakoztak Hofi humorán, de ezen nagyokat nevettek.

Edit és két barátnője ropit rágcsál, Dembi már szorongatja a pezsgősüveget.

Mariann az elöl ülő asztaltársasághoz tartozik, most az első széksor jobb oldali székére ül át. Felhangosítja a televíziót, majd lehalkítja, bekapcsolja a kisrádióját, belehallgat a műsorba, majd visszahangosítja a televíziót. Negyed óra választ el bennünket az újévtől. Az egyik lány pezsgősüvegéből kirepül a dugó. A többi pezsgősüveg is kézben van, legkevesebb öt perccel mindegyik durranás megelőzi az éjfélt.

Budapest nevezetességeit mutatja a tévé, megható zene úszik alatta. A lányok felállnak, úgy tűnik, senki nem tudja, hogy nem ez a Himnusz. Aztán mégis megszólal valaki: „De hülyék vagytok!”

Megjelenik az óra, majd valóban a Himnusz szólal meg. Mindenki feláll. Mariann a Himnusz alatt bekapcsolja a rádiót, beatzene vetélkedik a gyerekkórussal. A tévébemondónő koccintásra emeli poharát. A lányok is isznak egyet. Jobbról-balról puszik csattannak.

Senkit nem zavarok egyedüllétemmel, mint ahogy rajtam kívül ülnek még néhányan egyedül. Őket sem kínálja meg senki, övelük sem koccint senki. Nekik sem kívánnak boldog új évet.

Editék pár perccel a Himnusz előtt már felmentek a szobába, egyedül akartak pezsgőzni. Hívtak engem is.

Megkezdődik az éjfél utáni, várva várt tánczene. Markós Marika újabb adag pezsgőt tölt ki a társaságnak. Aztán új doboz cigarettát kezd meg, körbekínálja. Mariann hol a rádiót, hol a tévét erősíti fel. Senki nem szól rá, béketűrő mindenki. A pizsamások még egy kicsit kényelmesebb pózt választanak, le-leragad a szemük.

Felmegyek a portára. Az igazgatói irodában Csibáék ülnek magnó mellett. Nem várták meg őket a fiúk. Magyar nótákat hallgatnak. Perkál Istvánné telefonál, addig lehalkítják a zenét, majd újra felerősítik. Nem néznek rám. Nem akarják, hogy megkérdezzem, hogyan szórakoztak.

Felöltözöm. Perkál Istvánné kikísér, boldog új évet kívánunk egymásnak. Beatzene és magyarnóta-egyveleg kísér végig a sikátoron.

A Budafoki úton egy lélek sincsen.

TÁKOSI VAKÁCIÓ

Őri Kati ágya mellett állunk a Tétényi úti kórházban. Ő diadalmasan mosolyog, túlélte a vakbélműtétet. Kollégái veszik körül a fonó II-ből, közülük is műtötték már, egy kivételével, valamennyit. Kati egyik szobatársa, Horgas Flóra arcán látszik csak a helyzethez nem illő részvét, de ő nem is Őri Katit sajnálja, akin semmi sajnálnivaló nincs, hanem magát. Neki előrehaladott stádiumban volt a vakbélgyulladása, a műtét után két napig fel sem ébredt, már dolgoznia kellett, de még mindig fájt a sebe. „Megesszük azt a kurva pihét. Mondom én, hogy megesszük."

A másik szobatárs, Milák Erzsi nem jött be Katihoz, egész héten túlórázik. Hétfőn a munkaideje utáni újabb nyolc órát a kártolóban töltötte, kedden az újabb nyolc órát a nyújtóban, szerdán az előfonóban, pénteken pedig a bédé-gépeken. Így, ha rendesen nem is, de túlórában megérkezett a bédé-fonóba. Ahova a tűzesetkor szeretett volna átmenni tizenkétórázni, csak nem engedték, azzal, hogy szükség van rá a kártolóban. Katinak azt üzente, ha lett volna csütörtökön látogatás, bejött volna hozzá.

- Hogy mennek a gépek? - bukik ki Katiból a kórházhoz nem illő kérdés. A munkatársak komolyan taglalni kezdik, hogy mennek. „A munkának még a temetésére is elmennék, de hiányoznak a munkatársaim" - zárja le Kati a történetek sorát.

Vége a látogatási időnek. Mielőtt társai elmennek, rászólnak Katira, húzza fel magára rendesen a takaróját. Világoskék nylon hálóingben fekszik, derékig betakarva. Megszokta, hogy lányok között van. A figyelmeztetés hiába, újabb munkatársnője szalad be hozzá csak egy percre, ő húzza fel újra nyakig a takarót, mert a szobában most majd egy szálig férfilátogatók vannak.

Katival, mielőtt beteg lett, az egyik főnöke nagyon szemét volt. Össze is balhéztak, Kati kiabált a főnökével. Megmondta neki, hogy ketten vannak leszedők, megállás nélkül dolgoznak, és ne a fogdosással döntse el, ki dolgozik rendesebben. Őt nem fogja fogdosni, abban biztos lehet. De ez nem lehet ok arra, hogy kitoljon vele.

„Üvöltöttem vele, mint aki megőrült. Idegem lett. Már láttam, csak azt akarja, hogy befejezzem. Mert mindenki figyelt bennünket. De én csak annál jobban kiabáltam."

Katihoz a kórházban is külön bánásmódot kellett kitalálni. Egy órával a műtét után magánál volt, aznap felkelt és estére éhes volt. Az orvosok a csodájára jártak. Kati tizenkilenc éves, még életében nem vett be gyógyszert, most jár először kórházban. Rettenetesen kétségbe volt esve attól, hogy elaltatják és ugyanannyira attól, hogy felvágják a hasát.

„Toltak a kocsin. Az járt a fejemben, mi lesz, ha meghalok. Hát gondoltam, ha én meghalok, abba belehal az anyám, és börtönbe kerül az apám. Mert az biztos, hogy az apám nem hagyná annyiban. Gondoltam rá, hogy megmondom az orvosnak is, de aztán nem maradt rá idő, mert elaltattak."

Kati családjából csak a Pesten dolgozók tudták, hogy Kati kórházban van. Az otthoniak előtt, az édesanyja előtt titokban tartották.

A vakbélműtét után legkevesebb három hét betegszabadság jár. Katit az édesapja - amíg csak lehet feléjük - gyorsvonat első osztályon vitte hazafelé.

Egy hónapot töltött otthon.

Tákos kisközség, háromszázötvenkét kilométerre Budapesttől, hatvan kilométerre Nyíregyházától, harmincöt kilométerre Kisvárdától, tizenkét kilométerre a Szovjetuniótól.

Szabolcsi kisközség. Abban a megyében építette fel az emberi igyekezet, ahonnan elsőnek indult meg a jobb világot keresők menetoszlopa Pest felé. Elsőnek jöttek, legtöbben jöttek. Fele Szabolcsország Budapesten.

A munkásság soraiba lépegetéshez a legkitaposottabb utat választják: az építőiparban vagy a textiliparban helyezkednek el.

Tákos azok közé a falvak közé tartozik, amelyikben építkezni lehet, de már emeletes házat építeni nem. Bánkódnak miatta, mert a szomszéd faluban meg lehet. Hogy presszója és állandó orvosi ügyelete is csak Csarodának van, fájlalják. Azt, hogy az iskola felső tagozata, az óvoda, a tanács mind-mind a másik faluban vannak, betudják egy rajtuk kívül álló, felsőbb elrendelésnek. De hogy nem lehet emeletes házuk, ebbe ugyanúgy nem tudnak belenyugodni, mint abba, hogy el akarják vinni a templomukat.

Tákoson van egy olyan porta, ahol összesen egy asszony marad otthon hétköznapokra. Más családokból is ment egy embernél több Pestre, de hogy mindenki elmenjen, csak az asszony maradjon otthon, erre nincs több példa. Akkor inkább elköltözött a család a faluból, és olyan helyen telepedett le - leggyakrabban a főváros határában -, ahonnan naponta bejárhatnak a munkahelyükre dolgozni.

Őriék azért nem költöztek, Őriné azért maradt otthon egyedül, mert a természetébe beleette magát a makacsság. Ilyen volt örök életében. Pár éve, amikor a házukat, a régi házukat bontották el, már szedték a tetőt, de ő még mindig bent állt, és azon törte a fejét, hogyan legyen most. Nem volt még negyvenéves, mégis azt siránkozta: „Istenem, itt éltem le az életemet, ebben a házban. Most erre a kis időre menjek el?”

Amikor a férje azzal a lehetőséggel állított haza Tákosra, hogy Érden házuk van kilátásban, költözzenek fel, így együtt lehetnek megint, azt mondta az asszony, ő Tákosról nem tesz egy tapodtat sem, inkább egyedül lesz a férje nyugdíjáig, amíg hazakerül Pestről. Ha megéri, megéri, ha nem, nem, de ő nem megy. Nem tudna ő megszokni, sehol a világon.

Őriné életében se hagyta el a falut máskor, csak ha muszáj volt.

1948 szilveszterén, 1949 első napján hiába szállt szapora könyörgés az Úrhoz, haranggal is hiába üzentek fel neki, nem vitte el róluk a veszedelmet. A Tiszát. Ami ellen védekezni nem lehet, csak elmenekülni előle.

De mit keresett a Tisza Tákosnál?

Ezt kérdezték a tákosiak is. Nem akarták elhinni, hogy ez igaz. Hol van őtőlük a Tisza. És hogy kerülne ide?

„Nem gondolta azt az ember, hogy idejön. A Kis Ernő lóháton járt, hogy veszélyben a Tisza-híd, na de hát ezt figyelmen kívül hagyta mindenki.

Nemsokára jöttek, hogy a Tisza kiszakította a gátat. Kiszakította, aztán reggel Gulácsnak fordult. Ott aztán már el is öntötte Gulácsot. De közben nem Tákos felé fordult, lement arra Ugornyának. Ott meg volt Tisza-töltés, nem tudott ugye menni tovább, visszafordult ide. A katonák mondták, szedjük össze a pulyákat, menjünk a teherautóra. De mi mondtuk, csak megnézzük, tényleg jön-e. Na, mi elmentünk hárman asszonyok a téesz-udvarnál lefele. Nahát láttuk, hogy minél közelebb a víz, minél közelebb a víz. Hát odamegyünk az árokhoz, ahogy az ároknál vagyunk, egy nagy hullám, de már nekünk pucolnunk kellett, mert már a sarkunkban

volt a víz. Na, majd akkor már láttuk, hogy a ház, a téesz háza, az már vízben volt. Na, aztán akkor mondták, hogy kispulyások, ha jön az autó, szálljanak rá. Én mondtam, nem megyek, nem megyek. Jött édesapám, hogy menni kell. Hát én nem megyek. De igen, menni kell. Aztán nem volt más, megfogták a pulyákat, feltették az autóra, utána feltettek engem is, vittek minket Barabásba. De hát amilyen nyugodt én ott voltam. Az édes itthon volt, ott volt egy öreggel, az is beteg volt. Akkor volt öt darab jószág, na akkor a jószágot a szekér után kötötték, a mamámat bele a szekérbe, úgy mentek Csarodára. Minket ugye meg elvittek Barabásba. Kivittek bennünket egy házhoz, ott laktunk volna, de ugye, a Jani mondta, ő oda akar menni az iskolába, hogy ott voltak a többiek. A többi gyerek. Visszakértem magam, aztán akkor ott voltunk. Ott aludtunk két éccaka, alszunk, egyszer harangoznak. Ott Barabásba. Na, mondom. Dobolnak is mindjárt közbe. Mondják, minden menekült jöjjön azonnal, mert megint itt a víz. Na, én addig nem vetkeztem le, de akkor éjszaka lehúztam a csizmámat. Gyufát nem gyújthattunk semmit, hogy megtaláljuk a holmit, egy gyufa sem volt, hogy kereskedjük a holminkat. Villany, ugye, akkor még nem volt. Ez az enyém, az az enyém, de ez az enyém, de a pulya sírt, nahát, hogy miben voltunk ott... Na, akkor ott voltak az autók, akkor én is felkerültem. Egy katona jött oda, az ahhoz a házhoz udvarolt éppen, ezért jött oda kérdezni, na, mennek? Hát én meg mondom, nem tudom, majd hát az autóra felférünk-e. Akkor meg rákezdtem sírni, hát hogy mi lesz most már velünk, hogy lesz. Azt mondja a katona, ne tessenek sírni, azt mondja, majd én felrakok mindenkit. Akkor jöttünk át Csarodára. Akkor kezdett a víz megszűnni. Szóval apadt. Na, akkor aztán azt mondták, megyünk vissza, de megmondták, kell várni még két nap. Na, és aztán, hogy legyünk nyugodtan. Akkor a mamám már hazament a jószággal. Akkor, akinek a házát levitte a víz, hát azt is ott altattuk minálunk. Hát, egyik nap halljuk, dobolnak. Kirohantunk, halljátok-e, nem az árvíz jön-e. De akkor mondják, meneküljünk, jön a víz. Először rosszul mondták, honnan, aztán akkor meg vittek Beregsurányba. Én akkor már nem mentem el, mert hogy a mi házunkat előbb se öntötte el a víz, meg ott voltak a jószágok is, gondoltam, ha eddig nem öntötte el, most se fogja. Ha a mi házunkat eléri, azt rögtön ledöntötte volna. Régi ház volt. Két szoba meg a konyha. Nem lehetett volna megmenteni. Azon szabad kémény volt még. Nyolcvan-kilencven centiméterrel magasabb volt akkor a mi oldalunk, azért nem vitte el. Akkor utána jött még egy ár. Akkor megint senki nem maradhatott a faluban. Akkor aztán megerősítették a töltést, ganéjt hordtak le az udvarokról, jó magas volt. Na, de amikor utóbb vittek át bennünket, akkor a jószág, hát az borzasztó volt, ahogy vitte a víz. Egy tehén, egy bivaly, viszi őket a víz. Volt, hogy fogta a gazdája a kötelét, úgy mondták neki, engedje el, mert magával viszi. Az a bőgés, visítás, sírtak az állatok, jaj, hát az szörnyű volt. Azt hallani. Itt a kutya sír, ott a tyúk visít, motorcsónak járt a falu közepén. Az állatokat csak elhajtogatták, de halt az állat. Különösen tanyákon. Ott a házakat is ahogy elvitte, nincs is már tanya a környéken. Azokat oda már nem építették fel. A házakat nem maguk építették az emberek, felépítették nekik. Na, akkor lejöttek Pestről, hogy viszik a gyerekeket. Sokat vittek, és kivitték őket házakhoz. Hát akkor a Jani ötéves volt. Elébb kivitte egy, a Philaxiába vagy hová ment dolgozni, mindig hordta magával a gyereket, és ebbe nem nyugodtak bele, hogy hordja magával, kiadták másikhoz. Elvették tőle. Akkor adták egy másik helyre. Ezekkel aztán leveleztünk is, ötvenhat óta nem tudunk róluk. Az öregek már biztosan nem élnek, akkor voltak az öregek hatvan év körül. Voltak lent nálunk látogatóban is. Ötvenhat óta keressük őket, nem tudjuk, hova lettek. Kőbánya felé kellett menni hozzájuk. Akkor aztán egyszer voltam én Pesten, amikor a gyerekekért felvittek minket, akkor még a Parlamentbe is bevittek, azt láttuk, meg a Hősök terét. A Zágonyiék nem tudjuk hova lettek. Lehet, kidisszidáltak. Vagy azok a tankok talán... a tankok... arra mentek. Nem tudott róla az ember semmit, hogy mi volt ez a nagy forgalom. Itt minálunk... így este hazajöttünk a mezőről, ez akkor volt, amikor a Gabi még meg se volt, akkor, és megfürösztöttem a Bandit, mondom, kimosom a culáját, megszárad az éjszaka. Hát, ahogy kiöntöm a fürdővizet, hallok ilyen

mohogást. Begyüvök, mondom, halljátok, hogy mohog ez a repülő? Na, de ez csak mohog. Hát kimegyek, nézem, tejóisten. Csak hangosodik a mohogás. Nézem a házat, hát mozognak az ablakok is. Hát bejöttem vissza, aztán megint kimegyek, nézem, hát jött az első tank. Nahát, akkor aztán nyugalmunk az nem volt. Azt se tudtuk, mit csináljunk. Hogy mi ez? Vagy mi van itt. Az egész falu fent volt, hát senki nem tudott semmit. Azóta nincsenek meg a Zágonyiék."

Az Őri család tősgyökeres tákosi család. Legidősebb tagja Őri András. Két házasságából annyi gyerekkel látta el a falut, hogy most, ha a kisközség legutolsó házából elindul a kocsmába, nehezen jut fel a fiak-lányok, unokák népes hadától.

Az Őri családból elsőnek ő hagyta el a falut. Ma ötvenhét éves. Állítja, ha tőle megkérdezték volna akkor, vajon vállalna-e munkát Pesten, azt válaszolta volna, hogy nem.

Hogy került fel akkor mégis Pestre?

Az Út- és Hídépítőknél helyezkedett el, egészen közel dolgoztak a faluhoz. Aztán mentek a falutól egy kicsit távolabb, még egy kicsit távolabb, közelebb Pesthez, még közelebb Pesthez, egyszer csak felérkeztek. Nem ő volt egyedül, aki akkor azt gondolta, nem hagyja ott a vállalatot, amit közben megszokott.

Őri András minden hétvégén hazautazik. Három legkisebb gyereke, két fiú és egy lány, akik apjukat követték Pestre, hitetlenkedve figyelik, hogy bírja ezt ki. Pedig kibírja a félnapos utazást oda, aztán vissza, s otthon a maradék időt még keményebben végigdolgozza, mint a többit Pesten. Ezt a gyerekei nem tudják utánacsinálni. Ő meg azt nem tudná megtenni, amit a gyerekei, hogy évi három-négyszer, inkább csak az ünnepeken meg a betegszabadság alatt legyen a falujában. Ő még soha nem töltött vasárnapot Pesten.

Őri András és két fia a XX. kerületben laknak, az Út- és Hídépítő Vállalat munkásszállásán, faházakban. Őri Kati a Kelenföldi Textilgyárban dolgozik, előmunkás a gyűrűsfonodában, a Keltex új leányszállásán lakik. Ha a gyűrűsfonodában elég lenne a munkás, annyi lenne a dolga, hogy leállítja és indítja a gyűrűsgépeket, ha megtelt a cséve, és ha üres spulnik vannak már a teltek helyén. Egy előmunkás mellett három vagy négy leszedőnek kellene lenni, de mert nincs, Kati egy leszedő segítségével maga csinálja meg a többi leszedő munkáját is. Ez a fizetésében nem fejeződik ki.

A tákosi Őri család a XI. kerület és a XX. kerület egy részét és a kettőt összekötő útvonalakat ismeri, valamint munkásszállásaikat a pályaudvarral összekötő utat. És az Őri gyerekek a Vidám Parkot. A Vidám Park a szabolcsiak kedvenc találkahelye. Az elvarázsolt kastélyból ki se jönnének, ha nem várna rájuk az örökké forgó hordó.

Őriék pesti világa Tákosból szakított, Pestre teremtett világ. A tákosinak a mása. A tákosi kocsma helyett a XX. kerületben ott van a Sandicsárda, a XI. kerületben a Gazos. Mind-kettőnek törzsközönsége van, szólnak egymáshoz az emberek. A két pesti kerület egy-egy ismerős darabja úgy veszi körül az Őri családtagokat, mint otthon Tákos. Az ismerős részeken túlmennek, mint a falu határán, de nem találják örömüket benne.

A család legvilághlátottabb tagja Őri Kati. Volt már a szobatársnőjénél Nagydorogon, dohányt segítettek felfűzni az egyik hétvégén. Volt Földesen, az egyik munkatársnője szülőfalujában, és Debrecenben, visszafelé útban Földesről.

Földesről, a leányotthon vezetőjének szülőfalujából évente jönnek újabb és újabb lányok. A sorban legelöl álló Szabolcs után - négyszáz közül százhét lány szabolcsi - csak azért kerül második helyre Hajdú-Bihar megye Borsod-Abaúj-Zemplén elé - ötvenkettő és ötven lány jött Hajdúból és BAZ-ból -, mert Földes elszármazottainak száma tizenkettővel növeli a hajdúiak

számát. Az igazgatónő ugyanolyan garanciát jelent a szülőnek, mint a lánytoborzó Vasvári Gábor, akit személyesen megismerhetnek.

Kati 1971-ben végezte el az általános iskolát. Akkor még volt Tákoson felső tagozat. Az övék volt az utolsó osztály, amelyik a faluban járta ki az elemit. De már ők is összevontan. Együtt tanult az ötödik-hetedik és a hatodik-nyolcadik. Az alsóban is együtt volt az első a harmadikkal és a második a negyedikkel. 1979-ben az alsó tagozatot is átviszik a szomszéd faluba. A szomszéd falu Csaroda. Ott nincsen összevonva osztály.

Katiék tizenhatan voltak osztálytársak. Amióta végeztek, hét év telt el. Ezalatt legtöbbjük élete belekerült abba a kerékvágásba, amelyiken kevés döntéssel, szép döcögésben, becsülettel eljutni az elmúlásba.

Őri Kati minden osztálytársáról tud:

„Kis Klári tanárnő lett, illetve most végzi a főiskolát, elköltözött a faluból.

Király Kornélia férjhez ment, Naményban az áruházban dolgozik.

Gál Zsuzsa egy éve tanít, most jár főiskolára.

Marosi Irma férjhez ment, Varsányban az óvodában dolgozik.

Sándor Erzsike nem ment tanulni, dolgozik már a vízgazdálkodásnál, összevissza járnak a falvakban, csatornákat mérnek.

Filepi Erzsike leérettségizett, Csarodán a tanácsirodán dolgozik, nem ment férjhez.

Kocsis Mária szintén leérettségizett, férjhez ment, nem dolgozik.

Takács Kati leérettségizett, Naményban a dohánybeváltóban dolgozott, aztán férjhez ment, azóta nem dolgozik.

Barát Zoli Pesten van a katonai főiskolán.

Horváth Zoli a tejcsarnokban dolgozik az édesapjával, ipari iskolát végzett Pesten, jobban mondva ott elkezdte, Vásárosnaményban befejezte.

Simon Erzsi mezőgazdaságigép-szerelő lett, Tiszavasváriban tanult, most a téeszirodán van, Csarodán.

Gál Lajcsi is mezőgazdaságigép-szerelőnek tanult, ő is Naményban dolgozik, nem a szakmájában.

Kósa Pista juhásznak tanult. Mátészalkán vagy valahol messzebb. Halászik meg vadászik is. Halat szokott is árulni.

Tóth Misi a szüleivel elköltözött a faluból Pestre.

És volt egy, aki 1973-ban meghalt. Két nap múlva töltötte volna be a tizenhatot.

Én apu után mentem fel Pestre. A faluból egy lány volt előttem a Keltex-ben, de ő nem volt iparis. Már haza is került. Szülési szabadságon van otthon, Pesten szült meg, Pesten lakott a férjével albérletben, de nem jöttek ki, és hazament a gyerekkel. Az az egy volt előttem.

Rá egy évre, hogy én felmentem, jött egy másik lány utánam. De nem maradt sokáig, mert várandósan hozzáment a sógornője öccséhez, két faluval odébb. De már onnan is hazahozta a bátyja a gyerekkel együtt, mert a férje csak részegeskedett mellette, meg verte. Összeszedték a Margit gyűjtötte holmikat, és hazahozták a faluba. Jött a Margit a férje nélkül, gyerekestől.

Így voltunk a faluból hárman ugyanabban a gyárban. És egy volt a szomszéd faluból. Át szokott jönni hozzánk. Barátkoztunk. De azt elgázolta egy motorcsónak. Át akarták úszni a Dunát egy nős emberrel, nem vette észre őket a motoros, és nekikment. Az a lány már előtte egyszer kilépett a gyárból. A szülei fizették vissza a nyolcezer forintot, mert ő is volt ipari tanuló, és a szerződése nem telt le neki. Akkor hazament és megint visszament utána Pestre. De szégyellt hozzánk visszajönni a gyárba, ezért elment a Lőrinci Fonóba. Onnan lett a nős-ember ismerőse. Meghaltak mind a ketten.

Nyolcadik után nagy volt velem a gond. Rossz tanuló vagyok, hova menjek. Anyu akarta, maradjak otthon, ha rögtön nem is tudok elhelyezkedni, majd később elhelyezkedek. Én nem akartam otthon maradni, mert nehezen voltunk meg, az az igazság. Tudtam, egy keresetre nem maradhatunk. A bátyám akkor még tanult. Tudtuk, utána megy katonának. Öcsém is ott volt még. A féltestvér bátyám akkor nősült.

Apu húsz éve távol dolgozik. Én mindig arra emlékszem csak, hogy vártuk haza. Ő mondta, hogy jöjjek fel Pestre. Mondták a faluban, milyen kurva lesz. Anyu mondta, majd meglátjuk. Ő nem adhat mellém vigyázni senkit. A *Pajtás*-ban néztük ki a címet. Ha ide nem vettek volna, másodiknak Nyíregyházára jelentkeztem, élelmiszergyárba. Egy hónapig szünidős voltam, apuval feljöttem, megnéztem, milyen ez a munka. Többen is voltunk szünidősök. Akkor még nem is tudtam, jövök-e ipariba. Egy hónapot dolgoztam, hazamentem, akkor még mindig nem tudtam, visszajövök-e. Voltam a csomagolóban, és a tisztítóban felrakó. Nem nagyon tetszett. Sokat gondolkodtam otthon, volt rá egy hónap. Nagyon el akartam jönni, nem mondtam, hogy nem tetszik. Tudtam, hogy meg kell állnom a magam lábán. Szünidősnek az ipariban laktunk. De nem akartam kijönni kimenőn sem. Kiszaladtam a közértbe, azt se tudtam, hol van. Nagy nehezen visszataláltam. A bátyám, ha jött, meg apu inkább jött. Velük engedtek, ki is mentem. Nem mutattam, hogy nagyon rossz. Nem akartam én ilyen messze eljönni. Örültem, amikor letelt a hónap. Gondoltam, ezután mindig itt kell lenni. Még ritkábban hazajárni. A szünidősök közül még ketten jöttek ipari tanulónak, de azok már végleg elmentek. Minden hónapban egyszer mentem haza. Szülőktől kellett hozni papírt, hogy otthon voltunk. Mert voltak, akik fiúztak, és odamentek. Akkor nem kapott többet kimenőt. Ha valaki öt percet késett, nem mehetett ki egy napig. Annyira féltettek bennünket. A gyárban néztek bennünket, na, újak vagyunk, milyenek vagyunk. Én csendes voltam, nehezen barátkozó. Aki ötös volt az iskolában, januártól dolgozott teljesítményben. A négyesek februártól. Én februártól kezdtem. Kilencven százalékot kaptunk. Hogy miért, azt nem tudtuk. Úgy dolgoztunk, mint a többiek. Nagyon örültem a pénznek. Anyámnak gyorsan kinéztem egy pulcsit.

Éjszakán kezdtünk, nagyon rossz volt. Megijedeztem. Láttam, hogy jöttek felém, mégis megijedtem. Pedig aludtam nappal, mégis álmos voltam. Persze, nem tudtunk úgy dolgozni, mint egy régi fonó. Nagyon bebunkósodtunk, akkor néztek ránk csúnyán. Fél évig voltam gépen, akkor mondtam, vegyenek le. Leszedő lettem. Nem volt jobb, mert dolgozni ugyan-annyit kellett, de kevesebb pénzt kaptam. Leszedő voltam egy évig. Akkor rámentem a 42-esre. Négy hónapig leszedőpénzt kaptam, szóltam miatta, de hiába. Visszamentem leszedőnek. Akkor utána a 46,47,48-asra tettek, mondták, hogy nagyon rossz gép. De én nagyon szerettem azon lenni. Kellett sokat tisztítani, de előbb elment az idő. Mikor már a 48-ason voltam, már fél kettőkor bent voltam. Fél óráig letisztítottam a gépet, elszívtam utána egy cigit, azután már kezdeni kellett. A váltóm német volt, nem is tudtam beszélni vele. Négy-fél ötre mindig végeztem a tisztítással, ha nem volt abzug négyre. A Bakóval vagy a Szabóval mentünk cigizni, mentem nekik segíteni, a leszedőknek is mentem segíteni. Ha nem voltak leszedők, levettek a gépről leszedőnek, de akkor már tudtam az előmunkás-feladatot is. Most előmunkás vagyok. Bemegyek, megnézem, van-e abzugolni való gép. Akkor azt lejelölöm. Megyek, szólok a lányoknak, van tele, vagy még válogathatunk. Abzugolunk, válogatunk, ha marad idő,

elszívunk egy cigit. Sok a felelősség. Én nem szeretek parancsolgatni. De a leszedők nagyon fiatalok, tizenhat-tizenhét évesek. Ideszaladnak, odaszaladnak. Nem tudom nekik azt mondani, na, most ezt csináljuk. Nekiállok, akkor odajönnek. Nem igyekeznek. Látják, hogy én csinálom, minek csinálják. Lehet, hogy rosszul vezettem be, nem így kellett volna.

A Mogyorósi Jancsi be is jött meg nem is, bejött egy napot, mondta, hogy kilép, mondta, hogy én vagyok az előmunkás, vállaljam el a brigádvezetést. Nem akartam, mert tudtam, nem tudok szólni semmiért, inkább magamat megerőltetem, csinálom én egyedül. Nem szeretném tovább csinálni. Egy-kettő segít nekem, összedolgozunk, de ez nagyon kevés. Mikor milyen hangulatban vannak.

A kislányotthonból egyenesen az újba kerültem. A leányotthonban minden jól van, semmit nem változtatnék. Esetleg vannak itt olyan lányok, akik a hírnevet szerzik itt is, nem sok, de azért van. A vonaton is utazok, hát a hajam az égnek áll. Aztán ott is ezek miatt a lányok miatt kapjuk meg. Az Erzsi nénit szeretem, szerintem nagyon rendes, úgy bánik velünk, mint egy anya. A portás néniket is szeretem."

Őri Kati nyolcadikos kori elfelejtendő nagy szerelmén kívül eddig egyszer udvaroltatott magának. Akkor hamarosan kiderült, hogy a földesi fiúval jó kapcsolat nem lehetne. Ha pedig nem lehet, akkor nem kell. Pár napig maga is ráállt szálat kötni a gyűrűsgépekre, miután elhatározta, hogy ez a fiú nem kell neki. A gyűrűsgépeken úgy viszi a szakadt szál a szemet, a figyelmet, a kezet, hogy jobban a világon nem tudott volna megnyugodni döntésében, mint a gép mellett.

- Őrieket keresem - válaszolok egy asszony kérdő tekintetére. Köszöntött, ahogy mellém ért, de nem alkalmatlankodik kérdéssel. Ha akarom, megtudhatok tőle bármit. Lelassul, majdnem megáll.

- Az Őri Jóskáékat?

- Azt az Őrit, akinek a Kati lánya Pesten dolgozik.

- Az ott lakik az utca végi palatetős házban. De most nem is tudom, itthon van-e még, tegnap kiírta az orvos, hát most vagy ma megy vissza, vagy holnap. Talán inkább mégis holnap, az apjával.

Elindulok a palatetős ház felé. Mellettem autók húznak el. Mindkét irányba elég nagy a forgalom. Tákos a 42-es műút két oldalán épült fel.

A 42-es út Beregsurányba vezet, átkelőhely a Szovjetunióba. A tákosiak és a szomszéd falvakban lakók átjárnak a határon túlra, évente egyszer meglátogatják a rokonokat, bevásárolnak, főleg elektromos gépeket. Tákos ennek a határ menti lehetőségnek köszönhetően jól felszerelt, van a faluban porszívó és villanyfúró egyaránt bőven.

Két ház választ el a palatetőstől, lányok ülnek a hűsön, hímeznek. Már gyerekkorukban megtanulják a külföldön is jól ismert beregi hímzést.

- Otthon találom Katit?

- Épp az előbb vitte haza a mostohabátyjáékhoz a keresztlányát. Megindulok visszafelé. Katinak már mondták a mostohabátyja szomszédai, hogy keresik.

Mostohabátyja a belső kerítésen dolgozik, a külső sem régen készült el. Az arra való, hogy a gyerekek ne menjenek ki az útra, a belső meg arra, hogy a jószág ne menjen ki az első udvarra.

- Mi járatban van?

- Megnézem a falut. Megismerkednék emberekkel.

- Asszony, hozz már egy kis innivalót!

Kati átveszi a karonülőt a sógornőjétől. - Most már bátran megfogom. Az első héten úgy húzódott a seb, nem tudtam emelni. Az anyu úgy fél tőle, elfordul, ha vetkőzök.

A mostohabáty a sört végül is egyedül iszogatja. Elég voltam neki indoknak is, hogy végre kapjon. Leáll beszélgetni.

- Kivettem két nap szabadságot, de nem haladok jól a munkával. Kati az utcán fűzi csak hozzá:
- Mert minden alkalmat megragad rá, hogy ellógjon hazulról, és igyon.

- Ma már szombat, holnap estig el kell készülnöm.

- Hol dolgozik?

- Előbb a téeszben voltam, a téesz kitaníttatott lakatosnak, tavalyig ott voltam. Aztán átmentem Vásárosnaményba, gépkarbantartónak. Nyáron motoron megyek, télen busszal. Félórán belül beérek. Megkeresek kettőezer-négyszáz-kettőezer-hatszáz forintot. A téeszben nyáron több megvolt, de télen meg majdnem semmi. A legjobban az bosszantott, amikor év végén bent maradt a pénzünk, nem tudtak fizetni. Ezért mentem el.

Az épülő beton alapú vaskerítés mellett kondér lóg. Alatta kialszik a tűz, senki nem figyel rá. Leves fog benne főni, majd nekiállnak, ha elmegyek.

Őri András, Kati apja halászlét szokott főzni kondérban. Ő tud legjobbat a családban. De tán még a faluban is. Ha tudja előre, mikor megy ki hozzá a XX. kerületbe a lánya, összegyűjti a fiúkat is, és négyüknek főz a fabarakk előtti udvarban. Azazhogy nem négyüknek főz, hanem ötüknek. Ad belőle Szakállasnak is, az Út- és Hídépítő Vállalat - Őri András szerint - egyetlen szakállasának, akit falusi szokás szerint neveztek el így, ez a név jól megkülönbözteti.

Szakállas negyvenéves, vidéki, három gyereke van, és a fizetésekhez igazított, nagyon pontos életrendje. Megkapja a fizetését, addig iszik, amíg tart belőle. Addig dolgozni se jár. Aztán, ha nincs már miből inni, munka után leveti magát vaságyára, és alszik a másnapi munkáig. Néha az éhség ráveszi, hogy lopjon a másik szalonnájából. Haza soha nem megy, a fizetése egy részét a felesége már régen letiltatta. Őri András semmit nem ért abból az életből, amit a Szakállas csinált magának, de ha főz, megkínálja. Még akkor is, ha Szakállas rendszerint az ő szalonnáját dézsmálja meg.

Kati visz falut nézni. Megyünk a templom felé. A házakból köszöngető emberek, a ház előtti kispadon ülő öregek kérdezik-megállapítják: a templomba mennek.

- A tanítóék hol laknak?

Kati egyenesen bemegy hozzájuk.

Három szőke gyerek hancúroz egy teknőben mosó fiatalasszony mellett.

- Jöjjenek be, főzök egy kávét.

Kati kint marad a gyerekekkel az udvaron. Máskor sem volt bent a házban, most se megy be. Ő csak az ő tanítónőjükhöz volt bejáratos.

„Egy idősebb asszony volt, csak annak mennie kellett, mert egy asszony úgy intézte. Az bemászkált, és az apósa párttitkár volt, elintézték a tanítónőt. Pedig nagyon szerettük. A mi szüleink nem szaladgáltak be azért, ha bezártak bennünket. Nem mentünk, tudták, biztosan nem tudjuk a leckét. Bezártak bennünket, ott meg kellett tanulni, mert otthon úgyse tanultuk volna meg. Ez az asszony beszaladgált, veszekedett. Az anyu csak egyszer veszekedett, amikor

a mostohabátyámat gyomorszájba vágta egy tanár, és összeesett. És nem ment iskolába. Anyu hiába kísérte fel, nem ment be. Kapott anyu felszólítást, menni kell a gyereknek iskolába, de anyu nem tudott mit csinálni, nem ment be. Akkor anyu megmondta, hogy ez történt, ezért nem megy be a gyerek. Akkor felhívták a tanárt, bocsánatot kért, hogy hát részeg volt, azért ütötte meg a gyereket. Kérdezték tőle, és ha véletlenül odaüt, hogy meghalt volna? Mondta, hogy ne haragudjanak, részeg volt. Apu azzal veszekedett, mondta, most én adok neked egy olyant, meglássuk mi lesz. Akkor megint járt a mostohabátyám, de a felesége megbuktatta. Ki is maradt az iskolából, amikor már szakmát tanult, akkor járta ki a hét-nyolcat."

A fiatal tanítónő Zalaegerszeg mellől jött vissza erre a vidékre. Az akkori legkisebb, most második gyereknek otthoni levegőt javasolt az orvos. Nem tudtak volna segíteni rajta másképp. Egy éve vannak itt, azóta semmi baja.

„Úgy jött, hogy már benne volt a harmadik gyerek - járja a tanítónőről a faluban. Ha az igazgató úr tudta volna, biztos nem vette volna fel. Négy hónap múlva elment szülni és szülési szabadságra. De azért rendes asszony. Nagyon sokat szenved a férje miatt. Nem marad egy hétnél tovább egyetlen munkahelyen sem."

- A férje is pedagógus? - kérdezem a beszélgetésre felkészült asszonyt. Maga elé tette a cigarettát, öngyújtót, épp be akarja kiabálni a legeszesebb gyerekét, az azelőtt betegeset.

- Nem, ő nem. Képzelje el, hogy tavaly beadtuk a lángossütő-engedélyt, nem adták meg neki. Bementem nyár elején a megyei tanácshoz, megmondtam, ne csinálják ezt velünk, most talán már szeptembertől meglesz. Lent Gergelyiben, a Tisza-parton.

Megjön a férj, fürdőruhában. Egyenletesen barnult bőrén, melle alatt, tetovált emberfej, karjain csigavonalak.

Kati már kint van az utcán, az egyik osztálytársával beszélget. Két házzal odébb laknak, bemegyünk hozzájuk. Katinak visszaadja az anyja kézimunkáját, levették róla a mintát. Így öröklődik a beregi hímzés.

Virágos előszobából faliszőnyeges, új bútorral berendezett szobába érünk. Kati veszi fel a kislányt a kocsiból, ő pesztrálja. Amióta megjött Pestről, azzal segített falunyi rokonságának, hogy elvállalta a gyerekeket. Összegyűjtötte őket náluk, három héten keresztül nyugodtan kijárhatott a téeszbe még az a sógornője is, akinek régen nem maradt már rá ideje, az egymás után születő gyerekek miatt.

Az osztálytársnők közül ketten mentek férjhez falubeli fiúhoz.

- Egy lány van, akinek már hetedikes korában udvarolt a férje, meg én. Az én férjem, ő tanult Karcagon vasbetonszerelőnek, aztán Szolnokon volt katona és utána gépkocsivezető lett. Aztán hazajött, és itt lett a téeszben kocsivezető. Nyáron jól keres. Akkor van a répaszállítás, akkor több van. Eddig Zsukk kocsin volt, addig kétezer-nyolcszáz volt a fizetése, meg kapott háromszáz forintot, nem tudom mire. Akkor állandó volt a fizetése, most meg változó. A legkisebb eddig kétezer volt, de volt, amikor megkereste a nyolcezer forintot, vagy a hétezret. Akkor azt sokallták, abból levontak.

- Talán öregségit, nem? - kérdezi Kati értetlenül.

- Nem. Sokallták és levonták. Mert az elnök keres annyit, ő nem kereshet annyit. Neki vontak le, meg a Pap Janinak. Nekik kettőjüknek.

- És háztájit műveltek?

- Megterem, ami a konyhára kell. Amit kapunk, abból kétszáz ölt vetünk be krumplival, a többi tengeri. Van, akinek tisztán csak tengeri. Nekünk nagyon kevés a kertünk, abban éppen csak a zöldség van, nekünk a háztájiban van a krumpli. Van két kocánk, két süldő. És aprólék, csirke, kacsák.

- És az állatokat te gondozod? Vagy dolgozol valamit a kertben?

- Ó, hát az anyu is itthon van. Meg az apu. De hát ő Leninvárosban dolgozik, és ő elissza a fizetését.

- Neked nem volt olyan elképzelésed, hogy elmész a faluból?

- Dehogynem. Csak anyu mindig azon volt, hogy én itt maradjak vele. És hogy a férjem a katonaság után nem ment el már dolgozni, itthon maradt, hát összeházasodtunk.

- És lett volna kedved elmenni?

- Lett volna.

A volt osztálytárstól, a szegről-végről rokon lánytól elválunk. Pár házzal odébb a falu büszkesége, a tákosi templom.

Öregek ülnek a csendes utcácska házai előtt, feketében, egyesével, ki-ki a maga háza előtt, a padon.

Kati mindenkinek köszön. Az első héten, ha elküldte az anyja a boltba, várhatta, mire hazaért. Mindenki megállította, mi van vele, hogyhogy itthon van. Mindenki elmondta a híreit, mi újság a családban, mi a faluban. Benézett a nővéréhez, a mostohabátyjához és még ha nem töltött is sehol sok időt, akkor is elment a nap fele egy ilyen útra.

A templomhoz közeledve, elmegyünk a parókia előtt. Azelőtt itt lakott a falu református lelkésze. Amikor még külön lelkész jutott a falunak. Merthogy már nemcsak külön téesze, külön tanácsa nincs, nincs külön lelkésze sem. Tákos nem tartozik a fejlesztésre kijelölt községek közé.

A régi lelkészre Kati csak úgy emlékszik, mint zsivány piacosra. Eladta a gyümölcsöt a kertjéből, de a mérlege úgy volt beállítva, hogy legalább húsz dekával kevesebb legyen egy kilóban. S mert egy tiszteletessel nehéz megbirkózni, övé a szó hatalma, s élhet vele, kiprédikálhat bárkit - a gyerekek torolták meg a falu szó nélkül hagyott sérelmét. Éjszakánként bemásztak a kertbe, megdézsmálták a fákat, és a magokat az ablakok alá a ház elé köpködték.

A tiszteletes három gyereke közül egy lett fiú, azt papnak adta. Egyszer ő misézett az apja helyett, beteg volt az öreg. Hosszú idő telt már el Tákoson, hogy a gyülekezet nem élt át valami nagy, közös élményt. De most, a fiú történeteitől, a világról, emberekről, szipákolt a fekete kendők alatt a sok-sok szorosan egymás mellett ülő, ráncos öregasszony.

Tákos templomának hírére külföldi csoportok, családok állnak meg a szabolcsi kis faluban. Magyarok kevesebben látták ezt a fazsindelyből készült, különálló haranglábas isten házát, a magyaroknak messze van Tákos. Ezért is akarnák elvinni a templomot Szentendrére - meséli a turistáknak, látogatóknak mindig készséggel ajtót nyitogató Kis Pista bácsi. - Hogy ott aztán megnézhetnék sokan. Mi meg nem akarjuk adni. Még csak rebesgetik, így mondhatjuk, hogy nem adjuk. De ha jönnek és viszik, úgysem tudunk ellenük semmit sem csinálni. Elviszik, ha el akarják.

Kis Pista bácsi forgatja a kulcsot a zárban, elnéz közben az utca vége felé, jobbra is meg balra is. Tekintélyes lassúsággal hívja fel a kispadokon ülő öregek figyelmét, tanúskodjanak majd, hogy ma is nyitotta, hátha segít, ha vinni akarják.

Kívül, ami nem fa, az hófehér, meszelt fal. Belül minden festésre váró részt faborítással vont be a mester. Az ötvenhat kazettában egyetlen azonos mintával sem csapta be a falu népét.

1706-ban épült a templom, 1766-ban készült el a festés. Falubeli mesterember írta az egyik kazetta közepébe, cirkalmazott betűkkel:

„Én, Asztalos Sándor Ferenc csináltam Jóisten segedelme által 1766. 30. júni. Barát Mihály Egyházfiságában."

Kis Pista bácsi dicséri a magukét. Más is dicsérte: „Nagyon ügyes mester volt. Volt itt egy festőművész, aszonta. Merthogy teljes egészében megmaradt a festés színe."

A református falu népe: külön a férfiak, külön a nők, ősi rend szerint ül a padokban. Örökölt helyen. A legények a karzaton ülnének, de ma már nem nagyon vannak fiatalok az istentiszteleten. A szószékkel szemben áll egy faragott díszpad, oda ül a házasodni készülő ifjú pár. Egyre ritkábban.

A barokk stílusú szószékkoronán és talapzatán tulipános díszítés, közte: „És mondd meg az én népemnek az ő bűnöket".

Kati hetedikes volt, amikor a kátéból vizsgázott. Ott ült a fiatal pároknak állított díszpad oldalán kezdődő padsor első helyén. A tiszteletes kérdezett, a kátézók feleltek. A falu hallgatta őket. Voltak, akik nem tudtak válaszolni az izgalomtól.

„Anyu is remegett, hogy belesülök. Most már ő se jár templomba. Most már biztos nem érdekelné. Az se bántja, hogy amióta nem járunk istentiszteletre, azóta kiprédikált bennünket néhányszor a pap. Persze, nemcsak minket. Alig van a faluban olyan, talán nincs is, akit ne prédikált volna már ki valamiért. Ez az új, ez nem. Csak a régi. Aki ismerte a falut. Ez most Csarodáról jár át. Mint az egyik tanító. Meg mint a tanács tákosi megbízottja. Vagy egyszer-egyszer az összevont téesz vezetői."

A mostani lelkész motoron járja be a hozzá tartozó négy falut. Leteszi a civilizáció közlekedési vívmányát, átöltözik, megtartja az istentiszteletet, megint motorra ül és megy a következő faluba.

A tákosi templom sárga homok döngölt földjén kétszáz évnél régebben borul le alázattal az ember, ha isteni segítséget vár. Kérését ma már nem bízza papi közvetítésre.

Katiék felé tartunk, a faluban ma is vágtak disznót. Mészárszék nincs, aki vág, engedélyt kér rá, és kiméri a húst. Kattal üzennek a faluvégre, mondja meg, jöhetnek onnan is.

Szilvát szedünk az út menti fákról, hazafelé útba ejtjük Kati nővérét. „Mikor kisebbek voltunk, ő vigyázott ránk, ő már tizennégy-tizenöt éves volt. Szeretett bennünket. És most is szeret."

Gyerek trappol el jöttünket látva, fél a faluntúliaktól, nehezen barátkozik.

Kati nővére bekísér bennünket a szépszobába. Új fotelok, székek, asztal, heverők. Garnitúra a vásárosnaményi áruházból.

A nővér menni készül a téeszbe, esett az éjszaka, délelőtt nem lehetett dolgozni a földeken. A kiterjedt Őri családban a nővéréknek van a legtöbb állatuk. Van egy bivalyuk is, meg hat tehén. Beletelik abba majd egy óra, mire az asszony megfeji őket. A nagyobbik fia, a hetedikes már nagyon ügyesen segít, két kézzel tudja csinálni. A narancssárga garnitúrás szobából az udvarra megyünk. Nézni az állatokat. Az anyakoca most kölykedzett tíz kismalacot. Előtte lenyúzott, kidöntött belű birka. A faluban az a szokás járja, ezt teszik eléje, hadd egye meg. Akkor elmúlik - mondják - a gyomorégése, és nem eszi meg a kismalacait. Bogárraj táboroz a tetemen, az anyakoca nehezen szánja rá magát a lakomára.

Az udvar középső része elkerítve az elsőtől, hátul is kerítés, itt tanyáznak a tyúkok, kacsák, libák. Mögötte konyhakert, szőlő, tengeri, krumpli, szilvafasor.

„Az idén annyi se lesz, hogy pálinkát főzhessek belőle. Talán szilvalekvárt lehet belőle annyit csinálni, hogy a gyerekeknek kitart a télen."

A férj a meglátogatott osztálytárs sógoráéknak az építkezésén segít. Ahogy Kati édesapja is.

Megyünk el az épülő ház mellett, meglett emberek és fiatalok segédkeznek, közösen épít a falu. Mindenkinek jó, ha nem marad egyedül az építkezésével. Sok férfikéz hamar felhúz egy házat.

Őri András, Kati édesapja pénteken éjjel érkezett haza, a szombati hajnal már az építkezésen köszöntötte, és még akkor is ott lesz, amikor a nap már nyugodni készül. Vasárnap aztán otthon fog dolgozni, felrakja a kerítést. A múlt hét végén a fiai voltak itthon Pestről, kiásták a gödröt, és beletették a betonoszlopokat. Az apa fejezi be a munkát, kifeszíti a drótháló t. Ezzel megy majd el a vasárnapja. Négy óráig. Akkor indulniuk kell a busszal a faluból, most már a lánnyal. Befejeződött Kati gyári élete óta leghosszabb otthon tartózkodása.

„Hát muszáj neki menni, lejárt az ideje, kiírták. Nappal még csak elvagyok magamban, de éjszaka. Ha hallom, hogy ugat a kutya, vagy meglöki a szél az ajtót, vagy micsoda, akkor rossz. A Jani lánya szokott hozzám gyakrabban átjönni, itt van nappal, de éjszakára nem marad. Meg az ember hazajön minden héten. A nappal elmegy. Ma is kapáltam a téeszben. De nem vagyok téesz-tag. Benne voltam én, csak nem tudtam teljesíteni a téeszben azt az órát, és kizártak néhányunkat. Munkaegység volt akkor, nem tudtam csinálni annyit. Akkor voltak a gyerekek ilyen kicsik még, iskolások voltak, hát bizony, ha később mentem ki, az is baj volt, ha korábban akartam bejönni, hogy főzzek nekik, azt se lehetett. Kizártak belőle. Nekem nem lesz nyugdíjam, de talán a férjemnek lesz. Annak már több mint húsz éve van. Nem tudom elmondani, hol, milyen helyeken dolgozott, de előbb ő is benne volt a téeszben. De akkor felbomlott az a téesz. Ötvenkettőben bomlott fel, és ötvenháromban vonták össze. Volt a férjem sok helyen. Ezért kaptuk a kölcsönt is a házépítésre. Nyolcvanezer forint, és nincs rá kamat, csak egy százalék kezelési költség. Namény is adott negyvenezer forintot, így minden hónapban két csekken kell feltennem a pénzt. Az egyiket Naménynak, a másikat a gyárnak. De azt is Naményon keresztül irányítják Pestre. Havi hatszáznyolcvan forintot kell fizetni. De meghalunk előbb, s még meg sem leszünk a kifizetésével. Hogy a Kati jön-e majd bele? Nem lehet tudni, hogy lesz. Először a Bandi kezdte, hogy ő elmegy, hiába mondtuk, menjen közelebb, de ő csak, hogy Pestre megy, csak Pestre. Azt mondta, nem megy ő akkor sehova tanulni, ha nem Pestre megy."

- És vajon miért ragaszkodott ennyire Pesthez?

- Mit tudom én. Mások mentek... aztán...

- És megszoktak már Pesten?

- Hát, azt csak ők tudják.

- És mit mond a Kati itthon?

- Hát nem mond semmit. A kisebbik fiú azt mondja, ő haza nem jön. Iskolába jár, ha két évet tanul még, meglesz az érettségije.

- Kati, miért nem jössz haza Pestről?

- Nincs munka, ahova elmenjek dolgozni. Már rég itthon lennék.

További mondatait nem akarja elmondani az anyja előtt. Mellettük nem sokkal a temető, ott sétálunk. Megmutatja az osztálytársa sírját. A nagyapjának meg nem tudják, melyik a sírja. Most jöttek rá, amikor akartak rá követ tetetni.

- Megpróbálok most már hazakeveredni. Anyu mindig azt mondja, neki minden mindegy már, csak én kerüljek haza. Azt gondoltam, megpróbálom közelebb, még ha nem is haza, de legalább közelebb, hogy minden hétvégén hazakerüljek. Az anyu most ötvenhat éves, ki tudja, hogy mi lesz, annyi mindenen ment keresztül, nem sok jó volt neki. És hátha meg lehetne azt is csinálni, hogy Nyíregyházán vagy Kisvárdán vagy valahol, ha nem is Pesten, házat venni és odakerülni. Hogy együtt legyen az egész család. Az apu pár év múlva nyugdíjba megy, a két fiútestvérem nem szeret Pesten lenni, valahol keresnénk munkát, és egy helyen lenne az egész család. Mert így nagyon rossz... Most beszélt velem az anyu először őszintébben. Eddig biztos azt gondolta, hogy kölyök vagyok. Elmondta a fiatalkorát. Engem nagyon hazaakarna. Nagyon nem szereti, ha eljövök. Tudja, hogy muszáj jönni, mert akkor minket vonnak felelősségre, ezért nem tart, de lehet látni rajta, amikor indulunk, mindig nagyon könnyes a szeme. Már ömlik is a könnye, akkor apu persze nagyon vicces, mondja, hogy visszajövünk mi, majd meglátod, hogy jövök. Mondja az anyu, nem téged siratlak, hanem a kislányt. Akkor mindig mondja az apu: Na, szerbusz Magyarország, megyek Budapestre! Akkor gyorsan hát megpusziljuk anyut, mindig ott áll, amíg csak lát bennünket. Aztán amikor jön a busz, hát ő hallja, hát most hol lehetünk tudja, s aztán akkor gyorsan kiszalad az udvarra, és ha nincs annyira nagy tömeg, akkor, ha tudok, integetek neki az ablakon. De hát ez nagyon ritka. Van olyan is, hogy annyian vannak a buszon, fel se vesz bennünket. Akkor stoppolunk. Beérünk Naménybа, akkor újból várni a vonatot. Az egyik ember jobban dülöng, mint a másik. Az apu is fogja magát, elmegy. Hova mentél? Vécére - persze! Jön vissza. Jó sokáig oda voltál. Azt mondja, á, nem voltam én sokáig. Mondom neki, majd egyszer lemaradunk. Tudom ám, mikor kell jönni. Ha bekap egy felest, akkor nyugodt. Addig nem. És annyian állnak, oda becsúszni nem lehet. Hát el is hiszem, minden hétvégén hazamenni neki, és akkor a munkába újból belefogni neki. Akkor lejjebb lassít a vonat, apu már ugrik is... akkor van ülőhely. Rengeteg haverja van neki, ilyen idősebb emberek, akik a feleségükkel utaznak valahova. Ha nem is együtt utazunk, mindig megkeresik aput. Hoznak körtét, kávét, szeretik aput nagyon. Pesten a Boráros téren szoktunk elválni. Akkor mondom neki, ekkor megyek ki, vagy akkor. Általában szerdán... Azt gondoltam, még egy évig maradok, aztán megpróbálom, elmegyek közelebb, ha nem is haza. De lehetne talán elintézni az óvodába. Nagyon szeretem a gyerekeket. És az emberekkel is tudok bánni. A mostohabátyám felesége örül mindig a legjobban, ha itthon vagyok. Ő nem tudja a bátyámat a kocsmából hazavinni. A feleségének nem megy, de még anyunak se. Nekem jön. Tudja, velem nem lehet alkudozni. Engem anyu minden héten vár. Nem írok soha, nem írom meg azt se, ha megyek. Ha kell valami, azt megüzenem. De ő minden héten vár. Ha hazamegyek, mindig kopogtatok, anyu mondja, hogy tessék. Mondom, hogy jó napot, jó dörmögős hangon. Anyu megáll, látszik rajta, annyira örül, hogy megijedve áll. Rögtön kérdezi, mit csináljak, mit ennél, most ez van. Mondom, nem vagyok éhes. Tényleg, úgy elmegy mindig az étvágyam, pedig hát étvágyam van, az biztos, de hát úgy elmegy, csakhogy lefeküdhessek. Aztán anyu gyorsan csinál kávét, iszom is, utána nem vagyok álmos. A szomszédban megnézem a kis keresztlányom, akkor a másik keresztlányom, a Marika, akkor a szomszédban van egy kisfiú, mindig kérdezi, otthon van a Kati, mondják otthon, akkor megyek. Már tüzel is haza. Engem nagyon szeretnek a gyerekek. Én, ha férjhez megyek, akkor is kell majd kettő vagy három. Inkább három. Nagyon fontos nekem a gyerek. Az nagyon kell. Nem is tudnám elképzelni, hogy gyerek ne legyen. Remélem, csak lesz. Gyerek nagyon kell.

MA ÉS HOLNAP

A Budafoki utat, a Csőszerelő Vállalat épülete előtt, fasor díszíti. Szemben vele, a Köztisztasági Hivatal Gépjárműtelepén sárga locsolókocsik sorakoznak. Utak, járdák, épületek poráról vakító fehéren verődik vissza a nap. Egyenes az út, messzire ellátni. A vasúti töltésen vonat csattog át. Robaja védelmében, fiúk-lányok csapata játssza el a filmből ellesett ötletet: ordítanak, torkuk szakadtából.

A leányszállói sikátorból Tollár Ica bukkan elő, utazótáskával, szatyrokkal felmálházva. Költözködik. A régi munkásszállásról az újba. Ősszel gimnáziumba megy, ezért költözködhet.

Percek alatt berendezkedik új otthonában. Az előszoba beépített szekrényei közül az üresbe bekerül néhány ruhadarab. Leendő szobatársai éppen dolgoznak. Ágya fölé, a falipolcra kirakja könyveit, kötegben melléteszi az összegyűjtött színes újságokat. A polc közepére beállítja fakeretes, két oldalról üveglapos fényképtartóját. A képen az apja áll, pörge csikóskalapban, egy gémeskút mellett. Apró szemében huncut mosoly.

Ica nem sokat időz négyágyas új szobájában. Az ajtóból visszanéz az apjára. Ezt a mosolyt, ezt nem örökölte. Mosolyt egyáltalán nem örökölt. Végigmegy a gyár oldalán. Kihallik a gépek zaja. A kis ablakszemeket borító dróthálón koszos pihekötegek lógnak. Hiányzó ablakszemeken belátni. A Hengermalom utcán a Hőerőmű és a Tejipar, Malomipar épületei között elér a sínekig. Ipari vágányok, a Hengermalom utca is csak eddig tart, a sorompó majdnem mindig le van eresztve. Átbújik alatta, szétnéz a távolabb eggyé olvadó sínpárokon, és betonmonstrumokat kerülgetve, bokornagy gazokon átgázolva, leereszkedik a Duna-partra. A holtág egyik kavicsos öblében kis kövekkel babrál, válogatja a szebb színűeket, szebb formájúakat. Aztán lekuporodik a földre.

- Nagyon sokat romlott a szemem... Ha olvasok, minden összefut előttem. A másik soron a kicsi géptűk miatt nem szerettem dolgozni, itt meg, akikkel vagyok, azok közül csak egy lánnyal szeretek, a többivel nem.... Aki elment kismamának, avval borzasztó volt. Kéthónapos terhesen nem volt hajlandó egyetlen véget se leszedni. Ő csak befűzte a szálat... Leszedtük helyette egy darabig, aztán mi is meguntuk. Más helyett dolgozzunk? Hát egy kicsit sok lesz. Menjen el betegállományba. Kiment félórákra a dohányzóba, mi meg hajtottuk helyette a gépét. Egyik délután bementünk, azt mondja a Széles, vigyük a 22-es gépet, mert az a mienk. Ketten, az Erzsivel, aki most jött. Este a műszak végén odajön a Manyi, hogy az az ő gépe, ő fogja leírni róla az órát. Összevesztünk a szakmányvezetővel is. Egész délután mi hajtottuk, mint az állat, nagyon rosszul ment, ő meg azt mondja, legyen a Manyié a gép. A plafonon voltam, hogyhogy nem szóltak, ne hajtsátok, ti bolondok, nem is a tiétek a gép. Persze hogy fel voltunk lázadva. Borzasztó, miket csinált az utóbbi időben. És nem szóltak rá. A végén már leállítottuk a gépét, nem hajtottuk. A miénk is olyan rosszul ment, méteres hibák voltak benne. Jó, hogy nem hajtottuk az övét.

- A Rácz Edit öthónapos terhes volt, vagy talán hat, és megcsinálta ugyanazt a munkát, mint a többi. Amit beszereltek gépet, azt nekik be kellett fűzni a létrába, és állva. Azt hiszem kilencszáznyolcvan szálat, vagy mennyit. Aztán az Edit is papírmunkára ment. És neki is át kellett költöznie a Magyar utcába. Ki kellett mennie, mert a lányok között nem lehetett. Most Újpalotán lakik albérletben a kislányával. Nem veszi ki a három évet, bár jó lenne neki, jól élhetne. De azt mondja, nem veszi ki, beadja a kislányt bölcsődébe, és visszajön. Nagyon rendes lány.

- Az Erzsi, akivel jóba vagyok, négy évig volt gimnáziumban, le is érettségizett. Átképzős volt, az négy hónap, most szabadult fel. Őt felszabadították három hónapra. Igaz, de sokat kínlódtam vele. Nem én voltam a betanítója, de azt a lányt átrakták a másik műszakba, mert volt vele egy kis probléma, és így került mellém. Magyaráztam neki, de mennyit. Nem látta, hol van az a lyuktű. Nehéz is az. Tudom, mert én is tanultam. Cseppet sem csodálkoztam rajta, hogy nem tudja. Aztán mindig úgy beállítottam neki a gépet, hogy megtanulja. Ha áll a gép, áll a gép. Istenem. De megtanulja.

- Most a szovjeteknek gyártunk exportanyagot, és arra mennek, negyvencentisnél nagyobb hiba nem lehet. Nem megy mostanában a kijárkálás. Január elsejétől új rendelet jött, hogy nyolc óra alatt tíz percet lehet kimenni a dohányzóba. Eddig úgy volt, hogy óránként öt percet. Így nem lehet negyven centinél nagyobb hiba. Ha nagyobb a hiba, le kell állítani a gépet, ki kell vágni belőle. Nagyon kevés a cigarettaszünet. Ha kimész kétszer egy műszak alatt, és lejárt a tíz perc, akkor a szakmányvezető elkezd acsarkodni. A szakmányvezetőnő igazságos, csak nagyon szigorú. Megérthetné, hogy nem elég tíz perc egy dolgozónak.

A délelőtti műszaknak vége. Lányok jönnek le a Dunához, egyenesen a gyárból, be se mennek előtte a szállóra. Kis szatyrokban hozzák a fürdőruhát, levetkőznek és megmártják magukat a vízben. Nem sokkal utánuk jönnek a fiúk is. Ők már túl vannak néhány üveg sörön. A férfiak a Keltex gyárkapuján kijönnek, átvágnak az úton, és szemben, a Hőerőmű büféjében, hol csak állva, hol a kerti asztaloknál isznak egyet.

A fiúk közül egy vetkőzik le, megfogja a legjobban sikongató lányt, és belehajítja a vízbe. Aztán ugrik maga is, ragadozóügyességgel tépázza áldozatát.

Ica indul. Csak addig van a Dunán, amíg egyedül lehet. Ő nem szokott levetkőzni. Arcát és rövid ujjú trikója szegélyéig a karját süti meg a nap. A Duna partján sétálunk, távolodva a lányricsajtól.

- Ha délelőtt dolgozol, te is a gyárban ebédelsz?

- Nem. Általában a közértből hozzuk a kaját. Dembivel eszünk együtt, vagy hideget, vagy főzünk. A gyárban nem nagyon eszem, én nem szeretem, amit ott adnak. Én nem eszem meg mindent. Sokszor van káposzta, nem szeretem. Meg rizs, azt meg a legkevésbé szeretem. Nem érdemes kajajegyet venni, mert csak eldobom, ha megtudom, mi az ebéd. Meg köménymagos leves. Kinek kell az? Meg kenyérleves. Kenyeret belemorzsálnak. Inkább hazajövök és főzök a magam csendességében. Rántott húst csinálok vagy zöldbabot, azt nagyon szeretem. Borsólevest. Amit szeretek, azt megcsinálom.

Ica nekiindul a kaptatónak, távolodunk a Dunától. Készül vissza a leányszállóra, alszik egyet, aztán megy moziba. A Bartókba. Már meg is vette rá a jegyet.

- Láttam egy jó filmet. Egy betyár cigánysrácról szól, lókötő vagy hogy mondták régen, aki a betyároknál lótolvaj volt. Róla szól, meg van egy csaj, aki tudott babonázni. Képzeld el, belehajtott a hintó a lányok közé, mert a cigánylányok mentek befele valami tanyaközpont felé, vagy mi van ott azoknál, és közéjük hajtat a kocsival. Köztük volt az a cigánylány is, kikapta az ostort a kocsis kezéből, és megbabonázta a lovakat. Jó film volt. *A cigánytábor az égbe megy.* A cigányok állandóan vándorolnak és csak mennek, mennek, nem tudják, hol a hazájuk. Mennek, és azt mondják, hogy az égbe mennek.

Két hét múlva keresem Tollár Icát, hogy meglátogassuk Rácz Editet.

Kérdem a portán, mondják, hogy elment. Kérdem a lányoktól, mondják, hogy elment. Kérdem a gyárban, mondják, hogy elment.

Lemegyek a Duna-partra. Egy lányt húznak ki a vízből, belevágta az egyik szerelősrác, elájult. A tollteniszező Csibáék és a komlóskai Barta lányok is odaszaladnak, pofozgatják az arcát. Elmegyek közülük, járok a Duna-parton.

Megvárom a délutános műszak végét, strázsálok a gyárkapu előtt, figyelem a kiözönlők arcát. Végre jön Dembi, kérdezem tőle, ő mit tud. Neki azt mondta az Ica, beteg lett az anyja, azért megy.

Miért mehetett el? Hazahívta apja huncut mosolya? Vagy a csengőhang? De hát tervezett Pesten. Ősztől tanulni akart. Vagy a vőlegénye hazament Leninvárosból, és hazavárta? Vagy egyszerűen csak ott akarja tölteni a napjait, ahová tartozik? És létezik olyan, hogy a napokat, az életet *egyszerűen* valahol tölteni? Vagy mégis jobb a tanyán? De hát két hete még egyáltalán nem gondolt az elmenetelre. Vagy mégiscsak gondolt?

Előveszem magnófelvételemet.

„Már nem mennék haza. Anyu miatt. Nem bírnám, hogy egész nap veszekedjek vele. Ha férjhez mennék oda, akkor se mennék haza. Nem, nem. Jobb így távolról, így másabb... Azért lehet, hogy odamennék. Azért lehet, hogy mégis odamennék. Még nem döntöttem ezt el. De azért nézd, én nagyon megutáltam azt a helyet. Nem szeretnék én ott lakni többet. Elég volt ebből ennyi. Innen Pestről a társaság hiányozna. Azt hiszem, hiányozna. Nem tudom. A könyvtár, az biztos hiányozna. A könyvek, azok nagyon érdekelnek. Itt egészen más könyvek vannak, nagyon jó könyvek. Nagyon szeretek olvasni. És moziba járni."

Menni vagy maradni? Mióta emészthette magát ezzel a kérdéssel. Lehet, hogy már az első hazamenetele óta, amikor anyjától, a kórházból elutazott Létavértesre, s onnan hazafelé vitte a lába a tanyai kilométereken?

A gimnáziumot ősztől biztosan a tanya ellen találta ki. És talán éppen annak a döntésnek a súlya alatt hozta meg most az ellentétes döntést: haza, a tanyára.

Utazom Újpalotára Rácz Edithez. Azzal fogad, hogy Ica járt nála, mielőtt elment.

- Kijött, megnézte Renátát, ült mellette, nézte egy darabig. Tudod, sose beszédes, most is kérdezgettem, mi van a gyárban. Mondta, semmi. Aztán mondta, hogy hazamegy. De olyan mellékesen, hogy nem gondoltam komolyan. Úgy mondta, mint ahogy mindenki mondja nálunk mindig. Nem hittem, hogy elmegy. Másnap este Csaba jött haza a gyárból azzal, hogy a Tollár Ica beadta a felmondását, elmegy. Még Csabának jutott eszébe, hogy vegyen ki inkább néhány hónap fizetés nélküli szabadságot, és akkor, ha az letelik, jöjjön vissza. Akkorra már úgyis vissza fog kívánkozni.

- És hogy ment el végül is?

- Így. Nem vitte el a munkakönyvét, minden papírja bent maradt a gyárban, visszajön ősszel.

- Szerinted visszajön?

- Nem tudom.

- De ha visszajön, akkor miért ment most haza?

- Nem tudom... Hát, mert beteg lett az anyja.

- De hát az anyja az utóbbi években egyfolytában beteg. Meggyógyul egy rövid időre, aztán megint beteg.

- Nem tudom. Hát ezt mondta.

- És veletek hogy lesz, Edit?

- Itt nagyon jó helyünk van. Mintha családtagok lennénk. És Csaba hiába főnököm, hiába üzemvezető-helyettes, ugyanúgy segített és segít, mint a többi munkatársam.

Vámos Csaba jó főnök. Ahogy Perkál Istvánnak, ha bármi nézeteltérése volt a mesterével vagy főmesterével, mehetett a főmesteréhez vagy igazgatójához, a lányok ugyanúgy mennek Vámos Csabához, aki megvédi őket, igazságot tesz, együtt gondolkodik velük, segít rajtuk. Úgy van a lányokkal, mintha az apjuk lenne. Törődik velük. Szereti a lányokat, s ezért ők is minden igyekezetükkel helytállnak, hogy Vámos Csaba ne kerüljön kellemetlen helyzetbe. Bejárnak túlórázni, ha elmegy vagy beteg valaki, ha nincs elég ember. Vagy ha kell, a kelleténél több gépet elhajtanak. Vámos Csaba értük, ők érte. Megteszik, amit lehet.

Vámosék két és fél szobás lakásban élnek. Nehezen szánták rá magukat, hogy ők is albérlőt fogadjanak, mint a szomszédjaik meg ismerőseik a többi házból, de nekik is muszáj volt. A feleségnek megműtötték a gyomrát, leszázalékolták, egy fizetésből élnek. Két gyerekük van, egy negyedikes kislány és egy másodikos kisfiú. Ha Edit vásárol, ők vigyáznak Renátára a bolt előtt. Ha testvérükként dicsérgetik a kislányt a boltba igyekvők, egy szóval nem mondják, hogy nem a testvérük.

Edit családtag. Ezerhétszáz forintot fizet havonta, és mindent használ, ami a lakásban van, együtt esznek, az asszonnyal felváltva főznek. Edit Vámoséknál tanult meg főzni. Esténként, ha vége a tévéműsornak, kimennek a konyhába, és hármasban, Csaba, a felesége és Edit megbeszélik a családi dolgokat és a gyárat.

Múlt éjjel nem aludtak túlságosan nyugodtan. Csabának panaszkodtak a lányok, hogy iszik a művezetőjük, bement éjjel, hogy megnézze. A két nő otthon izgult, hogy sikerüljön elkapni, egyéb mód nincsen arra, hogy a lányok megszabaduljanak egy részeg művezetőtől. És a kellemetlenségektől, amik a textilgyárak régmúltjától máig is érik a nőket, akik férfi vezetők mellett - főképp nyáron, hogy a hőséget el tudják viselni - egy szál pendelyben hajtják a gépet, nem sok védettséget élvezve. Csaba akciója nem sikerült, majd megy máskor.

Edit a gyári kirándulásokon már előbb megismerte a Vámos családot. Vámosné örült, hogy legalább nem vadidegen került hozzájuk.

Edit, amíg Újpalotán kötött ki, megjárta a maga kálváriáját. Kezdődött még azzal, hogy az apja ott hagyta az anyját, de mert újabb helyzetét nem tudta elviselni, kilépett az élők sorából. Az immár félárva értelmiségi gyerek dacból jött Pestre.

Munkát talált a gyárban, barátokat a munkahelyén. A többi, hogy fizikai munka, nehéz munka, három műszakban, nem érdekli. Megvetette a lábát ebben a gyárban, itt vált felnőtté. Ha férjhez menne, akkor is maradna.

Renátával egy hónapot voltak Törökbálinton, gyári albérletben, de visszajött a másik lány a gyerekével, így Editnek újabb lakást kellett volna keresnie, ha Csaba nem ajánlja fel, jöjjenek ide. Csaba vitte ki őket a kórházból Törökbálintra, ő szállított vidékről egy gyerekágyat is, egy brigádtagtól, akinek már nem kellett.

Tizenegy órakor Renáta szirénázni kezd, Edit azonnal eteti. Tápszert kap, nagyon rövid ideig szopott. Evés után Edit játszik, beszélget a kislánnyal. A vele való foglalkozást a vendégek miatt sem hagyná el.

Úgy tervezi, ha öt hónap után leszedik Renátáról a hámot, visszamegy dolgozni. A csípőficam anyai ágon öröklődik, ezt tudta Edit, csak ezért drukkolt, hogy fia szülessen, különben mindegy volt. Sokat túlórázott, mielőtt szült volna, a fizetés átlaga alapján háromezer-hétszáz forintot kap kézhez öt hónapon keresztül. Kétezer forintja megmarad, azt félrerakja.

Ha három műszakba megy majd vissza, a gyereket hetes bölcsődébe adja a gyárban, ha csak éjszakás műszakot vállal, akkor az újpalotaiba. Mindig akkor vinné át reggel, amikor megjön a gyárból, és délután, mikorra kialussza magát, érte megy. Estig tudna vele foglalkozni. De erről még nem döntött.

A kétszer háromméteres kis szoba pedánsan tiszta, Renáta fehér festett kiságyban fekszik, mellette kisasztalon a holmija. A másik falon, a gyerek ágyától fél méterre Edit heverője, pokróccal letakarva. A maradék helyen szekrény. A szobában képek és virágok. A kislány mindig rákacag az egyik cserepes virágra, ha Edit közelíti feléje.

Kávézunk a konyhában, amikor csengetnek, Dembi jön látogatóba. Egy zacskó cseresznyét hoz, és egy doboz csokoládét, az egyik munkatársnő küldte.

- Visszajöhetnél már. Megint felmondott az egyik lány, egy hét múlva már megy is. A Matild. Egyre többen mennek, jönni meg nem jön senki. Pedig a Csabát nem hagyhatjuk cserben, még ha egész nap a gyárban leszünk túlórában, akkor sem.

Edit újpalotai otthonában rövidre vágatta a haját, virágmintás, elölgombos vászonruhát visel. Máris ugyanolyan sovány, mint a terhessége előtt.

Fél egykor hívnia kellene a Vámos gyerekeket enni, miattunk késik az ebéd. Megjön az orvostól Vámosné, együtt ülnek le enni egy órakor.

Dembi rohan, kettőtől délutános műszakban dolgozik.

Négyre Csaba hozza magával haza két brigádtársukat, ma jó napjuk van, sok a vendég.

Edit heverőjén félig kész kicsi kardigán, megtanult kötni, ez az első darab. Amíg terhes volt, megtanult kézimunkázni is. Szép stafírungot csinált magának.

- Hátha számon kéri rajtam a lány, mink volt, amikor ő lett. - Elneveti magát.

Edit pesti, gyári élete előtt egészségügyi szakközépiskolába járt. Most írt az anyjának, küldje el a tankönyveit, azok között az egészséges gyerek és a gyerekbetegségek jegyzeteinek most jó hasznát fogja venni.

Az anyja egy idő óta már ír neki, de annyira, még nem békélt meg Edit lányanyasága miatt, hogy fel is utazzon Pestre, és megnézze az unokát.

Edit megírta a gyerek apjának, hogy jól vannak, de válasz nem érkezett. Nem akart és nem is akar ehhez az emberhez feleségül menni.

Utazunk kifelé a Magyar utcába, megnézni Edit egykori otthonát, egynapos otthonát. A munkásszállástól a Galambóc utcán sétálunk, gyönyörű az idő. A családi házak között gyerekek játszanak az úton, a Galambóc utcában nincsen forgalom. Minden ház előtt virágoskert, a házak mellett és mögött gyümölcsfák és gyep.

Felszállunk a 47-es villamosra, majdnem a végállomásig, a 41-es villamos elágazásáig kell vele menni.

Editnek annak idején annyit engedtek meg a lányotthon vezetői, hogy ne jelentkezzen ki a szállóról. Így a Tétényi úti kórházba mehetett szülni. Megszokta az orvosokat, mégsem mindegy az.

Átszállunk a 41-esre. XXII. kerület, Budafok, Magyar utca. Megérkezünk. A sokat emlegetett Magyar utcába. A dialógusokban nem éppen jókívánságként szereplő Magyar utcába. A Magyar utcában lakni nem kitüntetés.

Szuszogunk felfelé a kaptatón, Dembi már messziről mutatja a házat. Mellette egy kétszintes villa, az is gyári albérlet volt, de fel kellett számolni, mert a KÖJÁL nem tartotta lakásra alkalmasnak. A tulajdonos el is adta azóta, új gazdája van, szépen rendbe hozták. A gyárnak nem volt pénze, hogy munkásainak rendbe tétesse. Egy magánember tudott rá annyit áldozni, hogy hétvégeken kedve legyen családostól kijönni.

A dombon csapott tetejű betonház. Ettől nem kell majd megválnia a gyárnak, ezt nem akarja majd megvenni senki.

Apró gondnoknő jön ki elénk, a szomszéd házban lakik, kilenc éve gondnokoskodik a gyár albérleteiben. Ez a ház bizonyos szóbeszédek szerint csirkekeltetőnek épült. Húsz lány és asszony lakja. A két szobában tíz-tíz ágy van elhelyezve.

Még szóhoz sem jutottunk, a gondnoknő máris rikácsol. Félti az állását, a pénzét, féli a KÖJÁL-t, a gyári ellenőröket, minden idegent és az istent. Máris kerepli, hogy a villa sokkal rosszabb állapotban volt, amíg a gyáriak voltak benne, mint ez a ház. És mégis milyen jól megvoltak benne. Mindent elmond a tulajdonosról, az új gazdáról, csak hogy jobb színben tüntesse fel azt a házat, amelyiknek most az állását köszönheti. Persze, ha nem kellene védenie a megélhetéshez szükséges gondnoki bérét, nem kergetné el a köjálosokat. Mit csinálna ilyen öregen, ha megszüntetné a gyár ezt az albérletét is. Innen ugyan be nem tudna utazni Pestre, hogy más munka után nézzen. Hát ez a világ végén van, még azon is túl.

A két szoba ugyanarról az előszobáról nyílik, mint a konyha (egy kétlapos villanyrezsóval, két egymás mellé tolt asztallal, kopott székekkel és a falon ételesszekrénnyel, lakatokkal, mint a lányszálláson). Az előszobáról nyílik a mosókonyha, s azon túl a vécék. Fürdőszoba nincs! A gondnoknő higgadt. Meg akar nyugtatni engem is: a lányok munka után lezuhanyoznak a gyárban.

A Magyar utca gyerekes asszonyok és lányok, terhes asszonyok és lányok tanyája. Akik otthoni fürdés helyett a gyárban zuhanyoznak.

Edit hosszabb ideig húzta-halasztotta a leányotthonból való kiköltözését, mint másoknak sikerül. Sőt, talán az albérletkeresésre hivatkozva még tovább is maradhatott volna, de a komlóskai lányok éppen az időben próbálták kikezdeni a kikezdhetetlen szállói normákat és szabályokat.

Kerekes Rozál lett a komlóskaiak, a folyosó és egyben az ellenzék szószólója.

- Az az igazság, hogy önálló keresetűek vagyunk, és annyira fognak minket, mint egy kisgyereket. - A lázadozás valódi oka ennyi. De a hozzá gyártott ideológia a Rácz Editekre sújtott. - Ez most egy munkásszállás vagy leányotthon? Ha leányotthon, miért vannak itt terhes anyák meg gyerekes anyák? Ha meg munkásszállás, akkor miért van nevelőnő? Akkor elég lenne egy gondnoknő és egy portás. Nem kell, hogy minden öt percben bejöjjön az a nevelőnő. Mindenért szólnak. A cigiért, a kajáért, akkor van a szobában például egy kislány, aki nem nagyon szeret tisztálkodni, rászól, hogy mosson. Igaza is van ebben, de ahogy szól. Ő nem gondolja, de az olyanféléket, mint ez a kislány, nagyon meg lehet sérteni. El kellene dönteni, mi

ez tulajdonképpen. Leányotthon akar lenni, de hát nem az már. Van az új szálló, döntsék el, és tegyék vagy az asszonyokat ide, akkor a lányokat oda. És van itt már egy olyan lány is, aki a börtönből jött. Az is... Olyan híres ez a szálló. A cigánycsajok által, meg az ilyen lányok által is. Akárhova megyünk, ha megkérdezik tőlünk véletlenül, hogy hol dolgozunk vagy lakunk, mondom Kelenföldi Textilgyár, ó, hát azt mindenki annyira ismeri. Kancák. Kancás lányok. Ez a csúfnevünk. Kancakolostor, így nevezték el a szállót. Szóval, ami ellen tenni kéne, senki nem tud. Csak a kisebb rendbontást tudják itt is megtorolni, a nagyot nem. Én egyszer nem jöttem be nyolcra, kint voltunk az Ifjúsági Parkban, táncoltunk, kilencre értem be, a nevelőnő meg már írt is a szüleimnek. Hát kinek kell ez? Azzal is elintézhette volna a dolgot, hogy szól először nekem. Nem kellett volna mindjárt levelet írni.

Kerekes Rozálnak igaza van. A baj nem is ezzel van. Hanem azzal, hogy néma szószólója ő a lázadásnak. Akikre mindezek a dolgok tartoznának, sose tudhatják meg tőle. Legfeljebb annyit enged meg magának egyik-másik lány, hogy megkérdezze, meddig lesz még a szállón ez vagy az a lány, aki terhes. Ez a maximum. De a bajukat, hogy nem akarnak ilyen kötöttségek között, kordában élni, soha, senkinek. Pedig sem Kerekes Rozált, sem a társait nem zavarja, ha terhes nők vannak köztük. Tanyán, falun, városon természetes a terhesség ebben a korban.

Amikor Rácz Editnek minden reménye elszállt, hogy albérletet talál magának (akkor túl volt már a több tizedik próbálkozásán, sőt nemcsak ő, hanem a brigádtársai is), összeszedte a batyuját, és nagy hasával - Dembi szerint fantasztikus fegyelemmel - elindult a Magyar utcába.

- Délután mentünk - meséli Dembi -, segítettem kirakodni, talán tízen lehetnek mindegyik szobában, az az egy hely volt üres, amelyikre Edit ment. Ketten voltak otthon, kérdezgették Editet, mikor szül, van-e férje, gondoltam, jobb, ha mielőbb eljövök, nekem rosszabb hangulatom volt, mint neki, nem akartam, hogy lássa rajtam. Este a leányotthonban még el is bőgtem magam, annyira utáltam mindenkit, aki miatt el kellett mennie Editnek. Még jó, hogy éjszaka mentem dolgozni, a munkatársakkal beszélgettünk, mit lehetne csinálni. Editet mindenki szereti, de nem tudtunk kitalálni semmit. Még az is, hogy Edit délelőtt dolgozott, kiszámolgattam, hogy legalább két órával előbb kell felkelnie a Magyar utcában, mint a leányotthonban kellene. Műszak végén nem siettem haza, vártam Editet. Nem jött be dolgozni. Kitelefonáltam a Magyar utcába, a gondnoknő nagyon káromkodott Editre, és mondta, már eljött hazulról.

A tél volt az ellen, hogy Edit meg tudjon szokni. Miután Dembi elment, még rakosgatta a holmiját ide-oda, aztán elővette a kézimunkáját. Csakhogy a szobában tíz perc alatt meggémberedett az ujja a hidegtől. Megnézte a cserépkályhát, villanyfűtéses, de még a kályhát se tudta felmelegíteni, nemhogy a szobát. Kinézett az előszobába, a szekrény tetejére felállított tévét pokrócba bugyolált nők nézték. Visszament a szobába, belebújt az ágyába, amivel senkit nem lepett meg, mert a délutános műszakból hazaérkező lányok-asszonyok fél órán belül szintén az ágyukban voltak. Edit egy éjszakát töltött ebben a házban, amiről Dembi azt találgatja: „Megnézte ezt valaki, mielőtt elkezdték ide irányítani a kismamákat?”

Edit másnap egyenesen a munkásvédelmi osztályra ment, bejelentette, hogy a Magyar utcai albérletet olyan rosszul fűtik, hogy a hidegtől egész éjjel nem tudott aludni.

Az illetékes előadónő, Gesztesné intézkedett, na, nem a Magyar utcai házat számoltatta fel, hanem Editet rendelte vissza a Magyar utcából, régi helyére, a leányotthonba.

Edit két okot sorol, amiért visszajöhetett. Azért, mert láthatták rajta, hogy addig talpal, amíg el nem éri, hogy ne kelljen ott laknia, s jobb volt, ha a gyár intézkedett a saját hatáskörén belül. És azért, mert kell a gyárnak az ember, s érte a kezét adhatta a főnöke, hogy amíg még tud, s ha a gyerektől már tud, dolgozni fog. A gyárnak nagyon fontos az ember. Így bármelyik

asszony vagy lány eljárhatna a saját ügyében, segíteni tudna magán, mint Edit. De nem teszik. Nincsen tapasztalásuk arról, hogy őrajtuk is múlik valami.

A leányotthonban a második emeleti nevelőnő nem palástolta dühét. Épp az ő szintjén lakjon egy lassan hatodik hónapos terhes lány. Azzal zárta le az ügyet, hogy lakjon Rácz Edit a földszinten, a betegszobában. A szekrénye viszont a második emeleten volt. És a volt szobatársai és barátnői is. A nevelőnő a komlóskai lányokra hivatkozott, Edit pedig minden reggel nekiindult holmijáért a második emeletre, amit sokkal könnyebben kibírt, mint a száját tartani, amikor a nevelőnővel össze-összetalálkozott felfelé menet a lépcsőn.

Késő téli hóhullásban költözködött vissza Edit Dembi segítségével a leányotthonba, sáros úton csúszkáltak lefelé a Magyar utcai dombról. Akkor boldogok voltak.

ALBÉRLETBEN

A Goldbergerek idejében Érd első volt a környező falvak közül, amelyek kiszolgálták a fővárosi ipart. Még ma is szép számmal járnak be érdiek Pestre dolgozni, de időközben úgy alakult, hogy Budaörs és Törökbálint mellett Érden találnak ideiglenes otthonra azok, akik kelenföldi gyárakban dolgoznak és nincsen más lehetőségük, mint az albérlet.

Albérletbe megy, akinek fontos az otthonteremtés, ha ideiglenesen is, albérletbe megy, aki maga körül szeretné látni néhány tárgyát, és az, aki élete néhány mozzanatát önállóbban akarja eldönteni, mint ahogy azt a leányszállás megengedné.

Érdre, a Fehérvári út 18-as számú házba jutott el Szíj Mari barátnője, Vadász Éva, amikor már a leányszállás végképp nem nyújthatott otthont számára.

Az ipari tanulók leányotthonából a háromszáz lakót is befogadni képes régi, sikátori szállón abba a szobába került, amelyikben a falak emlékeznek még Göndör pünkösdi királyságára, és Tollár Ica lelket faló nagy dilemmájára, vajon érdemes-e Pesten kibírni. Itt talált barátra a szintén kazincbarcikai Szíj Mariban, Mari hazakészülése csaknem magával rántotta őt is. Aztán a barátnője szerelme, a baracskai fiú egy csapásra megszüntette Kazincbarcika delejes vonzását.

Érden nem adnak ki albérletet mindenkinek. Ajánló kell. Évát a Fehérvári úti 18-as számú házba a másodszomszéd ajánlotta, aki a Kelenföldi Textilgyár szövödéjében dolgozik, és nagyon jó véleménnyel van a kazincbarcikai lányról.

Évát a Szíj Marit gyilkoló előítéletek nem nyomorítják. Amikor a baracskai fiú kihívja hozzájuk, elmegy, s amikor megtudja, hogy lehetőségük adódna Érden lakni, máris mennek.

A két fiatal nekiáll rendbe tenni a nagyobb kőház oldalában megépített szoba-konyhás lakást, még nem laknak kint, csak kijárnak Érdre, de mire lakhatóvá teszik a kis házat, Éva gyereket vár. A baracskai lakodalom után nyugodtan pörögnek a hónapok a kis házban.

Ma a fiatalok már Baracskán élnek a fiú szüleinél. Felépült a középső lány lakása, elmentek a szülői házból, van helye a legkisebb fiúnak. Évának még a bölcsődébe se kell hordania a lányát, a nagymama hat év után kimaradt a téeszből, vállalta az unokát.

Vadász Éva otthonra talált érdi albérletében arra az időre, amíg férjéhez költöztek. Igaz, hogy amíg kórházban volt a gyerekkel, albérletükbe férje részegen járt haza, lányokat vitt magával, de amióta az anyósáéknál laknak, jobb a helyzete. A fiatalasszony pártját fogják, és a férj tart az anyjától. Kordában tartják, amíg majd megnyugszik. Nagyon fiatalon kerültek össze.

Leányszállásról albérletbe, onnan a fiú szüleihez. Egy lehetőség a fővárosba kerülő, leányszálláson élő lányoknak.

Budaörsön, a főútra merőleges egyik utcában egyedül, a barátnőjükkel vagy másodmagukkal laknak Keltex-es lányok. Menyasszonyok és volt menyasszonyok. Budaörsi fiúkkal kötött kapcsolatuk miatt költöztek ki a leányszállásról, meg a hír is vitte őket, hogy Budaörsön férjhez lehet menni.

Virágoskertes, szép kőházban lakik főbérlőjével, ma már egyedül, Pallós Mari. Négyen költöztek ki a leányszállásról, együtt laktak egy szobában, mellettük az otthont adó - valaha felvidékről betelepült - öregasszony. A négy lány közül hárman odébbálltak, a szomszéd utcába költöztek. Nem szerették, hogy felügyelik őket, hogy tizenegyre haza kell menniük. Pallós

Mari maradt egyedül. Az ő vőlegénye öt házra lakik tőle, ha tudnak szerezni lakást, összeházasodnak. A fiú szüleinek egyszobás lakásuk van, nem tehetősek, nem tudnak segíteni. Marit ők kosztolják, a nap nagy részét náluk tölti, de hogy az esküvő mikor lesz, nem tudják.

Mari az albérletben úgy él, mintha otthon lenne. Csak jobban kíméli a házi nénije, mint otthon kímélték.

A szobáktól külön, alacsonyabb épületben van a konyha, Mari ott mosdik, főz, mos, mindent használhat, a gáztűzhelyet, mosógépet, centrifugát. A szobát a házi néni takarítja, Mari a bútorvászonnal bevont szalongarnitúrás szoba rekamiéján alszik, még az ágypárnákat sem szedi le, annyira őrzi a házi néni rendjét. Ezért is vannak meg jól. Mari mindent megtesz, amit az öregasszony elvár tőle, időben haza is megy. Ő még ilyen szép helyen nem lakott, Szabolcsban sok testvérével szűkösebben voltak. Három barátnőjével, akikkel együtt költözött ki a leányszállásról, legfeljebb akkor vált szót, ha egy busszal mennek dolgozni. Azoknak a lányoknak nincs jó hírük.

Budaörsön, ebben az utcában az lett a szokás, hogy beengedik az udvarlókat a lakásba, a lányokhoz. Csak az tudja, milyen nagy dolog ez, akitől ezt a lehetőséget valaha az életében már megvonták.

A Kőbányai Textilgyár egyik gyári albérletében, Kispesten, szövőlányok laknak hatan egy csapott tetejű toldalékházban. A Vaspálya utcai leányszállásról kerültek albérletbe. Hárman-hárman vannak egy szobában (a berendezés három vaságy, három vasszekrény, egy asztal, három szék), s nem hogy azt nem tehetik meg, hogy az udvarlójukat beengedjék, a főbérlő még annyit sem engedett meg egy hamarosan férjhez menni készülő menyasszonynak, hogy beköltözködésekor a vőlegényének megmutathassa a szobát, hol fog lakni.

Kétségtelen, hogy az albérleteknek sok előnyük van a leányszállásokkal szemben. Mindezek az előnyök a leányszállóinál természetesebb élet feltételei.

És hátrányai is vannak az albérletnek: a szállói lányoknak nem kell olyan korán kelniük és szobatársaikkal azonos az életritmusuk, míg az albérletekben a textiles lányok pihenését zavarja az összehangolódás lehetetlensége.

De mindezek az előnyök és hátrányok esetenként fontosak vagy kevésbé fontosak. Ha valakinek határozott elképzelése, célja van az albérlettel, könnyebben viseli a nehézségeket, éppen úgy, mint azok a lányok, akik tudják, miért jönnek el hazulról a fővárosba.

Aki az albérlettől várja, hogy változást hoz az életébe, kínlódva hányódik egyik helyről a másikra.

Gáspár Zsófi a negyedik albérletében lakik most Budaörsön. Itt sem találja a helyét, innen is elkészül.

Budaörsöt sziklás-köves domboldal kanyarítja végig jobb oldalról, erre tart az a kis sikátor, ahol egy hét négyzetméteres sufnit lakik Zsófi. Benne ágy, lavór, két szék és egy konyhaszék asztalnak. De nem a szobája miatt költözik újabb helyre Zsófi. Nem is a főbérlője miatt, akit napszám nem is lát. Az se baj, hogy messze van a gyár. A piros 40-essel egyharmadnyi idő alatt beér, mint a Magyar utcából, az ott élő gyári albérletesek. Azért megy, mert még mindig abban hisz, hogy egy újabb albérlet megoldja az életét.

„Én mindenképpen itt szeretnék maradni Pesten. Otthon állami gazdaságban dolgoztam, itt oda akartam menni, ahol a bátyám van, a tejiparba, futószalagról kellett volna leszedni a tejet, de a Keltex-be kerültem és itt dolgozom hat éve. Pesten akarok maradni. Munka szempontjából jobb itt lenni. Bár, hogy őszinte legyek, ez az első gyár, ahol dolgozom. Nem is akarok elmenni

sehova. Itt hagyni, akiket megismertem? Megszokni újakat? Vagy haza se mennék, mert menjek oda, ahonnan eljöttem, ahol tizennégy éves koromban dolgoztam? Otthon kapáltam, almát szedtem, télen nem csináltam semmit. Kézimunkáztam. Nagyon szeretek kézimunkázni. Most is egy kétméteres subát csinálok januártól, de már szégyenlem, hogy még nem készültem el vele. Még Miskolcra is mehettem volna, az közelebb lett volna, de ott négy műszak van a textilgyárban. A munkaerőhiány miatt nem állnak le hétvégeken, mert nem kell annyi energia a beindításhoz, ha nem állnak le. Van, akinek kedden-szerdán van szombat-vasárnapja. Ez nem tetszett. Én, amikor feljöttem, gépre akartam menni, de ráírták a szemészeten a papíromra, hogy gépre nem alkalmas. Másfél hétig tartottak a vizsgálatok, aztán kiadták a munkakönyvemet. Hű, mondom, most menjek haza? Nagyon el voltam keseredve. Akkor a régi szállón laktam, a szobatársam délutános volt, mondtam neki, mi van, hogy a közvetítőben nem tudnak olyan helyet, ahol nem gépi munka van, ő meg mondta, náluk van olyan hely. Bementem vele két órakor, úgy mentem be, mintha dolgozó lennék, hogy beengedjenek, a fonó II-ben az üzemvezetőhelyettes felvett a csomagolóba. A nyilvántartóban mondták, hogy miért kerültem meg őket, hogy most nem adnak szállót. Mondtam, hogy az már nem is kell, mert már van. Nagyon örültem, hogy mehetek dolgozni. Ha hazamentem volna másfél hét múlva, az nagyon furcsa lett volna. Másfél hét telt el, amíg az összes rendelőt megtaláltam. Mennyit tévelyegtem! Aztán a régi szállóról átmentünk az újba, még két lány jött abból a szobából, semmi probléma nem volt. Jól kijöttünk. Egy hónapig nagyon jóba voltunk, aztán jöttek a problémák. Kitakarítottam, mondom, rakd el a cuccod, igaz, nincs kis szám, jöttek a veszekedések, rossz véleménnyel voltak rólunk, szétraktak bennünket, ketten-ketten. Erre jött a szöveg, hogy minden miattam van. Persze, nem tudom, a régi szállón tizennégyen kijöttünk, az újon meg nem jöttünk ki négyen. Vitatkoztunk, elegem volt, írtam a szüleimnek, feljöhetnének lakni, de nem jöttek. Feljönnének ők is, de apámnak szőlője van, és azt nem hagyja ott. Meg a lakást is ők építették. Akkor jártam egy fiúval, pesti volt, lett volna egy eltartási szerződéses lehetőség a hetedik kerületben, már bánom, hogy nem mentem bele. A fiú szülei nem akarták, hogy oda menjünk, azt mondták, náluk is lehetünk. Aztán nem lett semmi. Vége lett a kapcsolatnak. Akkor Törökbálinton laktam, nem akartam már a szállóra visszamenni. És ott se akartam maradni. Átmentem két utcával odébb, akkor az emlékeim miatt akartam elmenni, de az a hely nem tetszett, akkor elmentem a Magyar utcába, ott nagyon rövid ideig voltam, aztán ide. Kijövök a gyárból, hazajövök, itthon vagyok egész nap. Nincs társaság. Egyedül nem megyek sehova. Most az egyik munkatársam azt mondta, kijönne ő is albérletbe, nem akar a leányotthonban maradni. Vele keresünk másik helyet. Lehet, hogy itt Budaörsön. Ketten jobban el lehet menni egy moziba vagy akárhova. Talán így jobb lesz. Szívesen mennék olyan albérletbe, ahol gyerekek vannak. Nagyon szeretem a gyerekeket. Amióta itt vagyok Pesten, azóta csak az az egy kapcsolatom volt, azzal a fiúval. Nem tudok könnyen ismerkedni. Kéthetente hazajárok, de otthon nem megyek sehová. A bátyámmal nem szoktam Pesten találkozni, csak ha ő is hazajön, akkor otthon. Ők eljárnak szórakozni a haverjaival, ők fiúk, könnyebben mennek mindenhova. Eleinte hívtak, de nem szerettem velük lenni. Mondták is, ők nőzni járnak el, szórakozóhelyekre mennek, ott szednek fel lányokat. Meg eléggé isznak is. Bár a bátyám nem annyira. Azt nem tudom, mi lesz majd később, de a gyárban akarok maradni."

Az albérletben élő lányok közül azok a legelégedettebbek a helyükkel, akik elsőre megfelelőt találtak maguknak. Aki elsőre nem talál jót, az rendszerint az albérletek hosszú sorát járja végig.

Albérlőnek lenni mindenképpen kiszolgáltatottságot jelent. Hogy kisebbet vagy nagyobbat, az szerencse dolga.

Vadász Éva Érden, Pallós Mari Budaörsön olyan helyre került, ami hasonlatos az otthonhoz. Ahol a főbérlő egyedül maradt öregasszony, aki nem szeret egyedül élni, és ezért vesz föl albérlőt, ott a lányok jól járnak. Nehezebb a helyzet, ahol elsősorban a pénz miatt adják ki a helyiséget. Ezek gyakran nagyon rossz állapotban vannak, lakhatatlanok, fűthetetlenek, s mert aki eljött a leányszállásról, nem szívesen megy már vissza, indulnia kell, újra meg újra helyet keresni, költözködni. És rossz helyzetből kapkodva, lehetetlen körülmények közül, idegesen nem lehet jól választani. Keresik a lányok a következő helyet, az azt követőt, egyre kilátástalanabbul.

Ez történt Pongrácz Emmával is.

Ő, amikor Pestre jött, először olyan gyárban dolgozott, amelynek nem volt leányszállása. Nevelőszülei meghaltak, már falun is idegeneknél lakott, nem félt az albérlettől. Albérletek hosszú sorát járta meg. Két éve, amikor a Keltex-be került, azért nem ment be a leányszállásra, mert ragaszkodott a tárgyaihoz. Nem akar megválni az olaj kályhájától, az kíséri legrégebben, attól akar megválni a legkevésbé. Naponta letörölgeti, megdörzsöli a fémrészeit, nem adná el még akkor se, ha minden mást magával vihetne a leányszállásra. A minden más: egy gázrezsó, egy magnó, egy lemezjátszó és egy kis tévé.

Pongrácz Emma akkor jelentkezett munkára a Keltex-be, amikor a bédé-fonodában az újpesti tűz miatt bőven volt hely, s mert a folyamatos műszakos munkában sokat lehetett keresni, oda állt be Emma.

Két hónapig bírta a munkát, aztán el kellett onnan helyezni, miután másfél hónapos betegszabadságáról visszajött.

Azt az ízületi gyulladást, ami miatt a bédé-fonodai munkát nem folytathatta, az első albérletében szerezte, Budaörsön. Egy évig lakott egy olyan helyiségben, amelyet nem lehetett fűteni, ahol az egy sor tégla házon szimpla ablak-ajtó volt. Télen hiába aludt felöltözve s tekerte be éjszakára trikókkal a kezét, a lábára hiába húzott zoknikat, a takarója fölé hiába terített kabátot, ezt a telet bosszulja azóta is a szervezete.

Akkor próbálkozott újabb hellyel Budaörsön, amikor kitavaszodott. Addigra talált egy olyan szobának valót, ahol nemcsak víz nem volt, villany sem, petróleumlámpával világított, s a kezével elérte a plafont, nem kellett nyújtózkodnia hozzá. Ezen a helyen meg is maradt volna, de a tulajdonos eladta a házát. Hozzátartozott ez a szobának való is, így mennie kellett.

Törökbálintra ment, de ott a főbérlője egy hónap után úgy gondolta, ha már ott lakik és udvarlója sincs, miért ne járhatna be hozzá. Ettől úgy megrémült, először a holmijáért se akart kimenni, de aztán tehertaxit fogadott és visszamenekült Budaörsre.

Csinos szobát talált magának, a tehertaxis ki is rakodott. Emma, nem tudva, hogy tilos, rágyújtott, mire a főbérlője azt mondta, ne engedje el a tehertaxist, nem maradhat. Emma fogadkozott, hogy nem fog dohányozni, ha tudta volna, nem is gyújt rá, de a főbérlő hajthatatlan maradt.

Két házzal odébbról épp ott volt a háziasszony, beszélgetni jött, ő befogadta Emmát, elhitte neki, hogy nem fog dohányozni, ha megígéri. Itt csaknem egy évig lakott Emma, az udvari vécében gyújtott rá titokban, ha nagyon hideg volt, félig szívta csak el a cigarettát, pedig sajnálta eldobni. Aztán a házi néni férje olyan albérlőt talált, aki többet fizetett, így ismét Törökbálintra költözött.

Mostani albérletébe - ami élete legjobb albérlete - egy utcával feljebbről jött. A főbérlő két házzal arrébb lakik, ő egy idősebb emberrel él egy házban. Még egy szoba kiadó, ami négyszer cserélt gazdát Emma szeme láttára. Egyik házaspár se bírta elviselni a főbérlők feltételeit.

Amikor az utolsó lakók költöztek be a most üresen álló nagy szobába, egy szentkép is került Emma falára. Kipakolták a folyosóra, a főbérlők pedig elhelyeztették Emmával az ágya fölé. A főbérlők elégedettek Emmával, amit megígér, megteszi.

Mindennap otthon található a munka befejezése után másfél-két órával. Nem hoz magával senkit, nem látogatja senki. Nem használja a magnót, lemezjátszót, vasalót. A kis tévét használhatja. Dohányozhat. A főbérlőjének megmondta, hogy nem kíván vele kapcsolatot, az elfogadta, nem inzultálja. A főbérlőné segít Emmán: ha a férje mégis átjönne, utánajön. Az Emmával szemközti szobában a főbérlőék rokona él, idős ember, nincs vele gond. Ha berúg, akkor hangos. Emmát soha nem háborgatja.

Pongrácz Emma szeretné, ha innen nem kellene elmennie. Három éve adott be lakásigénylést. Élete egyetlen vágya, hogy egyszer legyen egy otthona. És tudja, hogy nem lesz.

Törökbálinton gyári albérletekben laknak a lányok. A gyár hozzájárul az albérleti díjhoz, és vannak főbérlők, akik azért adják ki szívesebben gyáron keresztül a lakásukat, mert így biztosítva vannak, hogy megkapják a bérleti díjat, és a gyárral kötött szerződés leteltével a gyár azt is biztosítja, hogyha a főbérlő nem akarja meghosszabbítani a bérleti szerződést, a lányok elköltözzenek. Az egyik törökbálinti gyári albérleti házban egy olyan szoba is van, ahol gyerekével is ellakhat egy ember. Itt lakott rövid ideig - mielőtt Újpalotára ment - gyerekestől Rácz Edit is.

A törökbálinti albérlőkkel a gyárban dolgozó lányok Pesten maradási lehetőségeiről beszélgetünk.

- Hogy lehet Pesten maradni a férjhez menésen kívül?

- Ha valakinek megvan az ötéves munkaviszonya, igényelhet lakást.

- Ahogy én tudom, ötéves állandó lakhely kell Pesten, akkor lehet csak igényelni. A lányotthonban pedig ideiglenes lakóhelye van mindenkinek.

- A családalapításhoz vagy pesti fiú kell, vagy vissza kell menni haza. Esetleg Pest környéki fiú.

- Hát azt is lehet, hogyha a fiú is vidéki, akkor vagy keresnek albérletet, vagy elmennek vidékre. Persze az se egy életcél, hogy valaki egész életében albérletben éljen. Ezer forint az albérlet, vagy ha még messzebb van akkor olcsóbb, de akkor már érdemesebb hazamenni.

- De hát akkor mi értelme volt feljönni?

- Legalább akik fent voltak, elmondhatják, hogy nem telt el az életük olyan unalmasan. Vagy ha egyáltalán nem akar visszamenni, akkor megoldja valahogy Pesten, más nincs akkor, mint az albérlet. Én egy lányt tudok, akinek a szülei felköltöztek, azok nagyon rossz körülmények között laknak, hatan egyszobás lakásban, külvárosban.

- És nem tettétek még szóvá a gyárban, hogy akik Pesten akartok maradni és ragaszkodtok a munkátokhoz, nem tudjátok megoldani az életeteket?

- Kinek kell ezt mondani?

Megkerestem a Kelenföldi Textilgyár igazgatóját, hogy nincs-e lehetősége a gyárnak arra, hogy segítse a lányok letelepülését Pesten. A beszélgetésből kiderült, hogy a gyár azért biztosítja a lányok továbbtanulását, hogy egy időre a gyárhoz kösse őket. Csakis ezért, mert középiskolai végzettséggel is csak ugyanazt a munkát végezhetik, mint előtte. Aztán a következő és megint újabban következő feljövőkre számítanak. Más megoldás fel sem merül.

- Nem tudunk ilyen tömeg számára segítséget nyújtani a családalapításhoz. Vagy otthoni ismeretsége van a lányoknak, akkor úgyis hazamennek, az megoldódik. Vagy vonatismeretség, vagy másik munkásszállásról ismeretség. De a lányok átmeneti szakasznak tekintik a gyári éveket. A lakáskérdésen nem tudunk változtatni. Csak a gyári albérletet tudjuk biztosítani, ha valaki nem akar a leányotthonban élni. Ott fizetői kezességet vállalunk értük, ha nem fizetnek, levonjuk a bérükből. Ami lehetőségünk lenne, az kommunista műszak szervezése lakásalapra, aztán van a vállalati fejlesztési alap, és van bontási engedélyünk, olcsón lehetne venni a dolgozóinknak bontási anyagokat családi ház építéséhez. Tanácson keresztül lehetne lakáshoz juttatni, de nincs rá példa. Az az igazság, az a húsz-harminc ezer forint kölcsön, amit a gyár tudna adni, nem jelenthetne sokat a családalapítóknak.

Az újpesti textilgyár munkásnő-otthonában élőknek nagyobb a szerencséjük, mint a kelenföldieknek. Ott, egy volt gyári dolgozó, ma nyugdíjas tanácstag kiharcolja nekik a megürült szükséglakásokat. Így jutottak lakáshoz Zsupkáék is. Kelenföldön nincs ilyen lehetőség, vagy nincs ilyen gyakorlat.

Perspektíva nélküli élet tehát, amit a lányok megkezdenek a gyárban. Szerencsésebb vagy szerencsétlenebb, de perspektíva nélküli.

Tollár Ica azért készült albérletbe annak idején, mert elege volt a nevelőnőjéből, szégyellte a leányszállásról kialakult véleményt, és nehezen viselte azt a feszültséget, amit maga körül mindenkiben érezhetett. Göndör - aki úgy volt, vele menne - a szabadságot, a teljes szabadságot akarta volna. Egyikük sem akart annyira elmenni, hogy valóban albérletben kössön ki.

Rácz Editet a muszáj vitte albérletbe, mint minden gyereket váró lányt és asszonyt a muszáj visz ki a leányszállásról.

A Pestre igyekvők kimondottan olyan gyárat keresnek, amelyhez leányszállás van. Ez megnyugtatja a szülőket és megnyugtatja őket magukat is. Miért jut mégis oly sokuk eszébe, hogy albérletbe menjenek? Az albérlet többe kerül, és feltétlenül messzebb van, mint a munkásszállás, hiszen ez utóbbiak a gyár mellé épülnek.

Leggyakrabban azok a lányok költöznek ki, akiknek udvarlójuk van. Megunják a mozizást, nyáron a sétálgatást, télen a presszóban ücsörgést. Mindegyiküknek van otthoni emléke arról, mennyire más az, ha egy fiúval nemcsak az utcák, a terek, a nyilvános helyek az otthonuk.

Albérletre sokan gondolnak, de végül az megy albérletbe, aki nem akar hazafelé, hátra tekingetni, aki kötődik a gyárhoz, vagy valami egyéb ok miatt inkább ezt választja, mint a visszamenetelt oda, ahonnan eljött. Ezt az sem cáfolja, hogy végül albérletből is sokan hazamennek. Az albérletbe költözéstől ugyanis éppúgy jobb életet remélnek a lányok, mint a Pestre jövetelüktől vártak, pedig az életalakítás szempontjából végső soron mindkettő csak formai változás, amitől nem javulhat az élet minősége.

Albérletet Tollár Icán kívül senki nem keres úgy, hogy nekiindul a városnak. Vagy a város környékének. A leányszállói lányok leggyakrabban már albérletben lakó barátnőjükhöz társulnak, vagy a munkatársaiktól, a Pest környékéről bejáróktól szereznek címeket. A főnökök is segítenek. Pedig a rendszeres túlórázásban csak a leányszállóiakra lehet számítani. Aki albérletbe megy, nem szokott túlórázni. De ha valaki megindul, jobb hagyni. Ha valaki albérletbe megy, időlegesen marad még. Azt is kipróbálja. Kevés lány van, aki albérlet után ismét visszakerül a leányszállásra. Ha ott sem jó, onnan azért az utak rendszerint hazavezetnek.

Változást remélve keresnek a lányok albérletet, s az albérletből férjhez menők ugyanúgy mintát adnak a leányszálláson élőknek, ahogy a Pestre jövők az otthoniaknak.

MILÁK ERZSI HÁZASSÁGA

Szolnok, kétlakásos ház a Nefelejcs utcában. Balról cigányok laknak, a jobb oldali lakás, amelyikbe Milák Erzsébet férjhez készül, egyszobás. A barátnője hívta. Az ő férje és Milák jövendőbelije gyerekkori barátok. Hogy elférjenek, a spájzból a sufniba, a konyhából a spájzba rakodtak át, így lett végül két szobája a két családnak. De az egész lakást lakják mindannyian, a két kisgyereket nem is lehetne kitiltani sehonnan. Milák kézimunkái, amik napokkal előbb még a leányszállás falát díszítették, most sápadt képű babák, búcsús vásárfiák, óriási játékállatok alátétjei.

Milák két nappal az esküvője előtt áll. Egyedül van otthon, most fejezte be a nagytakarítást.

- Azok, akikkel én kezdtem tíz évvel ezelőtt, azok már mind elmentek, én tartottam ki legtovább. Mind elmentek, mind a tizennégy, akivel először együtt laktunk. Mind férjhez mentek, nem tudom mi lett velük. Azóta még kétszer vagy háromszor kicserélődött mindenki. Férjhez mentek. Csak az a barátnőm volt, aki legtovább maradt, és legutolsónak én. Ott fent azt csináltam, amit akartam, mindenem megvolt, de egyszer ennek is vége kellett, hogy legyen. Ezt se csinálhattam volna örökké. Na, még csinálhattam volna öt évig. Aztán, ha meg ott maradok, eszembe jutott volna, hát csak jobb lett volna férjhez menni, család... Előbb-utóbb úgyis az az embernek a vágya, a család. Annak én nem sok értelmét tartom, hogy egyedül vagyok, aztán esetleg, ha van is egy lakásom, járok valakivel, és akkor vagy meglátogat, vagy nem, vagy elmarad, vagy nem. Szóval én azt nem tudnám elviselni, hogy valakivel én csak úgy legyek együtt, hogy hát éppen, amikor szüksége van rám, megkeres. Mindig tartanék attól, mikor hagy ott. És ez bennem egy hülye érzés. Most, ugyanez volt bennem két hete, ugyanez volt. Csak annyiból vagyok nyugodt, hogy most már itt vagyok, de megfordul még most is a fejemben. És mindig is meg fog fordulni, de talán már nem annyira. Persze én eredetileg nem így akartam, hogy ilyen korán lejövök. Nem akartam jönni, csak a múlt héten. Csak közbe egy héttel előbb lejárt a felmondásom, én azt hittem, négy hét, aztán csak három hét lett. És most mit csináljak. A fene ott egye meg. De azért bennem van még most is. Mi lenne, ha?

- Én azt akartam, hogy nagy esküvő legyen. Nekem meg is lett volna rá a pénzem, mert akkor nem vettem volna most ágyneműt. Ha lett volna itt annyi hely, mondtam volna, főzzünk itt. De olyan kicsi itt a hely. A Feri szüleinél is kicsi a lakás. Nem is hogy a lakás kicsi, hanem a konyhájuk olyan kicsi nekik. Beépített mosogató, beépített szekrény, minden beépített nekik, úgyhogy nincs hely semmire. Meg az, hogy tíz óra után nem lehetett volna neszezni, mert az egy bérház. Itt végül is meg lehetett volna csinálni, de én nem tudnám úgy megcsinálni, hogy jó legyen. És nincs is akkora edény. Lefoglaltunk a Múzeum étteremben húsz főnek asztalt, vacsora, utána egy kávé vagy sör. A nővérem mondta, nem csinálunk itthon semmit. Anyu hoz néhány csirkét, azt megfőzi. Ha annyira éhes valaki, eszik szalámit, szendvicset csinálunk. Csak a család lesz, így nem lesz olyan, hogy szégyellni kell. Anyu holnap délután már jön, a nővéremék meg úgy jönnek, hogy a Feri felmegy a ruhákért, és őt hozzák vissza. Úgy kölcsönözzük. Nylon, pici kis virágok vannak belehímezve, elöl van rajta fodor, hátul megkötés, és akkor marha sok szoknyája van, uszályos, és fátyol. Földig ér. Nekem pont jó volt, nem kellett igazítani. Az Őri Katiékkal mentem próbálni, ővele meg a két intézetis barátnőmmel. Azóta az egyik már hazament. Egy hónappal az esküvő előtt kellett elintézni a ruhát. Mit összeröhögtünk. Szégyelltük a végén. Feri sötétbarnában lesz, csináltatta. Nem akartam, hogy feketében legyen, mert az most a célra megfelelne, de aztán nem, mert az annyira elegáns. Nem bántam volna azt se, ha világosat csináltat.

Miláknak két nővére már férjhez ment. Mindegyiknek egy gyereke van. A nővérei Pesten kezdtek dolgozni, férjükkel a munkahelyen ismerkedtek meg. Egyikük most Fót mellett lakik, Fóton a gyermekvárosban dolgozik. A másik megmaradt a kárpitosipari vállalatnál, először az anyósáékkal éltek, aztán eltartási szerződést kötöttek egy öregasszonnyal, aki közben meghalt, de azért a szükséglakásban élők után szerepelnek ma is a lakáslistán. Milákban ennek ellenére is felmerült, hogy odamenjenek lakni ehhez a nővéréhez a Rudas László utcába, de gondolt arra is, hogy költözzenek ki Kistarcsára a másik nővéréhez. Akkor visszamenne a gyárba. Most egyelőre abban állapodtak meg, ha az anyóséktól elmegy a lányuk, Milák odaköltözik a férjével. Milák ugyan hozzáteszi, „majd még meglátjuk", de a megállapodás azért erre vonatkozóan ugyanúgy megszületett köztük, mint a gyereküggyben. Gyereket Milák nem akarna, ha a férje nem akarna, Így vállalni fog, de legfeljebb kettőt, mert a „Feri nagyon szereti a gyerekeket. Én félek tőle, nagyon félek tőle" - ismételgeti Milák. És mindig hozzáteszi. „Én nem akarnék, ha a Feri nem akarna."

Milák, mielőtt most hazament és bemutatta otthon a vőlegényét, régóta nem járt már Kelet-Magyarországon. Demecserhez, a szülőfalujához meg a családjához nem sok köti. A szobatársai azon is csodálkoztak, hogyhogy meghívja a szülőket az esküvőre. Hogyhogy bemutatja a választottját. Pedig házasságkötéskor mindegyikük ezt tenné. Az esküvő legyen minél nagyobb ünnep. Az is köt. És emlék.

- Most már csak a bátyám van otthon - kommentálja Milák az otthoni helyzetet. - Nyíregyházára jár be dolgozni, azelőtt maszek volt, otthon dolgozott. Kiváltotta az ipart, minden jól ment neki először. Aztán csak akkor dolgozott, ha nem volt pénze. Aztán anyám rábeszélte, hogy menjen el dolgozni, így ment el a GELKÁ-ba Nyíregyházára. Tudja ő azt magáról, hogy nem fog megnősülni. Olyan a természete, nem bírja azt ki senki. Hiába keres jól, hiába érti jól a szakmáját, nem lenne olyan nő, aki hozzámenne. Előbb-utóbb kiismerik. Aztán odébbállnak. Mint az apám. Az is könyvelő volt, még most is nagy szó, hogy könyvelő, hát még akkor régen, jól is keresett, minden, aztán a fizetésből a szomszédok vettek el tőle, hogy legyen egy kiló lisztre. Amíg apám élt, addig nekünk semmink nem volt. Bevitték apámat kórházba, aztán utána nem sokkal anyut is, aztán apám előbb hazajött, eladott mindent, elivott mindent, aludtunk, kivette alólunk a párnát, a lepedőt, eladta, elitta. Ezért is vitetett el bennünket a tanács. Mindünket elvittek, csak a legidősebb nővérem maradhatott otthon. De az is gyerek volt. Gyárba jár, ott van nálunk keményítőgyár, ott dolgozik. Anyám is ott dolgozott. Én úgy jöttem el otthonról, hogy minél előbb el. Úgyhogy én különösebb reményeket Pesthez nem fűztem, soha. Soha. Az újság alapján mentem a Keltex-be, de akkor én még gyerek voltam. Akkor volt az öcsém negyedikes, az már mostohatestvérem. De ezeknek a kisebbeknek az apja, a mostohaapám, ég és föld az én apámhoz képest, amilyen az volt. Azt nem mondom, hogy ez nem iszik, de ég és föld.

Milák nevelőotthonban nőtt fel. Nincsenek róla emlékei.

- Három helyen voltam nevelőotthonban, külön voltunk óvodások, általános iskola alsósok és felsősök. Arra már nem emlékszem, melyik milyen volt. Talán még legjobban az utolsóra emlékszem, mert akkor már nagyobb voltam. Egy nevelő volt, akit szerettem, aki a tánccsoportot vezette meg az énekkart. Az Cégénydányádon volt. Azt szerettem, és ő volt nevelőnk is. Mindegyik gyerekotthon kastélyban volt. Az ököritófülpösi is, meg a balkányi is. Mondjuk arra kimondottan emlékszem, a kastélyra, a kastély területére, de a hétköznapokra, azokra nem emlékszem. Túl kicsi voltam még. Barátnőm is volt biztos, de nem emlékszem. Még amikor a nővéremhez kijártam Fótra, voltak, akik odakerültek, akkor még találkoztam egyikkel-másikkal, de nem tartottuk a kapcsolatot. Látásból ismertem őket. Pesten is összefutottam az ikrekkel, de ritkán. Azok is férjhez mentek már.

A lányotthon történetében egyszer fordult elő, hogy intézetben nevelkedett lányt a leányotthon házasított ki. Az igazgatónő és nevelőnők asszisztáltak a ruhavarratásnál, a leányotthonban a barátnők és szobatársak segédkeztek az öltöztetésnél, minden lányfej az ablakokban volt, amikor a menyasszony és vőlegény egymásba karolva, a fiú rokonai kíséretében útnak indult az anyakönyvvezetőhöz. Ennek a lánynak nem volt senkije, árva volt. Aki szemtanúja volt az esetnek, és meséli, mindenki meghatódik, nagyon szépek voltak.

- Én nem voltam tanuló, csak átképzős - meséli Milák az életét. - Amikor Pestre mentem, az tíz éve volt, akkor még nem is volt ipari iskola. Rá egy évre lett egyéves iskola, aztán kétéves, aztán három. Mi három napig iskolában voltunk, három napig dolgoztunk. Vagy úgy volt, hogy reggeltől délig iskolában voltunk, aztán déltől meg a gyárban. De az volt a legjobb. Tizennégy éves voltam, de akkor már kilencszázhatvan forintot kaptam. Aztán bekerültem műszakba, először két műszakban voltam, akkor kerestem ezerhétszáz forintot, aztán utána három műszakban voltam. Közben ilyen kisebb-nagyobb vizsgákat le kellett tenni a gépről. Minden gépről külön. Nekem majdnem mindegyikről megvolt. Én a fonodában az összes gépen tudtam dolgozni. A Bősze volt a mesterem, szeretett engem. Egymás mellett szoktunk május elsején felvonulni. Kirándulásokon engem fényképezett a legtöbbet.

Most itt, ahova megyek, itt az érettségisek voltak előnyben. Nekem segítettek, mert megnézték a munkakönyvemet, és látták, tíz év egy helyen, és a szakma kiváló dolgozója. De azért volt felvételi. Egy tesztet kellett kitölteni. Hát ha én tudom, akkor el se megyek. De a hapsi segített. De, mondta, csak azért, mert ő azt nézi, tíz év egy munkahelyen. És a szakma kiváló dolgozóját nem adják meg mindenkinek. Ilyenek voltak a tesztben, hogy soroljak fel Nobel-díjas írókat, meg milyen országokon megy keresztül a Barátság kőolajvezeték. Volt, amit tudtam, volt, amit nem. Még szerencse, hogy szoktam olvasni, újságot is. Fölmentem felvételizni fél kettőkor, fél négykor jöttem le, de akkor még csak a felével voltam kész. Másnap délelőtt megint. És volt másfajta feladat is, számok közötti különbségeket kellett megismerni, vagy vállalatok címein kellett kiszúrnom, mi az egyforma, mi nem. Valami számítógépi munkám lesz. Számítógéptechnikai vállalat. Vagy mi. Itt nincs textilgyár, ha lett volna, oda mentem volna. Azért az ember tíz évet nem a habokra dolgozik. Szidtuk, mert szidtam én is azt a gyárat, de az ember akkor tudja csak meg, milyen, amikor eljön. Azt most is mondom, ott nagyon dolgozni kell. Itt meg ez ilyen szellemi munka lesz. Félek is, hogy nem fogom bírni. Most is, hogy ezeket a tesztlapokat csináltuk, annyira kimerültem, szabályosan belefájdult a fejem. Másnap is, amikor bementem, majdnem három óra hosszát ott voltam. Úgy elfáradtam, úgy kiborultam, hogy még így életemben nem. Nem vagyok a szellemi munkához hozzászokva. Aztán lehet, hogy majd később hozzászokom. Ez fizikai munkának van mondva, de nekem ez szellemi. Megmutatták, mit kell csinálni, ilyen lyukkártyákra kell majd írni, de gondolom, azt még majd meg kell tanulni. Úgy nem rossz, mind ilyen fiatalok vannak ott, ahova megyek.

- A Feri a téglagyárban dolgozik, a szakmája festő, de nem azt csinálja. Úgy csak maszekol. De ő is ki fog lépni. Én is mondom neki, lépjen is ki. Hazajön, ugye, most már idejön haza, és olyan fáradt, ahogy leül, rögtön elalszik. Hát ezért megyek én férjhez? Hát akkor hozzá se szólhatok egész nap. Mondtam neki, majd nem keresel hatezer forintot, keresel négyezret. Van úgy is, hogy nem keres itt se, csak négyet. Meg van úgy, hogy le kell állniuk valami miatt. Télen, akkor keveset keres. Mondta, télre ki fog lépni. Nehéz is az a munka.

Milák tudja, mit jelent egy munkahelyhez tartozni. Mégsem jut eszébe, hogy figyelembe vegye, mikor a társa munkahelyéről beszél. A pénzzel van elfoglalva, és magával. Ebben az esetben magával.

Milák, mielőtt ez a házasságlehetőség adódott volna, úgy tervezte, ha lány marad, akkor sem marad harmincéves kora után a leányotthonban. Onnan kimegy, de a gyárat nem hagyja ott. A

gyár nélkül minden elképzelhetetlennek látszott... Milákot szerették a fonodában. Szerették az újonnan Pestre, gyárba kerülők is. Szólt mindenkihez, és mindenféle gépen tudott segíteni. Milák a fonoda legismertebb embere volt, nem volt műszak, amelyikben ne túlórázott volna. Tíz év alatt ledolgozott tizenöt évnyit. Ha szóltak neki, nincs ember, nem maradna-e bent, rávert akár egymás utáni négy napon is a rendes nyolc órára még nyolcat.

A munkásszállásokon élők közül azok a rendszeresen túlórázók, akik nem tudnak mit kezdeni magukkal, az életükkel, a szabad idejükkel, a kapcsolataikkal, a gondolataikkal. Minél jobban kitöltik a napjaikat, hogy minél elviselhetőbb legyen. Ezt általában meg is mondják a lányok. De aki nem, az ugyanúgy érvel, mint a feljövetel okainál. A legegyszerűbben adódó okokat felsorolja érvként, miért a túlórázás.

- Az az igazság, én szerettem a csajokkal lenni, foglalkozni velük. Valahogy én mindig vigyáztam, különösen az intézetisekre, az ipari tanulókra. Ha letoltam is, mert nem tetszett, ahogy csinált valamit, mondtam valami jót is. Ne legyen úgy megsértve, megbántva, nem akartam, hogy rossz legyen neki. Másrészt van egy olyan természetem, és gondolom, ez mindenkiben megvan, hogy minél több van, annál többet szeretnék. Szeretem a szépet, és az mind drága. A túlórával nagyon jól lehetett keresni.

Milák kilencszáz forintos cipőkben, éppen divatos ezerkétszáz forintos gézruhákban szeret járni, a tűsarkú cipők, egyenes ruhák még hórihorgasabbá teszik a keszeg lányt. Pesten, a gyár és a leányszállás közötti pár száz méteren sem lehetett soha másképp látni, a zöldségesbe se szaladt le soha csak úgy, a régi leányotthonba se ment át kávét inni, csak mindig olyanban, mintha a következő percben az eljegyzése lenne. Ha a barátnői randevúra mentek, végigpróbálták Milák ruháit, és választottak belőle. Legtöbb lányon egy zsenge fűzöld jerseyruhát lehetett látni, az volt a legkapósabb.

- Én először arra gondoltam, hogy még egy évet mindenképpen fent maradok Pesten, még keresek, jó sok pénzt összegyűjtöttem volna, de a Feri mondta, ne csináljuk már külön, esküdjünk össze, és kész. A nővéreinek mondták, menjünk le Gödre, nekik van telkük, van rajta egy kis faház, de nem tudunk menni sehova, mert Ferinek nem adnak szabadságot, nem adnak neki nyáridényben. Most is csak annyit kap, hogy esküszik. Péntektől, holnaptól jövő csütörtökig. Én meg már kedden kezdek dolgozni. Úgyhogy nem megyünk sehova.

- Egyelőre megvagyunk a Ferivel, úgy megegyezünk, de olyan dolog ez, hogy ilyenkor az ember mindenre gondol. Ha nem lesz jó, akkor viszontlátásra. És kész. Azt nem bánom, hogy most már így lesz, mert úgy sem volt jó, és gondolom, így is lesz benne rossz. Egyedül se jó, meg itt se jó, sehol se jó.

Házasság előtt két nappal nem könnyű egy embernek mesélni magáról, ha teljes a zűrzavar benne. Érzések zűrzavara, felfejtetlen-megfejtetlen múlt, végigstatisztált élet. Tisztázatlanul maradó események. Az érzelmek változásával leválik a múlt, a lányok elszakadnak múltbeli maguktól is, s mintha csak filmet néznének, olyan a viszonyuk hozzá. Olyan filmet, amit előszeretettel szoktak ajánlani egymásnak. Tele leegyszerűsítéssel és illúzióval.

Ülünk a fotelokban. A férjjelölt nem régen ment el otthonából dolgozni. Milák egyik cigarettáról a másikra gyújt. A csöndet olyan mondattal szakítja meg, amitől meglepetés ül ki arcára. Talán döbbenet. Mert alattomosan előtör a múlt, hogy lehetetlenné tegye Milákot, az esküvője előtt két nappal. De Milák azért nem veszít felvett magabiztosságából. Inkább csak elcsodálkozik, mik jutnak eszébe, ha egyszer elkezd valakivel hosszabban beszélgetni.

- Viktorban még vakon bíztam. Viktor volt az első. Nem vele jártam először, mert jártam mással is, de nem így. Se láttam, se hallottam. Ha valaki azt mondta volna, sose fogunk egybekerülni, hát én nem is tudom, mint csináltam volna. És most meg szinte számítottam rá, hogy...

Most már nem is, hogy itt lent vagyok, de amíg fent voltam... most már azért mindennap látom, találkozunk, csak tudom, hogy mit csinál. Azelőtt egy hétig nem láttam, ugyan, most hol iszik, ugyan, most hol kurvázik, szóval állandóan ez volt bennem. Holott lehet, hogy ugyanúgy otthon ült ő is, ahogy én. Sőt, ahogy az anyja mondja, mást se csinált. Meg arra gondoltam, ha ő járna valakivel, akkor az a csaj megkövetelné, hogy szombat-vasárnap is találkozzanak. Melyik az a nő, aki csak hétköznap találkozik egy hapsival. Előbb-utóbb kiütne, legfeljebb csak úgy lehetne, hogyha lenne egy olyan másik hapsija, akivel meg csak hétvégén találkoznak. De hát az már nagyon hülye lehet. Vagy olyan nő lehet, aki...

Ha valaki nem tudja indokolni magának sem, miért éppen őt akarja valaki feleségül venni, de azt sem tudja, ő miért éppen ahhoz a fiúhoz fog hozzámenni, mert közös történetük egyszerűen csak így alakult, nem tehet mást, mint fél, hogy ugyanígy vége is lehet.

A lányok az első kapcsolatukba nagy érzelmekkel, tökéletesen felelőtlenül - fejjel a falnak - mennek bele. Megszületik a Viktor vagy Tibi vagy Dénes előtti, alatti, utáni időszámítás. És az utáni a kétségbeeséssel jelezhető, amihez vagy az társul, hogy az illető kivonja magát a forgalomból, vagy a minden mindegy állapot hozza meg újabb és újabb gyümölcseit.

- Az az igazság, hogy különösebb érzelmek már nem fűznek a Viktorhoz, mert igencsak hat év elmúlt, de azért, ha találkoznék vele, igencsak megdobbanna a szívem. Így nem érdekel, de ha találkoznánk... Láttam én, úgy utána rá két évvel láttam, ki is jött hozzám a leányotthonba, hogy béküljünk ki, de már akkor nős volt. Rájött, aztán kijött, azt hitte, hogy majd most minden jó lesz. Aztán azóta négy év telt el, hogy nem láttam. De ő is szerelmes volt belém. Nem habokra vette meg a gyűrűt is. De hogy volt, mint volt, nem tudom. Pedig annak idején mi voltunk úgy, hogy mi házasodunk össze. Senki se gondolt arra, hogy belőlünk ez lesz. De nem is érdekes különben, mert úgyse lett volna jó életem mellette. Mert ahogy hallottam, teljesen elzüllött már. Hát engem azért szeretett az anyja, mert amíg együtt jártunk, soha nem ivott. De aztán, ahogy hallottam, utána annál inkább.

- Én terhes voltam, amikor összevesztünk. De már jóval azelőtt hogy terhes lettem, az esküvőről beszéltünk. Úgyhogy nem akkor lett az esküvőről szó, amikor megtudtuk, mi van. Hogy nálam gáz van. Mondtam neki, hogy terhes vagyok, aztán azt mondta erre, talán tőle? Aztán ez nekem nagyon rossz volt. Még ha tényleg úgy lett volna, hogy mással is járok. Na, aztán ezen kezdtünk el veszekedni. Aztán ugye, kiderült, hogy tényleg terhes vagyok, azt mondja erre, ő elvesz engem, de csak azért, mert a gyerek. Hát mondom, azért vedd el anyádat. És elvetettem a gyereket. Akkor még jártunk együtt három hétig, elkezdett nekem bőgni, miért vetettem el a gyereket, mit tudom én. Mert hogy ő engem így szeret meg úgy szeret. Mondom, az anyád szereted te. Közben voltak női is. Ha tudtam volna, hogy nincs nője, akkor azt mondom, egye fene. De tudtam, hogy mellettem van neki nője, mert nemegyszer elmaradt a női miatt. Elvetettem a gyereket, mondta mindig, miért kellett? Mondtam neki, majd lesz másik. Aztán csak folytatta tovább a hülyeségeit, úgyhogy még utána három hétig jártunk. Én akkor tizennyolc éves voltam.

Ha valaki nem akarja elmondani egy kapcsolatról azokat a legmélyebb vagy legintimebb dolgokat, amiktől vége lesz egy kapcsolatnak, azt meg lehet érteni. Sőt. De itt nem erről van szó. Milák és a többiek nem tudják, miért hagyták ott őket először. S mert nem is foglalkoznak ezzel, csak a bánatukkal, s hogy minél meghatóbb történetet kerekítsenek belőle, ugyanúgy nem tudhatják a másodikról, a harmadikról, az azt követőkről sem. Nincs igazi tapasztalás. Nincs okulás, nincs a kapcsolatok után meditáció, töprengés. Szaladnak a napok, jönnek egymás után a kapcsolatok, s mindegyikben ugyanolyan naiv-ártatlanul lehet megcsalattatni, mint az elsőben. Mielőbb jöjjön a következő, nincs megállás. Nincs idő az önvizsgálatra. Senki nem ösztönöz senkit élete végiggondolására. Mindenki csak a történeteket szereti hallgatni is.

A sztorikat. Kinek jutna eszébe, hogy az életnek nemcsak menete, folyása, követhető sodra, de alakítható célja, értelme is lehet. Adódik minden.

- A Viktor pesti volt, és a Török utcában laktak. A második kerületben. Ahol a 6-os lejár a hídról. A Bem mozinál. Akkor ott laktak, de hogy most hol lakik? Úgy hallottam, van két gyereke. De hogy ebből mi igaz, mi nem, nem tudom.

- A Kapás utcában ismerkedtünk meg, oda jártunk táncolni. Ő is a barátokkal, én is. Volt egy társaságunk, összevissza jártunk mindenhova. Mindennap máshova. Aztán ott ismerkedtünk meg. A Kapás utcában. Egyik barátomnak a barátja volt. Aztán a bandában mindenki elvett mindenkit, csak mi váltunk szét. Nem rövid ideig jártunk. A társaságban volt, amikor több fiú volt, volt, amikor több lány, de akik mindig együtt jártunk, az négy fiú volt meg négy lány. Hogy aztán vittünk mi is egy-két csajt magunkkal, ők is hoztak egy-két fiút magukkal, meg így, hogy együtt jártunk állandóan, így viszont máshonnan is jöttek srácok, csajok, volt olyan is, hogy ilyen ismerősökből, barátokból összejöttünk olyan harmincan, negyvenen. A Viktornak mind ilyen gyerekkori haverjai voltak a fiúk. Ott laktak az utcában. A Déli háta mögött dolgozott a Viktor, a gázgyárban.

- A Viktor előtt így csak csajok voltunk együtt, ha egy csaj meggondolta magát, hogy nem megy dolgozni, nem mentünk, inkább mentünk táncolni. Amikor már ötünk közül négyet eltanácsoltak a gyárból, akkor már odafigyeltem. Akkor se jártam be mindennap, de látták rajtam, hogy már változom, igyekszem. De ez csak a Viktor előtt volt. Aztán akkor egy kicsit megkomolyodtam, akkor csak ővele jártam mindenhova, akkor teljesen leállítottam magam. Aztán, amikor összevesztünk, kezdtem megint elölről. Csak nem olyan mértékben. Mert akkor azért nem tudtam mit kezdeni magammal sokáig. Semmit. És akkor kezdtem járni a Ferivel először, erre rá két évre. Amikor egyik évben összevesztünk, a rá következő évben május elsején voltam először itt lent, Szolnokon, és akkor a rá következő nyáron, inkább nyár végén kezdtünk el járni.

- Viktor után lányok mentünk táncolni, moziba, tekeregni, kirándulni, Viktor előtt komolyabban nem jártam én senkivel. Úgy, hogy járni, nem jártam. Utána meg elmentünk így lányok együtt táncolni, nekünk ott mindenki haver volt, jól éreztük magunkat. Nahát, aztán nem azt mondom, az utcán, ha úgy adódott, nem csókolóztunk. Ha tetszett az a srác, jártam vele vagy két hétig, aztán, vagy ő dobott engem, vagy én dobtam őt. Vagy ha arra ment, hogy... akkor viszontlátás. Szóval nagy csajok voltunk, az biztos, de ha szexről volt szó, akkor szaladtunk.

- Mentünk szórakozni, egyszer a barátnőm elhívott, hogy ő jönne a srácával, meg a srácának a haverja velem. Mondom, jól van. Jól is volt minden, de visszafelé a kurva elkanyarodott a fiújával a töltéshez. Nekem már menet mondta ez a kérő, hogy ő habokra nem megy, én meg mondtam, jól van, de gondoltam, csak nem lesz olyan vadállat, ha én nem akarok, akkor nem akarok. Na, ez meg veszi az irányt a töltés oldalába, utánuk. Én nem akartam menni, de nem volt mese. Ő volt az erősebb. Gondoltam, majd megunja. De akkor meg megáll, azt mondja, vetkőzz. Mondom neki, dehogy vetkőzök. Erre, bumm, egy pofon. Azt mondja, megmondta, hogy ő habokra nem megy. Megint mondja, vetkőzz, megint bumm, egy pofon. Gondoltam, kiálthatnék segítségért, de mondtam magamnak. Na, Milák, most megkapod, ami kijár. Megmondta, hogy habokra nem megy. Jól van, csak üss, gondoltam. Ez kijár. Én tudtam, nem fekszek le vele. Ütött. Meg rúgott is. Aztán amikor már éreztem, nem bírom tovább, hirtelen orron vágtam a táskám fémkarikájával. Aztán futás, egészen a portáig. Leültem, remegett a lábam. Mondtam magamnak, ez a tiéd, Milák. Többet nem mész habokra te sem. Másnap nem mentem dolgozni, mert kék-zöld voltam.

Erről a történetről a volt szobatárs, Őri Kati jut Milák eszébe. Jóban voltak, sokat csatangoltak együtt. A két szabolcsi lány. Az egyszálbelű Milák és a farmernadrágjából majd kicsattanó Őri Kati.

- Az Őri Kati más. Nála valahogy törvény ez. Nem tudom, hogy fejezzem ki magamat, ő nem veti meg, ha valaki más, de neki nem lehet magyarázni, hogy másképp csinálja. Az se táncolni, se szórakozni, sehova nem ment. Ha esetleg volt egy jegy a brigáddal, ha mentünk színházba, akkor esetleg eljött, nagy hosszas beszélgetés után. Mondtuk neki, járjon valakivel, ha nem is komolyan. De ő nem. Most már jár. Egy rendes sráccal. Az Őri Katiban benne van ez a tákosi élet. Magával hozta ezt a nevelést. Mondjuk, én is elég maradian vagyok nevelve, bár mondjuk, én azt a természetemnél fogva legyőztem. Úgy ahogy. Bár a gyógyszerfelíratást azt én is szégyelltem. Még mindig szégyellem. Azt, hogy a Viktor volt, az olyan volt, az ember nem is ért rá gondolkodni. Olyan hirtelen jött. Azt nem volt idő gondolni. Úgy voltam vele, akkor még nem tudja felfogni az ember, aztán hogy a Viktor nem hagyott ott, akkor jó volt. De őbenne még bíztam. Az volt, hogy benne bíztam. Nála csak a gyerektől féltem, de azt legyőzte nála, hogy szerettem.

- Most, ha Ferivel ugyanúgy jártam volna, én biztos meg is őszültem volna. Szóval, már eleve az, hogy megint. Egy évig biztos ennek is áldozata lettem volna. Ha lett volna gyerek, akkor meg kellett volna gondolni, megtartsam, ne tartsam, mit csináljak vele. Akkor úgy voltam vele, anyám kivág. Akkor még tartottam anyámtól. Most már nem érdekel. Akkor is, ha anyám más lett volna, lehet, akkor is megtartottam volna. Lehet, hogy megtartottam volna most, ha terhes lettem volna. De hogy nevelem fel? Lehet aztán, hogy egy idő múlva Ferit is elfelejtettem volna, mint Viktort, de hogy megtört volna, az biztos. Öngyilkos nem lettem volna, az biztos, mert az nem lennék. De hogy megtört volna, az biztos.

- A Viktor után én másfél évig olyan voltam, mint aki élő halott. Elmentem táncolni, de csak hogy ne legyek otthon. Már a csajok mondták, mert csak ültem, ültem, abszolút nem érdekelt, mi van, hogy van. Ha jött egy olyan hapsi, hogy tetszett, hazakísért, akkor el is küldtem. Aztán úgy rá másfél évre, akkor elkezdtem az Arihoz lejárni Szolnokra, akkor kezdtem kikeveredni belőle. És akkor jártam ezzel is, azzal is, jártam táncolni, így lett a Feri. De Ferivel is azért ismerkedtem meg, mert hasonlított Viktorhoz. Szóval most már nem találok benne olyan hasonlóságot, de amikor legelőször megláttam, mintha Viktort láttam volna. Még a haja állása is. Bár Viktor oldalt választotta a haját, Feri meg középen. A szeme, orra, ugyanaz, még az az esetlen mozgása is, ahogy táncolt. És mikor én őt megláttam, én egyből kiszúrtam. Mondtam is Arinak, de jó ez a kandúr. Aztán, ahogy beszélt, ahogy mutogatott a kezével, még az is. Mi kell még. Aztán Feri is akarta, én is, összejött. De most már semmit nem látom hasonlónak. De akkor. Mondtam is Arinak, látta ő is a hasonlóságot.

Viktor és Feri formai hasonlósága ugyan a szerint az emberkép szerint lehet fontos, aminek alapján a lányok arra a kérdésre, milyen férjet akarnak, jövendőbelijüket a szeme színe, haja színe, magassága, kiállása szerint határozzák meg. Minden további csak arról szól, ezen kívül milyen ne legyen. De ez sem jelent többoldalú kizárást. Ne legyen részeges, ne verekedjen, nyugodtan lehessen élni mellette. Legfeljebb: szeresse a gyereket.

Milák nemcsak a hasonlóságot nem látja ma már Feri és Viktor között, de Feri még azoknak a felsorolásban szereplő jellemzőknek sem felel meg, ami minden lány szerint fontos. Iszik is, verekszik is.

- Feri látta Viktort képen. Mindig bent hordtam a buszbérletem hátuljában, még akkor is, amikor már vége volt, amikor már Ferivel jártam először, akkor is. Aztán kérdezte egyszer, ki ez. Mondtam, Viktor. Erre fogta, széttépte a képet. De mintha belém kést vágtak volna. Az

nekem olyan volt. Akkor össze is vesztem vele. Sírtam. Annyira bántott. Azt mondja a Feri, ő még ilyet nem látott, hogy lehet ezen így sírni. Hiszen már másfél éve volt. Nem baj, ha tíz éve hagyott ott, akkor is sírok. Mondtam neki. No, de aztán az övét meg én téptem szét. Előtte téptem el. Mentünk táncolni, s volt egy lány, akihez, ha velem összeveszett, mindig ment. De ha én megjelentem, a csaj már rosszul volt. Egy alkalommal oda keveredett az asztalhoz a csaj, de nem zavartatta magát, hogy mi van, aztán kipakolt a táskájából, s ahogy kipakolt, ott volt a Feri képe. A Feri is ott volt. Kivettem a képet a sok könyv közül. Mondom neki, Feri, látod ezt? Azt mondja, igen. Fogtam, összetéptem. A csaj rosszul lett, mondanom se kell. Mondtam neki, hát te, mit keresel itt, a kurva anyádat. Mit ülsz itt az asztalnál. Azt mondja, az az ő képe volt. Mondom, jól van, majd holnap odaadom az enyémet. Feri meg meg akart verni, hogy hogy lehetek olyan szemtelen, hogy még ha az övé lett volna a kép, de hogy a csajtól ellopom. Nem, mondom, majd a magamét tépem el. Hát majd hülyének nézel. De, mondom, tudod, ez miért volt? Miért, azt mondja. Hát, mert te meg eltépted Viktort. Hát, azt mondja, engem nem zavar, csak az zavar, hogy nem a tiéd volt. Én azt a lányt mindig mindennek elmondtam. Rohadt kurvának, mindennek. Tőlem nem kapott a Feri semmit, ment ehhez a rohadt kurvához. Most olyan húszéves a csaj. Tizenhat éves volt, már terhes volt. Most meg öreg hapsikkal van. Köztünk soha nem volt senki, aki idősebbekkel, nősekkel kezdett. Legfeljebb olyan, hogy már előbb ismertük, aztán megnősült, és akkor még akkor is beszéltünk. De nekem is volt olyan srácom, jártunk mielőtt megnősült, aztán utána megint akarta, hogy járjunk, de ilyen játékba nem mentem bele, mert tudtam, az egész arra megy, hogy lefeküdjek vele. Még ha rosszul élt a feleségével, még akkor se. Mert általában akkor mind azt mondta, rosszul él. De ez még jól is élt a feleségével. Ez még azt sem mondta, hogy rossz családi életet él, csak hogy régről ismertük egymást, aztán összejöttünk egy kirándulás alkalmából. Aztán úgy tetszett nekem mindig a srác, különben, de most meg már, hogy nős volt, ismerem a feleségét is, igen jól, hát nem mondom, hogy barátnőm volt, de ő is oda járt táncolni, ahova mi jártunk. Dumáltunk, hülyültünk, és azokkal a lányokkal, akikkel együtt jártunk szórakozni, azokkal nem is toltunk ki. Együtt jártunk táncolni először is a mi buliinkra, a gyárba, aztán a Danuviába, akkor a Lángba, ez mindegyik művelődési ház, akkor a Fővárosi Művelődési Házba, akkor a Körtéren is volt két-három táncklub. Oda jártunk. Mind ilyen iskolának a klubja volt. Az Április 4. Gépgyár klubjába. Hát attól függ, hol volt buli. Volt, hogy Budafokon. Attól függ, mikor hova, de mindennap mentünk. Ezek a helyek, amiket így névről tudok, minden héten voltak. Mit tudom én, csütörtökön volt a Danuviában, ha nyár volt, esetleg mentünk ki a parkba, akkor sokat jártunk nyáron ki Csepelre a parkba meg a munkásotthonba, ott is minden vasárnap volt tánc. Nyáron az Ifiparkba, télen volt az, hogy inkább mindennap mentünk, de akkor hétfő, kedd, szerda, csütörtök. Akkor nem mentünk mi, nem hogy túlórázni, még dolgozni se. Na, de hát ez ment úgy tizenöt éves kortól tizennyolcig. Akkor jött Viktor, és akkor csak vele jártam. Eljártam táncolni, de csak vele. Aztán utána megint, amikor kezdtem járni, akkor eljártunk, de csak hetente egyszer. Aztán meg itt jártam el, Szolnokon. Itt voltam szombat-vasárnap, és akkor eljártunk valami szórakozóhelyre. Étterembe, ahol beatzene volt. A Sportban, SZOT-ban, Múzeumban jó zene volt. Most már nincs mindenhol zene, de az az igazság, engem már nem is nagyon érdekel.

Milák, mielőtt elhatározta, hogy feleségül megy Szolnokra, egyet tudott, a gyárat szereti, a munkáját szereti, amellett kitart. Ha a gyárat otthagyja, Ferivel csak biztosra mehet. Viktor óta senkiben nem bízott meg, Viktor óta Milák kipróbálgatta az embereket. Nem tehetett fel mindent egy tétre. A munkáját is, a kapcsolatát is sehogy nem lehet, hogy elveszítse valaki.

- Húsvétkor mondtam a Ferinek, hogy terhes vagyok. Tudtam, hogy nem vagyok terhes, de azért mondtam. Gondoltam, kipróbálom, mégis ugyan mit szól rá. Akkor ő már dumálta az esküvőt, de mondom, mondta neked, Milák, ezt már más is. Mégse teljesedett be. Aztán,

mondom neki, te, baj van. Terhes vagyok. Azt mondja, biztos? Hát, mondom, nagyon úgy néz ki. Hát akkor azt mondja, terhes vagy. Hát most mit csináljak. Aztán úgy, úgy azért letört. Azt észrevettem rajta, hogy bántja. Ideges volt. Mondom neki, erről nemcsak én tehetek, te is. Mondom neki, hányszor dumáltam neked, hogy ez lesz. Azt mondtad, téged nem érdekel. Hát akkor engem se érdekel. Olyan komolyan adtam neki elő. Az Ari meg a férje is ott voltak, húzták, na most, nézheted magad, jön a kis Feri. Aztán este, amikor lefeküdtünk, mert nem mondott ő semmit, hogy vetesd el, vagy ne vetesd el, csak le volt törve, azt mondja nekem este. Tényleg terhes vagy? Mondom, úgy néz ki. Azt mondja, most mit csináljunk? Hát mondom, mi az apád keservét csinálnánk, elvetetem. Azt mondja, el akarod vetetni? Hát mondom, mi az anyámat csinálnék vele. Azt mondja, ne vetessem el, ha már megvan. Úgyis megesküszünk. Akkor már mindjárt másképp dumált. Aztán visszamentem Pestre, és megírtam neki, hogy nincs semmi. Én tudtam, csak, mondom, kipróbálom, ugyan mit mond. Azt hittem, amikor nem szólt semmit, meg úgy le volt törve, hogy majd azt mondja, vetesd el. Azért akartam így mondani, mert jobb volt így, mintha tényleg terhes leszek, és akkor. És ő nem azt mondta, hogy nem kell, hanem, hogyha megvan, ne vetesd el. Aztán megírtam, hogy nincs. Leírtam a levelet piszkozatban, aztán az Őri lemásolta, neki szép az írása.

Akkor Milák, Szolnok és Pest között a vonaton, úgy érezte, győzött. Ismerős fiúkkal utazott, végig gombos, vajszínű ruháján - komótosan, hogy minél több fiú figyelmét felhívja rá - az alsó gombokat kibújtatta a lukból, felrakta a szemközti ülésre a lábát, lecsúszott kicsit, és textiles, nagy gesztusokkal incselkedve fecsegett, hogy aztán magatartása gyümölcsét úgy arathassa le, hogy magabiztosan mindenkit melegebb éghajlatra küld.

Félelme, hogy Feri hátha nem veszi el, kialakította Milákban a tökéletes kétarcúságot.

- Mondott valamit a Feri, mondta az esküvőt. Ó, mondom, csak dumálj. Ugyan, éppen azon jár az eszed. Mondtam neki. Meg, hogy, pont tehozzád fogok menni. Mást éreztem belül, de neki mást mutattam. Meg mondtam neki, hogy nősülnél még, minek nősülnél még, hülye lennél. Nem hittem, hogy komolyan mondja. Mondom, most esetleg így mondja, de aztán meggondolja magát.

Milák Janus-arcúsága megteszi hatását. Esküvő előtt két héttel már fogalmuk nincs egymásról.

- Most, amikor két hete összevesztünk, hát nem tudtam, mit csináljak. Kilépjek, ne lépjek, mit csináljak. Mondom, be vagyunk jelentkezve, voltunk orvosi vizsgálaton, mindent végigcsináltunk, hát csak nem csinálta mindezt potyára. Mondom, az öltönyt már csináltatja, már a gyűrűket megvettük, hát nem lehet, hogy mindez hiába. Ezen úgy filóztam, hogy annyira nem lehet valaki szemét, hogy mindezt csak úgy csinálja, és nem is akar komolyan elvenni. Mondom, küldök egy táviratot, ha kijön elém, kijön, ha nem jön, nem jön, akkor költözök haza. Mit tudom én, itt maradok egy hétig, aztán elmegyek, viszontlátásra. Ő meg ugyanígy volt velem, hogy megkapta a táviratot, hogy ekkor meg ekkor jöjjön ki az állomásra, aztán attól félt, hogy átvágom. Hogy mit tudom én, direkt csinálom, hogy írom és nem jövök.

- Nem veszekedtünk mi akkor, csak piás volt akkor is. A meghívókat csináltatta, nekem meg este hétkor ment a vonatom, mondtam neki, siessen haza, hogy menjünk ki az állomásra. Nem is a pia miatt volt, hogy úgy mentem el, ahogy, hanem, hogy vártam itt, és nem tudtam, mi van. Kell egy óra, hogy innen kiérjek az állomásra, nem szoktam busszal menni, gyalog megyek, ő meg már későn jött, aztán akkor elkezdtem vele vitatkozni, hogy miért most jött, fontos vagyok-e én. Nem is tudott volna szóhoz jutni, hol volt, mert nem hagytam. Akkor én vittem vissza a bőröndöt, hogy legközelebb, ha jövök, hozom le a többi holmimat. És akkor beletettem a bőröndbe az utazótáskát, meg mindent beleraktam, amit vissza kellett vinnem. Ő meg kérdezte, mit viszek a bőröndben, visszaköltözök? Mondtam, igen. Akkor megijedtem, de

már nem szóltam hozzá, ő meg nem mert szólni, visszament, és akkor egyedül mentem ki az állomásra. Fent Pesten nagyon ideges voltam, mondtam az Őri Katinak, nem lesz esküvő. Akkor táviratoztam és vártam, kint lesz-e az állomáson. Nagyon sokan szálltunk le a vonatról, én meg jöttem fel a lépcsőn, én már láttam őt. Mondta, hogy ő meg azt hitte, nem jövök. Már a tömeg elment, gondolta, nem jövök, Pesten a csajokkal jó nagyokat röhögök őrajta. És akkor egyedül mentem felfelé a lépcsőn, én mindjárt kiszúrtam őt, őneki meg többfelé kellett nézni, a lépcsőre, a buszhoz, a taxihoz, figyelt, melyiken megyek fel, nem tudta. De amikor meglátott, akkor már úgy látszott rajta, hogy megkönnyebbült, én meg úgy csináltam, mintha engem egyáltalán nem is zavart volna. Pedig rettenetesen ideges voltam én is. Mikor hazajöttünk, akkor se mondtam meg neki, mi volt velem, de nem is fogom. Azt azért mondtam, hogy nem voltam nyugodt. Ő a munkahelyén is megmondta, lehet, nem lesz esküvő. Én ezt meg nem tettem volna. Csak az Őri Katinak mondtam meg. Mondta is nekem az Őri Kati, legalább esküvőig fogd be a pofád.

Milák beépült Feri családjába, Milákot körülveszi a barátnője családja, mégsem érzi magát biztonságban. Nem érzi a jövőjét. Nincs is ezért olyan terve, ami kettőjükre, a férjére és őrá vonatkozna. Minden életmozzanat olyan sok emberre tartozóan van kiterjesztve, amennyire csak lehet. Nem egyedül Milák használja ezt támasztéknak, eszmélet nélküli életfutamában, mindig megingó elképzelései ellen. Ő is csak eltanulta.

Enni Feri szüleihez járnak, Feri megszokta, hogy azt eszi, amit édesanyja a munkahelyéről visz haza, az üzemi konyháról. Milák is hozzászokott, hogy üzemit eszik. Feri anyja segíti őket, mindig kapnak tőle valamit, hol egy doboz mosóport, hol egy konzervet. Feri szülei a lakásukat is felajánlották, ha a lányuk elköltözik tőlük.

Ezek már így vannak. És a jövő:

- Azt gondoltam, később majd fogok venni öt kiló cukrot, öt kiló lisztet, öt kiló zsírt, az Ari úgyis szülésin van, úgyis főz, aztán, ha ők kapnak fizetést, akkor meg ők vesznek mindenből ugyanígy öt-öt kilót. Ha az Arinál eszem itthon, kifizetem a kaja felét. Először azt gondoltuk, közös konyhán leszünk, de nem tudtuk eldönteni, mennyi pénzt adjunk bele. A másik meg az, hogy az Ari nem vezet rendes háztartást. Ő is eljár enni az anyjához, a férje megint bejár mindennap az anyjához, ő is eszik ott, úgyhogy ő meg csak megfőz a gyereknek, aztán jól van. Lehet, hogy aztán most, hogy idejöttünk, most fog rendesen főzni, majd meglátjuk. Mert most úgy van, hogy a férje olyan munkahelyen van, hogy összevissza visznek teherautóval ilyen cuccokat. Aztán elküldik Szabolcsba, aztán az isten tudja, mikor keverednek haza. Aztán azt mondja az Ari, három órára megfőzi a kaját, na, majd jön a Miki, aztán beállít este tíz órakor. Van, hogy három órakor már itthon ül, van, hogy ötkor, de van, hogy csak másnap reggel jön haza. Aztán azt mondja az Ari, kinek főzzön, minek. A gyerekeknek így is, úgy is megvan, ami kell, ő meg eszik zsíros kenyeret. Az is jó. De lehet, hogy most másképp lesz, mert ha más nem, én biztos, hogy hazajövök. Én eszek. Meg mondjuk Feri is úgy van, legkésőbb öt órára hazajön. Ha én délelőtt ledolgozom az időm, lehet, hogy főzök, ha hazajövök. Ha én főzök, akkor meg kifizeti majd az Ari. Másképp nem fog menni, úgy, hogy sértődés se legyen. Én sem lopom a pénzt, akármilyen barátnők is vagyunk. Az a baj, hogy mert nem vezet rendes háztartást, akkor jó, én főzni akarok, nincs itthon liszt, akkor én szaladjak, vegyek. Nincs itthon paprika, akkor én menjek, vegyek. Nyilván, hogy akkor én azt a pénzt nem kérem már el. Vagy ha neki pénze nincs, akkor én kölcsönadok, mert eddig is adtam, eztán is adok. De hogy én tartsam el őket, azt nem. Ezeket mi megvesszük, aztán fizeti a felét a másik, aki eszik. A két gyerek nem számít. És így akkor mindig lesz itthon minden, és mindegyikünk fog főzni. A takarítással megleszünk, mert ha ő itthon van, kitakarít ő. Most is csak azért csináltam én a nagytakarítást, hogy jönnek anyámék. Bár igazság szerint erre a lakásra ráférne már egy kis

renoválás. Az a sok szöghely a falban... De most már nem akarjuk, amíg ki nem szedjük azt az újonnan csinált szoba melletti falat. Akkor mindent érdemes egyszerre megcsináltatni. És akkor oda mi is tudunk egy szekrényt meg egy vitrint tenni, egy fél szekrényfalat. Addig minden holminkért be kell járni az Ariék szobájába.

A két lány együtt dolgozott Pesten a kelenföldi textilgyárban, együtt lakott a leányotthonban. A két fiú együtt nőtt fel, jó barátok. Négy ember gondolja, hogy közösen élve mindaz jó lesz, ami ketten-ketten tákolmány. Milák még büszke is magukra az Arival, ahogy elmeséli a kezdeteket. A két fiú egyszerre ismerkedett meg a két lánnyal.

- Ők úgy akartak, lefektetnek bennünket az első nap. Az volt, hogy Ari meg én jól öltöztünk, bár most már itt is jól öltöznek. De annak idején spanyolcsizma, akkora szoknya, hogy a fenekünk kint volt, és mindig más hapsival láttak, mindig más társaságban láttak, hát azt gondolták, na, micsoda nagy nők vagyunk. Meg az, hogy mindenki ismert bennünket. Innen Szolnokról is dolgoztak fönt Pesten srácok, azokkal is jártunk táncolni. Társaságunk, ha nem jártunk senkivel, akkor is volt. Mindig más hapsikkal láttak, vidékről is bejártak táncolni srácok, azokat is mind ismertük, gondolták, biztos jó kis nőcikék vagyunk. Azt hitték, az Ari nem szolnoki, csak a nagymamájához jön le. Azt hitték, könnyű lesz velünk, de aztán ráfáztak. Miket hazudtunk mi nekik! Hú! Hogy nekem fönt lakásom van, Ari nálam lakik. Ezért vagyok én meg lent Arival a nagymamájánál. De nem vették ám be. Meg később megmondtuk nekik. Aztán akkor elkezdtük az Arival, hogy olyan fiút keresünk, akinek öltönye van. Mondtuk nekik, hogy van-e öltönyötök? Azt mondják, minek az. Mondtuk, arra kell, hogy koszorús lányok lennénk, de nincs partnerünk, mert nincs olyan ismerősünk, akinek öltönye van. Hát, mondják, majd csináltatnak. De hát gondoltuk, nem lesz abból semmi. De aztán a végén csak ők lettek a koszorús párok, az Ari meg a Miki meg a Feri egy lánnyal. Mi akkor is összevesztünk közben. Megvolt nekünk is a ruha, de én nem voltam a koszorús párban. Az Ari húgának az esküvője volt. Mi azt akartuk az Arival, hogy a vőlegényeink legyenek, ők meg, hogy a partnereink. Aztán, amikor már látták, hogy nem úgy megy az, akkor Feri is másképp nézett engem, Miki is Arit. És akkor először a Feri akart jobban járni velem, aztán én vele. Aztán, amikor komoly lett a dolog, hát én nem tudom, akkor nem is érdekelt. Nem éreztem különösebb szeretetet. Úgy én saját magamtól kérdeztem meg utána. Szeretem én vajon ezt a hapsit?

- Akkor sokáig utána nem jöttem, és akkor az Ari írta, hogy mikor megyek, menjek, Feri szeretné, ha újra járnánk. Aztán akkor lejöttem, és azóta járunk.

- Most sem érzem, hogy jaj, mit tudom én, milyen szerelmes vagyok, de azt sem, hogy nem. Kérdezem magamtól, szeretem-e vagy nem szeretem. De ha arra gondolok, itt tudnám-e hagyni, hát akkor tudom, nem. Nem tudnám itt hagyni.

- Úgy voltam már vele, hogy jött ez a kérő, az a kérő, nem foglalkoztam velük igazán. Aztán jött a Feri, azt kérdezem, ha ezzel se, akkor kivel?

Milák különbnek tartja magát azoknál a lányoknál, akik naponta másik fiúval jártak. Pedig ahogy azok, ő sem tud a kapcsolatairól a felsorolásukon és néhány tényen kívül mást elmondani. Mindegyik ember mindegyik történetbe behelyettesíthető volna. Mint ahogy azért lehet akár naponta, akár félévenként partnereket cserélgetni, mert felcserélhetők.

- Volt egy tapétázósrác, hát avval nyolc hónapig jártunk, az is hosszabb volt. De tudtam, hogy abból se lesz semmi. Amikor már a hatodik hónapja jártunk, akkor már bántotta a fantáziáját, hogy mi lesz. Aztán azért lett vége, mert féltem vele lefeküdni. Bár ő mondta azt is, ha én lefekszek vele mindjárt az elején, úgy két hónapra, hogy elkezdtünk járni, akkor dobott volna. A kíváncsiság kedvéért járt velem, hogy mégis meddig bírom. De úgy voltam vele, hogy nem.

Féltem, hát az az igazság. A gyógyszerrel meg úgy voltam, szégyelltem felíratni. Aztán, ó, mondom, nem csinálom tovább. Gyógyszert először akkor írattam, amikor a Palival jártunk. Előbb volt a tapétázó, azzal összevesztünk, akkor tavasz volt. Ferivel összevesztünk nyár végén, vele meg tavasszal.

- Mikor a Palival együtt jártunk, akkor szerettem. De amikor eltelt egy hónap, két hónap, akkor már nem érdekelt. Az bántott, hogy anélkül ment ki Németországba kétéves munkára, hogy nekem szólt volna. Közvetlenül, amikor elment, akkor rossz volt. Csak azt nem értettem, egyáltalán miért írta azt a lapot. Én azzal tisztában voltam, hogy annak előbb-utóbb vége lesz, mert én is beleuntam volna az írásba, ki a franc írogatott volna, ha kell, ha nem, de ezt nem gondoltam, hogy így elmenjen. Vele is úgy voltam, előtte már jártunk együtt, ahogy jártam előtte a Ferivel is. Sőt, amikor vele jártam ott, akkor jártam Ferivel itt. Szóval, ilyen eset volt azért az életemben többször is.

- Akkor jártam egy gyári sráccal, de nem sokáig. De az is már olyan volt, hogy ismertük egymást régóta, úgy is volt, hogy meg is esküszünk, aztán rájött. Ott aztán nem is az esküvő volt már az, ami bántott, hanem a pénz. Tartozott nekem négyezer forinttal. Meg akarta adni... de végül nem. Én mind olyan hapsikkal jártam, akikkel előtte már jártam. A Ferivel is, a tapétázóval is. Jártam velük, ott hagytam őket, megint jártam. A Palival is, Pityuval is jártam már előtte. Általában mind ilyen hapsijaim voltak, akikkel már régen is jártam. És ennek a gyári srácnak adtam pénzt, hogy megesküdünk, hogy tetesse rendbe a lakást. Rendbe tettük, akkor ő megnősült, mert közbe terhes lett tőle egy lány, és elvette. Én tudtam, hogy meg volt szédülve értem az a hapsi. Amikor már felesége volt, jött, hogy találkozzunk. Mondta, meg akarja adni a pénzt. Akkor találkoztam vele, mondta, megadja a pénzt, de találkozzunk máskor is. Mondtam erre neki, tudod, nem kell az a négyezer forint, az a pénz már nem olyan pénz, én már arra nem számítottam, de te se kellesz.

- Most, hogy hallotta a csajoktól, hogy férjhez megyek, üzengetett, ne menjek férjhez, vagy ha férjhez is megyek, minél előbb váljak el. Meg ha lesz két gyerekem, még akkor is vállal. Mondtam a csajoknak, mondjátok meg neki, ezelőtt három évvel kellett volna, gyerek nélkül vállalni. Akkor nem vállalt, most már ne vállaljon. Nagyon rosszul vannak a feleségével. Kimondottan gyűlöli a csajt. A csaj azért nem vetette el akkor a gyereket, mert szerette a Pityut. Az a csaj annyira féltette tőlem a férjét, már amikor megesküdtek is, meg volt szédülve. Kérdezte, mit akarok én a Pityutól. Mondom neki, talán inkább mit akar a Pityu tőlem, nem tudom, én hívtam-e fel telefonon, vagy ő. És ha nem tetszik, mondd meg neki, legalább jól megver. Megverte már a Pityu néhányszor. Hát, gondolom, az a csaj, most itt-ott volt, hogy eljöttem, örömében. Pedig hülye, mert ha én nem leszek, majd lesz más. Miért ne lenne neki más. Ilyen értelemben nincs ott hiány. És miért ne csinálná, mikor már szabályszerűen a csaj előtt is megmondta, hogy gyűlöli. A csaj meg még most is szereti. Hülye. Én már nem csinálnám. Ezt már nem csinálnám. A Pityunak volt lakása. Ott kint a vágóhídnál, ott a Boráros tér felé kellett kimenni. Ott volt neki lakása. A Pityunak nem voltak szülei, úgy maradt rá az a lakás a nagynénjétől. A nagynénje éppen akkor költözött el onnan, amikor mi dumáltunk, hogy megesküdünk. Ott volt a lakás, ki kellett festeni, hogy majd odaköltözünk. Dolgoztunk rajta, megkapta a pénzt is, aztán megbolondult a hülye. A lakást is elcserélte, miután megnősült, aztán húszezerért eladta. Most meg albérletben vannak. Az az egy gyerekük van, ami miatt összeházasodtak. Szép kislány. Kimondottan szép. Az apjára ütött. Az apja nem volt szép, csak csinos volt, és jó dumája volt. Viszont a kislány kimondottan szép, de az apjára hasonlít.

- Meg lehet érteni, hogy nem igyekeznek a lányok, hogy gyári hapsival járjanak. És a lányok úgyse hajthatnak srácra, mert az a srác úgy kiválasztja magának. Ezek a rámenősebb csajok, akiknek mindegy, hogy ki, azok szoktak hajtani gyári srácokra, de azok csak azért. De a fiúk

azok választanak maguknak, és akkor nem a lány választ, mert nyilvánvaló, hogy ezek a srácok többnyire vidékiek, hát ez sem akar, egyik sem kurvát. Aztán persze ott is volt, ilyen is, olyan is.

- Feri előtt nem titkolok semmit, de ő nem foglalkozik semmivel. Azt tudja, nem vagyok egy ronda kurva, őt más nem érdekli. Épp mondta, ha én egy olyan buta kurva lettem volna, akkor nem vártam volna egy évig, míg lefekszem vele. Épp mondtam is neki, én legjobban itthon szeretek lenni. Nekem nincs kedvem elmenni. Ez az igazság. Neki, ha lenne is néha, én mondom, nem hogy fáradt vagyok, mert most nem dolgozom, egyszerűen nincs kedvem elmenni.

Aki elérte a célját, megváltoztatja az életét. Sőt. Megváltozik magától. Mindaz, ami arra volt jó, hogy általa elérhető legyen valami, elveszíti az értelmét. Ha valaki azért járt társaságba, táncolni, hogy férjet szerezzen magának, ha megszerezte, nem megy többet. A partnerszerző akció lezártával valóságos életformaváltás zajlik le.

- A tánccal úgy vagyunk, hogy kiöregedtünk belőle. Meg a tánccal úgy vagyok, nincs is kedvem hozzá. Ő se vágyik, csak neki talán az hiányzik, hogy idáig oda mehetett, ahova akart. Azokkal, akikkel akart. És az hiányzik neki, az a társaság. Akikkel járt. Viszont én nem szeretem, ha elmegy, mert akkor mi megy más, csak isznak. Moziba nem szeretek vele menni, mert elalszik, tévét nézni nem lehet vele, mert elalszik, múltkor is elmentünk moziba, jó, hogy fáradt, de elaludt ott is. Úgy az anyjához szoktunk bemenni. Megyünk föl a városba, ha benézünk egy sörre, akkor felmegyünk az anyjáékhoz is. De attól függ, milyen sör van. Ha kőbányai van, én is iszom, de ha nincs, akkor én kólát iszom. Még egyelőre megvagyunk, aztán később majd meglátjuk. Lehet, hogy én is csak most vagyok itthon ülő, aztán később nekem is hiányozni fog az a társaság. Most szinte szeretek itthon lenni egyedül. De én, aki világ életemben közösségben voltam, nekem is hiányozni fog, biztos. Most még úgy érzem, mintha szabadságon lennék. Mondjuk, itt annyiból jó, hogy az Ariék is itt vannak. Kimegyünk az Ari anyjáékhoz is, azok is szeretnek, fogjuk a két gyereket, visszük, vagy esetleg az Arival mi ketten elmegyünk, vagy ők ketten elmennek. A Feri meg a Miki nagyon jó barátok. Régen szomszédok voltak, gyerekkorukban is mindig együtt voltak, amikor srácok voltak, akkor is. Ők jól meg is vannak. Mi az Arival néha összeveszünk, de olyan igazi vita nincs köztünk. Csak a rendetlenségen, azon időnként összekapunk. De úgy én elrendezgetem a lakást, mert az Arit nem érdekli, ő úgy nem foglalkozik vele. Azt mondja, ha nekem tetszik, csináljam. És tudja, ha már egyszer csinálom, akkor az úgyis jó lesz.

- A Mikivel jól vagyunk, nem mondhatom, hogy nem vagyunk jól. Amikor nem jöttem, akkor már rögtön kérdezte, mi van a Milával. Amikor csak együtt jártunk még a Ferivel, akkor is szeretett engem. Talán nem is szeretett, hanem sajnált. Ahogy így elbeszéltem neki mindent. Összejöttünk, összehaverkodtunk. Már arról is beszéltünk, amióta ez van, hogy így együtt. Azt mondta a Miki, ha egy hónapig együtt lennénk itt, akkor se tudná megtenni velem. Azt mondja, ő már annyira nem úgy érez irántam, mint nő iránt. Azt mondja, hiába lennék én olyan csinos, hogy itt-ott lennék a csinosságtól, akkor se tudna velem semmit csinálni. Mert hogy így vagyunk. Azt mondja, ha én kiprovokálnám, akkor megtenné, de tudja, hogy én ezt úgyse fogom.

- Mondom Ferinek, és te hogy vagy Arival. Azt mondja, hülye, hogy lennék. Nem az ő esete az Ari, meg különben is. Meg ő ugyanúgy van az Arival, mint én a Mikivel. Épp valamelyik nap, Feri előbb ment el hazulról Mikinél, azt mondja nekem, mikor hazajött. Nem kapott el reggel Miki komám? Mondom, de. Dehogynem, elkapott, képzeld el. Azt mondja, nehogy megmondd ám neki, mert még azt hiszi, féltékeny vagyok rá. De a Miki is szokta kérdezni Feritől, Feri, nem kaptad el az asszonyt? Feri mondja rá, menj az anyádba, te hülye. Így, szépen elbeszélgetnek. Nem piás egyik se, szóval azt nem mondhatom, hogy a Feri piás. Megissza ő is,

igaz, én is, de amúgy nem iszik. Mit tudom én, összejön valakivel, akkor isznak, beszélgetnek, isznak. Mondjuk amellé a munka mellé, amit ő csinál, kell is. Eddig egyszer-kétszer becsiccsentett, most amióta lent vagyok, azóta nem. Ha melóból jönnek haza, akkor mindig isznak. Tegnap későn jött haza, én meg az anyósomnál vártam, mert mozijegyünk volt tegnapra. Én el is mentem a Feri húgával moziba, viszont idegeskedtem, hogy fizetés van, mi lesz a fizetésből. Engem nem érdekel különben, hogy elmegy a haverokkal, megértem, mert én is leülök, ha találkozok valakivel, én se utasítom vissza, ha megiszunk valamit. De tegnap, hogy fizetés volt, féltem előre. Hazajött, spicces volt, de nem szóltam neki semmit. Kivette a pénzt a táskából, aztán odaadta. Mondom neki, kivel ittál? Azt mondja, hát a munkatársakkal.

- Nem nagyon mond magáról semmit. Néha elmesél egy sztorit, abba belekeveredik, akkor mond valamit, de különben nem szeret elmondani semmit se. Én már kérdeztem tőle azt is, hogyan jutott eszébe, hogy én kibékülök vele. Azt mondja, ne faggassam, mi közöm van nekem ehhez. Azt mondja, nekem hogy jutott eszembe. Hát, mondom, nekem úgy jutott eszembe, fiam, hogy az Ari egy órát ugatott a fülembe, hogy jöjjek le, mert meg vagy hülyülve. Azt mondja, persze, én vagyok meghülyülve. De tényleg így volt. Mindig jött a Mikiékhez, mikor jövök, mikor jövök, én meg nem jöttem. Aztán Ari dumált, jöjjek le, aztán jött táncolni a Feri is, aztán jött, ha kellett, ha nem. Én azt gondolom, ha nekem nem lett volna jó, én se csináltam volna. Először gondoltam, itt vagyok, jól érzem magam, jól van. Aztán később, csak megjegyzi azt az ember, hogy közömbös-e, vagy hogy van. Ha nem szerettem volna, nem mentem volna bele ebbe a játékba. Azt nem tudom, egyformán szeretjük-e egymást, nem tudom. A Feri nem olyan kedveskedő. Az engem napközben csak akkor puszil meg, ha megy el. Meg ha hazajön. Mondom is neki, mi úgy vagyunk, mintha már legalábbis ötéves házasok volnánk. Én inkább elkapom néha, odacsapok neki egyet, aztán megpuszilom. Este is, ha lefekszünk, akkor is. Megpuszilgatom, megölelgetem, akkor ő meg már sokszor ideges. Ha senki nem látta hazafelé az úton, akkor talán megpuszilt, még azelőtt. De most már nem. Végképp nem. Mondtam neki, szerintem én jobban szeretem őt, mint ő engem. Azt mondja, miért? Azért, mert nem akaszkodom rád? Ha meg azt csinálnám, az volna a bajod. Én meg sokszor azt gondolom, az nem fér a fejembe, még meg se esküdtünk, ilyenkor kellene a legnagyobb szerelemnek lenni, és abszolúte nincs semmi. Feri csak akkor tud hízelkedni, ha haragszom. De akkor meg olyan ideges vagyok, majd felrobbanok. Már azt is mondtam neki egyszer: szeretsz te engem egyáltalán? Azt mondja, hát bolond vagy, ha nem szeretnélek, akkor minek vennélek el. Az ember azért hozzá van szokva, hogy nem az, hogy állandóan rajta lógjanak, de még azt se mondta, hogy szeret. Volt, hogy az Ari kérdezte tőle, szereted te a Milát? Akkor mondta, hogy szeretem. De hogy nekem konkrétan mondta volna, olyan még nem volt. Ha látnám rajta, hogy húzódik hozzám, de nem. Azt mondja, nem tehet róla, más a természete. Őnála az van, jobban esik a lelkének, ha rám csap vagy megcsipked, akkor én begerjedek, odavágok, akkor elkap, magához húz. Ha iszik, akkor megpuszilgatna, de akkor meg idegesít, mert megérzem rajta a szeszt. Az Ari meg a Miki elég sokat vitatkoznak, de azért ölelgetik is egymást. Az Ariékat a két gyerek is összetartja. Csak ne félnék úgy a gyerektől. Nem úgy félek, mert a fizikai fájdalmat, azt bírom én. De attól félek, vagy én meghalok, vagy a gyerek meghal. Attól nagyon félek. Pedig látom, a Miki is meg van őrülve a két gyerekéért. A Miki mondja, ha veszekednek is, te menjél, de a gyerekek maradnak. Mi még nem vagyunk házasok, de a Feri máris mondja, menj a fenébe, mit érdekel engem, mit csinálsz. Nem, mondom, meg is enne a fene, ha meghallanád, hogy valami kandúrral ücsörgök valahol. Az biztos, mondja. Na, látod, akkor meg mit dumálsz feleslegesen.

Milák két nap múlva felveszi hosszú, fehér, uszályos, fátylas menyasszonyi ruháját, és amikor az anyakönyvvezető megkérdezi tőlük, akarnak-e egymás felesége, férje lenni, azt fogják mondani, hogy igen. Ideig-óráig, esetleg egy életre is el fogják hitetni magukkal, hogy valóban

akarnak. Az életet alakítani nem tudók, nem akarók mindent el tudnak hitetni magukkal, és sokat kibírnak.

- Itt minden van, ami Pesten. Még Vidám Park is van, Tiszaligeten. Pesten csak eleinte jártam ki, mert aztán nem csíptem. Annyi hülye hapsi volt. Meg rengeteg csaj járt oda a szállóról. Elmentünk öten-hatan, de akkor már azt se szerettem, mert sokan voltunk úgy csajok. Azt egyébként se szerettem soha, ha csak csajok voltunk. Ha fiúk is voltak, nem volt baj, ha többen voltunk. Aztán akkor ott ezzel is megismerkedik az ember, azzal is, aztán vagy ilyen az a hapsi, vagy olyan, aztán jön az ital, de az az igazság, oda tényleg csak kimondottan ezek a vidékiek járnak ki. Én nem voltam sokszor kint. Én az ifiparkot se szerettem, csak azért mentem ezekre a helyekre, mert a társaság odament, akkor én is oda mentem. De én a szabadtéri dolgokat eleve nem szerettem. De azért, ha elmentünk társasággal a Vidám Parkba, azért nem zavart akkor már, még ha százezer hülye vidéki tolongott is. De ide tényleg csak azoknak a vidékieknek az alja járt ki. Akiknek már mindegy. Akikre ha ránéztem, tudtam, hogy minden nap itt van, mást nem tud csinálni. Mint ahogy nálunk is volt sok csaj, aki máshol se volt, csak a Vidám Parkban, ifiparkban. Aztán azok összejöttek, aztán megvolt a balhé. Nekem az volt a szerencsém, hogy hamar belerázódtam a társaságba. Akikkel bulira mentem, akik most már mind megnősültek, azok a srácok akkor voltak velem együtt tizenhét-tizennyolc évesek. És azokkal összejöttem, mert azok fociztak, én meg kézilabdáztam. Mentünk együtt. Én is vittem egy-két havert, ők is hoztak egy-két havert, összejöttünk. És ezen keresztül mindig más srácokat is megismertem. Azok lemaradtak, mások jöttek. Én nagy társaságbeli voltam. De az utóbbi években inkább mindig túlóráztam. Még ha jártam valakivel, és azzal elmentem, akkor is sokszor egyik nap találkoztam vele, másik nap túlóráztam.

A Nefelejcs utca messze van a város központjától, ahova Milák minden délben bejár az anyósához. Még messzebb az állomástól, ahova két héttel az esküvő előtt úgy tette meg Milák az utat, esetleg nem jön többet vissza. Miközben sétál befelé a városba, potyognak a könnyei. Útja átvezet a Tiszán. Visszaemlékezik, amikor Őri Katinak azt mondta, már csak három napig mehetnek együtt a boltba. Éjszaka is rájön a sírás, ha nem tud elaludni. Visszaszorítja magába, mert ha Feri felébredne, nem tudná megmondani, miért. Többet Mila sem tud, csak hogy amikor Pesten volt, itt ért véget minden gondolata.

VIDÁM PARK

Aki nem tudja, miért megy, hova megy, aki nem tudja, mivégre van valahol, aki ezért azt sem tudhatja, hogyan tovább, hamar megtalálja magának azt az állapotot, amelyikben elviseli magát, legyen ez a kábítószer vagy az ital mámora. Akinek nem sikerül más, mint élni az életet egyik napról a másikra, igyekszik lehetőleg még az aznapot élvezetessé tenni.

A Vidám Park sokaknak jelenti azt a helyet, ahol a legjobban érzik magukat. Mások szeretnék, ha felfedezni tudnák a Vidám Parkban ezt a helyet. Így még céllá is válhat eljutni oda, megtalálni benne a jót.

A Vidám Park a céltalan életek hazája. Lakói meddőn tévelyegnek egy szabadnak elnevezett létformában, amelyhez, ha veszélyeztetni, támadni vélik, még sokkal jobban ragaszkodnak. Vélt szabadságukért tényleges szabadságukat adják.

„Második hónapja vagyok Pesten, Barcikáról jöttem, még nem voltam semerre se, ilyen hidegben nincs kedvem kimenni. Nyáron jártam Pesten, kirándultunk az osztállyal. Voltunk az Állatkertben, Vidám Parkban. A Vidám Parkba szeretnék minél többször elmenni, és még a Nagycirkuszba. Ott még nem voltam. Azt mondják, hogy jó."

„Mi, komlóskaiak együtt járunk ki a ricsóba. Mi nem mondjuk, hogy Vidám Park, csak, hogy ricsó. Fiúk-lányok megyünk együtt, egyedül nem mennék ki, mert sok a csöves, lejmolnak. A vőlegényem még nem jött meg az NDK-ból, már meg kellett volna jönnie, de addig nem jöhetnek, amíg meg nem csinálják azokat a tartályokat, amiket ők szereltek fel. Leégtek, és most nekik kell megcsinálni. Amíg nem jön haza, legszívesebben a ricsón vagyok. Ha ő itt van, vele soha nem megyünk. Ha leérettségizek és férjhez megyek hozzá, és lesz lakásunk, vele majd a gyerekeinkkel megyünk csak."

„Nekem nagyon tetszett Budapest, amikor feljöttem. A Vár, a Mátyás templom, az Országház. Ezekre a helyekre közösen vittek el bennünket, buszkirándulásra. De magam is sok nevezetes helyen voltam. Voltam a Városligetben, Állatkertben, Vidám Parkban, Margitszigeten. Hamar feltaláltam magam. Nem volt különösebb probléma ezzel. Egyedül nem nagyon szoktam menni. Ha feljönnek hozzám Karcagról, mindig kiviszem őket a Vidám Parkba. Megírják előre, mikor jönnek. Van, hogy a Vidám Park előtt találkozunk."

„Pestről nem sokat tudok. Elég nagy a forgalom, már valahogy megszoktam. Van, amikor elég pofátlanok az emberek. Meg kikezdenek velem. Nem nagyon járok be a városba. Főleg a Körtérig járok, meg vissza. A Margitszigeten, Állatkertben, Vidám Parkban voltam már, máshol nem is nagyon voltam. És még az Ifiparkban. Nekem a Margitsziget tetszett a legjobban, szépek voltak a szökőkutak meg a Vidám Park, mert el lehetett költeni a pénzt. Magam nem nagyon megyek. A fiúk elég szemtelenek, mindig pofátlankodnak."

„Az Ifjúsági Parkba, meg a Vidám Parkba jártam szórakozni, ott sokszor kint voltam, akár törzsvendég is lehettem volna. A bátyám is oda szokott kijárni, sokat sétáltam ott. Azoknak a haverjaival ott megismerkedtem, de idén már leszoktam róla, és meguntam. Már nem érdekelt. Sok srác lejmolt, és ezt nem szerettem. A haverokat is elvitték katonának. Szétment a társaság. Az Ifjúsági Park, az nagyon jó volt. De már ott is csak egyszer-kétszer voltam. Mostanában már nem nagyon szoktam menni, csak dolgozni, hazajönni, olvasni, pihenni. Most a barátnőm hív, hogy menjünk ide-oda. Nagyon megváltoztam az utóbbi időben. De hogy miért, mire föl, nem tudom. Most minden az, hogy én férjhez akarok menni."

„A nővérem csalt ide, szintén szövő volt. Amikor ő felszabadult, én akkor kezdtem. Egy évet dolgozott és aztán kilépett. Rossz társaságba keveredett a Vidám Parkban, elzüllött. Két hétig nem jött be dolgozni. Otthon azt mondta, nem jön vissza. Akkor tizennyolc éves volt, és félt otthon megmondani mindent. Akkor anyu feljött vele a szakoktatásra. Visszafogadták volna, de ő kilépett, és egy évet vissza kellett fizetnie. Aztán otthon, a Csepel Művek kirendeltségénél ledolgozta. Amikor mindez történt, először egy hét múlva megint vissza akart jönni. Mindig is ideges természete volt, negyedikes korában idegösszeroppanást is kapott. Vissza akart jönni, persze, mert a sráca, a Jancsi itt volt a Vidám Parkban. De a papa megverte, erreföl letett róla. Múlt karácsonyra ment férjhez. A férje nagyot hall, beszédhibás, de rendes. Rendbe jött a nővérem is. Voltam már az Ifjúsági Parkban, nem nagyon tetszett. A Vidám Parkba nem megyek, már csak azért sem, mert a nővérem úgy járt. A srácok nagyon alvilágiak voltak. Azért én nem is járok oda.”

„A Vidám Parkba kijárok, de nem sűrűen. Nyáron. Lányokkal. Körbejárkálunk, megyek az Elvarázsolt kastélyba, és mindig próbálgatom, hogy a hordón át tudok-e menni, de még nem sikerült. Nézelődök, egy óra alatt körbemegyünk, mert sok a kóbor lovag. Most nyáron is megjártam. Hárman voltunk kint, odajön egy fiú hozzám, azt mondja, lányok, tudtok gombfocizni? Mondom, dehogy tudok. Azt mondja, gyertek! Hogy mennénk már? Azt mondja, gyertek, beviszlek benneteket. Mondom, komoly dolog, hogy mennék már? Gyere be, nem megyek. De akkor már olyan hangosan veszekedtünk, figyeltek bennünket. Ezek meg csak röhögtek, hihihi, hahaha. Röhögtek. Tetszett nekik. Persze, rángatott a fiú, kijön a másik is, gyertek be. Na, mondom, bemegyek, de ezt nem teszitek zsebre. Bemegyünk, azt mondja, nincs egy forintotok? Mondom, nincs, de ha lenne, akkor se adnék. Azt mondja, miért, sajnáltok egy forintot, hogy játsszunk? Mondom, ha akarsz játszani, játssz a saját pénzeddel. Azt mondja, milyen nők vagytok? Mondom, olyanok, akik nem fizetünk. Nagyon is veszekedtem, de szégyelltem, mert már odafigyeltek. Ilyen kis tizenhat éves kiskölykök voltak.”

Nyitva a Vidám Park. Március 25-től egész nyáron át a teljes napját is eltöltheti kint, akinek erre akad kedve. És a Kelenföldi Textilgyár leányszállásán nincsen olyan lány, csakúgy, mint a főváros többi munkásszállásán sincs, akinek ehhez, ritkán vagy gyakrabban, kedve ne volna.

Ugyanolyan érzéssel mennek a Vidám Parkba, mint a fővárosba jöttek. Csodavárók. Pedig a Vidám Park is csak a kinti élet folytatása.

„Igyekezzünk a ki- és beszállással! Beszállásnál a gyereket a bal oldalra ültessék! Kedves papa! Ott a piros kocsiban. A gyereket a bal oldalra. A bal oldalra! Sikerült megérteni? Értjük egymást? Indulunk! Szálljon vissza a kocsiba! Miért nem a gyereket emelte át magán?! Kérjük betartani a menetirányt! A haladási irány a falon jelezve. Kérjük, mellőzzék az összeütközést!”

Fiatalasszony akar beszállni az egyik kocsiba, meggondolja magát, visszaveszi a gyereket a férje karjáról, és őt küldi szórakozni. Öt zsetont vettek a dodzsemre, mindegyikük szívesebben engedné a másikat. Aztán egy menetre beszáll az asszony is, de amikor a férje felé közeledik, mindig elnéz más irányba. Nem megy a játék.

„Lassan emelkedünk, emelkedünk, aztán a zuhanás. A zuhanás olyan, mint a halál. Mi már nem félünk a zuhanástól. Először még féltünk mi is, aztán megszoktuk” - mondja egy vidám parki csöves. Szereti a Ciklont, a régi hullámvasútra nem szállna fel. Kísérőmül szegődik, hogy megismerhessem őket. A vidám parki csöveseket. Így hívják magukat. Sok köztük a munkásszálláson élő fiatal.

Az Elvarázsolt kastély, a sikló és a körhinta óriás háromszögében van a hazájuk. Mint a fecskék, végigülik a sikló melletti vaskorlátot, és jelre együtt is indulnak útnak, végigjárják a Vidám Parkot. A napi első találkozásnál fiúk a lányokkal két oldalról összecsókolóznak. Ismerik és védik egymást, törvényeik vannak, és vannak vezéreik.

Összetartoznak a Batthyány-tériekkel, az Emkésekkel és az Ifjúsági Parkosokkal, de megkülönböztetik magukat tőlük.

- Lehetünk mindent összevéve ötezren, ebből háromezer vidékről jött. Az Emkések vannak legtöbben. Ők a legkiszolgáltatottabbak. Azok bárkivel elmennek éjszaka, ha nincs hol aludniuk. Én munkásszálláson lakom, szeretem a munkámat, pesti lánnyal járok. Ő nem jönne ide ki közénk, de nem is szeretném, ha kijárna. Lehet, hogy összeházasodunk, akkor én is le fogok mondani a parkról. És akkor nem fog hiányozni. Most mindennap kijárok. Én se csöves nem vagyok, se digó. A kettő között. A digóknak van pénzük, másképp is öltözködnek. A csövesek utálják a digókat. Én mindenkit megértek.

- *Honnan való vagy?*

- Szabolcsból. Tyukodról. Ez a két lány meg a szomszéd faluból. Ők a lőrinci fonóban dolgoznak, kilencig van kimenőjük, bemennek rendesen. Ők se igazi csövesek. Iparitanulólányok is kijárnak, azoknak még rövidebb a kimenőjük, de bemennek ők is időre. Vannak lányok, akik igazi csövesek lesznek, de nem sok. A pestiek utálják a családjukat, nem akarnak úgy élni, ahogy a szüleik szeretnék, azért járnak ide, vagy azért lesznek csövesek. A vidékiek, ha utálják a munkahelyüket, és nem járnak be dolgozni, kirakják őket a szállóról, nincs hol lakniuk. Nem igyekeznek új helyet keresni maguknak, inkább pár hónapig csöveznek. A zsarukkal van a legtöbb bajuk. Még csinálniuk se kell semmit, a zsaruk még a szerelésüket sem viselik el. Az a zsaruálom, ha csövesre vágódik a gumibot. Egy csövesnek nem lehet igaza egy rendesen öltözöttel szemben, és nem lehet igaza egy zsaru előtt. Minden zsaru ki akarja verni a csövesből, hogy ő csöves. Addig ütné, hogy ne legyen az.

Újabb menetet kezd mellettünk a körhinta, egyre gyorsul. Üresen maradt ülőkék szállnak körbe-körbe. Falusi búcsúkból szokatlan kép. És össze se kapaszkodik senki, nem lökik ki fiúk a lányokat, körpályán kívüli különútra. Mintha nem is ismernék a játékot.

Kis csoport áll már körülöttünk, megint újabb fiú jön közénk, ő is két lánnyal.

Az eszmei vezéreknek, a bármiben kiemelkedőknek csöves nevük van.

Balettugrásokkal indul meg Kis Adolf az Elvarázsolt kastély felé. Egy lánynak szól a tánc.

A hordó körüli tömeg két csövesen szórakozik, beálltak mutatványosnak. Fejen, egy karon, fél vállon forgattatják magukat a hordóval, élvezik a szereplést, érzik a varázslatot. Összehangoltan mozdulnak, tökéletesre csiszolódtak, egyformák. Pantomimjárással elindulnak, a hordó forog alattuk, végtelen út áll előttük, amin soha nem lehet megérkezni. Játsszák, hogy egyre fáradtabban mennek, lassulnak, lassulnak, majd leteríti őket játékálom. Magatehetetlenül zöttyen a két ernyedt test, mindig visszaesnek a hordófenékre.

Az Elvarázsolt kastély hangszórója bömböli a zenét. Alig tudjuk túlharsogni.

- *Itt ismerkedtetek meg a parkban?*

- Nem, a vonaton.

- *Honnan jöttetek?*

- Szabolcsból.

- Én Heves megyéből.

- *És ti honnan ismeritek egymást?*

- Együtt dolgozunk. Egy gyárban. A Lőrinci Fonóban.

- *És te?*

- Élelmiszeripari szakközépiskolába járunk. Kilencre kell bemenni, de ha kérjük, tízre is lehet. Ha valaki nem megy be, akkor baj van. Fegyelmit adnak. De nagyon nagy balhét kell csinálni ahhoz, hogy kizárjanak. Például többszörösen nem jönni haza éjszaka, kimaradni, esetleg egy lopásügy, vagy a társaival szemben úgy viselkedik, hogy az nem megfelelő. Az ilyen albérletbe mehet, esetleg gyári albérletet biztosítanak neki, ahol a gyár tart fenn gyári albérletet, de az ilyeneknek nem szokott megfelelni, úgyhogy inkább a saját zsebükből fizetnek. Mi nem szoktunk kilógni, de a fiúk könnyen megtehetik, mert az első emeleten vannak és kimásznak. A lányok a második-harmadik emeleten vannak.

- *Honnan jöttetek*?

- Én Zalalövőről, ő meg Bács-Kiskun megyéből, Kerekegyházáról. Egy szobában lakunk.

- *Gyakran kijártok ide?*

- Nem olyan gyakran. Mindig máshova megyünk. De legtöbbet az Ifjúsági Parkba meg ide.

- *Jártok valakivel?*

- Nem. Csak haverkodunk. És én jártam már egy sráccal, komoly kapcsolat volt, de nem volt szerelem. Diszkón ismerkedtünk meg. Már vége.

- *És te?*

- Zalaegerszegi vagyok, a központifűtés-szerelőnél dolgozom.

- *Miért jöttél el Zalaegerszegről? Nagy város, bőven van munkalehetőség.*

- Itt jobb. Mindenben jobb. Van szórakozási lehetőség. Ott olyan vidéki szokások vannak. Egy héten egy diszkó.

- *Szeretsz a munkásszálláson lakni?*

- Nem. Sok az olyan ember, aki nem olyan, mint én.

- *Miben mások?*

- Nem érdemes róla beszélni.

- *Hány ágyas szobában laksz?*

- Háromágyasban. A szobatársaim rendes gyerekek.

- Nálunk, Lőrincen nagyobb szobák vannak. A mi szobánkban hét ágy van, de csak négyen vagyunk.

- Mi is négyen vagyunk egy hétágyasban.

- *Mennyi ideje vagytok a Lőrinci Fonóban?*

- Én négy éve.

- Én három.

- *És te a központifűtés-szerelésnél?*

- Lassan négy éve.

- *Hány embert ismertek a Vidám Parkban?*

- Aki kint van, abból körülbelül ötvenet. Legalábbis én. Ezek közül húsz lány van, akit jobban ismerek, öttel közülük jártam.

- *Mi a fontosabb a Vidám Parkban, hogy lányokkal ismerkedj, vagy hogy jó hangulatban eltöltsd az időt?*

- Inkább a jó hangulat. Ezért szoktunk az Elvarázsolt kastélynál ácsorogni. Nevetünk másokon, hogy megijednek. Örülünk, hogy mi nem ijedünk meg attól, amitől mások megijednek.

- *És be is szoktatok menni az Elvarázsolt kastélyba?*

- Általában, de nem mindig. És inkább egyesével, mint bandával.

- Én pesti vagyok. De nekem mindegy, hogy egy fiú pesti vagy vidéki, én úgyis csak haverkodok. Nem jártam még senkivel. Mindennap kijövök. Dolgozom. A Trabantok csomagtartóját csomagoljuk. Nem akartam továbbtanulni. Később se akarok. Jó ez a munka. Nem akarok mást csinálni. Sokat keresek. Egy óráért valami száz forintot kapok. Itt iszunk, eszünk a haverokkal. Kölcsön is adok nekik pénzt. A kölcsönt mindig megadják.

- Én négy éve vagyok Pesten. Mindjárt iskola után jöttem Zalalövőről. Csak ide akartam jönni.

- *És miért gondoltad, hogy itt Pesten jó lesz?*

- A szakmám miatt is. Csőszerelő vagyok. Hároméves iparit végeztem. Egy éve dolgozom. Addig kollégiumban laktunk. Most szállón. A szálló rosszabb.

- Megcáfolom. A kollégiumban több a kötöttség.

- De a szállón senki nem ismeri egymást.

- Mégis az az inkább fontos, hogy többet lehessen kint lenni.

- *A nevelők milyenek?*

- Inkább nem foglalkoztunk velük. Inkább elkerültük őket. Nyolcvan százalékban meg tudtuk csinálni, amit akartunk. Ha el akartunk menni, ötven százalékban kiszöktünk. Soha nem kaptak el senkit. A nevelők mindig aludtak.

- Nálunk nem lehet. Portás néni van.

- Olyan nincs, hogy nem lehet. Nincs lehetetlen, csak tehetetlen - jelenik meg a társaságban Nagy Adolf szállóigévé lett mondásával.

- Nálunk akkor sem lehet.

- Mondom, hogy nincs lehetetlen, csak tehetetlen.

Nagy Adolfnak nincs köze ahhoz a világhoz, amelyikben akadályok lehetnek. Ő ugyan pesti, soha nem lakott kollégiumban sem, munkásszálláson sem, de az ő haverjai, szállói lányok vagy fiúk kijönnek, ha akarnak. Nagy Adolf a Medicorban dolgozik, pesti, a vidám parki fiatalok ötven százalékát ismeri.

- *Milyen gyakran jársz ki?*

- Egész héten itt vagyok, hétköznap kevesebben vagyunk, és hétvégén, szombat-vasárnap többen.

- *Mire szoktál felülni?*

- Semmire.

- *Soha, semmire?*

- De. Ritkán felülök. Meg ritkán iszom a haverokkal egy-egy üveg sört. De különben nem iszunk.

- *És mi a véleményed a szállón élő lányokról?*

- Hogyhogy mi?

- *Különböznek-e a pestiektől?*

- Persze hogy különböznek.

- *Miben?*

- Sokban. Szerényebbek, ez az.

- *Megismered a szállón lakó lányokat?*

- Nem. Hogy ismerném meg őket. Csak tudjuk róluk. Ahogy kinéznek, úgy nem. De megmondják. Vagy a barátnőjük megmondja.

- *Akkor nem sokban különböznek a pestiektől?*

- Nem sokban.

- *És a fiúk?*

- Azok sem.

- *Szerinted hány évet kell eltölteni ahhoz Pesten, hogy ne különbözzön valaki a pestiektől?*

- Nem kell évet eltölteni. Elég néhány hét, hónap. Ugyanazt hordják, és már nem lehet megismerni.

- *A haverok miatt jársz ide, vagy hogy ismerkedj lányokkal?*

- A haverok miatt inkább. De vannak azért fiúk, akik lányokat felszedni járnak ki. Nagyobbrészt a haverok miatt jövünk.

- *Van olyan, hogy menő, köztetek? Ki számít annak?*

- A csövesek. A csöveseket a lányok is másképp nézik.

- *Mit jelent az, hogy csöves?*

- A csövesnek nincs lakása, és nézd meg, milyen a szerkója. Én is voltam hét hónapig csöves.

- Szerintem az a csöves, aki KMK-s. Közveszélyes munkakerülő - szól közbe a zalai fiú. - Nincs hol lakjanak, mennek a fák közé, a bokorba.

- *És, te, miért nem maradtál csöves tovább?* - kérdezek vissza a közbeszóláson meglepődött Nagy Adolfra. Az ő szavába, aztán Kis Adolféba, a barátjáéba meg a Hercegébe - aki most éppen ül - nem nagyon szoktak belevágni. Nem azért, mert akkor talán ők ütnének. Nem. Hanem, mert mindenkit érdekelni szokott, amit ők mondanak. Az igazi csöves különben sem üt, csak önvédelemből vagy a társai védelmében.

- Verekedés vasárnap van. Vasárnap: utolsó nap. Azért verekszünk, mert belénk kötnek. Sok van olyan. Meg ilyen szöveget nyom, hogy rossz csöves, huligán. Mit mondjon neki az ember? De akkor még nem verekszünk. Belénk köt valaki, de verekedés csak akkor van, ha ő üt először. Direkt kötnek belénk. Ők ütnek először. És egyből jönnek a zsaruk. Most tiszta a színtér, de ha valaki megütne valakit, rögtön itt lennének. Egyszer be is vittek, tízig bent tartottak. A vállamat elintézték. Akkor is úgy kötöttek belénk. Az volt, hogy egy krapekkal

kint volt a felesége, gyereke, akkor már nekünk igazunk nem lehetett. A rendőrségnek legtöbbet az öltözék számít.

Nagy Adolf azért nem csövezett tovább, mert megunta a társaságot.

- Tizennégyen-tizenöten voltunk kint a Margitszigeten. Márciustól novemberig csöveztem. Építkezésen laktunk, padlószőnyeges lakásban. A szigeten van egy söröző, itt, ehhez hasonló, haverok dolgoztak benne, ingyen adtak enni. De azért nem híztunk meg. Lányok is voltak, ők is bírták. A csövesek között nincsenek párok. Az ritka. A csövesek nem azért vannak együtt, hogy együtt lehessen egy srác meg egy lány. Azért csövesek, hogy szabadok legyenek.

A tyukodi fiú gesztusai fenntartásáról tanúskodnak.

- *Neked nem lett volna kedved ilyenhez?*

- Hát azt én is szerettem volna, hogy nem kellett volna dolgozni. Viszont azt, hogy ne legyen pénzem, azt nem. Nem keresek jól, háromezerötszáz-négyezer forint a fizetésem, de mégis van pénzem.

- *Ennél többet is el tudnál költeni egy hónapban?*

- Nem. Ennél többet is tudhatnék keresni.

- *Félreteszel belőle?*

- Inkább elmegy.

- *A Vidám Parkban mennyi megy el egy nap?*

- Kevés. Van, amikor semmi.

Lányok inkább fizetésnap után szoktak menni a Vidám Parkba. Mindenre felülnek, pénzük tetemes részét ott hagyják. Keresik az élményt.

A csövesek élnek a Vidám Parkban. Vidékiek és pestiek együtt. Ritka lehetőség.

- *Te is gyakran kijársz?* - kérdezem egy fekete bőröltönyös fiútól. Öltözéke elüt a többiekétől.

- Annyit jár ki, mint én. Barátok vagyunk. Országos barátok. Sőt nemzetközi - mondja Nagy Adolf.

- *Hát ez mit jelent? Te nem magyar vagy?*

- Magyar vagyok, csak járom az országokat. Voltam már NSZK-ban, Romániában, Jugoszláviában, Lengyelországban, Bulgáriában. Ezért vagyok nemzetközi. Ez a szerkó NSZK rajtam.

- *És csövezel külföldön?*

- Nem. De van egy-két haverom, aki úgy volt kint, útlevél nélkül. Kettő ment, ő aludt, nem kérték az útlevelét.

- *És ez most divatos, ez a bőrszerelés?*

- Igen.

- Megcáfolom - üti el a barátját Nagy Adolf a főhelyről. - Lehet, hogy németben a bőrcucc megyen, de ez itt Magyarország.

Új fiúk jönnek közénk, nadrágjukon bokától combig majd szétfeszül a varrás.

- Miről van itt szó? - áll meg Gulliver-csizmájában Kis Adolf. Ő már a rádióban is szerepelt, az *Ötödik sebesség*-ben. Meglepődik, hogy magabiztosságába máris belenyilaz egy kérdés.

- Én is naponta kijárok - áll be mondat közben biztos pózába, a michelangelói Dávid-tartásba. - És jobban szeretek ide kijönni, mint a város más részére, bárhova. Itt jobban el tudok szórakozni. De kijárok a budai Ifjúsági Parkba és a lőrincibe is.

- *Miről szokott folyni a beszélgetés köztetek?*

- A zenéről, nálam csak a zene megy. A Piramis, a kemény rock. A budai Ifjúsági Parkban játszanak. De a Piramis bármelyik koncertjén ott vagyunk. Van lemezük is. Két-három éve a Piramis a jó.

- Meg a Mini meg a P-Mobil - szól közbe Nagy Adolf. - Arról is beszéljünk. Azelőtt az Omega. De az még mindig megy.

- *És a lányokról nem beszéltek?*

- De. Arról is beszélünk.

- *És el szoktátok mondani, kinek milyen sikerei vannak?*

- Hát, mondjuk nagyjából.

- *A lányok nem dühösek miatta?*

- Nem. Soha nem tudják meg.

Nagy Adolfra rájön a filozofálás, Kis Adolf legalábbis így nevezi: a régebbi lányok mások voltak, harmatosabbak. Nézd meg most, milyen cuccban vannak. - Maga mögé mutat a vaskorláton ülőkre. - Az egyik ott az exmenyasszonyom.

- *És miért nem menyasszonyod már?*

Nagy Adolf erre nem válaszol, de a tyukodi fiú visszakérdez helyette: - Tizenhét-tizennyolc évesen?

- *Van olyan, hogy összejön itt egy fiú és egy lány, szerelmesek lesznek, és összeházasodnak?*

- Rengeteget tudok ilyet - mondja Nagy Adolf. A tyukodi se csöves, se digó ingatja a fejét.

- *Van hol lakniuk?*

- Van, de ezek csak a pestiek.

A Vidám Parkban a fiatalok, pestiek vagy vidékiek, együtt keresik a jót a napokban, a kapcsolatokat, a barátságot, a szerelmet, a vidékiek mindezt perspektívátlanul, a pestiek felelősség nélkül.

Nagy Adolfnak sok az exmenyasszonya, az exmenyasszonyok ülnek a vaskorláton és már nem olyan harmatosak.

- *Ha valakinek gyereke lenne, megszüli?*

- Általában nem. 99,9 százalékban nem. De a lányok döntik el, mit csinálnak. Mi meg vigyázunk rájuk.

Hogy ez a vigyázunk rájuk mit jelent, nem sikerült kideríteni. Asztalos Juli nővérét vidám parki Jancsijától és az alvilágtól csak apja két pofonja, a Szeghalom és Pest között sokasodó kilométerek, az élmény óta eltelt három év és egy férj tudta elválasztani. A csövesek élmény- és örömkereső életében nem alakulhat ki az egymás iránti felelősség, csak összetartás. És a legfőbb összetartó erő az öltözék.

A zalaiak köre egyre bővül, a most érkezőt fogadott öccseként mutatja be a zalaegerszegi fiú. Nagy Adolf halvány bőrcipőt vesz észre a lábán, színes varrással. Rögtön ráront:

- Ez megjátssza a csövest. Ez úri csöves.

Két lány kel a védelmére. - Nagyon jó srác. A haverom. Máskor csövesen jár.

- Most akkor is digó varrás van a cipőjén.

A fiú is kezdi feltalálni magát, hogy védői akadtak. - Anyám, apám akarták. Tőlük kaptam. - A szülők messze vannak, kétségbeesésükben nem tudják összecsapni a kezüket. De Kis Adolfnak, épp ezzel szólt a barátja a legrosszabbat.

- Barátom! Neked dirigál anyád-apád? Tőlem jöhet az anyám. Megmondtam anyámnak, vegyen nekem egy normális cuccot, akkor abban járok. De akkor is csak úgy, hogy vesz fekete kordot, akkor becsövesíttetem. Meg, ha vesz egy normális csizmát. Ezért is ígértek már ötszázat - emeli meg közben Kis Adolf a lábát. Csizmája átadta már magát az enyészetnek. Egyensúlyozni kell, hogy a talpa le ne maradjon. - De nem adom. Az a fő benne, hogy emlék. Emlék. És most elmegyek, mert szomjas vagyok.

- *Hol veszitek a holmit?*

- Itt. Ezerkétszáz-ezerháromszázért a nadrágot, ugyanannyiért a felsőt. De eltart három-négy évig. Strapabíróbb, mint a szövetnadrág.

Nagy Adolf nem szereti ezt a beszédet. Már-már elmenni készül, ez a túl nagy demokrácia, hogy mindenki elmondhatja otromba hülyeségeit, nincs ínyére. Bőröltönyös barátja menti meg a helyzetet: - Nálam a politika megy meg a meccs. Ez a kettő, más semmi. Szerintem a nyugati fiatalok is ugyanolyanok, mint mi.

- Á, sokkal különböznek.

- Most megyen ez a punk divat. Hát ez egy nagy marhaság szerintem. Ebben különböznek. Rongyokban járnak, meg átfűzik vaskarikával a szájukat, fülüket, orrukat, nyakukat, nagy marhaság. A torkukat átbökik.

- És Nyugaton kábítószereznek is. Itt legfeljebb a gumizás megy, de már az se megy. Az egyik srác meghalt. Felakasztotta magát. Szívott, aztán felakasztotta magát. De ez ritka nagyon.

Kis Adolf máris visszajött, kizárólag magával van elfoglalva.

- Én bemutatkozok. Az igazi nevem: Kis Adolf vagyok. Csak a parasztok hívják az igazi nevükön egymást. De nekem itt a parkban a Kis Báró is a nevem. Kis Báró. Én nem járok olyan sűrűn a budai parkba, én a Kassákba járok. Na, nem a táncházba, hanem diszkóra. Nem csípem a táncházban a régi táncokat. Csak a szerkójukat. Azt csípem. Nem tudok olyant szerezni, pedig abban járnék. Talán a Tangón van. De hát ez pénz kérdése.

- *Kis Adolf, te csöves vagy?*

- Hát csak rám kell nézni.

- *És nem is dolgozol?*

- Hát, dehogynem. A Medicorban. De én akkor is csöves vagyok. Én utálom a digókat, akik nyakkendőben, öltönyben feszítenek. És a digók csak azért feszítenek, mert nekik van egy öltönyük meg egy nyakkendőjük. Meg egy hegyes cipőjük. Én minden digónak azt üzenem, hogy minden digó alám jöhet.

- *A ruhájukon kívül van valami bajotok a digókkal?*

- Azon kívül nincs.

- *És azok a lányok, akik a digókkal járnak, nem lehetnek köztetek?*

- Miért ne lehetnének. Szerintem egy nő azt a manust választja magának, amelyiket akarja. Nem? Nem ítélem el őket. Mert, ha szereti azt a manust, akkor miért ne járjon vele. Szerintem nem a pénzük miatt járnak velük. Szerintem nem simlisek a csajok. A csövesek nem patkányok, akik arra mennek, hogy pénz. Hanem arra mennek, hogy ha helyes az a manus, akkor járjon vele. Vagy vegye el, vagy valami. Lehet, hogy elveszik őket feleségül. De vannak olyan lányok is, akiknek van pénzük. Volt egy barátnőm, tudod Hosszú, a Kiscsöves. Születésnapomra szemüveget vett. Kétszázötven forintos napszemüveget. Aki dolgozik vagy kóterben lakik, annak van pénze. Adnak nekik pénzt. A csöveseknek nincs pénzük, mert ha van két forintjuk, azt a másikkal megosztják. Ja! És a digók! A digóknál mi van? Van egy százasa, és a másiknak azt se mondja, hogy... na... le van izélve. Azt sem mondja.

Nagy Adolf is bekapcsolódik, a digókról neki is van története.

- Én is múltkor láttam egy olyan esetet, hogy a hapsi berúgott, és amikor részeg volt, mondták neki, menjél szépen haza, próbálj hazamenni egyedül, nekem sietni kell.

- A csöveseknél olyan van - löki meg Kis Adolf Nagy Adolfot, hogy ő beszél -, hogyha részeg, akkor elkezdik támogatni, elviszik vagy a Keletibe vagy valahová. Ilyen van a csöveseknél. Nem olyan, hogy te most részeg vagy, menj az izébe. Ezért is utálom a digókat.

- *A Keletiben lehet aludni?*

- Ezt tovább nem mondom. Ez állami titok. Ez csöves titok.

- Na, ez egy digó! - mutat Kis Adolf egy keki öltönyös, Elvis-frizurás fiúra, aki éppen egy lánnyal incselkedik. - Azelőtt köztünk volt.

Hosszú, miután egyszer Kis Adolf a nevén nevezte, nekibátorodik, átbeszél a fejek fölött, akkora.

- Annyiból jó egy digónak, hogy ránéz egy rendőr, és nincs vele baja. Mert, ha ránk néz, rögtön igazoltat. De ha mégis elitebben öltöznék meg minden, a rendőr rám néz, jól van.

Kis Adolfból kitör az indulat. Árulás, amit Hosszú mondott. Meg is fogja Hosszú karját, azt szeretné, amit mondott, felejtse el.

- Hosszú! Hosszú, ide figyelj! Énnekem mindegy, ha a rendőr kezébe kerülök, és összever. Nekem mindegy. Szerintem, ha ez egy szocialista állam, akkor öltözködési szabadság is van. Akkor a rendőrök minek patkánykodnak? Azért, mert ez csöves, összeverem. Miért patkánykodnak? Azért, mert paraszt, szemétláda rendőrök vannak. Azért, mert így öltözöm, összeverik a fejem. Szerintem öltözési szabadság van Magyarországon. A csöves popember. Szóval a csövesek olyanok Magyarországon, akik Amerikát utánozzák. Az amerikai hippiket. És ezért utálják őket a rendőrök. A rendőrök azért, mert csöves, azért már összeverik a fejét. Azért, mert csöves. Odamegy a rendőr az egyik sráchoz, az ingujján USARMY. Csak ezért elkezdte ütni egy rendőr. Akkor miért adják ki azt az inget? Miért lehet boltban venni?

- Várjál, Hosszú! Várjál! Várjál! Tessék figyelni! Tessék rám nézni. Mutatok úri csöveseket. Akik úgy néznek ki. Úri csöves. Ott van. Csöves, öltönyben.

- Én is csöves vagyok, mert nincs bérletem - okoz a pesti Trabant csomagtartó-csomagoló lány nagy nevetést. Még Kis Adolf is megdicséri. - Ez jó volt. - És mert ránéz, észrevesz a fülében egy piros szív fülbevalót. Rögtön elkezd a lánynak udvarolni, hogy megkapja. Ezalatt mások is szóhoz juthatnak.

- *Olyan van, hogy valakit bevisznek közületek a rendőrök?*

- Van. Engem is bevittek már - áll előbbre egy szőke, tüskés hajú fiú. - Nem volt nálam a személyim, mondtam, hogy véletlenül bent maradt a szállón. Miért? Az emberrel előfordul. Akkor a kocsiban lökdösnek, ütögetnek. Bemegyek, na, fiacskám, ülj ide az asztalra. Bejön egy másik rendőr, s azt mondja, fiacskám, miért ültél fel az asztalra? Ezt csinálták velem. Itt a Vidám Parkban annyira rászálltak a csövesekre. Ilyeneket találnak ki, jönnek hátulról nekünk, hogy a csövesek rontják a főváros látképét. Meg fosztogatnak, ilyenek. De ez nem igaz.

- *Nincs olyan köztetek, aki fosztogat, betör?*

- De van. De az egy szemét patkány. Nem verjük meg, mert az ő dolga, de lenézzük. Mindenféle ember között van ilyen. Az öltönyösök, nyakkendősök között talán nincs?

Kis Adolfnak sikerült, megkapta a kis piros szívet. Rácsíptette a fülére. A pesti lány házibulit szervez, Kis Adolf nem megy el vele, csak elbúcsúzik: „Ha iszod a bort, gondolj rám!"

A vidám parki csövesek gyakran rendeznek házibulit. Akinek van hédere - ez lakást jelent -, annál. Vagy annál, akinek a szülei éppen nincsenek otthon. Kis Adolféknál is szokott lenni.

- Ha a muterom egy rossz szót szólna, kidobnám az ablakon.

- *Hol dolgoznak a szüleid?*

- A békávénál. A muterom ellenőr, a faterom irodán dolgozik, az Akácfa utcában. Szóval góré. De nem törődök a véleményükkel. Szóval a szüleim alám jöhetnek. Nem érdekelnek. A húgomat is utálom. Az meg elit csaj. Kis digó, kényes csaj. Azért utálom a húgomat. Meg tudnám ölni. Van egy nővérem, az is egy tetű, úgy is hívom, hogy Amerika. USA. Nem ismeritek a nővéremet? Na. És ez itt a húgom. A fogadott húgom. Ő meg a fogadott bátyám.

Kis Adolf, miután végzett a rokonság bemutatásával, megint elnézést kér és elmegy a szomját oltani. Pattanásos fiút engednek be a kör közepébe, biztatják: „Na beszélj, na beszélj!" Egy göndör lány elkiáltja magát mögötte, sikítva megismétli: „Éljen a Piramis!" A pattanásos megszólal.

- Elég gyakran kijövök. Majdnem mindennap. Több mint száz ismerősöm van most itt kint. Csöves vagyok öt hónapja. Ez a legjobb. Festő és mázoló vagyok, a szüleim nem engednek haza. Van még egy bátyám. Ő nem csöves, de ő se lakik otthon... A szüleim segédmunkások. Nem tetszett, ahogy ők élnek... Ide a haverok miatt járok... Azt eszünk, amit kérünk.

Kis Adolf megrendezi a visszaérkezését: „Ne beszélj! Sittes strici vagy!

- *Voltál a sitten?*

- Igen, voltam. Káemká.

Most Kis Adolfra jön rá a kiabálhatnék: „Közveszélyes munkakerülő!!! Káemká az élet!"

- *És ennek ellenére csövezel megint?*

- Igen. Most már a százhúsz következik.

- *Mi volt a hatvan nap alatt?*

Kis Adolf: „Összeverték egy picit."

- *Megvertek benneteket?*

- Á.

- Persze. A smasszerok. Dehogynem. Összerúgták a fejét.

- *Tényleg megvertek?*

- Nem.

Kis Adolf: „Ne hazudj! Nem rúgtak párszor alád?”

- Nem.

Kis Adolf: „Akkor meg biztos jó fiú voltál. Nyaliztál nekik, biztos azért. Aki nem nyalizik, azt megverik. Van egy Nagy Hitler. Én vagyok a Kis Hitler. Komolyan. Elmentünk, persze ő Tökölön volt, és volt, akit úgy hívtak, Adolf. Mikor meglátta a Nagy Adolf, elkezdett neki tisztelegni, hogy sieg Heil. Akkor az is sieg Heil, a smasszer úgy alárúgott kettőt, hogy jajajaj, rögtön kész volt.

- *A sitten dolgoztok is?*

- Nem.

- *És verekedés?*

- Nincs. Körletenként, hetenként egy-egy.

A következő jelenet végképp felháborítja Kis Adolfot. Tartom a kezemben a magnót, veszem fel a beszélgetést, szemüveges papa bátortalankodik hozzám közelebb, mellette a felesége, kézen fognak egy-egy gyereket: „Tessék mondani, eladó ez a magnó?”

Mindenki röhög, kivéve Kis Adolfot: „Menjen innen! Nem eladó! Nem seftelünk!” - Kis Adolf törleszt a jól öltözötteknek, a családosoknak. Aztán pártfogásába veszi a mellette álló fiút:

- Na, te is mondjál valamit!

- Én is pesti vagyok. Én is csöves vagyok. De a szüleimet nem ismerem.

Kis Adolf: „Nyílt vagyok. A barátom csak sört iszik meg konyakot.”

- Nem igaz. Én vagyok az egyetlen, aki csak kólát iszik. Kis Adolf: „Jól van, na. Nem kell szépíteni.”

- De hidd el, nem azért nem iszom, hogy kihúzzam magam közületek.

- Jól van, jól van. Kijársz ide, mert itt lehet legtöbbet piálni. Miért, mit csinálnál a városban? Pangás van. Nem? Rohangálnál? Kirakatokat néznél? Az nem jó. Fölösleges... Nincs egy cigitek? - néz körbe Kis Adolf. Könyörgőre fogja. - Elvtársak, egy tarhálást! Elvtársak, két forintot!

A tyukodi fiú a körhintát nézi, egy oszlopnak támaszkodik.

- A tarhálás kérnit jelent - világosít fel, ahogy ránézek.

- Kérni. Kérni - nem tűri ezt a szót Kis Adolf, még magyarázatnak sem. - Az egy nagyon csúnya szó. A lejmolás is nagyon csúnya szó. A tarhálás jó szó. És ha nem ad, vágjon inkább pofán, mert ha pofán vág, biztos rászolgáltál. Na, csövesek, ki mondta ezt?

Néma csönd. Az Elvarázsolt kastély hangszórója angol beatzenét bömböl.

- Nem ismeritek ezt a mondást? A Gandhi mondását? Ezt ő mondta. A Gandhi. Nem értitek? Na, ki a Gandhi? Mondjátok meg! Mondjátok meg!

A pattanásos sittes fiú megmondaná, ha tudná, most puhatolózni akar: „A Gandhi, itt kint?”

- Tetszik látni? - fordul hozzám Kis Adolf mint pedagógus, egy rosszul végzett év után a tanfelügyelőhöz. - Azt kérdezi, hogy itt kint-e? És akkor még rávágná, hogy tudja. Én terjesztem. Tudod? Értsd meg! Tudod, ki volt Gandhi? Egy nagy indiai filozófus. Aki a legfelsőbb emberi szeretetre tanított.

A pattanásos megint próbálkozik: „Láttad róla azt a filmet? Én is láttam.”

- Nem is volt róla film - Kis Adolf a szívére mutat. - Itt hordom. Látod? Itt. Megmutassam neked? A világ legjobb embere.

S ahogy a tárcájából elővesz egy újságkivágást, és mutatja, előveszi a másik büszkeségét is. - Na, ez itt meg a bérletem. A fater után kapom. Éves bérlet. És ha a villamoson valaki majrézik velem, ha időnként hazamegyek, szólok a faternak, és akkor az a szivar ki van rúgva. A faterral csak egy baj van. Hogy mind ilyen hülyeségre tanított, hogy nyakkendőben járjak. Semmi másra. A faterom abban jó, hogy nincs ellene a fiatalságnak. A hosszú hajnak sincs, csak nem csípi az öltözetemet. Ő is mindig azt a dumát hozza föl, hogy ő már idős ember, és mégis öltönyben jár, és nyakkendővel, és mégis jól néz ki. Szóval digó az apám. Régen köztünk is volt olyan divat, hogy Elvis leszek, ilyen kis hátrafésült haj és öltöny. Én csípem Elvist, de nem folytatom, amit ő csinál. Nem folytatom ezt, hogy öltöny meg hátratolt haj meg nyakkendő.

Kis Adolf elhallgat, övé a csend. - És most mondok valamit. Lehet, hogy minden röhögni fogtok, ha meghallja, a Horthy is biztos röhög, de nekem az az elhatározásom, hogy esti gimnáziumba fogok menni, és képesítés nélküli tanár leszek. Pedagógus.

- Hát, nem mondom, egy kicsit kemény munka lesz - próbál szellemeskedni a pattanásos.

- Épp ez az! Kemény munka! És elhatározás kérdése. Kedvem van, csak azért nevelni a gyerekeket, hogy ne legyenek olyan hülyék, mint én. Jaj, vegyél fel egy öltönyt, kisfiam! Nyakkendő! Hát ennyi. Ennyi, hogy nyakkendő... De hát itt a Gandhi! Nézzétek meg a képet! Nekem ez az eszményem. Ugye, tetszik ismerni? Ha művelt nő tetszik lenni, biztos tetszik ismerni ezt az embert, ezt a nagy filozófust, ezt a Gandhit. Na, nekem ő az eszményképem. Na. Mire tanított Gandhi? Az emberi szeretetre. A legfelsőbb emberi szeretetre. Mindig megszerzem Gandhit. És ez alatt a kép alatt is itt az írás. Miért alakultak a hippik? Ők is a békéért alakultak, hogy béke legyen. A világ békéjére alakultak. És miért bomlottak föl a hippik? Várjál, ne beszélj! Várjál! Ezt nem is tudjátok. Azért bomlottak fel a hippik, mert milliomosok gyerekeiből voltak. Tele voltak pénzzel. Azért. A hippik békések, természetszeretők meg ilyenek. És Magyarországon a rendőrök meg azt tartják, hogy a hippiutánzók fosztogatnak. De ez nem igaz. A csövesek olyanok, mint a hippik. Ha a Gandhi élne és eljönne Magyarországra, hát az meghalna. Mert ő mire tanított? A legfelső emberi szeretetre. Na, ugye. És itt Magyarországon mi van? Ezért, mert csöves valaki, agyonverik. De ha digó, azért akkor is agyonverik. Amikor meg vallási háború volt Indiában, akkor Gandhi kijelentette, amíg le nem teszik a fegyvert, addig nem eszik. Negyven napig nem evett, és akkor letették a fegyvert. És ő elítélte a marxizmust, a terrort és az erőszakot. És miért? Mert Marx mire tanított? Hogy osztályharccal meg fegyveres harccal kell győzni. És Gandhi mit csinált? Ésszel gondolkodott. Gandhi, Gandhi ésszel. Mohamed Gandhi. Mohamed? Jaj, nem Mohamed. Mahadász. És most, gyerekek, én elbúcsúzom, megyek. Megyek diszkóra.

Kis Adolf megint nem megy el. Nem bízik meg benne, hogy jókat mondanak a többiek.

- *Miért válnak ki közületek, akik kiválnak?*

- Megunják ezt, vagy megnősülnek. - A zalai fiúnak erre a mondatára fordul vissza Kis Adolf.

- Kijelentem nyíltan, hol vagy, Hosszú, hol vagy, Nagy Adolf? Mert veletek biztos találkozunk tíz év múlva is. Az esküvőmre is szakadtan, csövesen megyek, nem, digón soha. Már voltam hippi keresztelőn. Tudjátok milyen? Csak a kisgyerek van rendesen. A faterja meg a muterja csövesen. A gyerek úgy van, ahogy kell, a szülők szakadtak. A keresztelő rendesen templomban volt. Voltam hippi esküvőn is, templomban. A csajon szakadt csizma meg ilyenek. Sokkal jobb szerintem, mert mi jó abban, hogy frakk meg fehér fátyolos menyasszony?

- Kiment a divatból már ez - szeretné felhívni magára Kis Adolf figyelmét a pattanásos, őrá is számíthat, akár tíz év múlva is.

Kis Adolf minden elmenési kísérleténél megkér, játsszam vissza a felvételt. Szereti hallgatni magát, tetszik neki, amit mond, egyetért vele, nincsen benne semmi olyan, ami nem ő lenne, és szereti viszonthallani az indulatait is. Indulatait a digók ellen, a zsaruk ellen, a szülei ellen. És ellágyulását is szívesen hallgatja a nagy indiai filozófusról.

Még Hosszú elmeséli a pattanásos előző napi előzését, többen ballagtak a haverok közül, megünnepeltük, a pattanásost úgy vittük el. A Pattanásos bejelenti, hogy megvan a reggelipénze, ezt mindig be szokta jelenteni, még mielőtt a többiek elmennek, hátha még segíteni kell. Megjelenik mellette egy srác, tizenöt éves, de inkább tizenkettőnek néz ki, szőke és Nemecsekforma. Ámulatomban, hogy mit keres itt, rosszul kérdezek.

- *Te is csöves vagy?*

- Nem, digó. - Üt a válaszával.

- *Miért, akinek biztosítótű van a térdén, az már digónak számít?*

- Az a csöves - áll mellém a kísérőm. Ajánlja, nézzünk körül a Vidám Parkban, körbekísér. Még Nemecsekről akarok tudni.

- *Nem is dolgozol?*

- Most dobtak ki a szállóról.

- Várna utcás - fűzi hozzá Pattanásos.

- *Mit csináltál?*

- Nem mentem dolgozni. Egy hétig.

- Ivott és részegen ment be. Megverte a nevelőjét - mondja Pattanásos.

- *Tényleg megverted?*

- Meg.

- Kicsit megvertük. Én is segítettem neki - mondja a Pattanásos. - De nem olyan nagyon. Nem kellett összekaparni.

- *Honnan való vagy?*

- Innen, Vecsésről.

- Óvodás - szellemeskedik Pattanásos bátran, nincs se Kis Adolf, se Nagy Adolf, most ő az úr. - Volt köztünk már tizenhárom éves is. Jön velünk. Nem szólunk rá. Aztán én kísérem suliba, hogy elmenjen.

Pattanásos, hogy nincs kitől tartania, már-már szellemes. Ő is elkezd magáról beszélni, utánozza Kis Adolf gesztusait.

- A parkban bármire felülök, ingyen. Haverok vannak. Itt dolgoztam másfél évig, versenyautó, dodzsem, troli. De a végén a főnököm elküldött. Többet beszedtem, mint ő. Maszek munkám volt. Télen. Nyáron nem lehet, most van jegy. Télen meg nincs.

Pattanásost egy csöves lány szakítja meg. - Hat éve csöves vagyok, hat éve. Adjon valaki cigit! Nagyon szépen kérek!

A kisfiúhoz is odamegy.

- *Te is cigivel?* - kérdezem tőle. Bólint.

- *A szüleid mit szólnak hozzá*?

- Nincsenek.

A csöves lány felüvölt. Nem tudott neki cigit adni senki. A Pattanásos rászól.

- Ne üvölts! Ezt nem akarják hallani a rádióban. Inkább tarhálj nekem egy nyolcvanat vacsorára.

Pattanásos fontos embernek érzi már magát. Eljött az este, elmentek az ideológusok, az éjszaka ura ő. Hasonló hangon, mint Kis Adolf a Gandhi-filozófiát, elmondja, mikor, hol, mennyiért eszik. A reggeli tejeskávét, kakaót, az ebédet a Várna utcai munkásszálláson.

- *Hova mentek ma éjszaka?*

- Anyám már vár a vetett ággyal - hárítja el Pattanásos a kérdést. Csak egy kiáltás ejti ki a formájából: „Csavargók! Menjünk a Piramisba! Tökölön lesz."

- Hagyjál már a Tököllel. Erzsébeten lesz. Vagy vidéken, Esztergomban.

Vagy Pattanásos szerint akárhol, csak a Tökölt ne mondják előtte. A tyukodi fiú már kívül áll a körön, indulna. Vár.

- Ezek összevissza hazudoztak ám.

- *Nem baj, az is fontos, amit egy ember hazudik.*

- Ezek nem szeretik a nyolc óra munkát, ennyi belőlük az igaz. Én jobban szeretem a munkám, mint ők ezt az egészet. Csak azért vannak itt, mert ez nekik az élet. És ezt máshol nem csinálhatnák. Én nem fogom ott hagyni a szakmám. Én nem fogok hazamenni. Pedig a volt osztálytársaimmal nagyon jól megvoltunk. És már a vonaton is, amikor utazunk haza, már azt sem lehet összehasonlítani. Már az egész más, mint itt. Itt, teszem azt, nem énekelnek a srácok. Ott gitároznak a srácok, énekelünk. Szoktunk találkozni szabolcsiak Pesten is, nem csak a Vidám Parkban. Más törzshelyünk nincs, de megbeszélünk valamit, és ott találkozunk. Fiúk többen maradnak meg Pesten, mint lányok. Lényegében, ha azt nézzük, falun is meglenne a munka, de a fiatalok elvágynak otthonról. Azt gondolják, hogy ilyen nagyvilági élet van Pesten. És a csalódásuk is abból adódik, hogy még olyan jobb szórakozóhelyet se találhatnak maguknak, mint amilyen otthon van, ahol legalább mindenki ismerős. Meg Pesten a szórakozóhelyeket nem is a mi pénztárcánkhoz szabják, nem azt nézik, hogy mi magyarok meg tudjuk-e fizetni, hanem hogy a külföldiek. A Vidám Parkhoz pénz sem kell, ismerősök is vannak. De a lányok, a rendesebbje, nem is jár ki nagyon ide. És a lányok inkább hazamennek, inkább otthon mennek férjhez. Harminc százalékuk se marad itt. Jobban érzik magukat otthon. Az otthoniakkal. Jobban megértik egymást. Nem lehet az otthontól elszokni. Még aki régóta van fönn, annak is van honvágya. Még nekem is. Pedig az én faterom is itt dolgozik Pesten. De azért rendszeresen hazamegyek. A nővéreim nagyon jól vannak otthon, egyáltalán nem akarnak eljönni. Az egyik nővérem már férjhez is ment. Szomszéd faluba valósihoz.

- *És mit gondolsz, veled, úgy tíz év múlva mi lesz?*

- Hány éves is leszek akkor? Huszonkilenc éves leszek. Lesz egy lakásom Pesten, talán, remélem...

- *Honnan lesz?*

- Hát, nem tudom. És lesz egy gyerekem és egy feleségem... De az embernek mindig hiányzik valami, amit utána már nem lát, vagy már nincs benne. Akkor is hiányzik, ha rossz volt is ott. Mindig vége van valaminek.

Az óriáskerék méltóságteljesen fordul, családok szállnak be, a gyerekek izgatottak, kíváncsiak.

A leányszállói lányok a barlangvasúton, szellemvasúton ülnek legszívesebben. Meg a Ciklonon. A vasutak ugyanarra jók, mint a mozi télen. Most már a L'amour-express is a lányokat szolgálja, néhány körbefutó hernyómozgás után sárga lepel takarja el a párokat. Mielőtt lejönne fölülük, lassul a kocsi, figyelmeztetőül.

Óvodáskorú gyerekek vezetnek kisautókat, a szülők elégedettek, büszkék, szólítgatják övéiket: Nézd, egyem meg, már most hogy vezet!

Repülők keringenek, fordulnak, szülők-gyerekek szállnak be egy-egy gépbe, együtt a család.

A csöves lányok ülnek a korláton, egykedvűek.

A csöves fiúk vigyázzák őket.

Mindannyiuknak csak az hiányzik, hogy tudnák, miért maradnak mögöttük a hétköznapok, vasárnapok, miért állnak előttük a hétköznapok, vasárnapok.

A Vidám Park kijáratánál a körhinta forog körbe-körbe, rajta hintó, lovak, harsonás angyal, minden csupa tükör és arany. Díszes világ forog körbe-körbe, Fellini-film zenére.

HORGAS FLÓRA

Horgas Flóra nem akarja, hogy a percek nyomtalanul folyjanak el. Akarja, hogy a szülei sorsa tanulság, a saját élete tapasztalat lehessen. Nincs benne beletörődés, nincs benne hunyászkodás, nincs benne alázat. Tud gyűlölni, tud szeretni, ha okot adnak rá, kivirágzik benne a bizalom. S ha számítanak rá, azt is tudja, hogyan kell rendet teremteni.

Horgas Flóra az új leányszálláson él. Gyakran előfordul, hogy munka után egyenesen Budaörsre megy a vőlegényéékhez, de mert az ő fejében meg se fordul, hogy ez bárkire is tartozna, sem az igazgatónőnek, sem a nevelőnőnek nem jutna eszébe, hogy helytelenítsék.

A gyárban beosztja a munkáját, maga dönti el, mikor jut ideje cigarettára, mikor szóváltásra a társaival. Egyszer már ott hagyta a gyárat, hazament, más munkahelyeken próbálkozott, aztán visszajött. Most pár hónapja felhozta az öccsét, néhány hete a húgát. Legnagyobb változás akkor történt a családjukban, amikor elutazott az anyjáért Nagydorogra, összecsomagolta és elhelyezte a régi leányszálláson, portásnak. Az anyja ugyan már hazament, de Flóra ezt is megérti. Mint ahogyan a vőlegényét is megérti, csak abban nem tudott még dönteni, jó lesz-e, ha összekötik az életüket.

Horgas Flórának nem problémái vannak, hanem gondjai. Szétszedi és összerakja a világot, megint szétszedi és újra összerakja, akarná, hogy mindig jobbra sikerüljön.

Van, amikor hagyja, hogy folyjanak a percek. Aztán erőt gyűjt és leszámol magában mindennel, ami nem hozzá tartozik. Nem engedi, hogy zátonnyá legyen életében ezeknek a perceknek a hordaléka.

Ülünk a leányszállás társalgójában, beszélgetünk a gyárról, a munkatársairól; sétálunk a Feneketlen-tó partján, szó kerül a leányszállásról, szobatársakról, nevelőnőkről, igazgatónőről; sátorozunk a Balaton partján, meditálunk a kapcsolatokról, a jövőről.

Horgas Flóra életének mozzanatai hasonlóak, mint a társaié. Csak másképpen mondja el őket. Összegezi, szervezi a mondandóját. Egyszer megállapít valamit, s ahhoz mesél történetet, máskor felsorakoztatja tapasztalatait, s abból szűri le a neki fontosakat. Így segít magán, hogy az élete ne előző életek másolása legyen. Hogy tudja Vállalni az egyedülállást, szembeállást, amíg kell. Időlegesen. Aztán barátokat, társakat szerez a döntés, meggyőződés melletti kiállás. Ha időlegesen elszigetelődik is. Horgas Flóra még egyedül van. De addig a napig, amíg megíródott róla ez a fejezet, ereje volt az egyedülléthez.

„Szerintem, az otthoni családból indul ki az egész, hogy később az ember milyen lesz. Hogy a családban hogy mennek a dolgok. Én anyámtól azt tanulhattam, hogy rend, tisztaság, ezt meg lehet nézni a gyárban, a gépeimen is meg mindenhol. Amit meg a fateromtól tanultam, örököltem, meg talán mind a kettőtől, hogy amit csinálok, azt jól megcsinálom. A lehető legjobban. Ahogy ők dolgoztak meg hozzáálltak a munkához, körülbelül én is úgy állok hozzá. Az, hogy az emberekhez hogyan viszonyulok, az nem tőlük függ. Az tőlem és a másik embertől is.

Anyu Óbányán élt, háromszáz ember él ott, ez egy németajkú falu, nincs is ott idegen, senki idegen nem telepedhet le oda, cigány meg egyáltalán nem, és olyan spórolós, jó dolgos emberek. A fiatalok bementek Óbányáról Komlóra, hogy keressenek, a férfiak inkább a bányába mentek, a nők meg építkezésekre. És anyu gépkezelő volt, darus. És itt járt, itt tette le a vizsgát Pesten. Akkor volt a muter húszéves, a fater meg huszonöt éves. A fater ott volt brigádvezető, ugyanannál az építkezésnél, így jöttek össze. Fél évig udvarolt neki, aztán

bemutatta otthon, aztán összeházasodtak. Akkor a muter lement Kajdacsra, Tolna megyébe, ott lakott az öreganyáméknál, aztán építkeztek Kajdacson, kétszobás parasztházat fel is építettek. A fater átjárt Nagydorogra, a malomba. Ott volt malomvezető. Sokáig egyedül volt a malomban, huszonhét-huszonnyolc évig. Aztán, hogy ne kelljen mindig átbiciklizni, hát vagy hat kilométerre van Kajdacs Nagydorogtól, átköltöztek Nagydorogra. Nagydorogon vettek egy házat, hetvencentis falai voltak, elkezdték lebontani, mert vályogból épült, először lebontották a szoba-konyhát, akkor építettek egy szoba-konyhafürdőszobás lakást, akkor utána még volt hátul egy nagy szoba, akkor még annak a helyére építettek első szobát, elég nagyot, és van egy hosszú előszoba meg egy szoba, de akkor úgy gondolta anyu, üvegfallal leválasztja. Szép ház, nagy kert van hozzá, jól összejött. Egész szépet építettek. Ezért nem maradt most meg az anyu Pesten. Sajnálja, amin egész életében dolgozott. Inkább elhiszi, hogy a fater így megváltozik, úgy megváltozik.

Én azt hiszem, ez soha nem fog már kialakulni. Ez normális soha nem lesz.

Anyám egy olyan, aki állandóan dolgozik, reggeltől estig. Gyógynövényekkel foglalkozott, dohányt termelt, állatokat tartott. Volt egy ember, akinek a földjén felesbe termelte a dohányt, azé az emberé a föld, és amiért az anyám ülteti, műveli, termeli, övé fele. Szóval ez a felesben. Anyám mindig otthon volt, végig otthon volt, hülyeség is lett volna neki bárhova elmenni. Sehol nem kapta volna meg, amit nekünk ötünknek otthon adott. Öt gyereket nevelni, az elég. Emellett még dolgozni valamit is, hát ez egy kicsit sok lenne.

Apám molnár volt, az a szakmája. Felvásárolták a környező falvakból a gabonát, és őröltek. Ő végezte a malomrészét, tehát a munka fizikai részét is, meg a könyvelést is. Esténként, ha hazahozta a számolnivalót, én segítettem neki számolni. Én akkor negyedikes voltam, és csak hasznom származott belőle. Összeadtam meg kivontam. Apám levitt bennünket gyerekeket a malomba, meg akkor is ott maradtunk, amikor anyám megfőzte az ebédet, mi meg levittük. Délre értünk, megette, akkor ott voltunk egy darabig. Felvitt bennünket a garathoz, megmutatta az egészet, hogy az hogy megy. Hogy amikor beleöntik a búzát abba a tartályba, hova megy, és hogy lesz liszt belőle. Meg korpa. Segíteni a malomban nem tudtunk, csak tudtunk mindent.

Otthon szoktunk segíteni, bevásárolni küldött anya, ha ő elment a határba kapálni, vagy kint dolgozott a kertben, akkor odaadtuk az állatoknak, amit kellett, szedtünk gazt a malacoknak, ilyeneket szoktunk segíteni, meg takarítani, azt szerettünk mindannyian. Különösen a nővérem. Azt nagyon szerette. Akkor azt ő csinálta. Mindegyikünk kivette a munkából a részét, boltba mentünk, amíg még nem volt bevezetve a víz, vízért szaladtunk, vagy ha kellett segítettünk gyomlálni, gazt kiszedni, mikor nagyobbak voltunk, a földre is kimentünk, szóval egész jó kis család voltunk. Akkor.

Amikor a malmot beszüntették, hívták a fatert vidékre, de ő nem akart elmenni, hogy bejárjon. Ő otthon akart maradni. Sokáig csinálta a malomban azt a munkát, később sehol se találta meg a számításait. Egyébként egy értelmes fej a faterom, csak azzal szúrta el, hogy elkezdett piálni. A malom után dolgozott útépítő vállalatnál, brigádvezető volt, elküldték volna valami szakképzésre Székesfehérvárra, öten voltunk gyerekek, már elég nagyok voltunk, nem ment. Az útépítő vállalatnál egy olyan társaságba keveredett, akik semmi mást nem tudtak csinálni, mint inni. A faternak meg elég volt, hogy hiányzott a malom. Volt aztán a vasútnál, terményfelvásárlásnál, raktáros, de a faternak akkor már vége is volt.

Én semmit nem csinálnék úgy, mint ők. Én nem hagynám azt, hogy alá legyek rendelve a férjemnek, mint az anyám. Nem akarnám, hogy ő parancsoljon, én meg ugráljak. Én ugyanúgy dolgozom majd, mint a férjem, és ha arról lenne szó, hogy dönteni kell, nem az lenne, hogy ő

dönt, mert ő a férjem. Közösen. És azt választanánk, amelyiknek a véleménye jobb. Én ugyanúgy dolgoznék, mint a férjem, és ebbe az is beleszámítana, ha gyerekek lennének. Akkor nem járnék dolgozni, akkor kizárólag csak velük foglalkoznék, de az ugyanúgy munkának számít. Semmi esetre nem adnám bölcsődébe őket. Különösen úgy nem, ahogy itt csinálják. Dolgoznak három műszakban, a gyerek meg hetes bölcsődében. És azt se tudják, mi baja a gyereknek. Teljesen elidegenedne az a gyerek tőlem. Utána, ha nagyobbak, megint dolgoznék. A házi munkát is, nem lenne úgy, hogy csak én csinálnám. Azt is megosztanánk. És nem lenne az, hogy a férjem elmegy a haverokkal szórakozni, hanem elmegyünk, mennénk együtt, vagy nem megyünk sehova.

Nálunk az volt, amit a faterom akart. Persze, nálunk a fateromnak egész más felfogása van, mint a muteromnak. Sokkal modernebb, gondolkodóbb. Talán fölösleges is lett volna beavatni anyámat olyan dolgokba, amikhez nem tudott hozzászólni, de hát úgy meg hogy lehet együtt élni. Meg anyámnak egy hülye fanatikus felfogása volt, hogy ott az öt gyerek, nem megyek se moziba, se sehova, mert mit fognak szólni a faluban, ha ő öt gyerek mellett ráér szórakozni. De hát apám nem is ezt akarta volna. Csak apám szereti a társaságot, és minden rendezvényre szokták hívni mint malomvezetőt, feleségestől. Anyám meg nem ment, mert az öt gyerek. Pedig mehetett volna. A nagyobbak tudtak volna a kisebbekre vigyázni. Aztán ebből voltak a veszekedések. Nem ment anyám sehova. Legfeljebb vasárnap délután ült le olvasni, de nem sokat. A legnagyobb baj az volt, hogy egyszer csak nem volt malom, de azért az apám meg az anyám se egyeztek össze. Én nem is tudom hányszor mentek külön. Anyu mindig fogott minket, mentünk Óbányára, anyu szüleihez. Akkor két-három hónapig külön voltak, akkor megint összejöttek, mert a fater odajárt mindig. Ha elfogyott a pénze, nem tudott inni, akkor gondolkodott és akkor rájött, hogy ez nem jól van így, és akkor jött könyörögni, hogy menjünk vissza. Akkor költözködtünk, egyszer ide, másszor oda. Ahogy apám elkezdett inni, durva és közönséges volt. Amikor meg mi eljöttünk hazulról, és nem volt, aki helyre tegye, ordított anyámmal, volt olyan, hogy meg is verte. Ő volt a császár. Mert azért, ha én otthon voltam, megmondtam neki, merre hány méter. Hát az én házasságomban ilyen nem lenne. Én azt tartom a legaljasabb dolognak, ha valaki a feleségét megüti. Ha mást megüt, azt is annak tartom, de ha valaki a feleségét megüti, az élettársát megüti, az a legaljasabb, a legutolsó dolog. Ezt meg is mondtam a fateromnak. Ha mi otthon voltunk, tartózkodott tőle. Persze csúnyán össze szoktam veszni anyámmal is, mert olyan értetlen. Mondtam neki, így akarod leélni az életedet? Olyan mérges lettem, hogy egy asszony hogy tűrhet ennyit. És még őt egyedül meg is értettem volna, mert értem én az ő világukat, ha abban két ember vállalta egymást ásó-kapára, az milyen, de a két kisebb testvérem, azoknak teljesen tönkrementek az idegeik. Anyám azt mondja, mindig azt mondja, majd holnap kijózanodik, majd holnap megmagyarázom neki. Másnap ki is józanodott a faterom, bocsánatot is kért tőle, aztán másnap, mindig ugyanaz elölről. Mondtam, ez így nem megy. Mondtam anyámnak, te addig fogsz könyörögni, amíg akarsz, mondtam apámnak, be fogom jelenteni, hogy vigyék el a két kisebb testvéremet állami gondozásba. Mondtam neki, mit gondolsz, majd fogják nézni, ahogy ti itt cirkuszoltok. Akkor be is mentem a gyári jogászhoz, de mondta, a tanácshoz kell fordulni. A tanácsot meg a rendőrséget már ismerem, a rendőrség is olyan, apám mondta nekik egyszer, balhékor, hogy tűnjön el, mert kivágom, hát a rendőr el is tűnt. Azért én írtam a tanácsnak, de annyi lett, behívták apámat és anyámat, elbeszélgettek velük. Igazán nem tudom megmondani, hányszor mentek szét meg egybe. A húgom szerette volna az otthoni iskolát, én is szerettem, én még Paksra is bejártam, a 25 éves úttörőmozgalom történetét összegyűjtöttem, úgy tudom, könyv is lett belőle, de a családi dolgok nagyon kihatottak rá. Szekszárdon két évig járt szakmunkás-iskolába, női szabónak tanult. Azt szerette volna. Hároméves az iskola. Akkor elhatározták anyu meg a fater, hogy elválnak, anyu költözött a húgommal Óbányára, átíratták a szekszárdi iskolából a bonyhádiba, azt az iskolát meg nem szerette, nem tudta megszokni, egy

hétig járt, aztán ott hagyta. Elment a bonyhádi cipőgyár konyhájára dolgozni. Ott is szeretett lenni. És albérletben lakott Bonyhádon. De akkor közben anyu mégiscsak visszaköltözött apuhoz, állandóan mondták a húgomnak, menjen vissza, menjen haza, menjen haza, akkor elég jól is voltak, úgy látszott, hazament, elhelyezkedett a presszóban a faluban, három hónapig dolgozott, aztán jobb volt, ha elment. Akkor már persze se szakmája, se otthona. Elment Pécsre a kesztyűgyárba, én is dolgoztam ott öt napig, aztán mondta, hiányzik neki minden, család, testvérek, minden, akkor jött fel utánam, ide Pestre. De őneki nincs jó helye itt. Neki talán ez a női szabóság lenne jó. Utána kell járni, hogyan tudná befejezni. Egy éve van belőle hátra.

A húgom még nem ért ide, még Pécsett volt, én felhoztam anyut portásnak. Az öcsém megtudta, hogy így együtt vagyunk, Pakson dolgozott az erőműnél, feljött hozzánk. A muter teljesen megnyugodott itt, főzött az öcsémre, készített neki ennivalót be a gyárba. Egy hónapig bírta ki, aztán hazament. A fater küldözgette utána a táviratokat, hogy ő ilyen beteg, olyan beteg, aztán azzal a nővéremmel, aki Budaörsön van, most lesz az esküvője hónap végén, hazaugrottak. Aztán látták, hogy ott sír, akkor jött a dumával, hogy ő nem akarta, ő nem is tud róla, hogy így meg úgy, és arra az elhatározásra jutottak, hogy eladják a házat, és itt valahol a környéken, vagy Érden, vagy Budaörsön vesznek egyet. Hogy ő más lesz, meg a régi szöveg. Gondolom, az azért megviselte, hogy egy hónapig egyedül volt. Mert ha józan, minden az eszébe jut, akkor nem lennék a helyében. Tizenhat kilót lefogyott, teljesen tönkrement. Szilikózisos a malom miatt, Szekszárdon, a kórházban valami tályogot találtak a tüdején. Ha sikerülne eladni a házat, akkor anyu feljönne, de hogy a fater feljön, annak nem nagyon örülök, mert abban nem nagyon hiszek, hogy a fater meg fog változni. Fene tudja, mi lesz abból. De most még azt sem tudják, mikor jöhet ki a kórházból. Még az orvos se tudja. Csak azt, hogy most bent kell neki maradni harmincnégy napig, utána kap majd öt nap szabadságot, hazajöhet, aztán akkor még pár hónap kinéz neki. Azt mondta, átkéreti magát Pestre, ha el tudják adni a házat. De mi mindenképpen maradunk a szállón, ha vesznek is házat, nem fogunk odamenni hozzájuk. Az idegességből elegünk volt. Csinálják ők ketten, ahogy tudják. Közben a fater megcsinálta azt a hülyeséget, hogy szerződéses anyadisznót rendelt, most fog malacozni, anyám ezért nem jött vissza még. De azért egy napra itt fent volt, és megbeszélte a gyárban, hogy vissza akar jönni. Három hónap fizetetlen szabadságot adtak neki. De, hogy mindebből lesz-e valami, nem tudom. Azt mondtam, belőlem hülyét többet az anyám sem csinál, most már intézze a maga dolgát egyedül. Biztos, hogy jobb volt itt a muternak, az biztos, de sajnálta, ami otthon van. Amiért egész életében dolgozott. Fájt a muternak, hogy odalesz mindene. Na most, ő mindig ilyen alapon rendezi el az életét, hogy talán. Talán a fater megváltozik, talán minden jó lesz, talán úgy, amit az életükben összehoztak, az is minden meglesz. Azt persze se a muter, se a fater nem vette észre, hogy mindannyian úgy menekültünk hazulról, jöttünk, ki merre látott. A muter ezt fel se fogta volna, de a fater, ha nem itta volna el az eszét, látta volna, mire juthatunk mi, ilyen fejvesztetten. A két nővérem meg én jöttünk a textiliparba, csak mi ketten a kisebb nővéremmel, már egy kis kerülővel. A legidősebb nővérem a Patex-be jött. Én már megfigyeltem, ha egy vidéki lány Pestre jön gyárba, eszébe se jut más, mint textilgyár. Azt meg vidéken is tudni lehet, hogy a textilgyárakban munkanélküliség van. Csak, ha választani lehetne, ha más gyárakról is tudni lehetne, hogy ott is szükség van lányokra, akkor lenne valamivel jobb a helyzet, mert akkor nem szükségből kerülne minden lány a textiliparba. Aztán meg senki se tud kikecmeregni belőle, csak egy helyet tudok még, az Izzót, ahova innen mindig elmennek lányok, de hogy abban mi a jobb, még egyikük se mondta meg, pedig vissza szoktak jönni barátnőikhez, és már kérdezgettem tőlük. Ezt is úgy kitalálta valaki, hogy Izzó, és ha valakinek nem jó itt, kipróbálja azt is. Az a nővérem, aki a Patex-ben kezdett, már férjhez ment és elment. Nagydorogon laktak, először dolgozott a zöldségesben mint eladó, aztán a sógorom mondta neki, hogy ne dolgozzon. Féltékeny rá. Most nem dolgozik sehol. De most már

visszajöttek Pestre. A sógorom Pesten volt sofőr, valami tanácsnál, nagyon jó volt neki, de valahogy visszahúzta a falu. Szeretett ott lenni. A nővéremnek nem nagyon volt kedve hazamenni. De már visszajöttek, visszament a férje a tanácshoz sofőrnek. Ohozzájuk ritkán megyek, mert a sógoromnak olyan nyers modora van, hamar megbántja az embert. Négyéves házasok, a nővérem alkalmazkodik a férjéhez, a sógor féltékeny, pedig igazán nincs alapja rá, na, ebből látni, ez milyen élet. Én nem tudnék úgy alkalmazkodni, mint a nővérem. Vagy nem tenném meg. Lehet, hogy tudnék, de nekem az nem lenne jó. A nővérem jól bírja, ő tud. Soha nem szoktunk vele ilyenekről beszélgetni, ő azt nem igényli. Kint laknak Kőbányán túl, a tanács szerezte nekik azt a lakást, házmesterlakás.

A másik nővéremmel együtt jöttünk. Vele Szekszárdon találkoztam össze, én mindenfélék után Szekszárdra iratkoztam gimnáziumba, a nővérem meg el készült jönni Szekszárdról, mert ő bőrdíszműves technikumba járt, csak meghúzták. Erre, úgy emlékszem, mondja, jöjjünk fel Pestre. Nekem se kellett kétszer mondani, mondom, jöjjünk. Együtt utaztunk, én még addig nem is voltam Pesten. A nővérem már volt, és mivel a másik nővérünk Pesten dolgozott, arra gondoltunk, elmegyünk hozzá, és megnézzük, mi van ott. Gyári albérletbe kellett volna menni, és az nem tetszett. A szomszédunkban viszont lakott egy lány, aki dolgozott a Keltexben, vele szoktunk róla beszélgetni, tudtuk, leányotthonban lakott, így kerültünk ide. Közben kerestük még az Izzót, de ugye, azt nem találtuk. Amikor feljöttünk, csak azt kerestük, hogy leányotthon legyen, az mindegy volt, hogy milyen gyár.

Tudtam én, hogy nekem tanulnom kéne, mégis otthagytam a gimnáziumot. A fene tudja, olyan volt nekem, mint egy óvoda. Ilyen pólyások között éreztem magam, azok a leckén kívül még látni se láttak semmit. A tanárok meg azokat szerették. Meg voltak, akik a tárgyukat, de azok közül se volt egyik se olyan, mint a nagydorogi kedvenc tanárnőm. Az az igazság, nem akartam én csak gimnáziumba menni, arra gondoltam, hogy dolgozom és közben estin leérettségizek. De anyám erősködött, mert akkor anyám testvéréék hívtak, lakjak náluk, így jött össze az egész. Anyámtól jól megtanultam németül, jártam is németórára két évig, úgyhogy Pécsett a Leöveybe felvételiztem. Magyarból és történelemből kellett felelni németül. Persze, én annyira nem tudtam németül, írni-olvasni tudok, de a nyelvtanrészét nem tudom. Ha leülök valakivel beszélni, azt értem. Voltak itt német lányok a gyárban, azokkal megértettem magam, bár azok rettentő tájszólással beszéltek. Aki jobban tudott a felvételin németül, azt vették fel a Leöveybe, engem meg felvettek a Komarovba, Uránvárosba. Német tagozatra jártam oda is. Ott még van orosz tagozat, geodéta, postás, meg van általános gimnázium is. Oda felvettek engem minden további nélkül, ott laktam anyám testvérééknél, a nagybátyáméknál, főbérleti lakásuk van, náluk laktam másfél évig. A nagybátyámmal jól kijöttem, a nagynéném huszonhat éves volt, én meg a végén már tizenhat, aztán anyuka akart lenni. Ezt nem csíptem, soha nem csíptem, ha nem hagytak magam. Volt egy kislányuk, segíteni azt sokat segítettem neki, szívesen is segítettem, de az, hogy nekem parancsoljanak, hogy mikor menjek ágyba, ezt nem bírtam. Először is fél évig olyan honvágyam volt, nem is akartam ott maradni. Aztán kijártam egy évet, nem akartak elengedni, akkor abban bíztam, majd csak megbukok. De nem buktattak meg, 3,6 lettem. Nem tanultam semmit. Aztán első év után már nem mentem gimnáziumba. A másodikat el se kezdtem. Anyámék között válságos idők voltak, meg tudtam velük állapodni, hogy elmegyek dolgozni és úgy folytatom a gimnáziumot. Akkor elmentem dolgozni a kesztyűgyárba, öt napig dolgoztam, aztán kalap, kabát, ott hagytam az egészet. Nem viseltem el, hogy héttől négyig mindig ott ültem, velem szemben volt épp az óra, s állandóan azt néztem, még csak tíz perc telt el, még csak tíz perc telt el. Adtak ilyen kis bőrdarabokat, hogy varrjam össze, abból csinálták a kesztyűt. Egykettőre megtanultam varrni, ezeket a bőröket kellett összevarrogatni, és amíg tudtam belőle valami kis szatyrot, szíjat összevarrogatni, addig jó is volt, de aztán, amikor mondták, varrjam csak, hát gondoltam én, varrogatja ezeket a bőrdarab-

kákat a Rákóczi-rosseb, nincs hozzá kedvem. Mindig gondoltam, hogy én innen eljövök, nekem ez nem jó. Mondom is a nagybátyámnak, hogy én nem megyek oda. Azt mondja, jól van, majd keresünk mást. A nagybátyám az megértett. Csak segíteni nem tudott ő se. A suliba nem is kezdtem el járni, csak beiratkoztam. Akkor gondolkodtam, hogy lesz, mint lesz, hát gondoltam, hazamegyek az apámhoz, a faluba. Akkor külön éltek az anyámtól. Írtam egy papírt a nagynénémnek, hogy hazamegyek, elintéztem a kijelentkezésemet is, mert állandóra voltam hozzájuk bejelentkezve, hogy ne kelljen már velük találkoznom. Nem volt kedvem magyarázkodni. Volt egy húszasom, az még a buszra se lett volna elég. Stoppal hazamentem. A nagynéném egy kicsit megharagudott, de a nagybátyám nem. Otthon a faipari vállalatnál dolgoztam, egy pesti vállalat kihelyezett részlege. Bútordarabokat csinálnak. Mint anyagmozgató dolgoztam, meg gép mellett, ahogy fűrészeltek. Jó volt ott, csak nem nekem való társaság volt. Egy darabig ott voltam, aztán megint beiratkoztam gimnáziumba, Szekszárdra. Ott határoztunk a nővéremmel. Gondoltam, egyszer csak találok olyan helyet, ami tetszik.

Hát itt az első munkanap az olyan volt, hogy azt hittem, soha nem fogom ezt a munkát megtanulni. Hát mondom, a fene egye meg, vannak itt nálam kisebb lányok, meg én is vagyok olyan, mint ők, nem igaz, hogy nem tudom megtanulni. Így biztatgattam magam. Aztán volt egy oktatónk, aki foglalkozott az átképzősökkel, és vele egész jól összebarátkoztam. Kérdezgetett tőlem mindenféléket. A lányokkal is hamar összebarátkoztam, én általában hamar ismerkedek. Hát először csak messziről néztem az egészet. Aztán jöttek ezek az elszívó berendezések, elefántoknak hívják őket, megijedtünk tőle, meg fellökött bennünket, aztán meg megetettük vele a csontot, pedig ennek a pihét kell elszívni, szóval csináltunk az elején nagy hülyeségeket. Aztán mutatja az oktató, hogy kell megfogni két ujjal az orsót. Persze, az egy perc alatt tizenegyezret fordul. Ha az ember nem jól kapja el, akkor igencsak megégeti az ujját. Emlékszem, hogy délután kezdtünk, és én háromnegyed öt után felkötöttem az első szálat. Van, aki két hétig meg sem meri fogni az orsót. Én meg első nap felkötöttem. Na, persze, ahogy felkötöttem, akkor mondom, ha megy, akkor tanulom, csinálom. Hat hónap volt az átképzési idő, de én már három hónap múlva teljesítményre dolgoztam, elbírtam akkorra már a hat oldalt. Elég hamar megtanultam. És nagyon lefoglalt a munkám. Mire észbekaptam, addigra vége volt a műszaknak. Nagyon elment az idő. Mindig volt, ami lekötötte az időm, mindig lefoglalt valami.

A szobában voltunk öten-hatan akik átképzősök voltunk, azokkal kerültünk először ilyen nagyobb haverságba, aztán meg azokkal is összebarátkoztunk, akik más üzemrészben dolgoztak. Így elég jó társaság kialakult már akkor. Ki is nyílt hamar az ember szeme. Az csak egy-két napig volt, hogy az ember csendben volt. Nekem akkor egész más felfogásom volt, mint nekik. Én nem csináltam azt, hogy végeztem a munkával, és mentem a nagyvilágba csavarogni, szórakozni. Azt megcsináltam időnként, hogy moziba elmentem, de máshova nem. És moziba is ritkán. Mindig olvastam meg beszélgettem. Én összejöttem a Klári nénivel. Vele szoktam beszélgetni. Pedig először összevesztünk valamin. Már nem tudom, hogy velem volt valami baja, vagy a nővéremmel. Hát ha valakinek a nővéremmel baja volt, annak én adtam. Hiába veszekedtünk mi a nővéremmel, én őt mindig megvédtem. A nővérem egész más típus, mint én. Kicsit utálatos. Ő nem olyan megértő, mint én. Nem is olyan hamar barátkozik. Nem is szeret hülyéskedni, mint én. Meg ő olyan szobában volt, ahol mind ilyen öregek voltak, harmincévesek. Bekerül oda egy tizenkilenc éves lány. Nincsenek rá jó hatással. Mindig azt nézték, hol tudják egymást piszkálni. Nálunk ez nem volt. Nálunk meg sok volt a szabolcsi csaj. Először csak figyeltem, hogy megértsem, mit beszélnek. Ilyeneket mondtak, hogy elfelé, meg mit tudom én, miket mondogattak. Volt úgy, hogy meg se értettem. Mondom, mondják még egyszer. Mondom, nem úgy kell mondani. Erre mondják ugyanúgy. Az bántott, hogy én mondom, ne úgy mondja, ő meg annál inkább úgy mondja. Ezen vitatkoztunk össze, hogy a

postás elfele viszi a leveleket, és kifele szedi a ládából. Erre mondom, hogy elviszi és kiszedi. Ilyenen szoktunk összeveszni. Hogy én mit okoskodok. Mondom, nem okoskodás, így kell mondani. A 27-esben a szabolcsiak jól ismerték egymást, többen egy helyről jöttek, környező falvakból, együtt utaztak háromszázhatvan kilométert. Összeismerkedhetnek, mire felérnek. Hazajöttek a gyárból, kimentek a közértbe, vettek valamit, ettek, ahogy ettek, aztán mentek ki, csavarogni. A Vidám Parkba szoktak menni. Állandóan oda jártak. Én, amióta itt vagyok, kétszer voltam. Én úgy rühellem azt a helyet. Szedett-vedett banda, én el se tudom képzelni, mit szeretnek ott. Mert, ha gyerek vagyok, és kivisznek oda, az más. De én nem ültem soha semmin, nem is ülök föl, mert szédülős vagyok. De ezek biztos azt élvezik, hogy fölülnek valamire. Megkapják a fizetést, kimennek a Vidám Parkba, és elmegy az egész pénzük. Aztán újabb fizetésig esznek zsíros kenyeret. Van ilyen. Összetalálkoznak a haverokkal, akiket ők haveroknak neveznek, aztán jól elverik őket, meg elviszik őket, mit tudom én... Meg általában ezek a szabolcsi fiúk is oda járnak, biztos ott találkoznak mindig. Én nem mentem velük soha. Meg én olvastam, meg összehaverkodtam az Aranka nénivel, aztán, ha mozgalmi dolgok voltak, szerveztem. Csináltam irodalmi műsort. Meg ilyenek. A 27-esben sokat veszekedtünk azon, hogy lekiabáltak a lányok a fiúknak. Jöttek ilyen durung fiúk. Aztán mi lementünk az egyik lánnyal a 8-as szobába. Mi ketten, ahogy elgondoltuk, mentünk le ketten, aztán, emlékszem, mentünk hajat mosni éppen, és jöttünk a zuhanyozóból, és még nem ismertük egymást az új szobával, amikor jöttünk vizes hajjal, és mondja az egyik lány, hogy jönnek hozzánk valami kis hülyék. Erre én visszaléptem a beugróba, aztán mondom, mi van? Mi nem tetszik? Aztán csak lesett, amikor megtudta, hogy mi vagyunk a szobatársak. Aztán elég hamar összebarátkoztunk. Volt egy lány a szobában, ő volt a császár. Először nagyon összevesztünk, később a barátnőm lett. Nagyon megértettük egymást. De a többiekkel is, és a 8-as szoba jó szoba volt. Nagyon jól összejöttünk. Mindenben. A szoba jó része ott is szabolcsi volt, a többiek innen-onnan. Volt egy tatabányai meg oroszlányi, a barátnőm intézetis volt, egy másik lány cigándi, ez Sárospatak fele van. A barátnőimmel állandó könyvtártagok voltunk, mindig mondtuk egymásnak, ha találtunk egy jó könyvet. Meg volt olyan, hogy kimentünk a városba, mentünk, mentünk, volt úgy, hogy gyalog kimentünk a Nyugatiig, s közben beszélgettünk. Én úgy elmesélgettem neki, hogy mi volt otthon, családról, iskoláról, haverokról, szóval mindent, ő meg elmondta az intézeti életet, meg hogy hogy jönnek ki a fiújával egymással. Mit csináljon, hogy lenne jó. Megtervezgette a jövőt, megbeszéltünk mindent. Bent a szobában is, ha délutánosok voltunk, biztos, hogy két óráig le se feküdtünk, éjjel beszélgettünk. Ő most már férjhez ment. A másik leányotthonnal szemben, a sarkon volt egy ház. Ott lakott az ő sráca. Egy évig jártak együtt, aztán összeházasodtak, most született nem régen a második gyerekük. Ki szoktam járni hozzájuk. Kint laknak Angyalföldön. Én szoktam a hajukat vágni, a magamét is én nyírom, meg itt a csajokét is. Ha jött be dolgozni, és volt egy kis ideje, beugrott a leányszállásra is, hozzám. Sokszor jött ő is. De én is ki szoktam menni a vőlegényemmel is.

Abból a szobából jó néhányan átjöttek ide, az új szállóra. Közben sokan férjhez is mentek. De én közben kiléptem. Amikor visszajöttem, egy-két ember kivételével megvolt még az a társaság.

Én először itt dolgoztam másfél évig, felszabadultam, itt dolgoztam gépen, de olyan anyag ment a gépeken, hogy idegileg kiborultam. Mondtam a művezetőnknek, hogy vegyen le a gépről, nem baj, ha kevesebbet keresek, mert ezt én nem csinálom. Volt úgy, hogy nyolc órában arra képtelen voltam, hogy egy cigit elszívjak, vagy hogy vécére kiszaladjak. Annyira szakadt. Akkor rátettek hat ipari tanulót, és a hat ipari tanuló ugyanúgy bebunkósodott, mint én egyedül. Én meg azt nem csíptem. A leszedőknek ugyan kötelességük, hogyha egy fonó bebunkósodik, akkor segítsenek neki, de én meg nem bírtam, mert én jobban szeretek segíteni, mintha nekem segítenek. Mondtam a művezetőnek, erre azt mondja, rossz gép nincs, csak

rossz fonó. Mondtam valamit magamban, de nem szóltam vissza, csak csináltam, el se mozdultam a gép mellől. Bőgtem, mint egy állat, már olyan ideges voltam. Aztán kellett menni egy ilyen alkalmassági vizsgálatra, félévenként volt, vagy negyedévenként. Akkor semmi bajom nem volt, de annyira kivoltam idegileg, hogy kiírtak három hétre. Utána visszamentem, megint csak nem vettek le a gépről, mert nem volt, aki elvállalja azt a gépet, olyan rosszul ment. Jól van, gondoltam, ha így nem megy, akkor fogom magam, és elmegyek. Beadtam a felmondásom, akkor jöttek pitizni, hogy ne menjek el. Nagyon utáltam őket, erre ráírtam a felmondásomra, hogy beteg az anyukám, azért megyek el. Nem írtam rá, hogy miért megyek valójában, mert akkor megfűztek volna. Olyan kedvesek lettek volna egy-két napig, esetleg le is vettek volna a gépről néhány hétre leszedőnek, de aztán úgyis visszatettek volna. Elmentem haza. Én akkor annyira megkeveredtem, hogy egy ember hogy érhet ilyen keveset. Otthon nem csináltam semmit. Apám nem szólt rám, csak az anyám, hogy miért kellett ezt. Mondtam neki, ne szólj bele, mit tudod te, mi van itt. Torkig voltam itt ezzel az egésszel.

Akkor szétnéztem a világban, mit is csináljak. Otthon elkezdtem keresni, hova menjek. Nem találtam semmit. Gondoltam, téeszbe nem megyek el kapálni, nem azért, mert az nekem tökéletesen mindegy, hogy mit csinálok, ha valami le tud kötni, és látom az eredményét, de ez nem az. Akkor először is anyámnak szólt a postamester, mert anyám takarítani szokott menni hozzájuk, hogy szabira mennek a postások, nincs-e kedvem beugrani. Nekem meg volt kedvem, hogy egész nap biciklizzek, meg kihordjam az újságokat. Az tetszett a legjobban, hogy amikor reggel bementem, akkor minden újság ott volt, és akkor én mindet elolvastam, én olvastam el a faluból legelőször, addig senki nem olvasta el. Úgy tetszett az egész. Megmondták nekem, melyik lesz a körzetem, kültelkes voltam, először ráírták az újságokra, kinek mit kell adni, aztán már rá se kellett írni, mert tudtam már. Akkor voltak színes újságok, amik csak egyszer voltak egy héten, hű, de csíptem azokat. Inkább bementem előbb, de elolvastam őket. Fülesek meg különböző újságok is voltak, amiket el kellett volna adni, azt nem szerettem. Kiabálni kellett volna, hogy itt az újság. Azt nem csináltam. Aki kérte, annak adtam, aki nem, annak nem. Visszaadtam a postán. Kilenc órát kellett volna melózni, elmentem hétkor, akkor jöttek az újságok, szortíroztam őket, aztán felvettem a pénzt, amit szét kellett vinni. Hű, de nem csíptem, amikor nyugdíjfizetés volt. Az embernek a táskájában harmincezer forint. De nem bírtam. És biciklizni vele a faluban. Én nagyon jóhiszemű voltam, ezért le is szúrtak. Nem szabadott, csak annak aláírni, akié a pénz. De hát a cigányok nem tudtak írni. Mit tudtam én, mit kell velük csinálni. Az, hogy tegyenek oda keresztet, az eddig rendben van, de még két tanúval is alá kellett íratni. Mert azt mondja a postamester, hogy ezek olyanok ám, hogy átveszik, aztán egy óra múlva jönnek reklamálni, mondják, hogy hol írták ők alá. Én csak odaadtam, írjátok gyorsan alá, jóba voltam én azokkal is, ismertem őket. Tízre végeztem az újságokkal. Délután voltak a táviratok, meg ami még befutott. Aztán én akkor délben hazamentem ebédelni, volt úgy, hogy aludtam is egyet, aztán visszamentem lejelentkezni. Akkor össze kellett szedni a leveleket a postaládából, meg a lottót, totót. Nagyon sokan lottóztak, totóztak. Azokat le kellett pecsételni, szortírozni, mi megy Pécsre, Szekszárdra, ezekre a megyeszékhelyekre. Ez tetszett. Lepecsételtük, összekötöztük az egy helyre menőket, aztán a csekkeket intéztük, összeadtuk a pénzt, leadtuk a postamesternek. Egész hamar belejöttem. Jó volt. Egy hónapig csináltam, tízforintos órabért kaptam. Fűztek, hogy maradjak ott, úgyis nyugdíjba megy a postás, de én nem akartam. Nekem szerencsém volt, mert az idő alatt jó idő volt, de hát télen, hóban, vízben menni, az valahogy nem lett volna jó. Egy hónapig jó volt.

Akkor lementem Szekszárdra a kórházba, bementem jelentkezni, mondták, hogy felvesznek és betanítanak ápolónőnek. Az tetszett volna, mindig szerettem emberekkel foglalkozni, ehhez lett volna kedvem. Azt mondja a nő, hogy határás munkaidő. Ez meglepett. Nem vagyok én

már gyerek, hogy hat órát dolgozzak. És mondja, hogy hatszáz forintot fizetnek. Mondom, csókolom, ez még a bérletre se elég. Ebből éljek meg? Mert akkor arra gondoltam, elmegyek Szekszárdon albérletbe. Arra nem gondoltam, hogy mindennap bejárjak, csak talán a kezdeti időszakban. De hát abból a hatszáz forintból sehogyse tudtam volna kijönni. Mondta, menjek másnap intézni a dolgokat. Mire hazamentem, már el is határoztam, én oda nem megyek. Már akkor elgondoltam, jövök ide vissza. Ez volt hétfőn, már szerdán jöttem is. Anyámnak volt egy olyanja, hogy maradjak otthon, termelünk dohányt. Gondoltam én, termelj csak egyedül. Feljöttem, olyan nagy örömmel fogadtak, úgy tetszett nekem az egész. Na, gondoltam, ezt kellett volna tennem már előbb is. Visszakerültem ugyanabba a szobába, ugyanabba a műszakba. Volt egy olyan kikötésem, hogy csak leszedőnek jövök vissza. Mindegy az, akárminek jön, csak jöjjön. Úgyhogy másnap már dolgoztam. Mindenki kedves volt, a csajok is úgy örültek. Én annak idején is gondoltam rájuk. Én csak azért mentem el, mert nem értették meg, hogy sok volt nekem azon a gépen, és nem vettek le róla. Leszedő voltam. Aztán jött az, hogy nyugdíjba ment az előmunkás, és mondták, hogy betanítanak előmunkásnak. Az előmunkás csoportvezető. Amikor a gép már abzugra áll, tehát tele van, akkor leállítják, leengedik a gépet, leszedik, megnézik, milyen az anyag. Az előmunkás a leszedők vezetője. Ő is ugyanúgy melózik, és elég nagy felelősség van rajta. Megtanultam, és ha valaki szabin volt, én voltam az előmunkás. Aztán közben összevesztem az üzemvezetővel, mert nem volt a tisztítóban ember, mondta, menjek ki, én meg mondtam, hogyha nem muszáj, ne tegyenek ki máskor, mert én nem szeretek ott kint lenni. Erre alig telik el egy hét, jön, hogy menjek ki a tisztítóba. Mondom, nem megyek. Azt mondja, ez munkamegtagadás, akkor menjek haza a francba, vagy menjek be az öreghez. Mondom, én nem megyek sehova, menjen az, akinek baja van. És dolgoztam tovább. De tudtam, hogy akkor kiestem a kegykosárból. Jött, mondta, egy: null idáig. Erre, amikor szabadságra ment egy előmunkás, nem én mentem, hanem betanítottak egy új lányt. Gondoltam, nincs felelősség, de azért fájt. Hátratettek a hátsó csoportba leszedni. Ott, ha bement az ember, akkor két órát úgy kellett dolgoznia, hogy folyt róla a víz, aztán lóghatott. Ilyenkor segíteni szoktam a lányoknak. No, csússzál ki cigizni, addig én belépek. Akkor mondták nekem, hogy menjek rá a 7-8-9-es gépre. Rá is mentem. Akkor már tisztában voltam azzal, hogy maradok én fonónő.

Brigádvezető tavaly augusztusban lettem. Most már egy éve. Fonók és leszedők tartoznak a brigádba, meg egy ember, aki az előfonodában van. Ő olyan, hogyha az előfonodába kell ember, akkor ott dolgozik, ha a gyűrűsbe, akkor ott. Ő ipari tanuló volt, és mindegyiket tudja. Előmunkás most nincs a brigádomban. A brigádunk Bauer Tánya-brigád, ruszki felderítőlány volt, a nevet úgy örököltük. Én úgy lettem brigádvezető, hogy a brigádvezető szülési szabadságra ment. A brigádnapló első oldalára azt írtam: „Az ember legemberibb szükséglete a másik ember”. Ez Marx. És a brigádfényképen a Hacseket és a rokonát leragasztottam. Ezeket jobb, ha nem látom.

Most lépett ki a brigádból egy asszony, a Patyolatba ment dolgozni, egy terhes, betegszabadságon van.

Amikor brigádvezető lettem, összejöttünk, elmondtam, mit akarok, mindenki elmondta a véleményét. Volt egy lány, azt mondta, hogy ő nem akar brigádtag lenni. Erre én elmondtam neki, milyen haszna lenne abból, ha tag lenne. Erre maradt. Persze a többi brigádtag egyöntetűen fellépett ellene. Jobb lenne, ha nem is lennél itt. Megvédtem a brigádtagokkal szemben, pedig én mindig is utáltam ezt a lányt. De nem érne csalódás, ha megint lenne vele valami. Akkor már nem fogom megvédeni. Akkor én már megpróbáltam érte, amit gondoltam, ha nem, nem. Arra is fel vagyok készülve, hogy a brigád akkor azt mondja majd, ők előbb felismerték, hogy jobb, ha nincs köztünk. Ez is elképzelhető. De hát ilyeneknek kiteszi az ember magát. Nincsenek olyan előzetes elvárásaim, hogy csalódjak bennük, de viszont bízom az emberekben. Annyira

ismerem őket, hogy pontosan tudom, mit várhatok el tőlük, amennyit elvárok, azt biztosan tudnom kell, hogy elvárhatom, ami meg ennél több, azt abból kaphatom, hogy bízom bennük. Ha valaki mindig többet, nagyobbat vár, abból adódik a csalódás. Ha mindent jobbnak hitt, szebbnek várt, az embereket is, nem fog hinni az emberekben sem. Mindig ott kezdődik az egész, hogy egy embernek azt állítják be, hogy csak vagy nagyon jó, vagy csak nagyon rossz. Ez már eleve egy téves beállítás. Én nem akarok annyira ragaszkodni, hogy az embereket meg kell győzni, de ha valaki azt elfogadja, amit elmondok neki, akkor csak meggyőztem. Ezt mindig, biztos, hogy nem kell, de ha annak szükségét látom, hogy valaki elfogadja a véleményemet, akkor meg kell győznöm. Itt van, hogy egyre magányosabbak lesznek az emberek. Hát, szerintem a történelem nem forgatható visszafelé. Az őskorban volt az ember a legmagányosabb. Aztán kialakultak különféle társadalmi formák, aztán szerintem kevésbé volt magányos, aztán most megint visszamennénk? És megint magányosak lennénk? Szerintem nem. Hát ha én élni akarok, akkor bízni kell, mert különben nem tudok élni. És ha már itt vannak a munkatársaim, miért bízzak a Kádár elvtársban, miért ne bízzak inkább a munkatársaimban, akikkel még ráadásul beszélek is, közvetlen közelemben vannak. Nyilván bennük bízok. Most a bizalmat nem úgy veszem, hogy megbízok benne, és fenntartás nélkül, és mindent neki. Szerintem a bizalomért adni is kell valamit. Ha azt akarom, én bízhassak az emberekben, el kell érni, hogy bennem bízzanak. Először is ezt kell kialakítani. És ha már bennem bíznak, én is bízhatok. Ha valaki arra gondol, hogy a másik csak bízzon őbenne, ő meg egy nagy túrót, akkor nem lehet. Akkor azt a másik is észreveszi, s az úgy nem fog menni. Azt érzi két ember, mennyire bízhat egymásban. És kell is, hogy érezze. És hogy milyen magányosság lehet. Ha valaki el akar mondani valamit, van, hogy el kell mondani valakinek, hát vegyünk egy példát, utazunk a vonaton, akkor is csak elkezdenek beszélgetni vadidegen emberek. Csak egy rövid ideig beszélnek arról, hogy milyen az idő, aztán csak elkezdenek beszélgetni valamilyen témáról. És akkor már elmondok olyan dolgokat, amiket nem mondanék el talán egy idegennek, de elmondom, mert ül velem szemben egy ember, mert ember, elmondom neki. Elmondom, hogy elmondhassam valakinek. Néha ez is kell.

Én, amikor brigádvezető lettem, és elképzeltem valamit, és elmondtam, szerintem hogy kellene csinálni, hogy ez a brigád jól dolgozzon, fel voltam készülve, hogy ki fognak lépni néhányan. De nem is fogok tenni ellene, mert nincs értelme. Aki menni akar, menjen, de tudja, miért megy. Aki marad, az meg tudja, miért van köztünk.

Most a testvéreimmel is egy műszakban dolgozom. Az öcsém hozza nekünk gépre az anyagot, a húgom meg csomagolja, amit termelünk. Jól megvagyunk, csak az öcsémmel elég sokat kell idegeskedni.

Olyan kis hülye, gyerekes felfogása van még annak. Állandóan noszogatni kell a melóban. Hát én azt hittem eleinte, hogy behülyülök vele. Megmutattam, hogy mit kell csinálni. Aztán beül a dohányzóba, nem azért, mert annyit cigarettázik, mert rá se gyújt mostanában, hanem beül, és akkor ott van egy-két ilyen nagy dumás manus, és addig az onnan ki nem menne, míg a többiek fel nem állnak. Én meg örökösen rohangáltam utána, hogy csinálja. Én nem tudom elnézni, hiába annyi melóm volt, hogy sokszor plusz egy oldalt csináltam, ott hagytam az enyémet, és megcsináltam az övét, nehogy őt leszúrják. Pedig azt kellett volna hagyni, hogy jól leszúrják egyszer-kétszer, és akkor csinálta volna. De meg kell hagyni, hogy most már elég normálisan csinálja. Egyszer-kétszer ha beugrok segíteni neki, de csinálja.

Nehéz a meló, amit csinál. Üres hüvelyt is neki kell hozni meg a telit elvinni. És van, hogy nem hozzák a fonók időben, akkor ki kell menni, válogatni. Az az igazság, hogy a három műszakban ő az egyetlen, aki normálisan spulnihordó. Ott hagyják váltásra úgy az öcsémet,

hogy nem győz rendbe jönni szerencsétlen. Mert, ha akad egy normális dolgozó, akkor arra mindenki rászáll. Akkor azzal az öreg istent is megcsináltatnák.

Mondtam nekik, nem mindegy, hogy hogyan szólnak neki. Mert, ha azt mondjátok neki, márpedig hozz ide, akkor nem fog oda vinni. Ha szépen szól valaki neki, akkor minden további nélkül megcsinálja. Mondtam neki is, ne is hagyd magad. Se azt nem hagyom, hogy hülyének nézzék, se azt, hogy kihasználják. Csinálja meg mindenki a melóját. A húgom egyből belejött. Elég könnyen beleilleszkedik a társaságba is, meg a meló is olyan, könnyen bele lehet jönni. A Janival se a társasággal van baj, mert elhülyéskedik az a lányokkal, hanem neki nehéz ezt a tempót megszokni. Az atomerőműben dolgozott Pakson, kőművesek mellett. Hol melóztak, hol nem. Link társaság volt. Most itt a férfiszállón van. Szemben a gyárbejárattal van a Hőerőmű és Keltex közös férfiszállója. Tízen laknak egy szobában, vannak ott idősebbek is, nősek is, családosok, akiknek a családja vidéken van. Elég szedett-vedett társaság, és akkor az van, hogy fizetéskor gyerünk, elpiáljuk a fizetést. Mondtam neki, adja ide a fizetést. Van neki hétszáz forint ifjúsági takarék, azt beadjuk neki, de mondta, ő nem adja ide a pénzét. Ezt is meg lehet érteni, mert szeretné, ha egyszer a fizetése őnála lenne, de olyan baromságokat összevásárol, hogy szörnyű. Ilyen csecsebecséket vesz, ez megtetszik neki, az megtetszik neki, megveszi magának. Mondom neki, hogy gyere, elmegyünk, veszünk egy szandált. Azt mondja, neki szandál nem kell, csak papucs. Akkor kinéztünk egy ilyen normálisat, fehér bőr a teteje, fatalp, háromszázharminc forint volt, akkor vettem neki egy zoknit, akkor ezt az én pénzemből megvettem neki, következő nap kaptunk volna pénzt, mondtam neki, majd ideadod. Jó, odaadja. Akkor másnap így hülyéskedett, hogy nem kapott pénzt. Az a baj, hogy én meg sokat dumálok neki. Ráhagytam. Mondom, jó, akkor megegyezünk, hogy te mész közértbe, te vásárolsz kaját magadnak, először megmutatom, aztán te rendezed. Aztán mondom, ha elfogy a négyszáz forintod, akkor nem eszel. Majd beosztod magadnak, én nem osztom be neked. Négyszáz forintot adok, szólsz, ha elfogy. Na, akkor másnap már hozta be a pénzt, azt mondja, tedd el, nehogy ellopják.

Kajajegyet veszek mindegyikünknek, együtt eszünk. Én csomagolok, én hozok be kaját, de odaadja a kajapénzt. Beadjuk neki az ótépét, aztán négyszáz marad két hétre a kajára, ami szükséges, megvesszük, vele együtt. Majd belejön.

A gyárban, jön az öcsém, az én táskám mellé teszi le a kis szatyrát. Eleinte izgultam, mert én mindig előbb bent voltam, na, néztem a fakkot, na, még nincs ott a kis táskája, akkor néztem körbe, na, jött-e már. Mostanában már ő ér be előbb. Bejön, már egy órával előbb bejön, zuhanyozik, az tetszik neki nagyon, ezen kell most meg idegeskedni vele, hogy minden másnap hajat mos. Hiába magyarázom neki. Most nem adtam oda neki a sampont. Izzad, összeragad a haja, és különben kényes ám magára, cicomáskodik, többet fésülködik, mint mi a hugival. Mossa örökösen a haját. Mi meg úgy izgulunk érte, meg úgy szeretjük.

Ő volt az egyetlen fiú, négy lány, el volt kapatva. Semmi önállóság nem volt benne. Anyu is. Mindent a szájába adni, mindent megcsinálni helyette. Mi mások vagyunk, ő szellemileg is gyengébb. Az, hogy elég beteges volt, két évig volt szamárköhögésben, úgy volt, vagy megmarad, vagy nem. Aztán ilyen kis vézna lett. Vagy két évig nem is ment suliba, nem vették fel, olyan pici volt, fejletlen volt. Aztán vitte a muter pszichológushoz, de aztán nem törődtek vele. Nem hiszem, hogy az apám részegsége miatt lett ilyen, mert a hugi még utána jött, és ő nem ilyen. Ezek a cirkuszok megviselték, főleg őt, ő végig otthon volt. Nagyon lassú. Ha belejön, akkor tudja csinálni, de szellemileg el van maradva. Kell, amíg utoléri magát. Két-három évvel mindig el van maradva azok mögött, akikkel egyidős. Négy általánosa van neki. Nem járt többet. De olvasni azért szeret. Elböngészgeti a könyveket, moziba is elmegy, eljárogatna magától is, de ott kell lenni a nyomában, mert inna. Mondtam neki, egy pohár sört megihatsz,

de többet ne igyál. Mindig azt mondjuk neki, a sógoraid se isznak, hát ne igyál. Te miért csinálod? Nem, ő így-úgy. De hát a társaság. Hiába vannak köztük fiatal gyerekek is, ha van pénzük, az az első, menjünk, igyunk. Mondtam neki, ilyen nincs. Ha mi elmegyünk, megiszunk egy pohár sört, eljössz te is, mert mi is megisszuk, de nyista tovább. Nincs mivel eltöltenie az idejét, és akkor beül és iszik. Iszik. Inna ez egyedül is, ha ráhagynánk. Mondtam neki, lépjen be a KISZ-be, mert nem mintha jó lenne a KISZ, én ezért is nem lépek be, de legalább leköti neki a szabad idejét. Voltak Visegrádon is, meg mit tudom én, szereti csinálgatni, az nem árt. Most is mennek Balatonboglárra kirándulni, ő az egyetlen fiú, ott a KISZ-ben is, a lányok is szeretik. Nem rossz gyerek különben, hamar meg lehet szeretni, csak amit egyszer elhatároz, hogy azt úgy, arról nem lehet lebeszélni. Makacs a végtelenségig. Aztán pedig rájön ám, hogy nem úgy van. De hát majdcsak lesz belőle valami.

Nagydoroghoz is az öcsi ragaszkodik legjobban. Ez egy elég nagy község, ez a Nagydorog. Ott van Paks, Szekszárdtól nem messze. Pakstól olyan tizennyolc-húsz kilométer... Azelőtt én minden héten utaztam haza. Az állomás kint van a falu egyik végén, mi meg bent laktunk a központban. Gyalog szoktam hazamenni. Gyalog olyan tizenöt-húsz perc. Van busz, de soha nem szoktam busszal menni. Gyalog megyek. Mindig figyeltem, mi változott, mi történt, mindig találkoztam haverokkal... Nem egyedül mentem, mert itt is dolgoznak néhányan, akik arra laknak, és általában együtt szoktunk utazni. Meg többen vannak a faluból, akik feljárnak, és azok is hétvégén szoktak hazajárni. Összetalálkoztunk, elbeszélgettünk. Megdumáltuk, hogy hogy dolgoznak, mit dolgoznak, hova járnak szórakozni, meg ilyeneket. Hazaértünk, mentem haza, közben összetalálkoztam egy ismerőssel, még egy ismerőssel, elbeszélgettünk velük. Ha otthon vagyok, megtudják, jönnek hozzánk, és akkor elbeszélgetünk. Hogy mit csinálnak otthon, és általában, ahogy a fiatalok beszélgetnek.

Amikor hetente hazajártam, akkor ugyanúgy voltam otthon, mint előtte, csak akkor a hét közepén Pesten voltam. Ahogy hazaértem, elsőnek mindig azt kérdeztem, mi van kaja, mert mindig nagyon éhes voltam, vagy már megmondták hét elején, hét végére mit fognak főzni, és akkor még gyorsabban érkeztem haza. Ettünk, elbeszélgettünk egy picit, hogy mi van otthon, meg volt olyan időszak, hogy mindig megkérdeztem otthon, ki halt meg, meg mi történt annyi idő alatt, amíg én itt voltam. Szóval, érdekeltek a dolgok. Aztán anyám mindig elmesélgette. Aztán, ha a faterom otthon volt, vele beszélgettem, mi van, hogy van. Őt érdekelte, hogy mi itt mit csinálunk. Őt érdekelték a dolgok. Mindig vele szoktam elbeszélgetni. Kicsit beszélgettem velük, aztán elmentem hazulról. Anyám a végtelenségig pártol bennünket, akik eljöttünk a faluból. Védi ezt az egészet. Mégis lehet érteni, mert semmi olyasmi, ami egy fiatalnak jó lenne, nincs Nagydorogon. És akik otthon vannak lányok, azok semmivel sem különbek, mint mi. Legfeljebb kevesebbet láthatnak. A fiúk legfeljebb beülnek egy presszóba, ott eliszogatnak, elbeszélgetnek, de van egy kultúrotthon, azt hallottam, van most egy jó KISZ-klub, most oda járnak szórakozni. Én még nem voltam ott. Szóval, nincs olyan nagy lehetőségük. Mozi, az van minden nap, oda tudnak menni. Az ipari tanulók, akik Szekszárdon végzik el az ipari sulit, azok Szekszárdon is maradnak. Ott dolgoznak, úgy járnak be naponta harminc-negyven kilométert, oda-vissza.

Nagydorogon négy-ötezer lakos van, ezek közül sokan eljárnak, kevesen dolgoznak a faluban. Pécsre csak tanulni járnak, dolgozni nem. Dolgozni Szekszárdra járnak. Műszerészek, asztalosok, akik ott szabadultak fel, mint ipari tanulók, azok ott is maradnak. Vagy azért, mert szerződésük van a céggel, vagy azért, mert nincs más. Nincs közelebb, ahol a szakmájukkal el tudnának helyezkedni.

Én szívesen laknék falun is, akár Nagydorogon is, szívesen laknék Budaörsön is, bár azt tudom, hogy legjobb egyik anyukával se együtt lenni.

Mindenben elég jól eligazodok, még az embereken is, csak a vőlegényemmel, az nem életcél, ahogy a vőlegényemmel vagyok. Gondoltam, megvárom már azt a két évet itt a textiliparban, és akkor megvan a tíz évem, és akkor két évet kapok nyugdíj korkedvezményt, akárhova megyek dolgozni. Néztem már, hogy van Budaörsön esti gimi, csak először rendezni kell magam körül mindent, mert ha összejönnek a dolgok, nem érdekel és ott hagyom.

A vőlegényem szerszámkészítő, én jobban keresek, mint ő. Ez a szerszámkészítőknél úgy van, hogy az idők folyamán, amikor a szakmában kezdik már megbecsülni, akkor emelik az órabért. Megvan egy bizonyos alap, és akkor jön rá évek után az emelés, az órabér. Erre a textiliparban nem lenne idő.

Én már ismertem őt régebb óta, mert a nővérem vőlegénye, az neki osztálytársa volt általánosban, és őnekik volt egy ilyen haveri körük. És én minden héten ki szoktam menni a nővéremhez. És egyszer elmentünk szülinapot ünnepelni, a nővérem vőlegényének volt a szülinapja, és a Víg Hajósban voltunk, és ott ismerkedtünk meg. Azt hiszem, ők Vácon, az ifjúsági találkozón voltak, és onnan jöttek haza. Akkor én egy másik sráccal jártam, összevesztem azzal, és így kezdődött. Én életemben semmit nem bántam meg, csak azt az egyet, hogy azt a két hónapot azzal a sráccal jártam. Amikor mondták a munkatársaim, hogy miért nem osztom be a pénzét, akkor kiborultam. Én szeretem, ha abban a férfiban van önállóság, jólesik az embernek, ha hallgat rá, de kell, hogy az a férfi is olyan legyen. Kiment a Körtérre, megkapta a fizetését, elszúrta a pénzt. Vett ingeket, de hogy mit eszik, arra már nem gondolt. Akkor segítettem neki egy darabig, aztán meguntam. Sokat csámborogtunk, mentünk egyszer a Dunaparton, ő azelőtt a Mahart-nál dolgozott, és mondta, ő volt Katovicében. Én meg automatikusan mondom, ne hazudj már. Miért, azt mondja, ő úgy szeretett volna ott lenni. Akkor úgy sajnáltam, hogy szeretett volna ott lenni, és azért mondja, hogy volt ott. De mondtam neki, miért mondod akkor, hogy ott voltál. Én azt is megértem, ha azt mondod, szerettél volna ott lenni, nem kell nagyot mondani, mert úgyis rájövök a hazugságra. Aztán olyan kínos volt nekem. Mert jött mindig, aztán sajnáltam. Úgy elmondta nekem az életét, aztán olyan szerencsétlen volt. Minden. De nem lett volna ebből semmi jó. Amin összevesztünk, az csak jó ok volt. Jöttek a mutterék Pestre, és mondtam neki, hogy menjen, vegyen süteményt, és hozzon néhány üveg sört, ott van a pénztárcám. Nem, akkor neki éppen volt pénze, hogy ő vesz. Akkor kaptunk fizetést, ő vett. Akkor alig telt el pár nap, mondja, nincs egy fillérje se. Május elsején. Mondom, hova tetted? Akkor tudtam, beköltözött Erzsébetről, a focipálya mellé, albérletbe vagy ilyen munkásszállóra. Mondja, taxival ment ki, azzal jött be, és azt mondja, amikor a muterodék itt voltak, akkor én vettem... Hú, de begerjedtem. Mondtam neki mindent. Aztán én már többet nem is álltam vele szóba. Különösen, ahogy pitizett, aztán akkor végképp annyira megutáltam, hogy én egy szót nem váltok vele. Még egy cirkuszt csinált, bekísért a vőlegényem Budaörsről, és megállt előttem, azt mondja, mit szólnék hozzá, ha ő engem jól szájon vágna. Mondom neki erre, tudod, kit vágsz te szájon? Anyádat. És takarodj el innen. Én sem megyek oda hozzád, ha csajjal vagy. Azt hiszed, most ezzel nagy fiú vagy? Na, hát olyan ideges voltam. Na, akkor én annyira megutáltam, rá se tudtam nézni. Ő aztán még üzengette meg elmesélgette a csajoknak, hogy én milyen rendes voltam, mondtam mindig, mesélje, engem nem hat meg ilyenekkel. Nem járt azóta se senkivel. Jól öltözik, rendes is, focizik, ez az egy van neki, de magánakvaló. Sokszor együtt vagyunk bent a dohányzóban, hát akkor beszél a többieknek, de akkorákat hazudik, én inkább eldobom a cigit, kimegyek, mert nem bírom azt a sok hazugságot elhallgatni, inkább kimegyek. Azt mondja a huginak, mert beszél a hugival is, öcsivel is, hogy én vagyok köztük a legokosabb, mert én szóba se állok vele. Mondja ő, hogy ő egy hülye. Szóval, nem őt találták ki nekem. Lehet, hogy a vőlegényemet sem. Próbálom úgy kialakítani, hogy ne legyen vége, de ha muszáj, akkor muszáj. Az értelemnek uralkodnia kell az érzelmeken. Ez nehéz.

Volt egy hét, amikor nem mentem ki hozzájuk hétvégén, de az a hét olyan volt, szörnyű. Tudtam, azért mégiscsak három év van mögöttünk, mit tudom én. Mentem az utcán, akkor motorzúgás, mentek a motorok, akkor szar volt, akkor piros motor, akkor MZ, olyan volt, mentem az utcán, mint egy nagy beteg, és arra gondoltam, hogy ha tényleg most beállna, hogy vége lenne az egésznek, akkor nagyon szar lenne, és tudom magamról, akkor csak egy másik tudná elfelejtetni, és akkor abba is belegondoltam, hogy most, ha úgy per pillanat, nekem megtetszene egy krapek, de nem tetszene meg, hiába is nézne ki akármilyen jól, nem tetszene meg, de ha odáig kerülne, hogy én avval a fiúval csókolózzak, undorodnék tőle, mert ez van ilyenkor, amikor a másikat szereti az ember. Pedig, de mennyire nem akartam én vele járni. Mert olyan kis izgága volt. Olyan kis semmilyen. Nem akartam én vele járni. Aztán, ahogy jobban megismertem, megszerettem, mert olyan nagyon rendes volt. Most se mondhatom, hogy nem rendes. Mit tudom én. Csak néha vannak olyan dolgai. Mert, ha én is kivagyok, mert minden összejön, akkor én is fölkapom mindenért a vizet. Szóval egész másképp kellene nekem is. Most majd megpróbálom, nem beleszólni mindenbe. Hagyom egy kicsit, hadd alakuljon. Mi lesz. Később már ő is kezdte érezni, hogy mire ő egy utcahosszal, addigra én hárommal vezetek. Aztán utána kezdte biztonságban érezni magát. Nem hogy elmegy csajozni, mert ő nem. De azért biztonságban érezte magát.

És bármennyire is szar lenne, meg bármennyire is nem lehetne kibírni, azért nem... van az embernek olyanja is, hogy büszkeség. Nem is büszkeség, mert mi az, hogy büszkeség. De azért nem hagynám magam megalázni. Én nem tudnám elviselni, hogy ő hagyjon ott. Még ha belediliznék is, ne hagyjon ő ott. Inkább én kétszer előtte ott hagyom. Ha úgy alakulna. Aztán én időnként túl messzire elmegyek. Olyanokat fantáziálok, amire ő egyáltalán nem is gondol. Mindig az hiányzik, hogy sokszor nincs közös téma. Amiről dumálnánk. Mert őt még mindig nagyon a haverok, nagyon a motor, nagyon a magnózás érdekli. Még ha két évet kitartok mellette, akkor már biztos, hogy nem lenne rossz. Mert tudom, mi a gyengéje. Csak azt kellene kivárni. Én megpróbálom úgy alakítani, hogy most nem szólok bele annyira mindenbe. Hagyom. Másképp fogok hozzáállni. De ha ez nem jön be, akkor vége lesz. Nem erőltetem, mert annak semmi értelme nincs. Azt ki tudnám játszani most, hogy esküvő, de minek? Úgyis tudom magamról, ha nem tudnám elviselni, ha nem lenne nekem jó vele, ez a kötelék engem nem tartana."

Horgas Flóra leányszállói társai között különösen él, és kivételesen gondolkodik. Segítette ebben, hogy ő más útravalóval, eligazodásképesebb világból jött, mint társai tanyákról vagy az északkeleti megyékből. Az iparosodottabb Dél-Dunántúl nagyobb ablakot nyit a világra, több lehetőséggel. Az ott élő emberekben jobban kialakulhat a választani tudás, a döntés képessége. Horgas Flóra családját még csak szétfeszítette a változó falu, Horgas Flóra nemzedékét már eligazodásképesebbé is teheti a változás visszafordíthatatlansága. Az ő életükben leggyakrabban csak magának az eljövetelnek marad meg a kiszolgáltatottsága. Ha saját erejüket megérzik, ha mérlegelni, dönteni megtanulnak, még ha kitérőkkel, kanyarokkal is, már a maguk útját járják.

Horgas Flóra megkülönböztetett helyzetét magának köszönheti. Ő legalább változtatni akar, lázad. Szavaiból akár ígéretes jövő is következhetne. De a szavakból összeálló rend élete egyetlen darabjának megváltoztatásától is széthullana. Ha Horgas Flóra kapcsolata a vőlegényével valami miatt meghiúsulna, talán azonnal elmenne a gyárból, vagy még a fővárosból is; lehet, hogy otthon kötne ki - ahogy Szij Mari Kazincbarcikán -, s akkor ő is visszazuhanna a kilátástalanságba.

KAZINCBARCIKA

Hegyek közé épült a város. Kétszázhét kilométerre Budapesttől, huszonhárom kilométerre Miskolctól. A Sajó-medencében.

Lakóinak negyven-negyvenkét százaléka bányász, bányászalkalmazott. A bánya mellett a Borsodi Vegyiművek, a Borsodi Hőerőmű, tizenkét iparvállalat, tizennégy kirendeltség és vállalat, és külön a nők foglalkoztatására a Borsod megyei Kézműipari Vállalat épült fel. Szövöde, síkkötő, kézihorgoló, konfekcióipar, műanyag-feldolgozó és egyéb részlegek várják a lányokat, asszonyokat.

Mégis elindulnak az emberek Kazincbarcikáról is a fővárosba, ahogy tanyákról, falvakból.

A Kelenföldi Textilgyár leányszállásán ugyanúgy vannak Kazincbarcikáról, Tatabányáról, Leninvárosból, mint ahogy Komlóskáról, Tákosról vagy a Debrecen környéki tanyavilágból.

Kazincbarcikát a város hosszában végigkíséri a Bükk egy nyúlványa. Elér egészen a Borsodi Vegyi Kombinátig. Az üzemtől a város központjához vezető út mentén, domboldalból fehérlenek ki a temető síremlékei. Új a város, kevés a halottja.

Bátai Mihálynét tizenhat év óta naponta viszi fel megfáradt lába a temetődombra. Bányász volt a férje, agyonütötte a támfa. Bátai Mihály soha nem ivott. És szerette a bányát. Nem tudott meglenni nélküle. Fiai-lányai ezt az érzést nem ismerik. Nem voltak így munkahelyükkel. Egyikkel sem. Megpróbálták ezt is, azt is, de inkább csak kikötöttek valahol, nem megszerették. Bátai Mihályné tizennyolc gyereket hozott a világra. Tizennyolcból kilenc meghalt, Ruzsai doktor úr azt mondta, azért, mert egymásról szoptak. Bátainé hasában négy-öt hónapos volt már az úton levő gyerek, amikor szoptatta még a legkisebbet. Ruzsai doktor azt mondta, ne csodálkozzon, ebben halnak meg.

A mai Kazincbarcika területén három település volt, Barcika, Sajókazinc és Berente.

Bátaiék Sajókazincon éltek, a szüleik, nagyszüleik, dédszüleik is. Most Óvárosnak hívják Kazincbarcikán belül a volt Sajókazincot. Bátainé kis vityillója előtt ül a földön, hímez. Három unoka ugrál körülötte; az egyik fia még nem kapott lakást, vele laknak. Ez a fia a bányában dolgozik, Herbolyán. Még kettő bányász, de azok elköltöztek Kazincbarcikáról, egy-egy faluba mentek azon a tizenöt kilométeres sugarú körön belül, ahol tizenhét bányát művel a Sajó-menti Szénbányák. A lányok messzebbre kerültek, ki-ki a férjével telepedett le valahol, soha nem látogatnak haza. A legkisebb lány megjárta Pestet, három hónapig dolgozott a Kelenföldi Textilgyárban. Se Pestet nem tudta megszokni, se a gyárat, otthon sem volt neki jó, elment végül Baranyába, azt biztosan megszokta már, régóta ott van.

Bátainé gyorsabban pörgetné már a napokat, nem tudja, miért van rá ilyen sok kiszabva. Bevégezte ő már a magáét. Kunyhójától tízlépésre a Béke város emeletes házai neki felkiáltójelek. Egyre bontják az Óváros házait, építik helyette az újakat. Nem akar ő már újba költözni. Csak szaladnának gyorsabban a napok.

A nyolcvanéves Balázs János szódásüvegével kocog Sajókazinc boltja felé, a lakótelepi csemege majd mellettük van, ő azért elmegy cserélni a megszokott helyre. Ősz haja, bajsza között, napégette arcán feltűnő varrásnyomok végig az orrán. Balázs János parasztember. A domboldalakban mindig jó volt a termés a Sajó-völgyben. Pár éve a kocsirúd verte szét az orrát, a helybeli kórházban varrták össze. De nem ez az öregember mesélnivalója. Három éve költözött új házba. Lebontották az övét, kellett a hely a lakótelepnek. Addig ókumlált Balázs

János, amíg nem talált magának a faluban egy másik házat, amit megvett, ott élnek most a feleségével. Azt mondja, ezt még kibírták valahogy, a lakótelepit nem tudták volna megszokni, csak a tárgyaik szaladnak szét még most is a kezük közül ezen az új helyen. A gyerekeik szétszéledtek, egy sem maradt Kazincbarcikán. Ketten vannak Pesten, a kertvárosban - mondja Balázs János, kifejezve ezzel, hogy kertes házban laknak, és nem a sűrű házak között. Megmutatták egyszer neki, de mert a felesége nem ment, ő is csak megnézte, aztán rögtön vissza kellett hozni. Azt mondja Balázs János, most már ők is csak eltengődnek. Nem sok van hátra. A városba nem mennek be, oda csak annak érdemes, akinek pénze van. Mit keresnének ott. Kérdez vissza, nagyon meg van lepődve. Sajókazincon minden megvan, ami neki ebben az életben már kell. Az emberek közül ugyan sok már az idegen, a betelepült, sokan jöttek Berentéről, ott is bontanak most, magas házakat építenek, azt mesélik. A berenteiek vagy Sajókazincra jönnek szívesen, vagy a város másik végén a Kertvárosba. De oda nehéz bejutni, oda már úgy telepítették a bányászokat, onnan nem nagyon szívesen megy el senki.

A Béke város egyik játszóterén fekete ruhában, kendővel a fején öregasszony ül, fagylaltot eszik. Nézegeti a játszó gyerekeket, a jövő-menő embereket, át szokott menni a szomszéd utcába, az már a volt Sajókazinc, ott szokott beszédbe elegyedni a vele egyidősekkel. Tudja már, hogy a sajókazinciak életében legnagyobb veszedelem az árvíz volt, elvitte mindenüket, amikor a hegyekből leszaladt a Tardona a Sajóba, s mindenütt jött, csak a medrében nem. A cigányokra volt a legveszélyesebb, az ő sok családot befogadó hosszúházuk épp a parton áll. A Béke városiak legnagyobb felháborodására, ha elöntötte őket a víz, beköltöztették őket a lakásokba.

Szabolcsból való az öregasszony. Az egyik lánya hozta ide magához, nem tudott a lány férjhez menni, most ketten élnek az anyjával. A második emeleti erkélyt a muskátlierdőről különbözteti meg.

- A város, az város. Van meleg vizünk, fürdőszobánk, jó egy ilyen öregnek a meleg víz.

- Jó itt?

Nem válaszol, elsírja magát.

Felépült egy város.

Régvolt településein tartja még bástyáit a múlt. Bátainé nem emlékszik vissza olyanra, hogy Sajókazincról elment volna valaki, amíg meg nem zavarodott a világ. Pedig jobb lett ám minden, teszi hozzá. De nem tudja sorolni, neki mi lett jobb.

A nagy iparváros szétrobbantotta a beletartozó kis települések rendjét. A nagy iparváros idegeneket gyűjtött gyáraiba, üzemeibe, bányáiba, telepesek vannak Barcikától Rudabányáig, sorban a bányászfalvakban is.

Mindenfelől jöttek emberek, leginkább Szabolcsból, Hajdúságból, Zemplénből, de ezentúl mindenfelől. Ha a hegyek között bányát zártak be Nógrádtól a Zemplénig, az épülő, fejlődő új városokba költöztették el a bányászokat. A falvakban rosszul beinduló téeszekből nagy reményekkel jöttek Kazincbarcikára azoknak a szülei, akik most nagy reményekkel a fővárosba igyekeznek.

Őszi, soha elállni nem akaró eső veri Kazincbarcika beton rengetegét. A Hámán Kató utcában Szij Mari ül a konyha melletti kisszobában az anyjával. Ha fűteni kell, mindig ebben a helyiségben vannak. A nagyszobát és a másik kisszobát nem használják. Drága az olaj. És amikor először akart Mari anyja befűteni a nagyszoba cserépkályhájába, összedűlt. Az előző lakók elhanyagolták. Mariék meg nem akarnak rákölteni, hogy újra felrakassák. Lehordták

inkább a kályhacsempét a pincébe, ha számon kérik rajtuk, meglegyen. A lakás elhanyagolt, minden tárgyon rajta ül a szegénység. Úgy, ahogy Szij Mártonné minden gondolatán a bizonytalanság.

- Mondtam a Marinak, leadjuk a lakást, felmegyek én is Pestre, mindketten ott leszünk. De ő mondta, nem, inkább ő hazajön. Én vágytam volna, nekem ott van egy testvérem Érden, másik a Majakovszkij utcában, harmadik az Eötvös úton. Én felmentem volna, mert én jártam fel sokat a testvéreimhez. Apám is ott volt, ott is halt meg. Hát ő meg, hogy inkább hazajön.

Szij Mártonné gyerekei Kazincbarcikán élnek. A legidősebb lánya maradt csak el Apc mellett, Szarvasgedén, ő még Petőfibányáról férjhez ment. Mari az anyjára hivatkozva ment haza Pestről, két évvel ezelőtt. Hogy az anyja ne legyen egyedül. Akkor kapott a legkisebb bátyja is lakást, jó volt az ok, Mari meg sem állt hazáig. Az anyja meg ment volna Pestre?

Minden átmenet nélkül most az előbbi ellenkezőjét állítja az asszony.

- Hát azért nem mentem volna. Már ha egy-két napig nem jönnek a gyerekeim, már az is... Hol az egyik, hol a másik mindig felszalad. Húsvétkor oda voltunk a lányomnál, Apc mellett, s már alig vártam, hogy hazajöjjek. Mert rendesek ezek a gyerekek, meg minden. Csak hogy a Mari már úgy megszokott fent, dolgozott, nem akaródzott neki elébb hazajönni. De amikor mondtam, cseréljük el, akkor azért, hogy azért mégsem. Nem akart ő sem véglegesen maradni, úgy látszik. Az ember öregségére már nem szeret kimozdulni. Megszokta. Ide Petőfibányáról jöttünk, mert ott lezárták a bányát. Kitermelték ott azt a szenet, és akkor elhelyezgették a bányászokat. Idejött Kazincbarcikára kétszáz család, meg Tatabányára kétszáz, meg összevissza. Amikor idejöttünk, azt mondtam, sose szokom meg. Tizenhét-tizennyolc éve költöztünk ide. Petőfibányán jobb volt. De most már megszokta az ember itt. De hát ott is megszoktunk mindent, nem vágytunk volna el. Csak el kellett jönni. Lehetett választani, ki hova megy. Az én uram is mondta, hogy nem tudom én, hova menjünk. De én mondtam, inkább errefele menjünk, ne inkább befele, még messzebb. Az anyósom a Dunántúlon lakik, de csak annyit ismerünk a Dunántúlból, hogy keresztülutazunk. Mondom, de nagyon messze van arra. Inkább közelebb jöjjünk. Mert különben mi szabolcsiak vagyunk. Szabolcsi születésűek vagyunk, és errefele közelebb van. Nem tudom, ismerik-e azt a tájat arra lent, majdnem a román határnál. Onnan hozták fel az embereket Petőfibányára. Annak idején. A Mari már Petőfibányán született. Sőt már ott se volt sokat, kicsi volt, amikor idejött. Még a fiúk is kicsik voltak, mind itt nőttek fel. És most már mind családapák. Mind itt nősült meg.

- Amikor mi eljöttünk Szabolcsból, úgy jöttünk, hogy volt egy falunkbéli, ő hívta el a férjemet a bányába. A férjem nem lett vájár, de azért keresett szépen. Ugye, nekünk is több volt, mert amíg nem vették be a téeszbe ezeket a kis földeket, ha nem csurrant, cseppent, beadtuk a földet felesbe, és valamit csak küldözgettek utánunk. Hol mosléknakvalót, hol egy zsák lisztet, krumplit, ilyesmi kikerült, nem kellett ezt is venni. Jól megvoltunk Petőfibányán. Úgy gondoltam, nehéz emberek a bányászok, de mondhatom, különbek voltak, mint itt ezek az emberek Barcikán. Éppen az, hogy ott bányász volt mindenki, mindenki megértette egymást jobban. Itt, ugye, már kevésbé. Itt az egyik gyári, másik bányász, a harmadik az isten tudja mi. Itt azért már mindenféle lakik. És mindenfelől jött. Még azelőtt a bányászoknak tekintélye volt. Mije van nekik most már? Valamikor volt. Még toborozták is őket. Eljöttek falura, és toborozták őket. Szükség volt rájuk. Amikor mi eljöttünk, akkortájt alakult a téesz, és az igazat megvallva, akkor még nem ment jól. Most már, bár ne jöttünk volna sose el. Most már jól megy ott is. A téesz előtt gazdálkodtunk, volt hat és fél hold földünk. Ötvenhétben jöttünk el, más volt falun lakni. Más volt. Szép is volt. És más munka volt a mezőgazdasági. Dolgoztunk, biztos, hogy dolgoztunk, mert felkeltünk már hajnalban és mentünk egészen sötétedésig. Mentünk. Nekem is kicsik voltak a gyerekek, meg a jószág, mert jószágot is tartott az ember, csak úgy

van, falun tart az ember. Nem úgy van az, mint itt, hogy ha kész van az ember a lakással, akkor jól van, kész van mindennel. Mert akkor... van dolog, de van is látszatja... Városon nehezebb. Más lett volna, ha nem jövünk el. Hát, ha nem jöttem volna akkor el, már biztos, hogy el nem jönnék onnét. Otthonról. Még most is jobban vágyom a falut. Pláne öregségemre. Még Petőfibánya is jobb lenne, mint ez. Hát az ember, ha csak egy pár valamit is tartana, mindjárt jobb lenne. A legnagyobb lányom is tart otthon, amelyik Petőfibányán maradt el tőlünk. Tart jószágot, és mennyivel jobban megvan. Pedig még jár dolgozni is, három műszakba, gyárba. Neki már két nagy gyereke van. Elsőéves ipari tanuló, meg hetedik osztályos. Úgy is megélnek, hogy a férje nem dolgozhat, le van százalékolva. Bányász volt, megműtötték a szívére, öt éve. Szívbillentyűcserét tettek neki. Negyvennégy éves. Amúgy megvan jól, de két kilónál nem szabad neki többet emelni. És csak elbajlódik otthon. Nyulakat tart, leszerződi, ugye, otthon csak elvégzi. Ebből is pénzt lát. Emel ő két kilónál többet, bizony emel, de nem szabadna. A bánya tette tönkre őtet is, a bánya. Mennie kell évente, felerősítik, aztán megvan. Pedig jó nagy darab ember volt. Erős. A férjem az csak úgy bírta a bányát, mint mindenki. Muszáj volt neki. Muszáj volt. Mint mindenkinek, ahol hét gyerek van. Ahol egyszerre kilenc szelet kenyeret kell levágni. Kilencet. Azért az csak sok. De az ember csak azon van, még az is, akinek alig van, hogy az se legyen éppen alávalóbb, mint a másik. Annak is csak meglegyen. Hát nekünk ennyi van, nincs több, hogy a gyerekek felnőttek, egészségesek. Azt én tudom, miből áll ez. Más már aludt, javában a másik oldalára fordult, én még csak gondolkodtam rajta, hogy le kéne feküdni. Bizony sok volt. Mondom is a menyeimnek, hogy ők most, ha nem mosnak egy hétig, akkor is tudnak a gyerekre mit ráadni. De annak idején nem úgy volt. Nem volt ruhája egy olyan gyereknek. Örültünk, ha egyiket lehúztuk, a másikat meg ráadjuk. Így volt. Iskolába járt sokszor három-négy is. Még akkor este én azokat a ruhákat, cipőket pucoljam ki, hogy úgy engedjem őket. Isten őrizzen, hogy ennyi legyen máma valakinek. De hála istennek, rendesek, felnőttek. Azt mondhatom, nagyon is rendesek. És az biztos, hogy segítettek nekem, ahogy tudtak. Segítettek a fiúk is. Főleg ez a fiú, aki itt lakott velem legtovább. Huszonhat éves volt, mikor most megnősült. Ez volt egy hónapot Pesten is, de visszajött. Ment a barátokkal. Lehet, hogy három hónapig volt, nem emlékszem. Aztán hazajött, azt mondta, jobb itthon, nem megyen. El is felejtettem, hol dolgozott. Nem az építőiparnál, hanem valami villamos... nem tudom már. Elfelejtettem. Nagyon régen volt már. Vagy tíz évvel ezelőtt. Ez a fiam nekem, amikor dolgoztam, ez nekem még meg is főzött, mire hazajöttem a Habselyemből. Megcsinálja a feleségének is. Mindegyik fiam. Meg is főznek. Mindegyik menyem jól járt. De járjanak is. Nekem is baj volna az, ha rosszak volnának. Éppen olyan baj volna nekem, mint a feleségeknek. Nem szeretném, ha rosszak lennének. Így jó, ha jók. Így nyugodtabb vagyok én is. De jók is. Az biztos, nem fogja egyik se az asszonyt pofon vágni. Egyik se. Kocsmázni nem járnak, nem isznak, otthonra azt a kis valamit elviszik, megisszák, kész. A legidősebb nősült meg leghamarabb, akkor volt tizenkilenc-húsz éves. Amikor a férjem elemésztette magát, ő segített bennünket. A többi nem nősült meg, csak húsz éven felül. Huszonhat évesen, a másik huszonnégy. Mindegyiknek két gyereke van. Máma elég már kettő is. A múlt héten a tejesben vagyok, egy asszonytól kérdezik előttem. Van már második? Mondja rá, hogy jaj, isten őrizzen. Meg is bolondulnék, a bolondok házában kötnék ki. Mondja, ott kötne ki, ha neki kettő lenne. Szólok hozzá, nehogy azt higgye ám, jó asszony, hogy megbolondulna, nézzen csak rám, én hetet neveltem, mégis itt vagyok. Nem bolondultam meg... Na. Már máma két gyerektől is zavarodnak meg. De hát máma annyi van, amennyit a fiatalok akarnak. Betervezik, hogy nekik ennyi kell, vagy ekkor kell, hát ezelőtt még nem volt ilyen. Nem volt ilyen okos a világ. Volt olyan, akinek volt már tizenhárom is. Volt bizony. Nálunk is a faluban. A szomszédasszonyom. Elment az orvoshoz, vegyék el tőle. Vitte a pénzt, a zsebjét telerakta. Azt azzal jött vissza, azt mondta neki az orvos, nem vagyok én angyalcsináló. Azt mondta neki, na. Akkor ugye, még el se vették annak idején. Nem hogy,

mint most, ha nem akar valaki gyereket, nem kell. Ha valaki, mint ahogy a tejesboltban mondja, már a másodikkal meg is zavarodna, hát akkor nincsen neki több. De én hiába mondtam volna, hogy jaj, már megbolondulok... Hát azt mondták volna, bolonduljak. Csak jobb, most ahogy van. Hát dehogy is kellett nekem is ennyi. De most már örülök, hogy vagynak. Csak legyenek. Gyerek úgyis mindenképpen kell. Ahol nincs gyerek, nincsen semmi boldogság. Igen, jó, amíg fiatalok, de az ember már utána csak a gyerekében leli az örömét. Itt vannak nekem már az unokáim is. Unoka van tizenkettő. Mindegyiknek kettő. Azoknak is úgy tudok örülni, hogy az borzalmas. Annyira szeretem őket. Tiszta szívemből. Az enyéimet se szerettem jobban, pedig nagyon szerettem őket. Soktól hallottam már, hogy ezt vagy azt a gyerekét jobban szereti, én nem tudom, én ilyent nem tudtam. És még a mai napig se tudok. Én nagyon szeretem mindegyiket. És a menyeimet is szeretem. Két fiam a munkahelyén ismerte meg a feleségét, ők is a BVK-ban dolgoztak, vegyészek. Falura való feleségek, de bejártak ide a vegyészetre. A másik fiamék meg itt, valamelyik közeli épületből ismerték meg egymást. Az egyik ott állt ki az erkélyre, a másik meg itt. Akkor a másik fiam megint a szomszéd házból nősült. A vőm meg megint a közelben lakott, itt laktak a másik utcában.

- A fiatalok, azok talán már jobban ismerik itt Kazincbarcikán egymást. A fiatalok lemennek a ház mögé szórakozni, meg járnak dolgozni, már a Mari is biztos több embert ismer, mint én. Akik Petőfibányáról jöttünk, mi se nagyon ismertük egymást. Ugye, ha találja az ember a petőfibányaiakat az utcán, ugye, én is vagy a másik is köszön, ha ismeri, de van, akit nem is ismer az ember. Az is olyan telep volt, aki közel lakott, vagy egy épületben, vagy szemben egymással, azokat ismerte, a többieket nem nagyon. Oda is költöztek mindenfelől. Ugyanúgy, mint itt. Talán a Kertvárosban, ott jobban ismerik egymást az emberek. Ott bányászlakások vannak, két család lakik egy hosszú lakásban, ott van kert is. Hát aki ott lakik, nemigen igyekszik el onnan. Ott tarthat jószágot is. Még tehenet is, ha bír. Pár évvel ezelőtt voltam egyszer arra, láttam egy tehenet, hogy ki volt kötve egy jó hosszú kötélen, és legelészett. Meg disznót, aprójószágot, tyúkot tartanak. Ott lehet. Azok ilyen bányászlakások. Még akkor, amikor a bányászházakat építették, megfértek földszintesben meg egyemeletesben. Ezeket a magasabbakat akkor kezdték építeni, amikor mi idejöttünk. Akkor mind-mind itt csak a föld volt. Jöttünk a sárban, a mocsokban, mikor ideköltöztünk. Mentek a gépek, a hegyeket turkálták szét. Az ember estére már nem bírt kimozdulni a lakásból. Itt mellettünk még akkor egy nagy hegy volt. Még az iskolát is csak azután építették. Hatvankettőben, amikor idejöttünk, akkor még csak egypár utca volt.

- A fiaim először mind a bányában kezdtek, aztán én mondtam nekik, fiatalok még, választhatnak mást. Leteszegették a vizsgákat, mert annak előtte az volt a helyzet, ha valamelyik cseperedett, örültünk, ha egy kis pénzt keres. A Mari is, azt akartam, tanulja ki a vegyészetet. De ő nem akarta. Aztán azért engedtem el Pestre, hogy hát keressen egy kis pénzt. Aztán azért hívtam haza, ne legyek egyedül. Most már jobb így. Nem kell neki magáról gondoskodni. Amíg el volt, olyan volt, mintha két háztartást vezetett volna az ember. De hát ugye, csak elmennek a fiatalok. Szeretnének, de ide-oda nem tudnak ugrálni. Férjhez nem megy még, azt mondja, megnézi, kihez megy. Ne menjen szélhámoshoz. Igaz is. Legyen akármilyen szegény ember, de legalább rendes legyen, ne bántsa. Azért menjen, hogy most férjhez megyek, aztán egy pár hónap múlva, év múlva elválok? Azért menjen? Nem érdemes.

Mari ül az édesanyja mellett, mintha csak nem is róluk, nem is róla beszélnénk. Eszébe sem jut közbeszólni, hozzászólni. Ücsörög az ágy szélén, mint akinek ebben a hallgatásban, gondolat nélküli vegetációban már nagy múltja van.

Felemlítem a Göndörrel való nagy ütközetét, szégyenli. Pedig annak idején büszke volt rá, szobatársai Marit győztesnek tartották miatta. Mondom a tenyerét perzselő cigarettát, de

ennek a velem szemben gubbasztó húszévesnek ehhez sincs köze. A baracskai fiúról nem kérdezek. Lehet, hogy ebben az elviselhetőre beállított életben, ebben a látszatmegoldottságban nem is tudhatok olyant felemlíteni, amitől elmúlna Mariról a közöny?

Csengetnek. Szíj Mártonné megy ajtót nyitni, az egyik fia jött, hozta két gyerekét.

- Megnézném a várost - mondom Marinak, elindul velem. Az édesanyja utána szól, vegyen fel magára valami mást. Mari éled, egy fintor jelenik meg az arcán.

- Anyuval nagyon jól megvagyunk, csak azon szoktunk vitatkozni, mit vegyek fel. Ő azt akarja, az nekem nem tetszik. Én azt akarom, az neki nem tetszik. Ő azt akarja, szoknyában járjak, én meg ki nem állhatom a szoknyát. Tudod, ott fent a lányok vették a divatos cuccokat, aztán vettem én is. Akármilyen hülyeség is volt. Tudod, volt fekete nadrágunk fém gombokkal, azt úgy csináltattuk minden. Most nem veszek semmit. Most már itthon vagyok, azt veszem csak, ami szükséges. Igaz, hogy én mondom anyunak, hogy na, ez tetszik, de nem veszi meg. Ha meg ő lát valamit, és úgy gondolja, hogy az szükséges, akkor meg úgyis megveszi. A keresetemet hazaadom. Amíg Pesten voltam, tudod, addig is adtam haza. Farmernadrágot mindig is szerettem volna, de már soha nem lesz. Pesten még megvehettem volna, de fájt volna a szívem annyit kiadni érte.

Mariék háza elől a szolgáltató házak tűzfala és raktárai látszanak, és szemközt négyemeletes bérházak sora alkot utcát. A házak alján gyerekmagasságig ledőlt a vakolat. Egy ház megkerülésével parkon vágunk át, a zöld sáv másik oldalán új posta, utcájában talponállók, éttermek, kocsmák épültek be a földszinti boltok közé.

A házak erkélyein bútordarabok, amik nem fértek be a lakásba, leselejtezett vaskályha, dobozok, ládák. A három-négy évnél öregebb házak ablakai, bejáratai már nem emlékeztetnek új korukra. Mintha a lakások belső állapota kiült volna a házak külsejére is.

A posta utcájából már kilátni a városszéli tízemeletes új épületekhez. Egy részüket már lakják, a többit még nem adták át.

A várost hosszában átszelő két párhuzamos főutcán gyerekek bicikliznek. Lehajtanak az új kórházig, aminek a tetejéről óriási mellszobor nyúlik ki középen, a Műtőorvos.

Szíj Mari szótlanul bandukol mellettem. Fiatalok jönnek velünk szemben, Mari kortársai, senki nem köszön neki, nem ismerik egymást.

- Nem bántam meg, hogy hazajöttem. Most sokkal jobb itt - bizonygatja magának vagy nekem.
- Jobb, hogy itthon vagyok. Nem megy el úgy a pénz se, lehet egy kicsit félretenni. Ott meg kikaptuk a pénzt, aztán egyből el is herdáltuk. Kijártunk ebédelni, de ha bent ettünk, akkor is drágább volt, mint így. Megfőzünk itthon, aztán ott van. És még másnapra is ott van. Amikor megjöttem, édesanyám még dolgozott, most már nyugdíjban van.

- Hazajövök a Habselyemből, takarítok, leülök, olvasgatok. Amikor jobb idő van, akkor lemegyek és összejövünk fiatalok, levezetőn levezetjük a magnót, van egy fiúnak magnója, és lent a ház oldalában hallgatjuk. Télen, egész télen olyan volt, nem csináltam semmit, csak ültem. Hazajöttem, ültem, ültem. Néha átmentem Violához, vele együtt jártunk iskolába. A Violáékkal szemben laknak a Teriék, a Teri, aki a barátnőm volt, de most már a Terivel is csak köszönünk, nem beszélünk. Tudod, már akkor se voltunk olyan jóba, amikor eljöttem. Nem tartom én úgy a kapcsolatot már senkivel se. De az a három év szép volt. Nem bántam meg, hogy elmentem. Nem tudok mást mit mondani. Én szerettem ott, maradtam volna ott. De ha most arra kerülne sor, hogy még egyszer visszamenjek, nem mennék. A lányokat nagyon sajnáltam. A Csiba Icát legjobban, meg a barátnőjét. Ezt a kettőt nagyon szerettem. Csibának írtam is eleinte. Írt egy párszor, én is írtam neki, de nem sokáig. Vagy négy-öt levelet vál-

tottunk, aztán én írtam, ő nem válaszolt. Arról írtunk, hogy mi ott fent az újság. A fiúkról, akiket ismertem, meg a lányokról, ki ment azóta férjhez. Meg ilyeneket. Aztán gondolom, megunta a Csiba. Meg én is. Amikor eljöttem, megkértem, jöjjön el nálunk vendégségbe, mert én is voltam náluk, s azt szerettem volna, ha ő is eljön. De aztán abbamaradt a levelezés. Én nem is tudom, miért maradt abba. Én írtam, ő nem válaszolt. Azt hiszem, ő nem válaszolt.

- A barcikaiak közül két barátnőm volt. A Teriről tudom, hogy férjhez ment, Baracskára. A Vadász Éváról, hogy a Sanyihoz ment feleségül. Ahhoz, akivel én jártam. Van már egy kisfiúk is. Az Éva most már Frigyes Sándorné. Amikor a vendéglátóipariba nem vettek fel, együtt mentünk a Terivel Hernádvécsére, mezőgazdasági iskolába. Három hónapig voltunk ott, pedig nagyon szerettük egymást lányok, csak a munka volt nehéz. Édesanyám is mondta, minek esőben-sárban dolgozni, még aki falun van, az is elfelé jön, szökik az ilyentől. Mondta édesanyám, csinálja, akinek földje van. Nekünk már nincs. Mondta édesanyám, ha lenne földünk, ő is csinálná szívesen. De így? Akkor onnan mentem a Habselyembe dolgozni, a Teri meg kitalálta a Pestet. A nagynénje is ajánlotta. Voltak Pesterzsébetről is Barcikán, toboroztak a szövőgyárba. A Teri akkor is ment volna, én nem. Akkor édesanyám még fel is vitt Pestre, megnéztük az erzsébeti gyárat, de nem tetszett. Aztán a végén Terivel együtt mentünk, de nem engedtek minket együtt lakni, nem mehettünk egy szobába. Az nagyon rossz volt. Aztán a Teri Pesten velem barátkozott, itt meg volt másik barátnője, itt rám se nézett. Ez nekem nagyon fájt. Amikor meg menyasszony lett, már nem voltunk jóban. Onnantól a Vadász Évával barátkoztunk. Együtt dolgoztunk a szövödében vele is. Éva is ott dolgozott, Sanyi is. Amikor köztünk abbamaradt a Sanyival, ők már jártak az Évával. Tudod, ez mindig így volt. A Zita meg ahhoz ment férjhez, akivel a Csetni járt. Amikor beadtam a felmondást, úgy volt bennem, szeretnék a Sanyival beszélni, mielőtt eljövök. Mert ő is azt mondta, hogy akar velem beszélni. Aztán utána meggondoltam magam, mégis jobb, ha nem beszélünk. Úgyis eljövök mindenképp. Azt hiszem, jobb is így.

- Én nem járok itt Barcikán sehova. A sógornőmék szoktak vinni, ha sokat mondják, akkor velük azért elmegyek. A Napfény az egyetlen hely, ahol lehet táncolni, oda járnak a fiatalok, oda mentünk a sógornőmékkel, akkor volt az ötödik éves évfordulójuk, házassági évforduló, akkor velük mentem le a Napfénybe. Menjek már el, menjek már el, elmentem. A Sanyiék is ott voltak. Sanyi és Éva. A Sanyi köszönt, odajött, felkért táncolni, de nem táncoltam vele, mert amikor odajött, táncoltunk, és nincsen lekérés, de ő biztos nem látta a táblát. Akivel táncoltam, az a fiú meg nem adott oda. Mondta, nincs lekérés. Szegény, akkor ott állt. De így nem beszéltünk egymással. Viola szokta nekem mesélni, milyen aranyos a kisfiuk. Egészen a Sanyira hasonlít.

- Én magamtól nem mennék sehova. A sógornőm vagy a sógoromék szoktak elcipelni, velük akkor is el kell mennem, ha nincs kedvem. Pesten is velük voltam egyszer, amióta hazajöttem. Mondták, hogy pedig menjek. A légiparádéra mentünk fel, augusztusban. El akartam menni a szállóhoz. De lebeszéltek róla. Azt mondták, nincs idő rá. Indul a vonat. Visszafelé a nővéremékhez mentünk, Apc mellé, és menni akartunk még a Vidám Parkba. Na, mondom, akkor menjünk. De milyen tömeg volt ott. Jaj. Még akkor el is indultunk előbb a szállóhoz, mégis beleegyeztek, el is mentünk a Móricz Zsigmond körtérre. De akkor aztán jött az I-es busz, az tolt ki velem. Mert azt tudták, hogy az I-es busz a Vidám Parkba megy, arra gyorsan felhúztak. És akkor már nem volt mentség. Igaz, hogy az már talán nem is olyan lett volna. Biztos nem. Talán jobb is, hogy nem jutottam el. És lehet, hogy nem is lettek volna ott az ismerős lányok. Még azt is gondoltam, megkérném, hadd nézzem meg az új leányotthont. Minket nem engedtek be oda. Egyetlenegyszer voltunk ott, amikor jöttek ilyen kisebb színészek, és akkor mondták, menjünk át. Egy szoba volt nyitva, abba úgy kukucskáltunk be, milyen lehet. Miért nem nézhettük meg? Ha akartunk volna se mehettünk volna át, tudtuk. De nem is

akartunk. Inkább az iparisok mehettek át, meg akik be voltak vágódva egy csöppet az igazgatónőnél. De jó volt a régi szálló is. Először tizennégyes szobában, aztán nyolcasban laktam. Én szerettem a nagyban lenni. De volt, aki nem szeretett. A második emeleten mind ilyen nagy szobák voltak végig. Jó, hogy a tizennégy ágyasban először nem volt olyan jó, mert tizennégy vagy tizenhárom embert kellett megszokni, aztán nem nagyon jól jöttünk ki először mi sem, sehogy sem tudtunk egymással kijönni, nem tudtuk, hogy fogjuk mi ezt kibírni, aztán később jobb volt, mint a kisebb szobában. Mindig volt otthon valaki, soha nem voltam egyedül.

- Amikor először helyezkedtem el itt a Habselyemben, dolgoztam vagy két hónapig, és nem kerestem, az atyaúristennek nem kerestem. Akkor elkezdtem mondani anyukának. Azért mondogattam, mert én is akartam menni Pestre. A Terivel. Mert hát ő már akkor felment. Tudta anyuka is, hogy nekem mi bajom van. Két-három hónap alatt nem is lehet azt elérni, hogy valaki keressen. De most már keresek. Van, amikor százhúsz-százharminc forintom megvan egy napra. Ez nem mindig van meg, mert van, hogy nyolcvan-kilencven forintot keresek. Ez van legtöbbször. Kétezerháromszáz-kétezernégyszázat szoktam keresni, és ezzel meg is vagyok elégedve. Ahhoz képest. Pesten jóval több volt. Kétezer-hatszáz-háromezer. De volt több is, ha bevágtunk néhány túlórát. A Csibával szoktunk bemenni túlórázni. Nagyon szerettünk bemenni. Úgyis bent ültünk a szobában a szállón, inkább bementünk akkor már dolgozni. Volt, hogy a másik műszak művezetője kérdezte, nem tudnánk-e bemenni. Nagyon sokszor bementünk. Egy héten három-négyszer is. És ez nagyon meglátszott a kereseten. És mégis elment. Nem tudtunk takarékoskodni. Itt meg együtt tesszük félre a pénzt édesanyámmal.

- Tudok egy lányt, aki itt volt a Habselyemben, felment Pestre, ő is valami fonodába, aztán egy hónap múlva visszajött. Nem mondott semmit, hogy miért. Biztos nem volt jó neki.

- Itt fehérneműt varrunk, meg ilyen kisebbfajta blúzokat, gépen. Négy hónap volt, vagyis két hónap volt a betanulási idő. De nem volt nehéz megtanulni. Szeretem csinálni. De a szövést is szerettem. Pláne az utolsó időben, amikor tudtam, hogy jövök haza. Még bőgtem is, hogy jaj, milyen jó ezt csinálni, én úgy nem megyek el innen. Szerettem azt is meg ezt is. Ezt most úgy érzem, hogy ezt jobban szeretem. De azért mégis, annyiban nem szeretem ezt, hogy itt nyolc órán keresztül ülni kell, ott meg mászkáltunk. De... szóval nem tudom, mi a különbség, szerettem mind a kettőt. Itt van hat vagy hét gépem, és van olyan, hogy egy hónapban minden gépen vagyok. Mert ha például nincs gumizás, akkor a gumizógépről átülök másikra. Akkor a pénzen is meglátszik, de ha valaki három gépnél többön dolgozik egy hónapban, akkor kap ilyen univerzális pótlékot. A fizetésének az öt vagy tíz, vagy tizenöt százalékát. Ahány gépen ül, attól függően. Mert minél több gépen ül, annál kisebb a teljesítménye. Pesthez képest legjobban a társaság hiányzik. Itt nem ismerek úgy senkit, mint ahogy Pesten. Annyira jóban nem is leszek már senkivel. Ide a környékből is járnak be a Habselyembe, még elég messziről is. Jönnek Putnokról is. Hallottam a rádióban, hogy Putnokon egy asszony látja a halottakat. Én nagyon szerettem az édesapámat... Húsvétkor felakasztotta itt magát egy fiú. Az egyik azt mondja, megölték, a másik, hogy önmagát akasztotta fel. Itt a ház mögött, a kiserdőben. Azt mondják, kilátszott, ahogy a házak mellett mentek el, kilátszott. Mi nem láttuk, mert a nővéreméknél voltunk pont. Huszonegy éves volt. Azt mondják, én is ismertem, de én nem tudom. Talán, ha láttam volna. Az édesanyja itt hordja felénk az újságot. Amikor még édesanyám is járt velem a Habselyembe, akkor meg az volt, hogy azt mondták, hogy ott meg fojtogatók vannak. Gyalog jártunk el dolgozni, egy rácsos kerítés van arra végig, a Habselyem az állomás felé van. És ki szokott ugrani két ürge, és elkezdték fojtogatni a nőket. Jaj, azt hittem, ott maradunk, nem mertünk eljárni. Mondtam, én inkább busszal megyek. Anyu mondta, menjünk gyalog, olyan jó az a kis levegő, de én nem mertem jönni. Inkább menjünk busszal. Még édesanyámmal se mertem eljárni. Az egyik nőt csaknem megfojtották. Tudod, látszott a keze

nyoma is. És amikor volt ez az eset, tudod, nem fojtják meg, csak ijesztgetik a népet, akkor a rendőrök két-három napig ott cirkáltak, aztán utána már nem jöttek a fojtogatók. Csak a Habselyembe járok el, sehova máshova nem megyek ki egyedül. Moziba szoktunk menni, meg most jó, hogy itt van a városban a ringlispíl, most így megyünk a ringlispílhez, ebből a házból megyünk, fiúk, lányok. Összeverődünk és megyünk. Tudod, a Vidám Parkot is hogy szerettük. Oda is mindig többen mentünk.

- Mindenki Pestre megy. Én nem értem. Jártam egy sráccal, elment Pestre dolgozni. Nem régen. Elment, mert nem tetszett neki itt a vállalat. Építőiparban dolgozott, ahogy mondta, jól keresett. Meg mindene megvolt. Rendesek voltak hozzá. De rájött. Elment... Van neki két bátyja, ott dolgoznak ők is Pesten. Aztán a fiatalabbik bátyja elintézte neki, menjen ő is oda. Aztán még azt mondja nekem, nem megyek én is? Menjek oda vissza, ahol dolgoztam. Aztán írt egy képeslapot, de nagyon ritkán jön haza. Biztos nagyon jól érzi magát. Hál' istennek. Utoljára két hónapja találkoztunk, de akkor már csak köszöntünk. Beszélgettünk, kérdeztem, milyen ott lenni, mondta, hogy jó, de azért mondta, jobban tette volna, ha nem ment volna fel. Szeretnének hazajönni már az idősebbek is. De hát ő is csak így meggondolta magát, és elment. Ő tudja, mit akar. Mindenki magából tanul. Én beszéljem le róla? Ha akar, úgyis elmegy.

- Volt itt az Ottó. Az a fiú, akivel a Sanyi közben jártam, a Csiba Ica fiújának a barátja. Aztán ő is megharagudott, mert nem mentem el náluk. Hát képzeld, kint vagyunk szalonnát sütni, nézek, de ismerős fiú. De meg se ismertem. Anyuka is néz rám, néz a fiúra. Neki is ismerős. Tudod, neki is megmutattam a képet, és mindent el szoktam neki beszélgetni. Odajön, néz rám, azt mondja, szia. Hát, mondom én, ez meg az Ottó. És akkor anyukának mutatkozik be, na, mondom, megsütöttük a szalonnát, jöttünk fel, hát alig tudtam hozzászólni. Mondom, hogy vagy. Azt mondja, jól. Kétszer jött. Eljött. Hülyeség az egész. Mit tudom én... Azt mondta, idejön Miskolcra dolgozni, közelebb lenne, meg otthonhoz is. Tímárra való. Közelebb van Miskolchoz, mint Pesthez. De hát én úgy komolyabban nem is foglalkoztam vele soha... Mert kisgyerek volt... Ott is a fiúk mindenbe bele tudták húzni. Mert nem tudott gondolkodni. Meg egy évvel fiatalabb is volt. Mondta, hogy ő szerelmes, meg szeret, de hát marhára. Azért, mert valaki mutatja, azért még nem biztos, hogy tényleg az. Mutatni lehet. Azt a legkönnyebb. A Sanyi is úgy csinált. Néha. Nem érdekel engem senki. Nem is fogok járni senkivel. Vagy lehet, hogy járok, de azt még nem tudom. Egyszer voltam lent a Kis-Dunán a lányokkal, mentünk napozni. Aztán csúszósra ültem, békanyálra, és lecsúsztam. Kiabáltak, belefulladsz, belefulladsz. Úgy elhagyott az erőm, ha nem húztak volna ki, hát belefulladok. Akkor se jött hozzám a Sanyi. És éreztem, megy ki belőlem az erő, megy ki belőlem az erő. Képzeld, ha meghalok, rólam is találgathatták volna, öngyilkos lettem, vagy megöltek.

Kis repülő köröz Kazincbarcika fölött. Röplapokat szór el, először a volt Sajókazincra, aztán a másik íven a Béke városra, átrepül a Kertváros fölé, imbolyogva szállnak a papírok, gyerekek csapata szalad összeszedni.

Légiparádét hirdetnek Miskolcon, kiállítással egybekötve. Ejtőernyősök képeket készítettek a zuhanás, repülés közben érzékelhető világról.

Utcaseprőnő szúrogatja fel papírszedő-szemétszedő hegyes botjára az összetépett, össze nem szedett lapokat.

- Na, most még több dolgom lesz. Épp most, amikor mozgalom van a város tisztaságáért. Olyan lesz ez a Kazincbarcika, mint Budapest. Olyannak akarják. Itt is középen ezek az emeletes, nagy házak, körülötte meg a kertes, földszintes házak. Pest is ugyanilyen. Annak a

mintájára csinálják. A régi Barcikán laktam, a faluban, most is ott lakunk, csak körülöttük belülről mind a nagy emeletesek. Mi számítunk most a kertvárosnak onnan. Hiába mondom a gyerekeimnek, jöjjenek vissza ide, ez is ugyanolyan lesz, mint Budapest, csak nem jönnek. Talán, ha kész lesz egészen, akkor ők is visszajönnek.

Kazincbarcika új város. Lakói mindenfelől összegyűlt emberek. Akár volt közbeeső állomás, akár első állomás Kazincbarcika, faluhoz kötődő emberek mind. És Kazincbarcikára költözésük nem sokban különbözik a Pestre kerülő lányokétól. Hogy ők mégis maradnak, annak oka a lakás. Kazincbarcikán le lehet telepedni.

Így alakult ki az ország egyik legújabb ipari városa. Akár a Kertvárosban élnek Kazincbarcika lakói, ahol termelnek, állatokat gondoznak az ipari munka mellett, akár nem kertvárosiak, kötődni ma még ahhoz az élethez kötődnek, amiben felnőttek, amit előző generációk rájuk hagyományoztak. Ebből adódnak hiányaik, ez okozza, hogy Kazincbarcikáról is vagy a közeli Leninvárosból is jönnek Pestre. Jönnek a lányok, jönnek a fiúk, s jönnek a szülők is. Hajtja őket az otthontalanság.

Életük értékei úgy hányódnak halomba, mint tárgyaik az utcák fölé kiugró erkélyeken.

HAZAFELÉ

„Megyek el. A főnököm kérdezte, miért nem hozom fel inkább a vőlegényem. Hogyne. Úgyse maradnék itt. Mit tudom én, hol fogok otthon dolgozni. A főnökömnek nem hazudtam olyan nagyot, azt mondtam neki, hogy a Csepelben. Ez lehet, hogy igaz, de akkor is csak egy hónap múlva. Mit bánom én, milyen munka lesz, fő, hogy otthon leszek. Én mondtam anyunak, hogy inkább tanulnék, ha hazamegyek, ápolónőnek a kórházban, de lebeszélt róla. Hazautaztam pénteken, egyszerűen fogtam magam, és hazautaztam. Szombaton egy jó lakodalom volt. A Rákóczi-téesz kultúrtermében. Elég sokan voltak. Vacsoráztunk, birkapörkölt volt és neonfény, ami mindig kialudt. És amikor felgyulladt, akkor böktünk egyet, és azt mondtuk, ez azért van, hogy ne együnk sokat. Aztán hajnalban hoztak sült húst, letették ide-oda, mi meg összeszedtük. Nálunk divat a lakodalom. Vidéken megmaradt ez. Éjfélkor van a menyasszonytánc. A sógornőm az esküvőjén ötezer forintot szedett össze. Húsz perc alatt. Ott nemcsak a férfiak táncolnak, hanem a nők is. Meg a kisgyerekek. Fordulnak a menyasszonnyal kettőt, aztán lekérik. Voltam olyan lakodalomban tavaly, ahol a menyasszony háromszor ült le, s még mindig táncolnia kellett. Én nem táncolok a menyasszonnyal. A vőlegényem helyettem is megtáncoltatja. A vőlegény eközben kint van, aztán ő táncol vele, a végén felkapja és kiszalad vele. Ellopja a menyasszonyt. Mikor a sógornőm öccse esküdött, elkapták, és nem tudott elszökni a menyasszonnyal, nem tudta kivinni. De utána aztán csak kivitte. Csárdászenére megy a menyasszonytánc. Hétfőn mondtam otthon anyunak hülyeségből, hogy beadtam a felmondásomat. Azt mondta, hogy őt nem érdekli. Látja, hogy olyan kedvetlenül jövök vissza, hogyha hazamegyek, akkor legalább hízok egy kicsit. Még hétfőn, amikor felkeltem, eszembe se jutott, hogy hazamegyek. Mikor visszajöttem, mondtam a segédművezetőnek. A fölmondást itt írtam meg a leányotthonban. Aztán kedden éjjel bevittem a főnöknek. Azt hittem, haragszik a főnök, mert bevittem, nem szólt egy szót se, aláírta, én meg kijöttem. Aztán a brigádvezető jött, hogy a főnök kéret. Bementem, ültem egy félórát, ő csak mondta, mondta, én meg nagyokat hallgattam. Kérdezte, tán bántott valaki. Nem. Akkor meg minek akarok elmenni. Hát mert el akarok. Kérdezte, hogy azért megyek-e el, mert szombaton nem jöttem be dolgozni. Mondtam neki, hogy egyáltalán nem, mert akkor már elmehettem volna tavaly is, mert tavalyról is van két igazolatlanom. Aztán mondta, hogy miért nem szóltam neki, hogy én el akarok menni szombaton. Mondtam, hogy én szóltam még a délutános héten, hogy szabadságra akarok menni szombatra. Azt mondja a főnököm, hogy ő még visszavár engem ide. Hát én mondom, hogy engem ugyan várhat. De hát mondja, hogy akkor is. Hát akkor csak várjon. Jövő héten lejár a szerződésem is, úgyhogy nincs semmi probléma. Nem lehet már rábeszélni, hogy itt maradjak. Hát a Tápait, azt rábeszélték. A Tápai az nem mehet el most egy évig. Most kapott Könnyűipari Kiválót. Meg a Téringer akart elmenni, de neki mondta a nagyfőnök, hogy ilyen főnököt, mint a Takács, az életben nem talál még egyet. Mert ha a Takács meg fog halni, azt ki fogják tömni, mert még egy olyan mester nincs. Olyan jó, olyan rendes. Ő az én mesterem is. Tényleg nagyon rendes. Ha valakinek új tábla kell, ott van, nem úgy, mint más mesterek. Meg nem kiabál a szövőkkel. Nem káromkodik, nagyon rendes. Nem kapkod, nyugodtan dolgozik. És nekem jól is mentek a gépeim. Nekem jó gépeim vannak, nekem az elmúlt hónapban is megvolt a száztíz százalékom. De jobb lesz otthon. Biztos, hogy jobb lesz. A vőlegényem csak örülni fog, hogy hazamegyek. Én szerettem itt lenni, hát én tényleg nem is tudom. Tulajdonképpen nem rossz itt, csak mit tudom én. Ott van a sógorom a Csepelben, háromezer-hatszáz forintot keres, és betanított munkás. Én szakmunkás vagyok, és én se keresek többet. Akkor még a négyszáz kilométer utazás. Otthon majd kajára sem kell költenem. A mostani szobámban beszélek mindenkivel, de őket nem nagyon fogom sajnálni. A

másikban mindig balhé volt, azért jöttem el, de azok hiányozni fognak. Az én gondolatom mindig otthon van. Én olyan hülye voltam hétfőn éjjel. Van otthon egy nő a házban, hát olyan álmos voltam, vagy elgondolkodtam, vagy mi volt, hogy beszélgettem vele. Bólogattam, beszélgettem, rázom a fejem, mintha otthon ülnénk és beszélgetnénk. Mintha hülye lennék. A Terike meg szedte a csévét, én meg nyújtogatom az ollót, mintha valaki kérné. Ki kérte, mondom. Hát nem voltam észnél valósággal. Csak bólogattam. Talán kifáradt lehettem, mert utaztam. Valósággal beszélgettem a nővel, láttam, hogy ott ül, bólogattam, tiszta hülye voltam. Beálltam a Tápai gépére dolgozni, akkor láttam, hogy nem is az enyém. Gyerünk vissza. Hát hajtottam én a gépet, csak nem az enyémet. Hogy nyújtogattam az ollót. Mintha a Terike kérné. Mint aki nem normális. Olyan voltam valósággal. Ahogy beszélgettem vele, ott ült a gép tetején, hát szörnyű. Egyébként van otthon az utcánkban egy ötven év körüli nő, az mindig magában beszél. Csak meg ne bolonduljak. Én láttam a Marikát, hogy ott ül a gépen, és hangosan válaszoltam neki. Nálunk lakik a házban, a negyediken, fodrásznő. Hangosan beszéltem vele. Ott ült. Van vagy száz kiló. Azelőtt, míg a barátnőm itt volt, mindig ittunk éjszakás műszak előtt két üveg sört. Hát ezt nem szabad. A gépek között meg álmodozni szoktam. Ha valaki szól hozzám, nem figyelek oda. Elgondolkodom. Vagy énekelek. Mindegy, ha csak két sort tudok belőle, de ha este eszembe jut, egész éjjel azt fújom. A Mara meg olvas, annyira olvas, mást se csinál, állandóan olvas, még a ragasztóját tíz órakor se hozta be. *Szombatról péntekre,* most ezt olvassa. Mindig elolvassa az időt. Aztán elmeséli mindig, amit olvas. Van olyan is, hogy amit olvas, az engem nem érdekel, a történelmi, háborús könyveket is szereti, az engem nem érdekel, de azt is elmeséli. Szereti elmesélni. Olvas valamit, aztán, amikor lefekszik, visszaálmodja, amit olvasott. Aztán azt is elmeséli. Olvas egy könyvet, aztán a főhősével elmegy kóborolni. Én meg moziba megyek mindig. Ma is voltam. Nagyon jó film volt. *A rendőrség csak áll és néz.* Hasonló *A rendőrség megköszöni* meg a *Madárijesztő*-höz. Meg az *Üvegház*-hoz. Bírom az ilyen filmeket. Ezek olyan nyíltak. Olyan őszinték. Az *Üvegház* is egy amerikai film. Sajnáltam azt a gyereket. Múlt héten láttam a *Madárijesztő*-t. Van benne valami összefüggés. Nekem az *Üvegház* jobban tetszett, mint a *Madárijesztő.* A *Madárijesztő*-ben megsajnáltam azt a fiúcskát, abból a szempontból, hogy a nő nem mondta meg, hogy neki van családja. És tényleg, az egész országot bebarangolja, abban a tudatban, hogy neki van gyereke, közben a nő meg letagadja az egészet előtte. Pedig olyan aranyos kisfiú volt. A *Madárijesztő*-ben meg azt sajnáltam, mikor a fiúcska kint van a büntetőtelepen, és az a szőke, utálatos, abban a nagy jelenetben, hű, nagyon összeverte szegényt. Mint az *Üvegház*-ban. És a *Két férfi a városban,* az is jó volt. Sajnáltam ott is a fiúcskát. Sitten volt, és nem tudom, mit csinált, és kiszabadult és karambolozott és a felesége meghalt, és egy szőke nővel összejött és találkozott azzal a rendőrfelügyelővel, aki lezáratta, és ennek a fiúnak minden héten jelentkeznie kellett a rendőrségen, bemutatni a fizetési számláját, hogy van-e munkahelye. És a felügyelő mondta a többi rendőrnek, hogy ő addig nem nyugszik, amíg be nem záratja. S akkor mindig utánament. Egyszer a nő otthon maradt egyedül, a felügyelő látta és fölment, de közben a srác otthon hagyta valamijét, és látta az ajtóból, ott volt az ajtó előtt egy nagy virág, egy pálma vagy micsoda, hogy ezek mit beszélgetnek. És akkor a felügyelő elkezdett szemtelenkedni a nővel, a nő mondta, hogy segítség, segítsenek, és a szóra a fiú előugrott, és az lett a vége, hogy megfojtotta a felügyelőt, és halálra ítélték. Lefejezték. És egy ügyvédnő ott volt, az elutazott, nem tudom milyen ügyészhez, hogy adjon amnesztiát ennek a srácnak, de nem adott. Arany gyerek volt. Kedden a KISZ-szel megyünk moziba. Színházba mindig a brigáddal megyek. Én úgy terveztem, ha hazamegyek, csak aludni fogok. Majd mondják otthon, szokták mondani, látszik, hogy szövőben dolgoztál, mutogatsz. Megszoktuk. Gépek között nem érteni másképp, mit beszélünk. Mutogatunk hozzá. Akik meg újak a gyárban, még akkor is kiabálnak, miután kijöttek a gyárból. Na, csak hadd jöjjön mindenki. Próbálja meg más is. Én senkit nem fogok lebeszélni róla. Most már megúsztam a véradást is,

jaj, úgy jártam, hogy jelentkeztem vért adni, aztán meg szóltak, hogy menjek, hát nagyon féltem. Kitaláltuk a főnökkel, hogy megmondom, nem vagyok ötven kiló. Kimentem. Mondták, várjak a folyosón. Ültem a padon, úgy féltem, sírtam kínomban. Ott volt három fiúcska, de azért én csak sírtam. Soha életemben nem adtam vért. Bementem a belgyógyászatra, kérdezték, nem vagyok én vérszegény? Mondom, jaj, dehogynem. Mondtam én mindent. Erre mondták, nagyon sápadt is. Nem vesznek vért. Jajajaj, mondtam magamban, de jó. Én soha többet semmire nem jelentkezem. Én soha többet. A padon a gyári fiúcskák voltak, de engem nem érdekeltek.

Jó itt lenni Pesten, mert kikapcsolódik az ember. De mégiscsak jobb otthon, én csak haza húzok. Sokszor hétköznap, ha dolgozom, belegondolok, de jó azoknak, akik otthon vannak. Sírni tudnék sokszor. Ez csak úgy oldódhat meg, ha otthon leszek. A barátnőim, akik otthon maradtak, élik világukat. Jelentkeztek Újkígyósra vagy Szabadkígyósra, nem tudom, ilyen kertészeti iskolába, de két hét után ott hagyták. Hazamentek, mert honvágyuk volt. Én fél évig sírtam, még akkor is hazavágytam. Ők jobb körülmények között éltek, de mamájuk egyiknek sem volt. Elkezdték a gimnáziumot, egészségügyi szakközépbe jártak, három hónapig, de azt is ott hagyták. A fiatalabbik barátnőm teljesen elzüllött, iszik. Nem maradtak meg barátnőnek. Most már, ha hazamegyek, szevasz, szevasz. Nem bánom, hogy eljöttem, gondolom, én is úgy csináltam volna, amit én nem akartam volna. A vőlegényem is dolgozott Pesten, itt a Csokoládégyárban mint villanyszerelő, de azóta van csak a kapcsolatunk, amióta nem dolgozik itt. Amikor itt dolgozott, egyszer se találkoztunk. Általános után határoztam el, hogy szövő leszek. Fodrász szerettem volna lenni de aztán mégse lettem. Lehettem volna otthon, tanulónak mehettem volna, lehet, hogy jobb lett volna, de a nővérem megfűzött, hogy jobb itt. A munkát máshogy képzeltem, tiszta, modern üzemet képzeltem, nem egy ilyet. Az éjszakás hét fárasztó, akkor nem tudom kipihenni magam. Máig sem szoktam meg, nappal nem tudok jól aludni. A munkatársaim segítettek nekem gépet hajtani, főleg éjszaka, amikor nem bírtam. Jó kollektíva, de a gyáron kívül nincs kapcsolatunk. Egyszer gondoltuk az egyik szállói lánnyal, hogy elmegyünk gyors- és gépírónak tanulni, de aztán mégse mentünk. Akkor mindenki azt akarta. Mi letettünk róla. Itt jobban lehetett keresni, meg kell is a pénz. Szövetkezeti lakást fogunk kapni, mondták, jövőre adnak, szövetkezetit. Tíz éve szükséglakásban élünk, a padló már teljesen szét van rohadva, de a ház tulajdonosa, egy öregasszony mégis beperelt bennünket, hogy nem költözünk el. Pedig az albérlet díja először ötven forint volt, majd száz, később anyu felemelte kétszáz forintra, csak hogy ne mocskolódjék az öregasszony. De az változatlanul folytatta. A pénzt, amit félretettem heverőre, beleadom majd a befizetéshez. A szüleim mindig is szerették volna, hogy otthon lennék, de nem mondták, igenis, gyere haza. Anyu kórházban dolgozik, tébécé-utókezelő kórházban tálaló, takarító, nagyon lehangoló hely, csupa halálos beteg. Apu cipész, cipőfelsőrész-készítő üzemben dolgozott, négy éve leszázalékolták légcsőhuruttal, fulladásos köhögése van, másfél évig volt szanatóriumban. Iszik, ez bánt, sok családi botrány van miatta. A vőlegényem el akar venni, neki még nem mondtam, hogy hazamegyek, mert már hétfőn nem találkoztunk. Ő csak örülni fog neki."

Azon az őszön, amikor Asztalos Juli, megindultak hazafelé néhányan. Könnyebb úgy elmenni, ha mások is mennek. Annak sodrása van.

„A Csiba Ica édesapja rohamot kapott, és bevitték a kórházba, a Csiba elutazott. Eddig is baj volt az apjával, már hatvanegy óta nem dolgozott, most meg, nem tudom pontosan, mert csak nagyon idegesen beszélt a Csiba, valahogy úgy felhúzta az apját a szomszédja, hogy rohamot kapott. Valahogy etette a nyulakat, és a szomszédnak akart menni. Meg a kútba akarta ölni magát. Gyarmatra vitték kórházba, táviratoztak a Csibának, hogy menjen azonnal. Most ő is lehet, hogy hazamegy, mert ha az édesapja nem jön rendbe, és kórházban kell maradnia, akkor nem akarja, hogy az édesanyja egyedül maradjon, meg ha az édesapja otthon lesz is, beteg.

Olyan ideges volt a Csiba, vagy nem is ideges, hanem olyan fájdalmas vagy mit tudom én. Azt mondta, elmegy. Én is megyek. Két vagy három hét múlva. Már írtam édesanyámnak, hogy válaszoljon, menjek vagy várjak még egy kicsit. Biztos azt fogja válaszolni, hogy most menjek. Vasárnap otthon voltam, keresztelőn, nem jöttem vissza hétfőn délután, pedig akkorra már dolgoznom kellett volna. Kedden bementem, ők se szóltak, én se szóltam semmit. Engem már nem érdekel, úgyis elmegyek."

„Mindenki elmegy, én sem maradok itt. Úgyis hiába kértem, nem tettek bennünket a barátnőmmel egy műszakba. Pedig nagyon szerettük egymást. Jóban, rosszban együtt voltunk. Ha például együtt cigarettáztunk, és csak az egyikünket vették észre, a másikunk is jelentkezett. Most más műszakban lesz, más emeleten lesz, máskor alszunk, máskor dolgozunk, sose fogunk találkozni. Legjobb, ha ő is hazamegy."

Megindul egy-egy szoba, mint a lavina. Mennek a barátnők, mennek az ismerősök, mehet mindenki, akinek csak az hiányzott, hogy más is elinduljon a bőröndszobába a bőröndjéért, és pakolni kezdjen. És otthon várja őket, amit ott hagytak, ugyanazokkal a megoldatlanságokkal a család, ugyanazokkal a munka- és életlehetőségekkel a tanya, a falu, a város.

Ezen az őszön, amikor az utak hazafelé vezettek, a szeptember elsejére virradó hajnalban Tollár Ica leszállt a vonatról a Nyugati Pályaudvaron és ment az új leányszállásra, ahol a szabályoktól eltérően nem tartották fenn a helyét. Újra a régi épületbe költözött. Szeptember közepétől egy hetet betegszabadságon volt, átment a tű a kezén. Hazautazott a tanyára, hét nap múlva visszajött, két hét múlva megbetegedett.

„Megint táppénzen vagyok, a múlt héten olyan beteg voltam, de olyan hülye voltam, előbb kellett volna betegszabadságra menni. És ilyet mond nekem az orvos, akarok-e táppénzre menni, mondjam meg neki, s akkor kiír. És majdnem harminckilenc fok volt a lázam. Ez a gyári orvos. Jaj, mamám, ez szép teljesítmény. Mondtam neki, fáj a mellkasom, a hátam, köhögök, minden este lázas vagyok... Majdnem mindenkivel szemben ilyen. Majdnem kiköhögtem magamból a tüdőt, és akkor kérdezi, akarok-e táppénzre menni."

Tollár Ica az egész napját a szállón tölti, fekszik, alszik. Hogy visszajött, nem tette ki az apja fényképét. Nem tudom olyan időpontban meglátogatni, hogy ne aludna. És olyan mélyen, hogy nem lehet fölébreszteni.

„Azt álmodtam, hogy megöltek három fiút. Mind ott dolgozik az üzemben. Kést szúrtak beléjük. Mentek ki az udvarra. Láttam, amikor leszúrta őket. Még meg is mártotta benne. Hú. Rögtön fölébredtem. Féltem. Azt hittem, valaki járkál a szobában. Az egyik fiú csak az álmomban lett, olyan nincs is a gyárban. Micsoda vértócsa volt. A Göndör álmodta egyszer, hogy a szerelőfiújával szállt fel a 10-es buszra, és becsapódott az ajtó, visszaesett a Sanyika, és keresztülment rajta az autó. Ő meg odament, rárakta a kezét, és csupa vér lett. Mindig jót a Szíj Mari álmodott. Mindig menyasszony volt. De a Göndör megmondta neki, ne dicsekedjen vele, mert az halált jelent."

Tollár Ica meggyógyul, újra dolgozik, keveset olvas, keveset jár moziba. Egy alkalommal sikerült találkozót megbeszélni vele a Bartók mozi előtt, de nem sikerült összetalálkoznunk a tömegben. Eszébe se jutott, hogy ha nem áll meg egy helyben, hanem sétálgat, nem találhatjuk meg egymást. A tanyán mindig mindenki összetalálkozik, ott egy út kacskaringózik az öreg Tollártól az Erzsi lánya házán keresztül a tanyaközpontig, ez válik szét még az Erzsiék előtt Létavértes felé.

Tollár Ica mesél a tanyáról. Rendezgeti magában otthoni élményeit, tapasztalatait. Hetente, kéthetente utazik haza.

„Mindig Létavértesig veszem a jegyet és ha véletlenül elalszom a vonatban, általában el szoktam aludni, akkor Létavértes végállomás. Visszasétálok hat kilométert. Pedig amonnan csak három lenne. Be is mehetnék a létavértesi házba, csak nincsen kulcsom hozzá. A bátyus el szokta kérni, ha anyu nem adja, apám kérdezi, miért nem adod oda neki, akkor aztán anyám odaadja. Apu mindent elér. Amit eltervez, azt mindig eléri. Nem tervez olyan dolgot, hogy ne tudná elérni. Vagy ne lehetne elérni. Mindig mindent elér.

Édesanyám olyan, őnála van egy ilyen időszak, lehet, hogy ez az időjárással függ össze. Mert van olyan, hogy például amikor bent volt a kórházban, akkor olyan volt, veszekedett mindenkivel, nem állt senkit maga körül. Aztán jött egy időszak, amikor lecsillapodott, mindenkihez kedves volt, aztán megint jött olyan, hogy megint csak abba visszaesett. Szóval, nála van olyan időszak, amikor veszekszik mindenkivel, nagy hangon beszél. Ez az, ez a baj. Most még erre, hogy otthon volt a Pali, és csinált egy nagy cirkuszt. Részegen hazajött és elkezdte szekálni a bátyust, hogy a bátyus az anyuékat csak sanyargatja, hogy ő elviszi anyuékat, meg ilyenek. Kérdeztük tőle, minek viszed el, jó helye van annak itt, nincs annak semmi baja, de mondta, csak elviszi. Ha nem olyan a bátyus, hát összeverekednek. Csúnya história volt. Pedig nem is a Pali iszik legjobban, nem ő, hanem a szentmiklósi bátyám. A Gyulával nincs baj, ő nem is jön haza, biztos jól érzi magát, van talán valami nője, meg ő meglátogatja a Paliékat is. Ugye, egy városban vannak, Szolnokon. Én nem megyek hozzájuk.

Úgyis tudom, abból csak veszekedés lenne. Inkább nem is megyek Szolnokra. Mert mindenért én vagyok a hibás, meg a bátyus. Az anyun vannak a veszekedések, pedig én azt hiszem, az anyu mindent megkap. Nem hiányzik annak semmi. Mindig veszekszik a Pali, hogy így nincs jól, úgy nincs jól, meg hogy az anyu azért cukorbeteg, mert mi tettük tönkre. Hát tehetünk mi arról, hogy cukorbeteg? Nem tartja a diétát. Tablettát kap, de azt sokat. A bátyusnak kell kikészíteni este, mert különben nem veszi be. Ha a bátyus elfelejti kitenni, nem veszi be. De az apu. Meghűlt, köhögött, írtak neki kanalas orvosságot. Az atyaúristennek nem vette be. Azt mondta, ő soha nem evett még orvosságot, ő nem veszi be. És nem vett be gyógyszert. És meggyógyult. Kapott száz darab csonterősítőt is, abból bevett egy szemet. Többet egy szemet se. Apu egészen más, mint anyu. És a bátyus nagyon sokban hasonlít rá. A vőlegényem úgy néz ki, mint a bátyus, csak magasabb. Ugyanolyan fekete haja van, csak neki göndörebb. Nem tudok róla semmit. Nekem említette, hogy megyen Leninvárosba, vagy valami ilyesmit említett, hogy oda megyen. Mikor összevesztünk, valami ilyesmit odaszólt. Nem is fogsz megtalálni. Valami ilyesmit. Hát nem is kereslek, szóltam vissza. Az minek? Nem tudom, mi van vele. Az anyja a bátyusnak mondta, nem tudja, mi van vele. Én meg nem is nagyon érdeklődtem utána. Vége. Elmúlt. Talán most semmi nem érdekli, keresi a kalandot. De már nem tudom, meddig keresi, mikor benne van az időben. Huszonkét éves. Hát persze, hadd keresse, majd megunja egyszer. Valamikor. Elképzelhető, hogy megjelenik megint, de én elküldöm. Előttem már meg nem áll az úton, az biztos. Egyelőre nem akarok férjhez menni. Nem tudom, mit csináljak, majd eldöntöm. Még van időm. Család, gyerekek majd kell valamikor. Ha magam választanám a kapcsolatot, az egész más lenne, mint eddig. Ő is menne dolgozni, én is, aztán majd építenénk valami házat. Akkor talán jó lenne. Nem tudom, ki lehetne majd, de nem fogom tudni elfelejteni a másikat. Akkor talán akkor se lenne jó. Az anyuék otthon, meg itt ez a munka, az nem érdekes. Az nem. Az a fontos, találni valakit, akivel lehet élni.”

Tollár Ica megy felfelé a Duna-parton. Nem áll meg a Margitszigetig, aztán ott sem pihen meg, hajszolja valami, indul vissza. Egy lányt hoznak a gyárból, a gép becsavarta a haját, kitépte a bőrét. Elfogyott a pénze, nem akart kérni kölcsön senkitől, az éhségtől elvesztette az egyensúlyát. Könnyen megállapítható volt, hogy a baleset saját hibájából történt. Nem volt bekötve a haja.

Tollár Ica téblából a gyár előtt. A kettes műszakváltásra a szülésin levő asszonyok eltolják babakocsiban a gyereküket, várják a társaikat, hogy körülvegyék őket, szóljanak hozzájuk. Várják, hogy leteljen az idő, és visszajöhessenek dolgozni.

Ica megismerkedik egy rendőrrel, két katonával, eljár a Goli-bulira, Szij Mari örökébe lép, délelőtt mozizik, fiúval. Belehajtja magát az élményekbe, pörög, kering egyre sebesebben, mint az ember önsúlyánál fogva az Elvarázsolt kastély forgószékében. Pörög-forog a szék, nincs megállás.

„Az *Enyém, tied, kié*-n voltam, azt nem tudom, milyen volt a film, mást csináltunk. Állandóan kísértük egymást az egyik szobatársammal. De csak úgy öntudatlanul. Ittunk kólát, jövünk ki, ők jönnek be. A moziban váltjuk a jegyet, ők is ott vannak. Úgy ültünk, hogy két sor választott el bennünket.

Van egy barátom is. Szerdán éjjel oda voltam vele mulatni egész éjszaka. Délelőtt meg oda voltam dolgozni, juj, de kegyetlen álmos voltam. Az egész délelőttöt végigdolgoztam, amikor megjöttem kettőkor, azt néztem csak, hű, merre van legközelebb egy ágy. Hadd dőljek rá. Hű, nagyon álmos voltam. Kőbányán voltunk a Magdi eszpresszóban. Ott voltunk reggelig. Ott volt az Ani is, egyik lány a szobából. Hát borzalmas volt. Mondtam az Aninak, ha akar, eljöhet. Aztán eljött. Ott volt ennek a srácnak a barátja is. Nem unatkoztunk, egész éjjel veszekedtünk. Először nem tetszett egyiknek a pofám, aztán a másikkal vesztem össze, akkor jött a pincér, azzal vesztem össze, mit tudom én, mi bajom volt, olyan veszekedős kedvem volt. Először találkoztam a Csabával olyan hét óra felé, mondta, neki még elintéznivalója van, elmegy valahova. Erre én elmentem moziba. Az egyik csajjal. Aztán bejöttem fél tíz felé, mondták, kerestek telefonon, bejöttem-e már. Tíz után jön az Ani haza, itt a Csaba, menjek le hozzá. Hát mondom, dehogy megyek, nincs már kedvem, akkor már aludtam. Aztán mégiscsak fel kellett kelni. Mondja, na, megyünk mulatni? Mondom, dehogy megyek, hiszen az ágyban voltam már. Nem baj, öltözzek fel, menjünk el. Jól van, mondom, akkor menjünk. Az Anit ismeri, mondta, hozzam őt is. El is vittük. Azt hiszem, pesti srác a Csaba, hogy hol dolgozik, azt még soha nem kérdeztem tőle. Az az igazság, még a vezetéknevét sem kérdeztem meg. Nem kérdeztem tőle. Ő se kérdezte tőlem. Egyszer kérdezte, minek van ez a gyűrű az ujjamon. Mondtam, miért, nem lehet? De, azt mondja, egész nyugodtan, mi csak úgyis barátkozunk. Buli volt a Patex-ben, ott ismertem meg. Itt van mindjárt, ahogy kimegyünk a Galambóc úton. Itt van a Híradástechnikai gyár mellett. A munkásőrségnél fel kell menni, és ott van egy kis helyiség, ott szoktak bulik lenni általában. Jópofa kis hapsi. El lehet vele dumálni mindenről. De hogy járjak vele, olyan nincs. Fiúnak nem jó. Nem csúnya, de fiúnak nem kellene. Egyelőre nem kell.”

Tollár Ica olcsó albérletet segít keresni Rácz Editnek. El készül költözni a főnökétől, amíg nem veszik le gyerekéről a csípőficamos hámot, nem adja be bölcsődébe. A gyermekgondozási segély nyolcszáz forintjából nem tudja fizetni az újpalotai lakást. Megint megoldhatatlannak látszik Edit élete is.

„Délelőtt házaltunk a Dembivel, jártuk a címeket, hogy Editnek lakása legyen, aztán a Dembi mondta, hogy kísérjem be túlórázni délutánra a gyárba. Én meg kísértem, s összejöttünk két hapsival. Dembi se ment be a gyárba. Elmentünk velük a Bartókba. Aztán ott a szokásos. Aztán utána bejöttünk a szállóra, este mentünk be dolgozni, jött velünk a hapsi, a gyár előtt meg, ahogy mi bementünk, egy másik csajjal kezdett csókolózni. Fú. De pipa voltam. Aztán beszéltem azzal a másik csajjal, hogy menjünk le hozzá együtt. Mondta is, hogy, jól van, de aztán nem jött le, csak egyedül mentem le, és mondtam, hogy keressen magának egy harmadikat.”

A komlóskai lányok közül Kerekes Rozál hagyta ott először a leányszállást. Előbb elment, mint ahogy észrevehették volna rajta a nevelőnők, hogy gyereket vár. Albérletbe költözött a Göndör-féle szerelőfiúval, hozzá ment feleségül, aztán a gyerekkel az első néhány hónapot otthon töltötte, Komlóskán. Most a lányát hetes bölcsődébe adta, egyelőre nem tudnak dönteni, a férje Pesten maradna, Rozál hazamenne. A következő gyerek - Rozál már várja - el fogja dönteni az életüket. Komlóskára kell menniük. De a szerelőfiú állítja, hogy nem fog tudni ott megmaradni.

Barta Anna - hiába iratkozott gimnáziumba, hiába állította az ellenkezőjét-előbb hazaért Komlóskára, mint a húga. Ahogy az udvarlója hazajött az NDK-ból, eljegyzést tartottak, összeházasodtak, Anna ma már megint az apjára főz, otthon, csak kiegészült a család egy férjjel és egy kisfiúval. Erzsébet és a vőlegénye még mindig Pesten van, gyűjtik az építkezésrevalót, hogy legyen otthon hol lakniuk.

Radzikovszki Katit a barátnője, Halas Piri mutatta be egyik unokabátyjának, aki ugyan a Teréz baracskai lakodalmán is ott volt, de ott nem ismerkedtek össze Katival. Látogatóban volt a két barátnő a rokon családnál, aztán hetente jártak látogatóba, mígnem Kati végleg ott maradt, feleségnek.

„A leányotthonból nagyon fájó szívvel jöttem el, sajnáltam a többi lányt, de a vőlegényem fontosabb volt. Az esküvőm nagyon egyszerű volt, nem volt semmi pompa, egyszerű, fehér kosztüm. A család egy vacsorát rendezett részünkre. Esküvőnk után anyósomhoz költöztünk. Ahhoz képest, hogy anyósom és köztem nagy a korkülönbség, jól kijövünk. A gyerek esküvő után kilenc hónapra megszületett. Kisfiú, Józsikának hívják. Nagyon eleven, az egész család nagyon örült neki, főleg az apja, na és persze én. A világon a legjobb érzés anyának lenni. Na, és hogy el ne felejtsem, nevem Nagy Józsefné. A házasságom elég jól sikerült, jól kijövünk egymással. Tényleg betartjuk, amit az anyakönyvvezető előtt fogadtunk, jóban, rosszban mindig segítjük egymást. A kisfiú születése után másfél évre elmentem dolgozni. A munkahelyemmel és a kollektívával meg vagyok elégedve, habár sokszor visszavágyik a szívem Pestre, mert ott sokkal jobb volt. Az elhelyezkedésben anyósom segített legtöbbet, mert gondját viselte a kisfiúnak. A mostani életem már merőben más, esküvőnk után pár évre ugyanis megszületett a második gyerek, a várt kislány, őt Szilviának hívják. A napom most elég egyhangú, hiányzik a munkahely. A kislány születése előtt új házat építettünk. A pesti életre azért emlékszem szívesen vissza, mert szabadok voltunk, oda mentünk, ahova akartunk. A mostani életemre sem panaszkodom, de a családos asszonynak már kötelességei vannak. Amióta eljöttem, azóta nem voltam Pesten. A barátnőmmel egy ideig leveleztünk, de a költözködés alatt elvesztettem a címeket, és azóta nem tudtam írni. Szerettem Pesten, de most már jó itt, mert ideköt a két gyerek, a lakás és a férjem.”

Megy, aki csalódott Pesten, mint Szij Mari. Mennek, akiket vár otthon a vőlegény, a férj. És mert életük következő jelentős eseménye a családalapítás, a pesti néhány évből, a néhány gyári munkás évből nem őrződik meg semmi. A családalapítás minden ember életében új korszakot nyit, és mert a család közvetíti legtisztábban a hagyományokat, a hazakerült lányok otthon a szüleik életét folytatják.

Sárga a domboldal, de már egy korai hó el tudná takarítani az év szemétjét a Tollár-tanyán. Tollár Ica otthon van. Végleg hazatért. A nappal együtt kel, eteti az állatokat, egy asztalhoz ülnek az apjával és bátyjával reggelizni, anyja áll a sparhelt mellett, nézi, ahogy esznek.

Ica minden este nekiindul a kacskaringós tanyai kocsiútnak, nem fáradt rá, sem a bátyja, sem ő, hogy felmenjenek a tanyaközpontba. Minden irányból, sugarakból, kettesével, hármasával, négyesével mennek a fiatalok találkozóhelyükre, a régi iskolába. Együtt vannak.

Felgyorsult az idő. Amit régi iskolának hívnak, valójában újonnan épült, csak már nem használják, hiába vezették be a villanyt is. A faluban építettek tanyai kollégiumot. Szombatonként viszik haza a gyerekeket, vasárnap viszik vissza őket. A tanyaközpontban volt egy bolt is, lebontották, a falu végén építettek újat.

A régi-új iskolába naponta bejárnak a fiatalok tévét nézni. Vagy magnóznak, lemezjátszóznak, beszélgetnek. Mielőtt Tollár Ica felment Pestre, voltak rendezvények, most már ritkábban vannak, több volt akkor még a fiatal is.

Az iskolában négyen pingpongoznak, lányok beszélgetnek körülöttük, mindenki jól elfoglalja magát. Fél kilencig, a televízió bekapcsolásáig kisebb csoportokban szórakoznak, akkor székek kerülnek a készülék elé, kezdődik az indiánfilm. *A hallgatag ember*. Főszereplője teremti és betartja a szabadok törvényét, tisztasága és bátorsága hőssé teszi. Megmutatja a nem indián világnak, mit tesz az, indiánnak lenni.

A tanyai fiatalok szótlanul válnak el a film után, melynek eszményei furcsamód ismerősek ebben a világban.

Tollár Ica megy, megy a tanyai úton.

Elhalad a nővére háza előtt, s ahogy jön az elhagyott iskolától, útban éri a hószakadás. Komótosan lépeget benne, hazafelé.

Ma már csak a tanyákra lehet leginkább azzal az érzéssel visszamenni, hogy ott nem folynak olyan nagyon gyorsan a percek.

De lehet, hogy Tollár Ica nem marad otthon. Hiába ül le már apja mellé az asztalhoz, Tollár Ica megkísértette az idegent. Többé nem az anyja zavarja-hajtja, hanem a benne levő békétlenség.

A Budafoki úti új leányszállás ajtajában áll Horgas Flóra és Őri Kati. Most fejezték be a délutános műszakot, este fél tizenegy felé jár már, hamarosan zárják a leányszállást. Sűrű pelyhekben hull a hó, amíg átértek a gyárkaputól a leányszállásig, ezen a pár méteren is fehér lett a hajuk.

Horgas Flóra vőlegénye és Őri Kati udvarlója barátok, együtt jöttek be Budaörsről, együtt várták Flórát és Katit a gyárkapu előtt, hogy pár percet együtt legyenek.

A kapuban Katiék ölelkeznek, Flóráék az esküvőjük részleteit beszélik-vitatják. Mindkét lány hamarosan az esküvő után gyereket akar, aztán három évig otthon maradnak, a továbbiakat meglátják majd. Flóráék Budaörsön fognak élni, Őri Katiék lehet, hogy néhány éves albérlet után hazamennek Tákosra. Vagy még előbb. Az udvarlónak nincs ellenére.

A két pár a bejárat lépcsője fölötti beugróban áll, itt nem fújja őket a szél, nem hullik rájuk a hó.

Akik most térnek haza az új leányszállásra, kikerülik őket, akik a régi szállóra igyekeznek, előttük mennek el a járdán.

Amikor még Milák is a bejárat előtt ácsorgott valamelyik fiújával, Őri Kati csak az ajtóig jött velük, aztán rögtön bement. Neki csak azóta van udvarlója, amióta Horgas Flóra vőlegénye egyszer magával hozta a barátját.

Milák három héttel ezelőtt albérletbe költözött a férjével. Eljöttek a Nefelejcs utcából, Milák barátnőjétől. A két házaspár nem tudott kijönni egymással. Milák legalábbis azt írta a szobatársainak, annyi volt a veszekedés, hogy azt mondta a férjének, vagy albérletbe mennek, vagy visszajön Pestre. Így hát albérletbe mentek.

Milák egyszer-egyszer ír a szobatársainak, rendszeresen ír a munkatársainak, a művezetőjének, készül Pestre, meglátogatni őket.

Mennek a régiek, jönnek az újak. Nincsen nap, hogy vidéki munkakeresők ne érkeznének Pestre. Nincsen nap, hogy fővárost járt vidékiek ne indulnának haza. Jönnek, jönnek egymás után a lányok. Pestre, a világvárosba. Otthagyják kínlódásaikat és jobb napjaikat, hogy beálljanak a sorba. Megtanulják elkapni a percenként tizenegyezerszer forduló orsót, megtanulják leküzdeni a félelmet a kicsapódó vetélőtől. Életük néhány évében textilgyári munkáslányok.

Kiröpítette őket a család, a tanya, a falu, a város. Befogadta őket a főváros, a gyár, a leányszállás. Nem egy életre, egy időre.

Kiröpíti őket a főváros, a gyár, a leányszállás. Befogadja őket a család, a tanya, a falu, a város. És miért találnának otthonra ott, ahonnan jöttek?

Várakozással utaznak Pest felé, a viszontlátás örömével tartanak hazafelé. Úton lenni jó. Mindegyik utazásnak megvan a maga mámorittas lebegése. A vonatokon viharos szabadságban ünnepel a sehova megérkezni nem tudók közössége.

Lányok ezreinek élete ez az utazás, ez a soha meg nem érkezés.

A szociológusnak két kultúra közti vákuum. Összekuszált célok, értékek útvesztőjében botorkáló élet.

És elindulnak a lányok...

KÉPEK

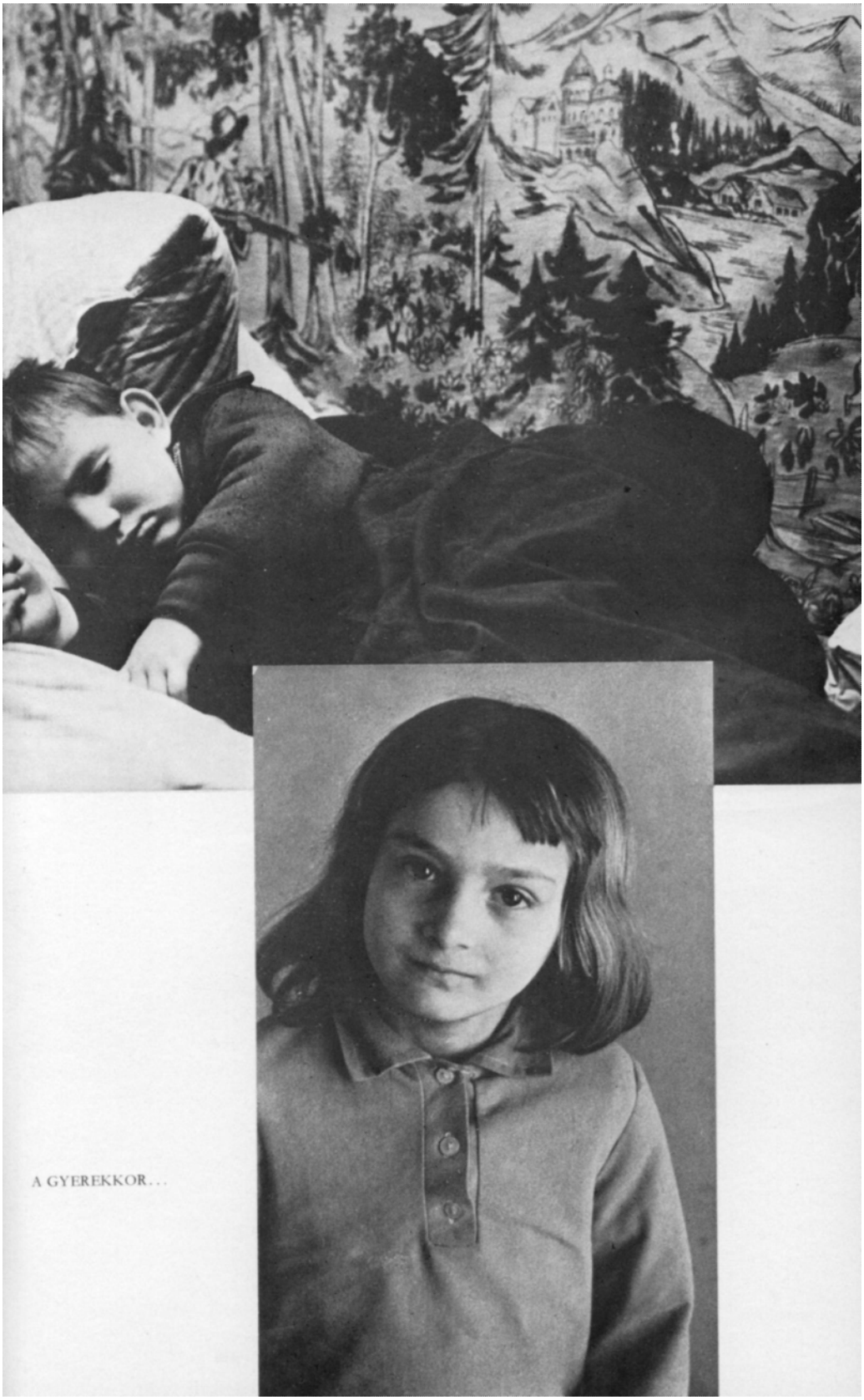

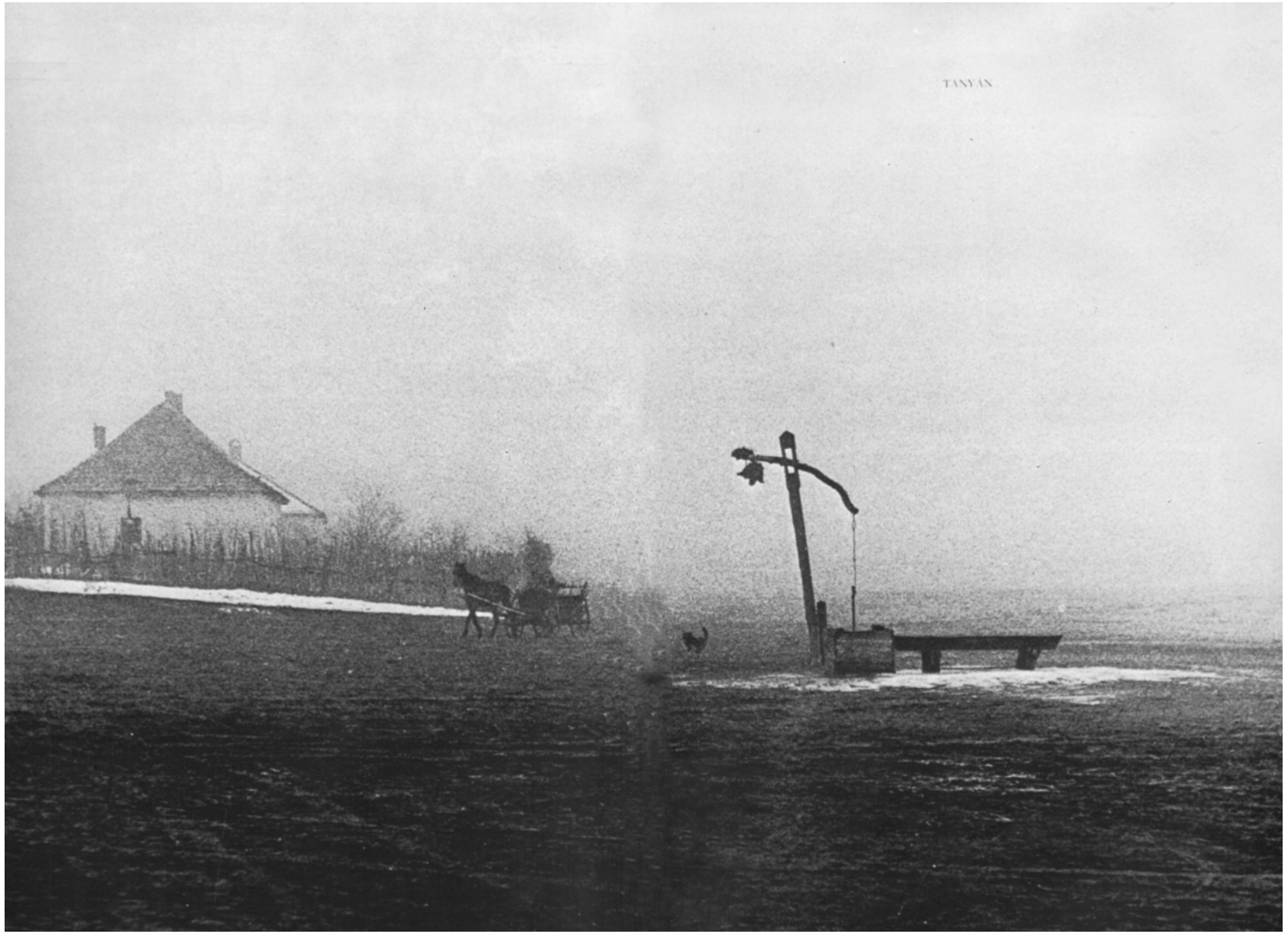
TANYÁN

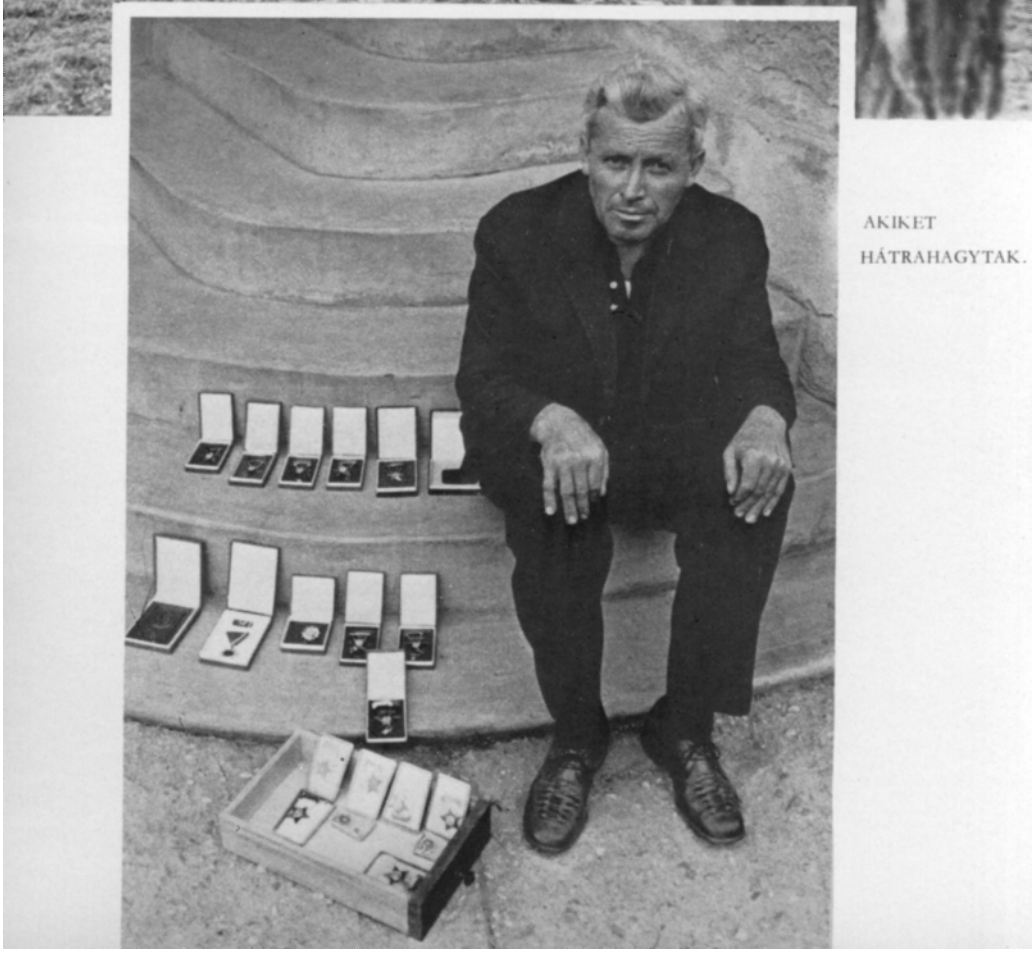

AKIKET
HÁTRAHAGYTAK.

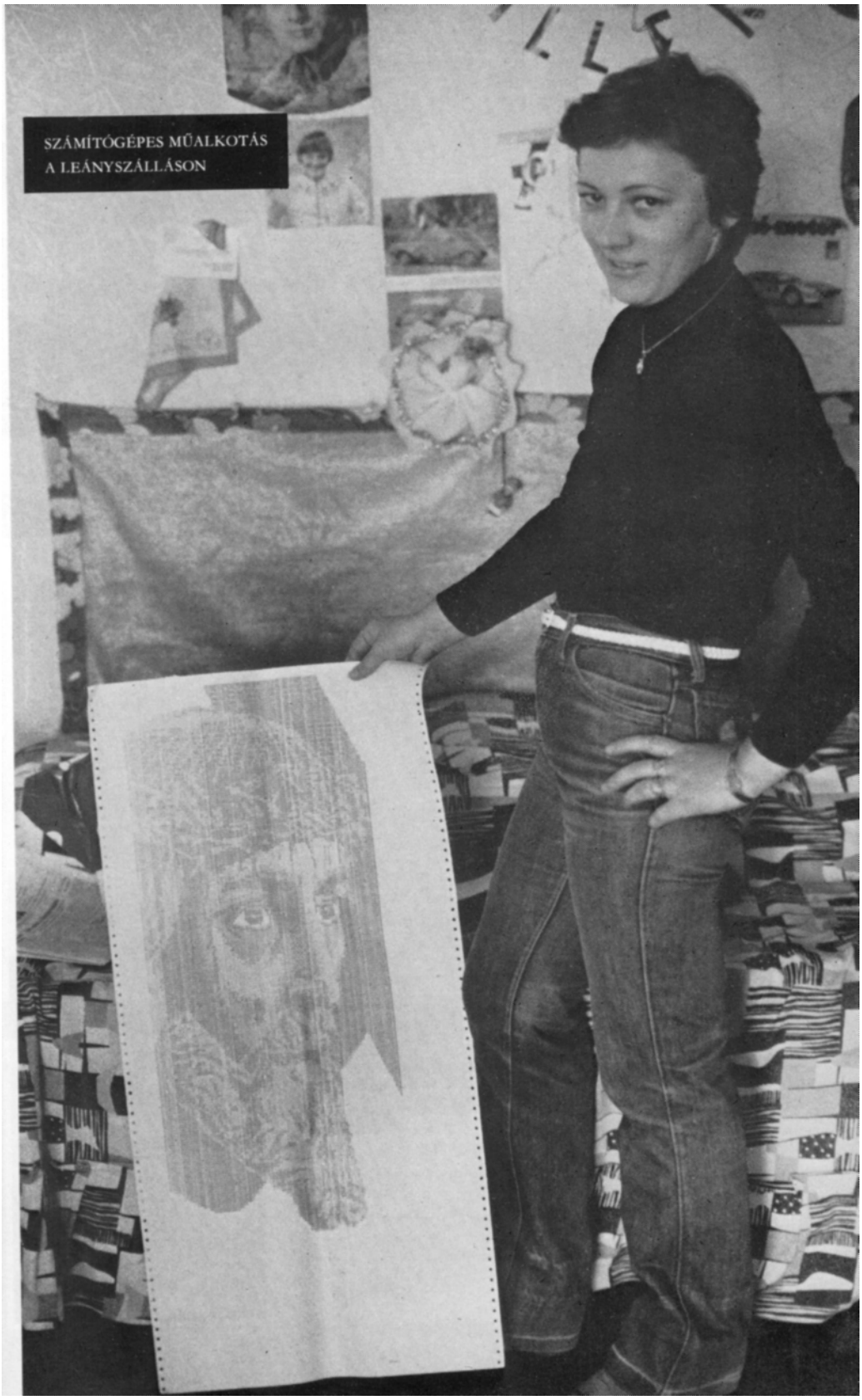

SZÁMÍTÓGÉPES MŰALKOTÁS
A LEÁNYSZÁLLÁSON

DEKORÁCIÓK

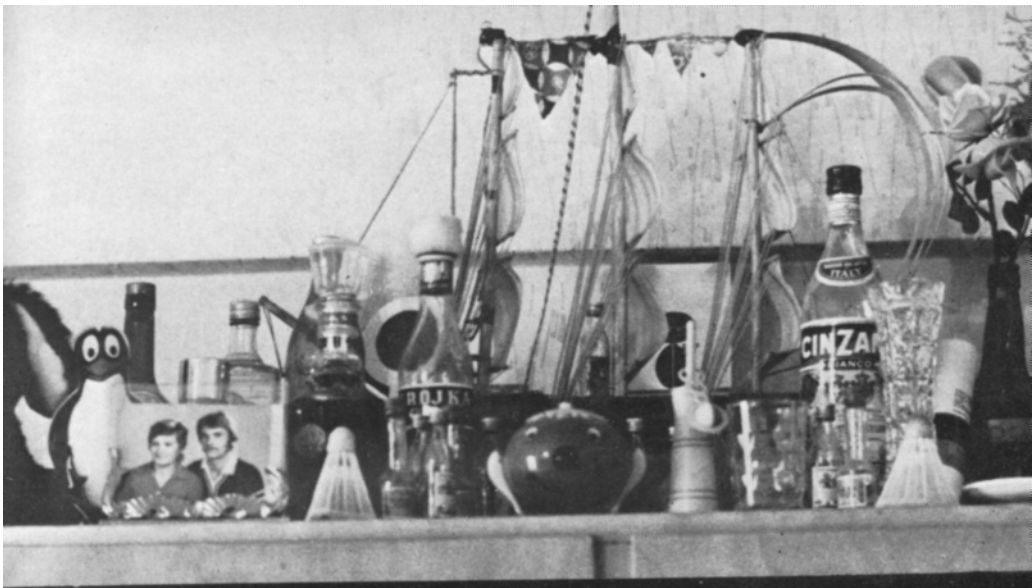

RÉSZLETEK EGY LEÁNYSZÁLLÁS NAPLÓJÁBÓL

Este az otthonba Könyvbarátok köre
Előadó: Varga Csaba

Ő járt közöttünk és elment egy angyal. **Vagy László ő járt és elment.** De túl a nyitvahagyott ajtón, amely kitárt kikben és égő pirosban derengő rálátni egész világra. A dunántúli falu, Felsőiszkáz, csodafiút küldött a magyar költészetbe. Sha úgy ment is el, mint Bartók, mint József Attila, a tiszta forrás őrzői, meritői, teli bőröndöd: sikerült magát teljesen megfogalmaznia. A kortársunk volt. Ugyanabban

Ápr 11

Rácz Julia az otthonban tettenért lopásért fegyelmit kapott. A fegyelmi bizottság úgy határozott, hogy Rácz Juliának az otthont el kell hagynia. A fegyelmit az üzembe is beküldték, ahonnan nincsen elbocsátották.

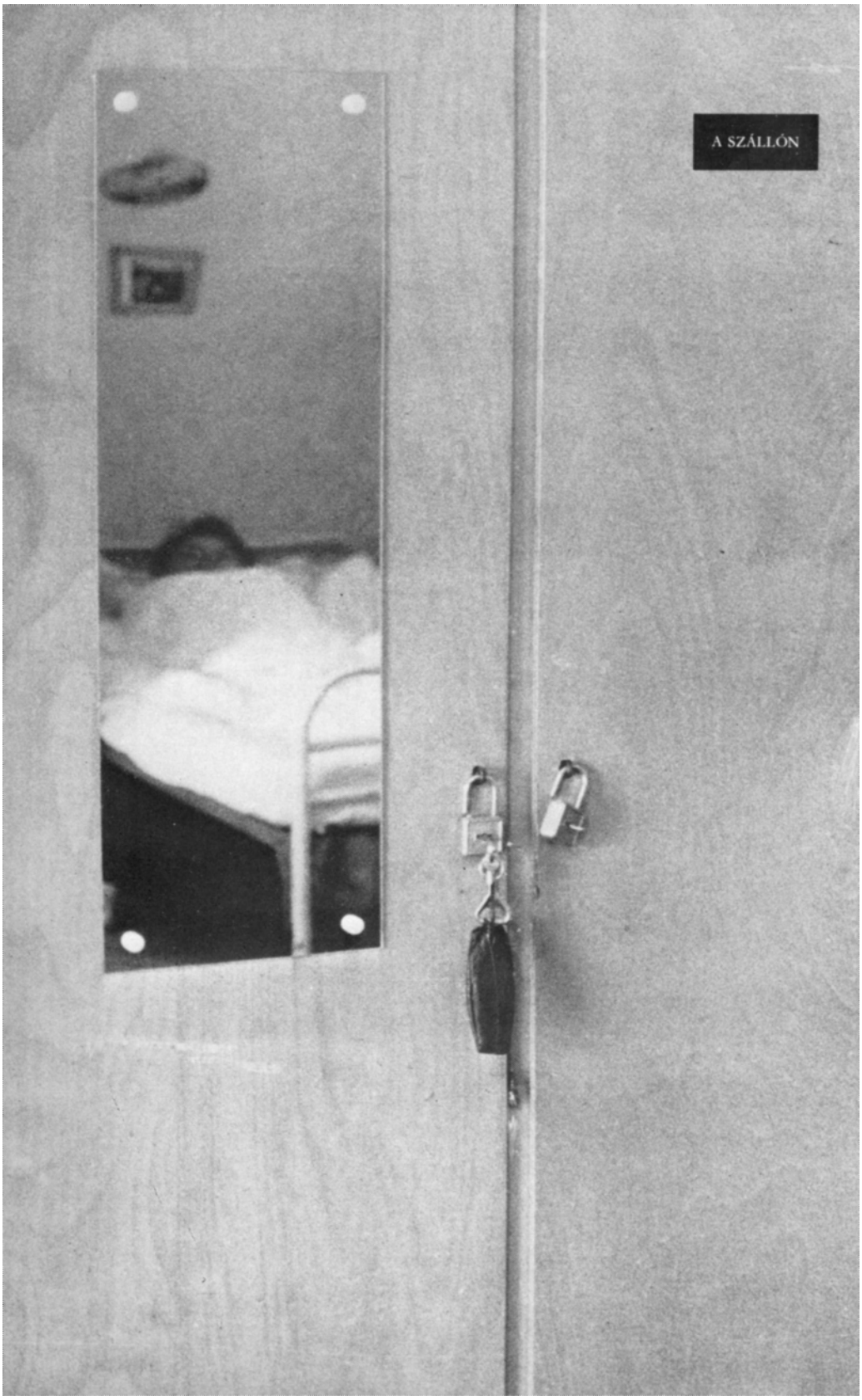
A SZÁLLÓN

A SZÁLLÓN

KAKUK MARCI A LEÁNYSZÁLLÁSON

KAPCSOLATOK

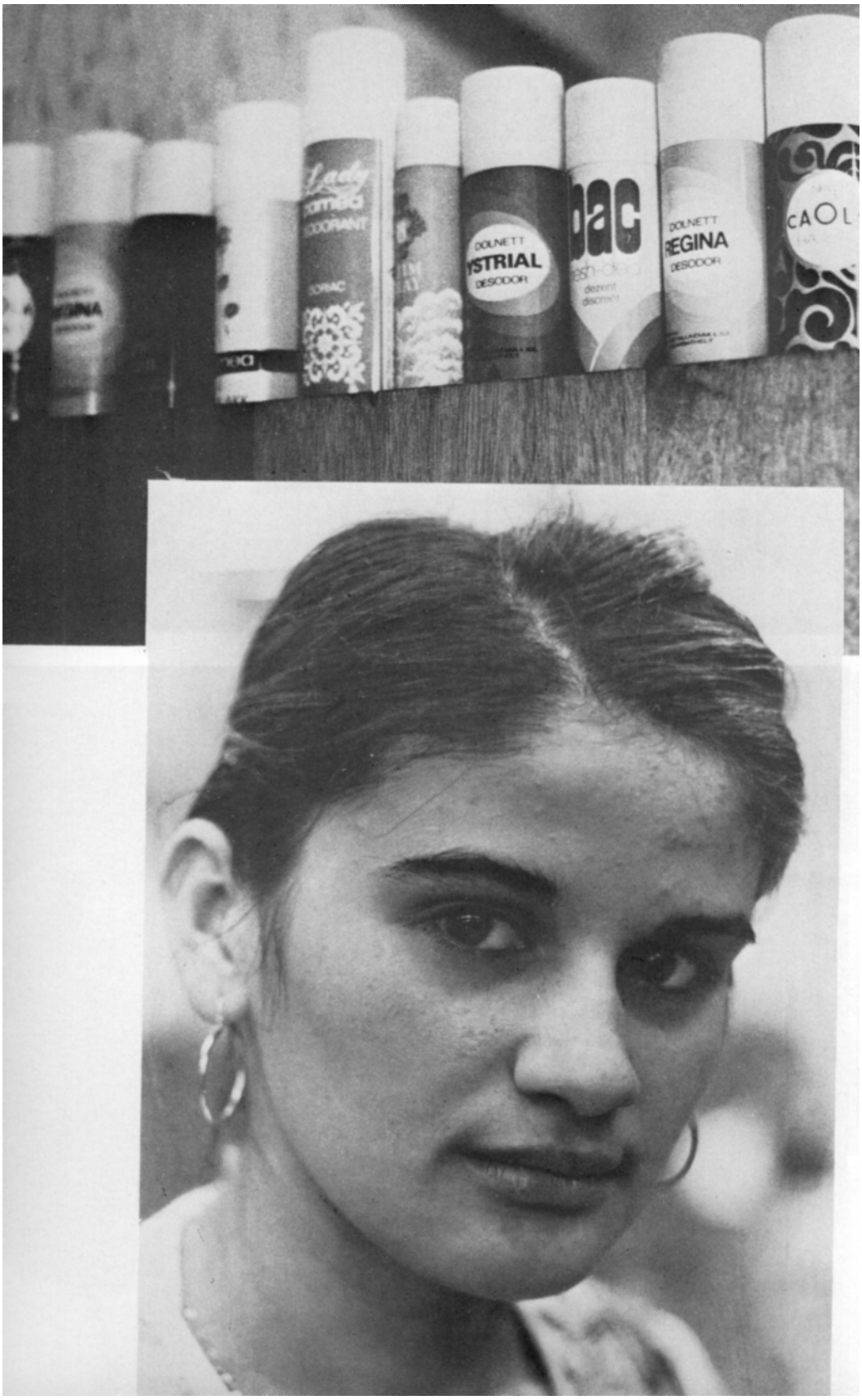
Lady
DORIAC
DOLNETT
DESODOR
bac
DOLNETT
REGINA
DESODOR

LÁNYOK, TÁRGYAK, ÁLMOK

AKI TÍZ ESZTENDŐ LEÁNYSZÁLLÁS UTÁN
ALBÉRLETET SZERZETT...

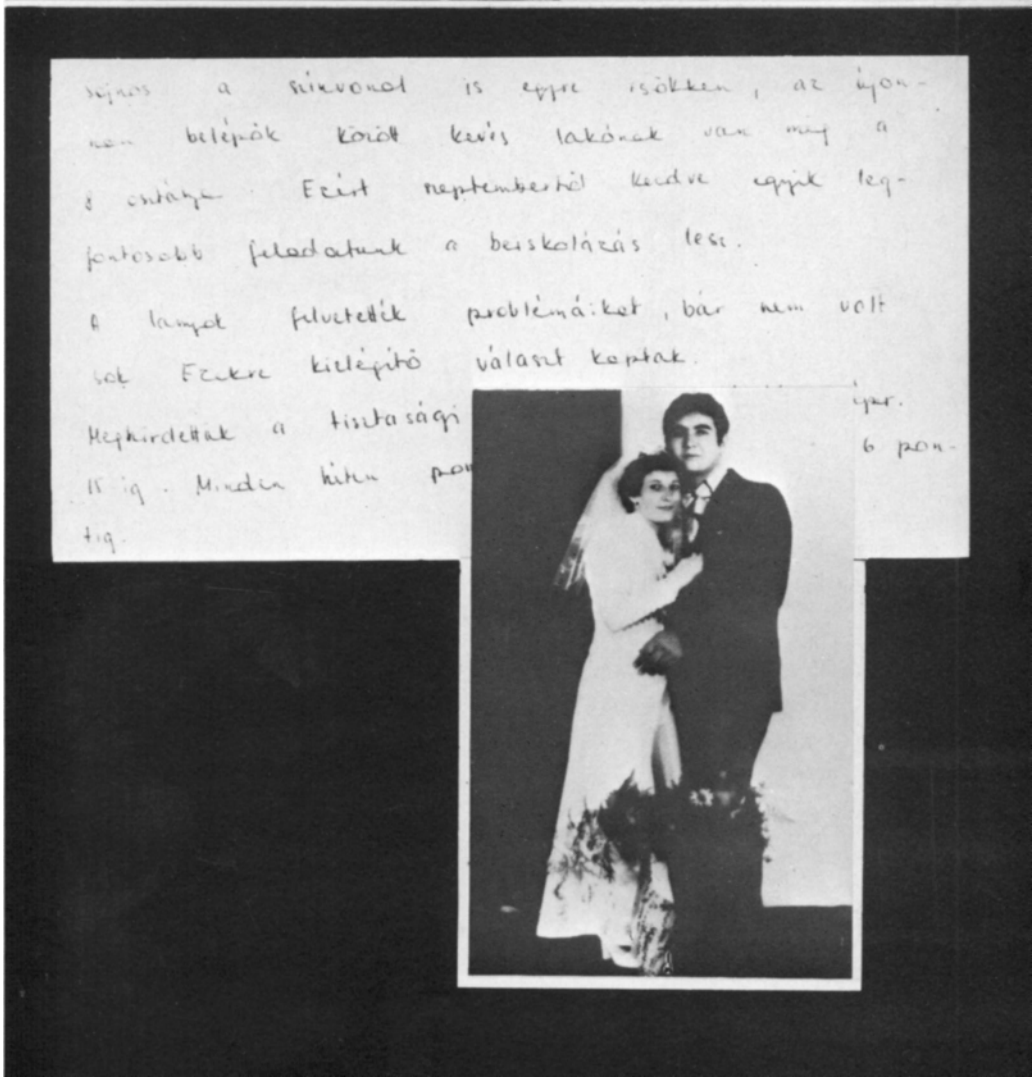

sajnos a sikvonat is egyre ritkán, az igaz-
nem belépők között kevés lakónak van meg a
a csatája. Ezért septemberétől kezdve egyik leg-
fontosabb feladatunk a beiskolázás lesz.
A lapot felvetették problémáikat, bár nem volt
sok. Ezekre kielégítő választ kaptak.
Meghirdettek a tisztasági ... ...gyar.
15-ig. Minden hiten ... 6 pon-
tig.

NEVELŐNŐK

A MUNKAÜGY

GYÁRI FŐNÖKÖK

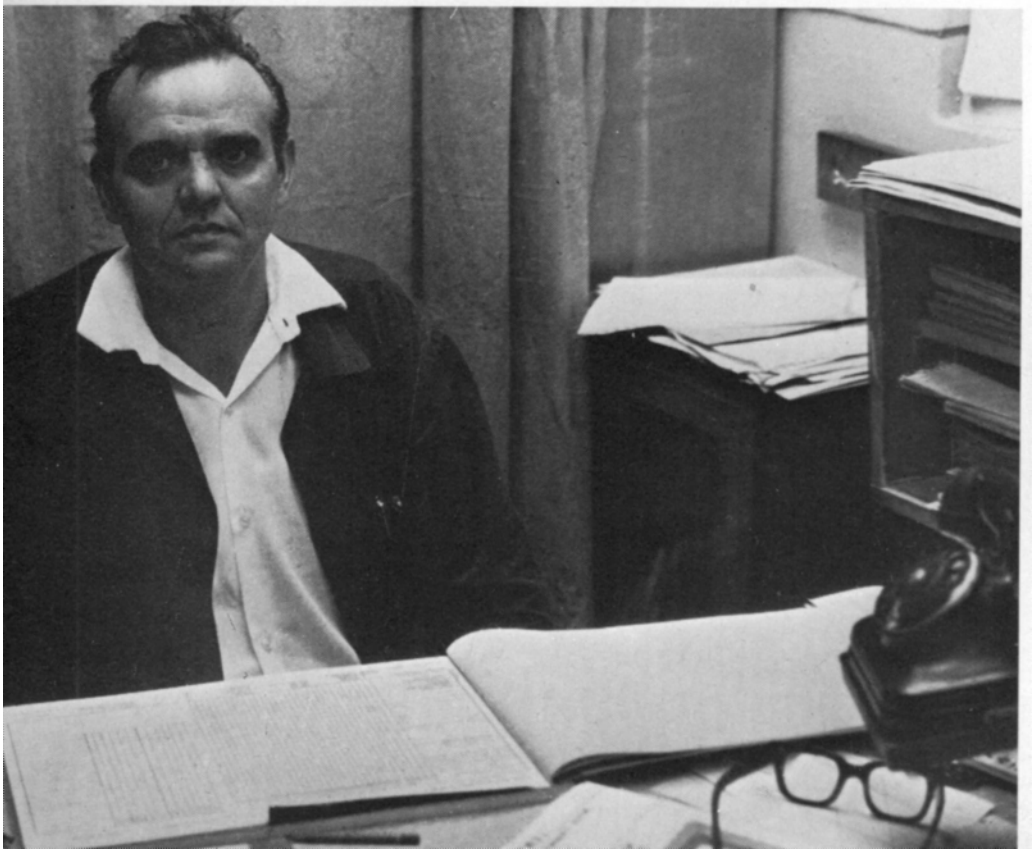

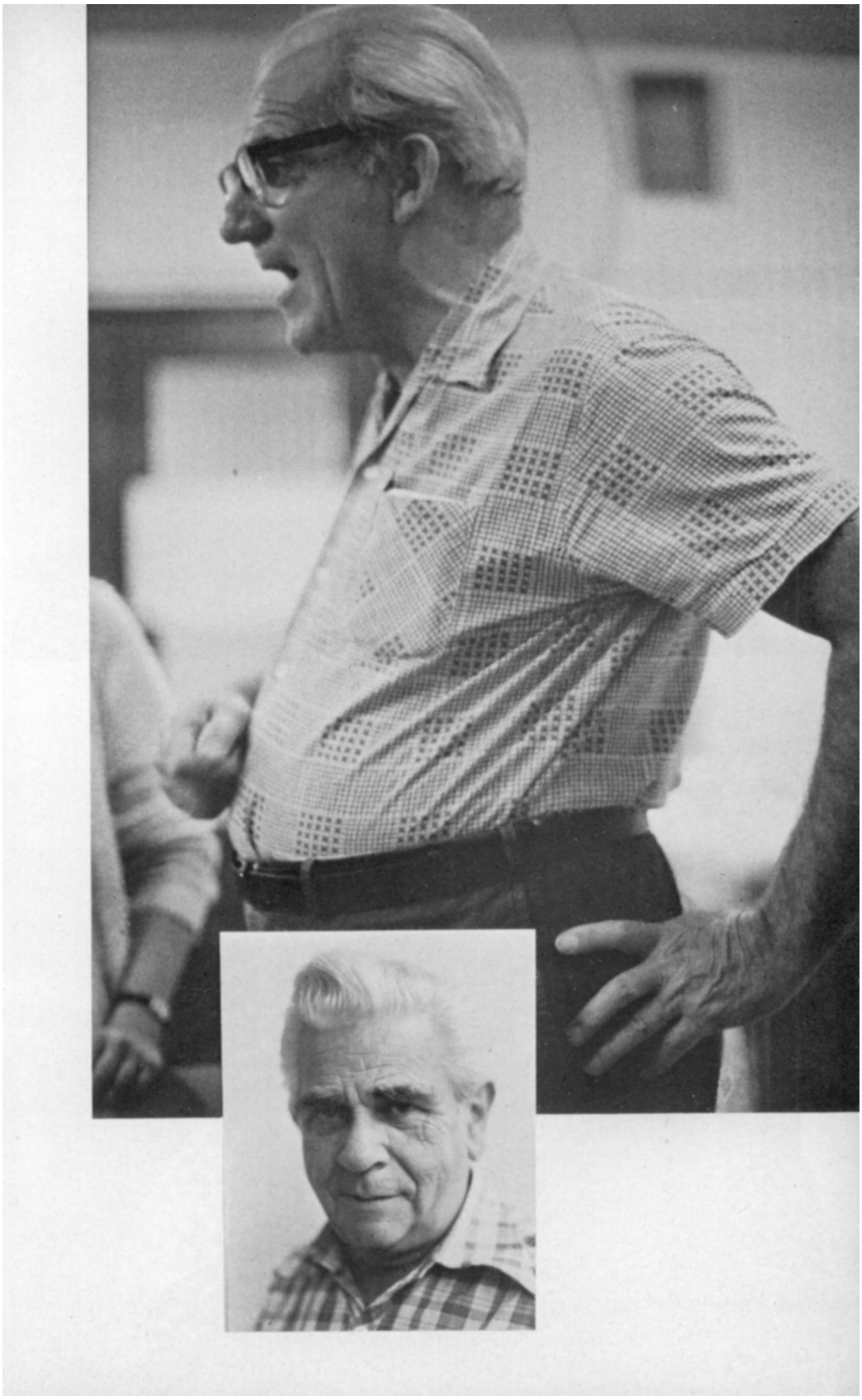

A SZÁLLÓN...

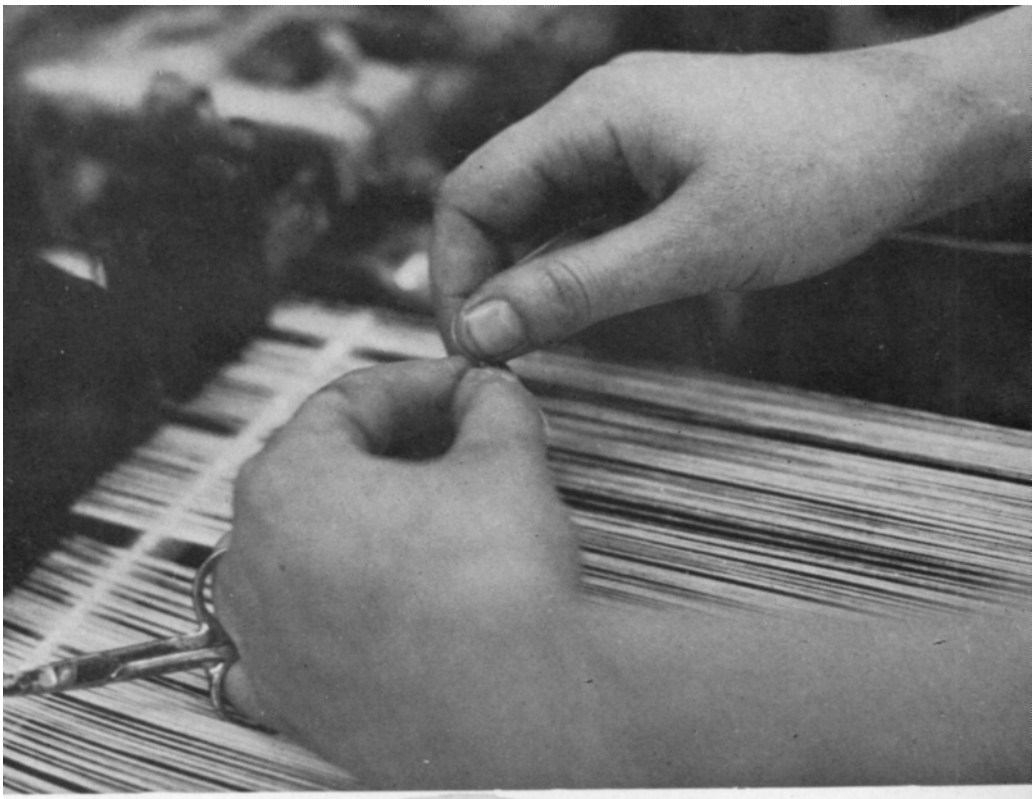

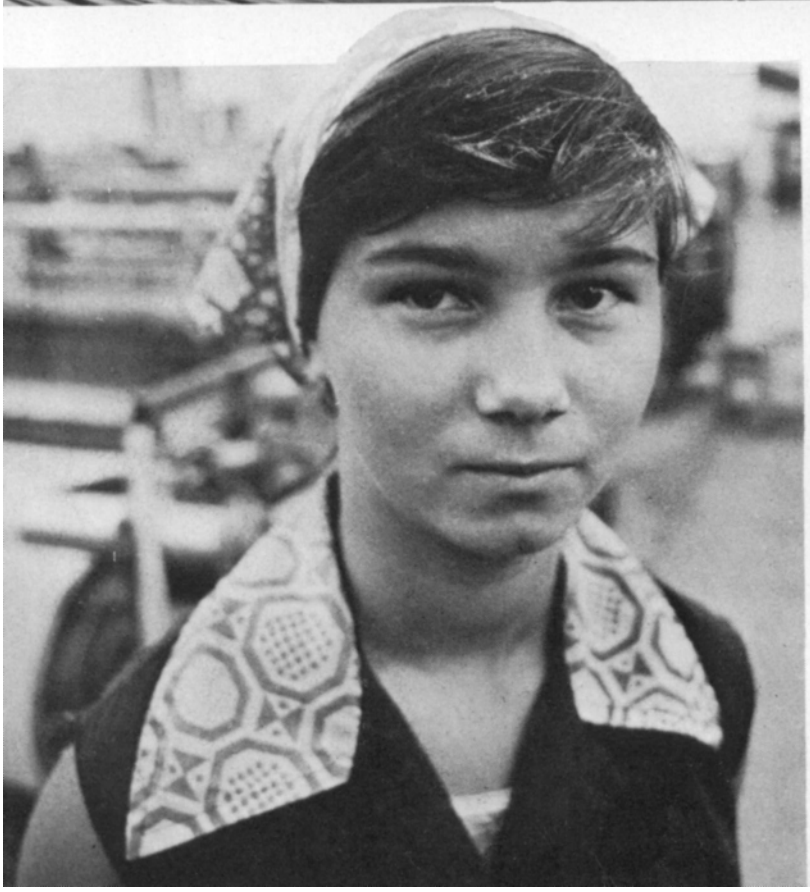

...ÉS A GYÁRBAN

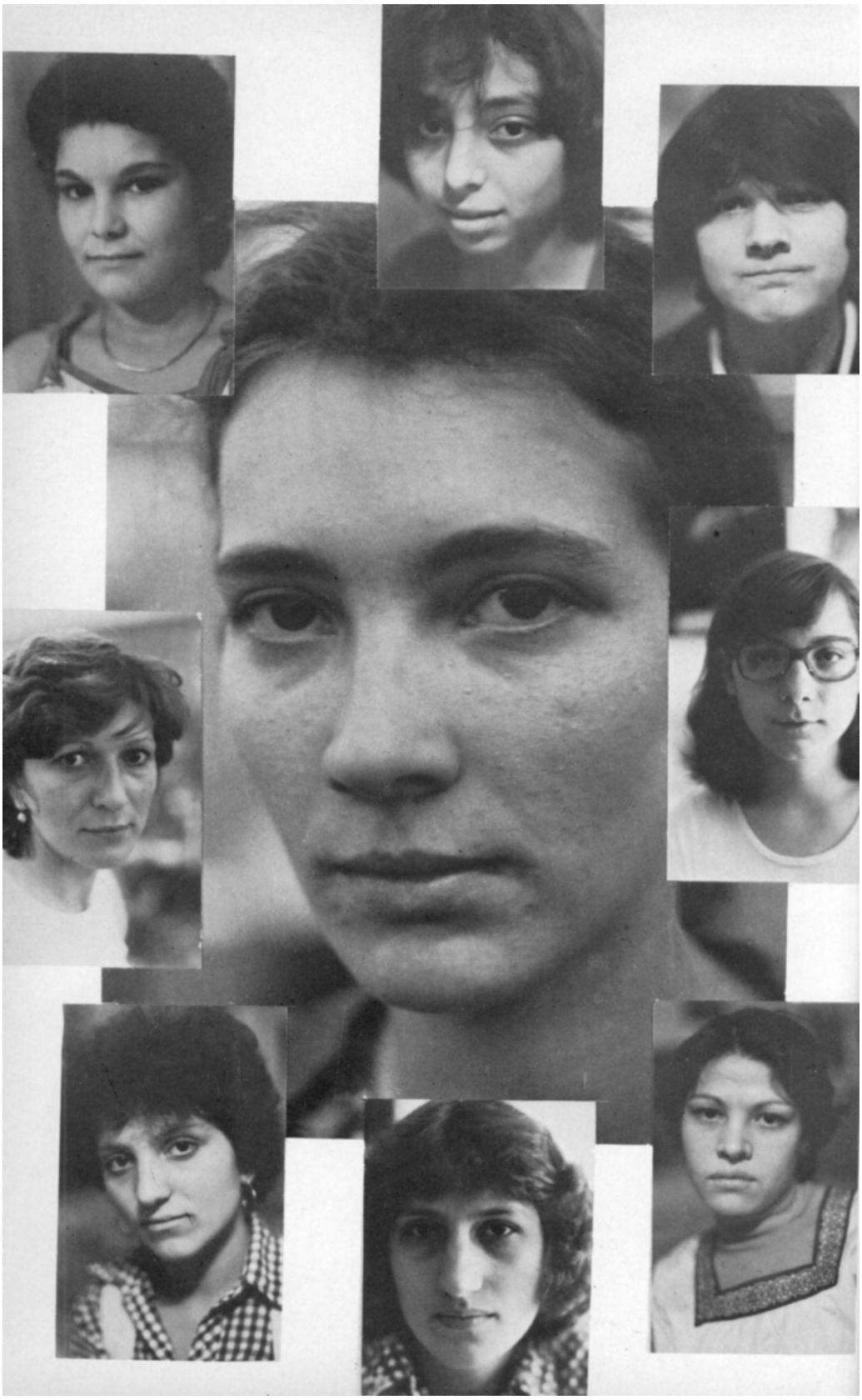

ARCOK

HARMINC ÉV MUNKA UTÁN

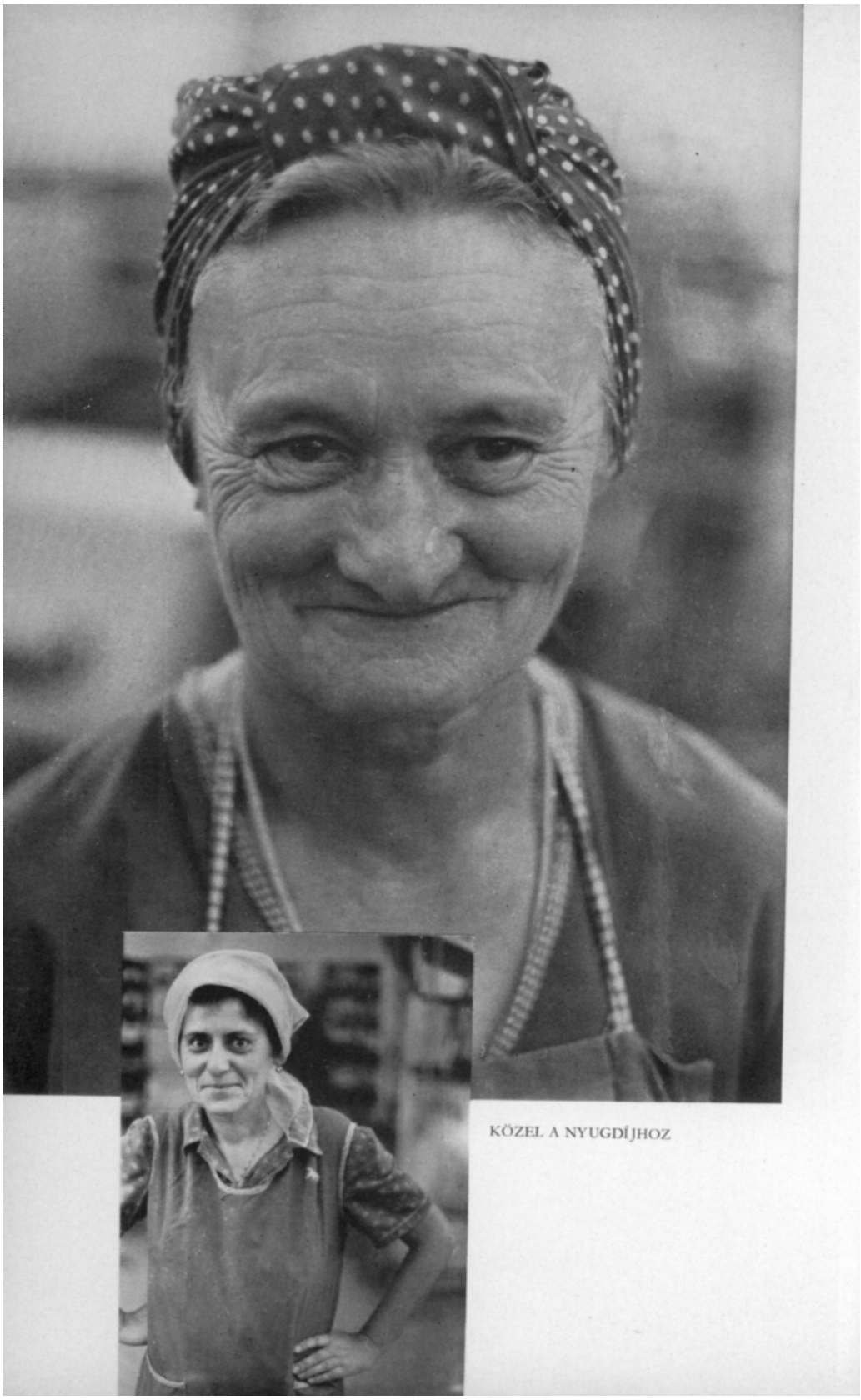

KÖZEL A NYUGDÍJHOZ

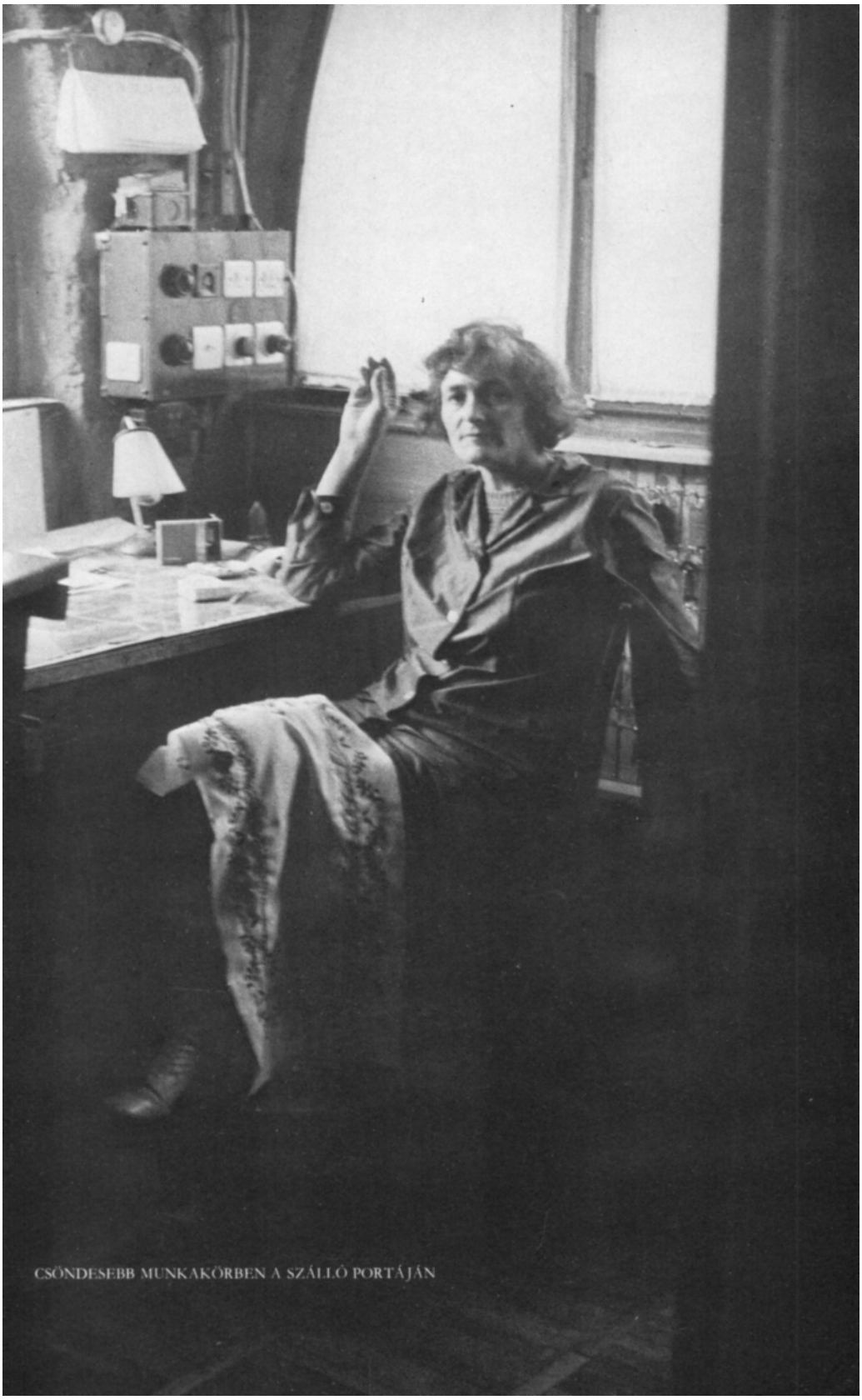

CSÖNDESEBB MUNKAKÖRBEN A SZÁLLÓ PORTÁJÁN

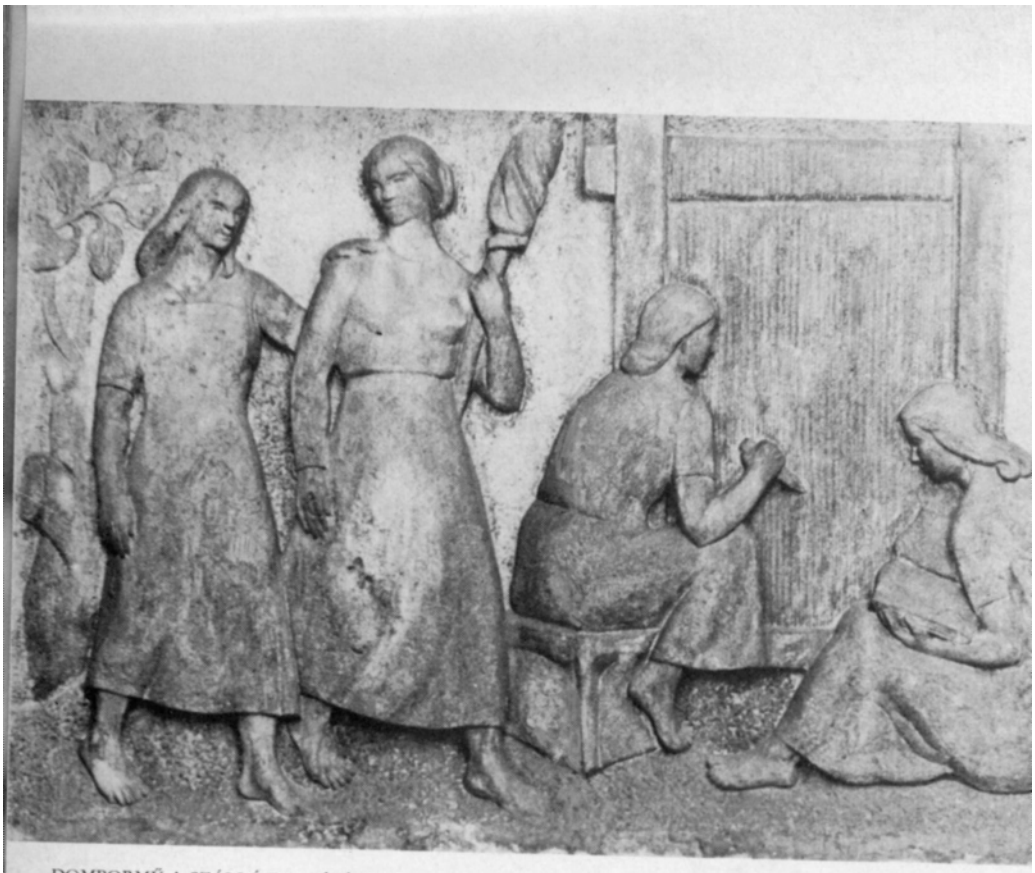

DOMBORMŰ A SZÁLLÓ PORTÁJÁN